

373
R 37

A
KEGYES TANÍTÓRENDIEK
VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ
MAGYAR-ÓVÁRI GYMNASIUM
TÖRTÉNETE
1739—1894-ig.

IRTA
RAPPENSBERGER VILMOS,
GYMN. IGAZGATÓ.

Külön lenyomat a Gymnasium 1893—94. évi Értesítőjéből.

GYÖR, 1894.
NYOMATOTT GROSS TESTVÉREKNÉL.

LELTÁR/2004

373
R 37

Leltár/2012 A

KEGYES TANÍTÓRENDIEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

MAGYAR-ÓVÁRI GYMNASIUM

TÖRTÉNETE

1739—1894-ig.

IRTA

RAPPENSBERGER VILMOS

GYMN. IGAZGATÓ.

*Beszédes a
gyűlésre.*

Külön lenyomat a Gymnasium 1893—94. évi Értesítőjéből.

GYŐRŐTT. 1894.

NYOMATOTT GROSS TESTVÉREKNÉL.

ALAPÍTÁSA ÉS FEJLESZTÉSE.

1. 1739—1789. Calasanzi sz. Józsefnek, a kegyes-tanítórend alapítójának eme szavai: „Halálom után a szerzet újra feléled és szebben virágozik majd, mint valaha“,¹⁾ teljesültek. A sz. alapító életében ugyanis csak Olasz- és Spanyolországban terjedtek el általánosabban a piaristák iskolái, míg az 1648-ban bekövetkezett halála után, nemcsak ezek gyarapodtak jobban, hanem új iskolák emelkedtek Lengyelországban, az ausztriai tartományokban és hazánkban.

Hazánkban a kegyes-tanítórend a XVIII. században ugyanazon időben kezdett terjedni, mikor a Jézustársaságnak már két századon át oly dicsően ragyogó csillaga — az ellene oly véstjelzőleg tornyosuló fellegek között — elborulni kezdett. Évek mulva ily véstjelzőleg a piarista iskolák látóhatárán is mutatkoztak. A vihar ki is tört néha s elpusztítással fenyegette Calasanzi sz. József örökét, de a nagy alapító védő szellemének közbenjárására nemcsak eloszlottak a véstjelző felhők s megszűnt a vihar, hanem az isteni gondviselés verőfényes napokat is küldött, hogy az annyi önzetlenséggel létesített s csupán csak embertársaink javát célzó mű erősbödjék, gyarapodjék.

Még hangzott szeretett hazánk sík terein s bércei között a hadi kürt, még tombolt a hadi zaj s ime északi határain, Podolinban és Privigyén már hangoztatták a kegyes-tanítórend első telepei mennyei üdvözítőnk szeretetteljes szavait: „Engedjétek a kisdedeket hozzám jönni.“

S a mint hasadni kezdett a béke hajuala Magyarhon egén, a keresztény műveltség apostolainak, a calasanzi buzgósággal meghihletett szerzetes tanároknak gyarmatai évről-évre terjedtek és szaporodtak. Terjedtek és szaporodtak, mert az ég szülte tiszta vallást, a nemes erkölcsöket ápoló és a közhasznú ismereteket terjesztő egyszerű szerzeteseknek nem egy barátja akadt hazánk nagyjai és azon hű fiai között, kik az emberi boldogság alapját a szív és értelemnek összhangzó s Istennek tetsző kiképzésében keresték.

Mosonvármegye is ily nagyjainak köszöni egyetlen középiskolájának létesítését.

¹⁾ Timon Dávid. II. 392.

A vármegye művelődési történetéből csak kevés adat áll rendelkezésünkre. Annyi bizonyos, hogy a rómaiak Mosonvármegyét mint felső Pannonia egy részét birták és abban a művelődés és polgárosodás magvait elhintették. Vitruvius római írónak bizonyítása szerint „Ad flexum¹⁾, (Magyar-Óvárótt) a XIV. római legio állomásozott s ezt az óvári várba²⁾ falazott két római köemlék is bizonyítja.³⁾ A keresztény műveltség Mosonvármegye vidékén, hová Nagy Károly, a frankok királya, a legyőzött és a keresztény hitre térített avarokat telepíté, a IX. században kezdett terjedni, mi II. Jenő Pápanak a Vetvarott (Magyar-Óvár) székelő Arno püspökhöz írott leveléből kitünik.⁴⁾

A népvándorlás, a magyarok letelepítése s uralkodása alatt Mosonvármegye vérengző hadjáratok színhelye volt. Az Árpád-házból származott királyok uralkodása alatt a lébenyi apátság, a Sz Benedekrendű és a Szentkeresztről ezímezett eziszterezirendű szerzetesek gazdag alapítványokat nyertek ugyan, de a szellemi művelődés terjesztésében kevés történt, közép vagy felső tanintézetet senki sem alapított e vármegyében a 18-ik század előtt.

Csak az említett század elején kezdődik Mosonvármegye kulturtörténetében határozott elő-aladás. Azon dicséretre méltó buzgóság, melyet egyes fő-papok, főurak és városok középiskolák létesítésében kifejtettek, buzdítá utánzásra Mosonvármegyét is.

Mindig jobban és jobban érezték itt a középiskolai oktatás hiányát, s azért fokozódott azon vágy, hogy a szomszédos Győr és Pozsony példájára Mosonvármegye székhelyén is létesülhessen oly tanintézet, melyben Magyar-Óvár és vidékének ifjusága az elemnél magasabb kiképzetésben részesülhessen.

A kezdeményező lépést azonban sem a vármegye, sem a város nem tehette meg, mert hiányzott a szükséges anyagi áldozat. Várni kellett tehát, míg az érdekelték helyzete javul, míg az ily tanintézet létesítéséhez szükséges alap megteremtetik. Ez pedig jó későn történt volna stalan ma sem volna Óvárótt gymnasium, ha Zsidanics István nagylelkű alapítványa nem veti meg az annyira óhajtott középiskola alapját.

Zsidanics István született 1671. június 23-án⁵⁾ régi horvát nemesi családból, valószínűleg Magyar-Óvárótt és abban a házban, mely ma a kegyes-

¹⁾ Valószínűleg a Lajtának a Dunába való kanyarodásától.

²⁾ »Mikor tűnt el e vár? Erre megfelel a hazai történelemnek Ottokár cseh király 1271-ik évi hadjáratára vonatkozó tartalma, megfelel magának Ottokárnak nejéhez, a királynéhoz írt azon értesítése, hogy Moson várát elfoglalván, azt a föld színével egyenlővé tette.« Major Pál. Mosonmegye monographiája.

³⁾ Ivánfi Ede. »Vázlatok Mosonvármegye multjából« és »A régészet becse, fejlődése általában és alkalmazása Mosonvármegyében.« cz. értekezései a magyar-óvári kegyes-tanítórendi gymnasium 1881—82 és 1882—83 évi értesítőiben.

⁴⁾ In appendice ad Chronicon Reichspersense.

⁵⁾ Ezen adatok az alapítók életnagyságu, horvát nemzeti díszöltözetben vászonra festett s a kegyesrendiek étkező termében őrzött képeken vannak feljegyezve.

rendiek székháza.¹⁾ Zsidanics István életére vonatkozólag a megyei levéltárban²⁾ csak a következő két adat található: 1. 1710. februárius hó 18-án a Kőpecsényben tartott megyei gyűlésen perceptornak választott, mely állásában őt az u. a. évi november hó 4-én Magyar Óvárrott tartott megyei közgyűlés megerősítette.

1699. 2. 1732. november 8-án ifj. Eszterházy Ferencz gróf főispán kinevezte Zsidanicsot táblabíróvá — Incl. Comit. Mosoniensis Tabulae iudiciariae Assessor. — 1769. szeptember hó 20-án nőül vette Schubert János, mosoni föld- és házbirtokos leányát Mária-Annát, ki halála előtt 1741-ben egyik mosoni házát és kertjét szintén a piaristáknak ajándékozta. A nagylelkű alapító családja jó nagy volt; tizenöt gyermek közül elhalt a szülők életében hat és csak kilencz sirathatta meg a jó atyát, ki 1736. november hó 8-án halt meg és az óvári kapuczinusok³⁾ sírboltjában temettetett el.

Schubert Mária-Anna, Zsidanics István özvegye, meghalt Mosonban 1741. februárius hó 27-én.

Zsidanics Istvánnak 1736. évi október hó 6-án Magyar-Óvárrott kelt végrendeletének a gymnasium alapítására vonatkozó pontja így szól: „Puncto 4. Sacerdotibus Relig. Scholar. Piarum legatur propria civilis domus Óvár, uti et m/10 floreni, quae de curia maiori Mosoniensi exsolvenda erunt cum ea conditione, ut respectu huius legati a praedictis Sacerdotibus Religiosis hebdomadim duo Sacra legantur.“ Ezzel a nemeslelkű alapító 10 ezer forintot és magyar-óvári polgári házát, a hozzá tartozó 50 hold földdel együtt oly föltétellel mellett adományozta a magyar piarista rendnek, hogy az óvári rendházban lakó szerzetes áldozó papok hetenkint két sz. misét mondjanak az alapító lelke üdvéért.

A végrendelet hitelességéről tanuskodik az említett végrendelet végén foglalt következő nyilatkozat: „Haec acclusa coram nobis infrascriptis, quod secundum liberam bonorum huius pie Defuncti Dispositionem, vera sint, et praedictae dispositioni in praescriptis punctis nihil contrarii insertum sit, praesentibus testamur. Die 9-a Novembris 1736. Michael Mozart. Parochus Óváriensis. — Martinus-Franciscus a Straussenberg. Contralor.“

A végrendelet fentjelzett negyedik pontjában az alapító csak sz. misék végzésére kötelezi a piaristákat, kiknek e ezélből M.-Óvárrott, a hagyományozott házban kell lakniok. Arról, hogy a piaristák gymnasiumot is nyissanak, sem a végrendelet nem említ semmit, sem a piaristáknak a hagyaték átvételéről s az elvállalt kötelezettségekről szóló következő nyilatkozata sem tanus-

¹⁾ E ház földszintén — a bejárattal szemben — még ma is látható a családnak kőbe vésett nemesi címere, melyet Etele Károly, k. r. tanár, 1891-ben megtisztított s újra befestett.

²⁾ T. Ékei Antal, megyei levéltáros szivességéből.

³⁾ A kapuczinusokat Széchenyi György érsek hozta Óvárra, 1698-ban; 1786-ban II. József parancsára megszűnt a zárda, a templomot lebontották és ma főhercegi tisztviselők lakásául szolgál.

kodik: „In nomine Domini Amen. Ego Alexius¹⁾ a Resurrectione Domini, e Clericis Regularibus Scholarum Piarum in Hungaria, emeritus Provincialis et actualis Assistens secundum plenipotentiam mihi in formam iuris, factam nomine totius Provinciae et in persona Adm. R. P. Ladislai a S. Joanne Baptista, actualis per Hungariam Provincialis Praepositi, praesentibus recognosco, testatumque facio, quod decem millia florenorum Rhenensium, id est 10,000 fl., uti et integram domum cum omnibus ad eam de iure pertinentibus in reginali oppido Óvár apud forum iuxta domum Communitatis situatam, quae decem millia, domumque Perillustris ac Generosissimus piae reminiscentiae Dominus Stephanus-Joannes Zsidanics, Inelyti Comitatus Mosoniensis Tabulae iudiciariae Assessor, quondam et Perceptor Generalis, in agone suo, accedente pleno consensu carissimae suae Consortis, Dominae Mariae-Annae Schubert per modum cuiusdam piae foundationis in reginali oppido Óvár per Provinciam nostram accipiendae testamentaliter saneteque disposuit, ad eandem omnino piissimam, neque vero ad aliam intentionem mancipandam serio et cum omni fidelitate nunc pro semper recipiam, simulque universam Provinciam Nostram Scholarum Piarum Hungaricam in conscientia obligem et obstringam, quominus dicta 10 millia, domumque memoratam in alios usus finesque, quam in praelibatam piam intentionem convertere, applicareque valeat, nisi forsitan absque culpa nostra impedimentum insuperabile, (quod quidem minime metuimus) praestrueret quo obstante in dictum reginale oppidum Óvár in inelyto Comitatu Mosoniensi existens subingredi haud possemus.

Quemque conatum omnem, tum per nos ipsos, tum per nostros Patronos Provinciam Nostram adhibituram esse hisce polliceor, illam respective ad id obligo, ut consensus Regius, locique Ordinarii ac Municipii quoque et inelytae Administrationis Domini Reginalis impetret, sanctaeque intentioni praelibati piae Reminiscentiae Domini, ac respective charissimae consortis eius Dominae Mariae-Annae Schubert fiat satis Unde et promitto et nomine universae Provinciae Nostrae Scholarum Piarum ac in Persona dicti Adm. R. P. Ladislai²⁾ a S. Joanne Baptista, Praepositi Provincialis fidem facio praesentibus, a die nimirum extradationis harum, Provinciam hancee nostram Hungariae duo sacrosancta Missae sacrificia singulis hebdomadibus in perpetuum lecturam inrefrigerium animae piae Reminiscentiae praelibati Domini Testatoris, ac respective ad sanctam illius in agone habitam suaeque charissimae Consortis actualem intentionem. Nisi fortasse absque omni demerito nostro per ingruentem quampiam inexpectatam calamitatem memorata pia fundatio desineret, interiretque. In quorum perennem fidem hasce manu propria inscripsi et sigillo minore Religionis, quo tamquam Assistens Provincialis uti consuevi, subsignavi in reginali oppido Óvár Anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo septimo, die vigesima sexta Junii. Idem, qui supra Alexius a Resu-

¹⁾ Szlopnyai Elek.

²⁾ Kubránszky László.

reccione Domini e Scholis Pii emeritus Provincialis et Actualis Assistens. Innocentius¹⁾ a Divo Thoma Aquinate e Scholis Pii ex hoc casu specialiter deputatus secretarius et respective Plenipotentarius.

A kegyes tanítórend azonban ezen nagylelkű hagyaték átvételével nemcsak a hetenkint mondandó sz. misék kötelezettségét vállalta magára, hanem arra is kötelezte magát, hogy iskolát fog nyitni. Kitészik ez nemcsak a rend tagjainak specialis hivatásából, — mely szerint ők fogadalmaikhoz híven az ifjúságot a keresztény jámbor életre nevelni és hasznos ismeretekre tanítani kötelesek, — hanem a Magyar-Óvár várossal kötött szerződésből, valamint a királyi és megyés püspöki okiratokból is, melyek a rend ezen újabb térfoglalását helybenhagyták s megerősítették.

A Magyar-Óvár várossal kötött szerződésnek szó szerinti szövege a következő:

„Wir Richter und Rath, auch gesammte Bürgerschaft und Gemeinde des königlichen privilegirten Markts Hungarisch-Altenburg thun kund und bekennen hiermit vor Uns und allen unseren Successoren, dass nachdem der in Christo verstorbene wohledelgeborne Stephanus, Joannes Zsidanics gewesener königl. Mauthner und des löbl. Wieselburger Comitats Oberperceptor allhier, mit Vorbewusst und Consens dessen noch lebender Frau Ehegemahlin Annae Mariae einer geborenen Schubartin (Schubert) dessen possidirtes Wohnhaus in der vordern Gasse, zwischen dem Rathhaus und Johann Klar allhier gelegen, sambt allen darzu gehörigen Grundstücken: als Winkel, Äcker, Wiesen, Wälder, Gärten und Rohr-Lust, denen wohllehrwürdigen P. P. Piarum Scholarum der hungarischen Provinz dahin und testamentaliter verschafft und vermacht hat, dass Sie P. P. Piaristen dieses Haus nicht allein eigenthümlich besitzen und geniessen, sondern auch ihre geistlichen Exercitia vorhaben, sonderlich aber die Jugend in Studiis und guten Sitten, auch löblichen Tugenden darinnen lehren und unterweisen sollen; in Ansehung dann dieses des wohlgedachten Herrn Testatoris, seiner zur Ehre Gottes und Liebe des Nächsten gereichenden Absehens und Fundation, haben wir Sie Wohlerwürdigen P. P. Piaristen willig anhero acceptiret, zugleich aber auch, weilen gemeldetes Haus, als ein bürgerlicher Fundus gleich einem anderen Bürgerhaus allhier denen Contributionibus et oneribus unterworfen ist, mit wohl gemeldeten P. P. Piaristen respectu der auf sothanes Haus kommenden Anlagen und Lasten jedoch bis auf gnädigen Consens und Ratification hoher Instanz dergestalten conveniret und geschlossen haben, dass die wohlerwürdigen Patres Piaristen, um von denen Anlagen und Lasten semel pro semper frei und exempt zu sein, anstatt des von uns herein zu geben verlangten Geld-Quantii alle und jede zu besagtem Haus gehörigen obspecificirten Grundstücke zu Eigenthum und freier Disposition von nun an auf ewig cediret und resigniret, auch Sie sich dessen rever-

¹⁾ Dezsericzky Imre.

siret haben. Also sind wir auch dessen content und zufrieden und wollen entgegen die erwähnten wohlerwürdigen P. P. Piaristen intuitu wiederholten Hauses von allen und jeden wasserlei bürgerlichen Anlagen, Contributionen und Lasten (welche wir sambt und sonders auf uns nehmen) von nun an in perpetuo davon absolviret, eximiret, wie auch frei und losgesprochen haben Kraft dises.

Dessen zu unserer Versicherung und Glaubwürdigkeit haben wir gegenwärtiges Instrumentum unter unseren und allhiesigen königl. privilegirten Markts vorgedruckten kleineren Secret-Insiegl gefertiget von Uns gegeben. Actum Hungr. Altenburg den 9 Oktober Anno 1738. Franz Xav. Hoster. Geschworener Markts-Notarius allda.“

Ezen szerződés értelmében Magyar-Ovár közönsége szivesen látja tehát a piaristákat mint a város új polgárait és a tanuló ifjúságnak vezetőit, ha az uradalmi, egyházmegyei és királyi jóváhagyások is kieszközöltetnek.

A főhercegi uradalom jóváhagyása a városi hatóság kérelmére 1738-ban érkezett le Bécsből s következőleg hangzik: „An die kaiserliche Administration zu Ung.-Altenburg. . . . welcher gestalten sonstens dasiger Markt mit denen Patribus Piarum Scholarum in puncto des ihnen legirten Zsidanicsischen Hauses Vergliche haben, ist aus deren Anlagen mehreren Inhalts zu ersehen, worüber die angesuchte Latification, soferne keine besonderen Bedenken entgegenstehen, hiermit ertheilet wird.“¹⁾

Az egyházmegyei jóváhagyásért a kegyes alapító özvegye maga folyamodott Groll Adolf, piarista szerzetesből kinevezett akkori győri püspökhöz, ki a legnagyobb örömmel megengedte, hogy a kegyes-tanítórend Óvárrott rendházat alapíthasson s gymnasiumot nyithasson. A püspöki jóváhagyás szó szerinti szövege a következő:

„Nos Adolphus a S. Georgio e Clericis Regularibus Scholarum Piarum Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopus Jaurinensis, Locique et Comitatus Nominis eiusdem Supremus ac perpetuus Comes, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius, notum facimus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod humiliter exposuerit nobis Nobilis Domina Maria Anna Schubert, Perillis, ac Generosi condam Domini Stephani Joannis Zsidanics I. Comitatus Mosoniensis Perceptoris Generalis relicta vidua, qualiter suus hic in Domino pie defunctus Maritus R. E. P. P Clericis Regularibus Scholarum Piarum Provinciae Hungaricae erga duo sacra hebdomadatim legenda Decem millia florenorum ac Domum suam una cum appertinentiis in oppido Caesareo Regio Óvár nominato in Comitatu Mosoniensi, Dioecesisque hae nostra Jaurinensi habitam eum in finem testamentaliter legaverit, ut praenominati Patres pro eruditione Juventutis, etiam adventitiae praeattactum Caesareo Regio op-

¹⁾ A Bécsben 1738. okt. 18-án kelt ezen okmány idézett másolatának hitelességét bizonyítja hivatalos pecsét alatt Johann Anton v Puschberg, Secretarius, Registrator et Taxator.

pidum Ovariense ingrederentur atque ibidem constanter habitationem suam figerent. Quam antilati sui mariti mentem et ultimam voluntatem posteaquam superfata Domina, cum praedictae Religionis praeposito Provinciali communicasset et iste Eandem medio Plenipotentiarum sui utpote Alexii¹⁾ a Resurrectione Domini Exprovincialis et Assistens ratihabisset, eidemque nomine totius Provinciae subscripsisset ac memorata decem florenorum millia cum Domo et appertinentiis acceptasset, supplicavit nobis debita cum Instantia, quatenus nos pro repetitorum Patrum Clericorum Regularium Scholarum Piarum in saepe dictum Caesareo Regio Oppidum Óvár ingressu et ibidem constanter perpetuo figenda habitatione ad effectum etiam Benignissimi Consensus Regii obtinendi, necessarium nostrum, qua loci ordinarii consensum eidem extradare vellemus. Nos igitur iustis et salutaribus toties fatae Dominae Mariae Annae Schubert ac etiam ipsius Praepositi Provincialis Ladislai utpote a S. Joanne Baptista postulatis vel ex eo etiam deferre volentes, quod Inclytus huius Comitatus omni prorsus Literarum subsidio destitutus esse dignosceretur dictam nobisque exhibitam ac a repetitis Patribus effective acceptatam Testamentariam dispositionem et fundationem Auctoritate Nostra ordinaria Episcopali ratificamus et approbamus, damusque facultatem, quantum in nobis est, ut dicti P. P. Piarum Scholarum ad oppidum Óvár Dioecesis huius nostrae Jaurinensis inducantur et ingrediantur. Collegium ibidem et Scholas erigant ac D. O. M. pro laudabili suo more famulentur Salutisque Proximorum et vel maxime Juventutis Institutioni incumbant, observatis nihilominus suae Religionis Statutis, Regulis et Consuetudinibus, Residentiamque suam cum tempore in eum statum deducere satagant, ut duodecim Personae Religiosae ibidem commode absque aliorum aggravatio sustentari possint. Nullumque praeiudicium Ecclesiae Parochiali per eosdem inferatur. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas et sigillo proprio roboratas extradendas esse duximus et concedendas. Jaurini die Decima septima Mensis Aprilis Anno Millesimo septingentesimo trigesimo octavo. Adolphus a S. Georgio Eppus, Jaurinensis, Stephanus (Erdösi) a S. Ladislao, Secretarius.“

Most már csak a legfelsőbb jóváhagyásra volt szükség, hogy a kegyes-tanítórend Magyar-Óvárott letelepedhessék, s hogy tagjai hozzáfoghassanak a nevelés és tanítás nehéz, de szép munkájához.

A kegyes-tanítórend magyarországi főnökének Kubránszky Lászlónak a királyi jóváhagyás elnyerése czéljából felterjesztett folyamodványára a következő legfelsőbb leirat érkezett:

„Nos Carolus Sextus Dei Gratia Romanorum Imperator electus, semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniae, Hungariae, Bohemiae, Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carmeliae, Luxemburgi, Tirolis, Würtembergae su-

1) Szlopnjai Elek, rendőrfőnök.

perioris et inferioris Silesiae, Princeps Sveviae, Marchio Moraviae, Comes Habsburgi, Ferretis, Kyburgi et Goriciae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod Religiosi Patres Piarum Scholarum Matris Dei Provinciae Hungariae medio demissi supplicis libelli Sui Maiestati Nostrae humillime repraesentaverint. Qualiter nimirum Joannes eandem Zsidanics Comitatus Mosoniensis antehac, dum in vivis egisset Perceptor et Telonii Nostri Ovarientis Exactor. Posteaquam longiore annorum vitae suae ibidem transactae Periodo non sine animi sui dolore agnovisset, tam ibidem, quam in vicinis oppido et pagis copiosam juventutem dari, quae cum plerumque ob egestatem studiorum causa remotiora loca adire nequiret, defectu scholarum sensim vel absque ulla literarum notitia consensesceret, vel passim ad scholas A catholicorum literis imbuenda mitteretur, pio in Deum zelo et promerendarum in illis Partibus Literarum studio ductus, iisdem Patribus ex substantia sua decem millia florenorum paratae pecuniae, et praeterea, Domum suam una cum appertinentiis in praefato Oppido Óvár habitum eum in finem, ut pro eruditione Inventutis idem oppidum ingrediantur ibidemque constanter suam figant habitationem. Testamentaliter legaverit viduaque ipsius super hac fundatione iam etiam loci Ordinarii Dioecessani Reverendissimi quippe Adolphi a S. Georgio e Scholis Piiis Episcopi Jaurinensis et Comitatus nominis eiusdem supremi Comitatus consensum obtinuerit. Ipsi vero Supplicantes Religiosi allatam sibi legatam Domum per Conventionem cum Communitate dicti oppidi Óvár initam et a Ministeriali nostra Banco — Deputatione qua Dominum Terrestrem hic et nunc ibidem repraesentante ratihabitam ab omnibus oneribus publicis et civilibus in perpetuum liberam et immunem effecerint. Cum vero, ut permissio fine ad dictum oppidum Óvár ingredi, ibidemque semet figere et pro Religioso Instituto suo publicis scholas literarias erigere et servare, ac Inventutem erudire possint, Benigno Maiestatis Nostrae Regio consensu egerent. Hinc memorati Religiosi Patres Piarum Scholarum Maiestatem Nostram demississimis orarunt precibus, quatenus Nos super desiderato eorundem ad praememoratum oppidum Óvár ingressu, erigendisque ibidem pro eorum Instituto Scholis literariis de Apostolica Regia Autoritate Nostra benignum Consensum Nostrum Regium iisdem Patribus elementer elargiri dignemur.

Unde nos solita Nostra in Deum Pietate et solerti in universis, quae ad Majorem Cultus Divini promotionem, et orthodoxae Romano Catholicae Fidei propagationem Religiosorumque Ordinum, quorum devotis ad Deum precibus et suffragiis fausta et felicia suscepti Regiminis Gubernacula Prosperitatem Armorum et fecundos adversus hostes Victoriarum successus, Imperii quoque ac Augustae Domus Nostrae propagationem Ulterius quoque nos habituros pie confidimus; Doni denique publici Incrementum conferre aut quidpiam momenti addere possent, magis magisque amplicandis, dilatandis et stabilendis cura et solitudine. Peculiari item Caesareo Regio erga praecattactum

Patrum Piarum Scholarum Ordinem velut de Ecclesia Dei et bono publico bene meritum, ac tum hoc nomine, cum et morum probitate nobis singulariter commendatum ducimur affectu humillima repetiti Ordinis Patrum Piarum Scholarum Matris Dei Nostrae, praeterea facta supplicatione Maiestati Apostolico Regio Benignitate et Pietate exaudita clementer et admissa iisdem, ut ipsi habita iam memorati Dioecessani annuentia, et indultu memoratum oppidum ingredi, Scholas Literarias ibidem secundum eorum Institutum erigere et servare possint ac valeant, clementer omnino annuimus et concessimus, benignumque Nostrum superinde Consensum Regium praebuimus ea tamen lege, ut a mendicando abstineant, saecularium bona non affectent, verum De et Proximo iugiter servire et Iuventutem in Studiis Humanioribus et bonis moribus pro Gloria Dei et Bono Patriae diligenter instruere, ac quamprimum Deo Auxiliante fieri poterit formalem Conventum seu Collegium ibidem erigere contentur atque annue duodecim sacra ex praescripto etiam Articuli Nonagesimi. Sexti Anni millesimi septingentesimi vigesimi tertii pro Maiestate Nostra et Augustissimis Successoribus Nostris Hungariae Regibus. Eorumque Incolumitate et Prosperitate, Boni denique eiusdem Regni publici incremento dicere et celebrare sint obligati atque obstricti.

Clementer etiam confisi, quod propagationem Romano-Catholicae fidei pro maiori Dei Gloria et Incremento Sanctae Matris Ecclesiae, Salutem item proximi omni studio et zelo promovere sint allaboraturi, eumque in finem linguae Patriae gnaros et exemplaris Vitae Religiosos ibidem tenturi. Imo annuimus, concedimus, approbamus, ratihabemus et confirmamus, benignumque superinde consensum nostrum Regium praebemus et assensum. Salvo iure alieno. Harum nostrarum secreto maiori Sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, impendenti Comunitatum vigore et Testimonio Literarum mediante. Datum per manus Fidelis Nostri nobis sincere dilecti spectabilis ac Magnifici Comitis Ludovici de Batthyan. Perpetui in Nemet-Ujvár Comitatus Castriferi supremi perpetui Comitis Pincernarum Nostrorum Regalium per Hungariam Magistri item et Consilarii Nostri actualis intimi, necnon per antelatum Regnum nostrum Hungariae Aulae Nostrae Cancellarii in Archi-Ducali Civitate Nostra Vienna Austriae. Die vigesima mensis Aprilis. Anno Domini Millesimo Septingentesimo Trigesimo nono. Regnorum Nostrorum Romani XXIII.º Hispani XXXVI: Hungariae vero Bohemiae et Reliquorum Anno XXIX.º Carolus Comes Ludovicus de Batthyan. Antonius Mátyás.⁴

Ezen legkegyelmesebb királyi jóváhagyással megengedi ő felsége, hogy a kegyes-tanítórendiek magyarországi tartománya Magyar-Óvárra társházát és nyilvános középiskolát (gymnasiumot) emelhessen. Hogy a piaristák rendjök szabályaihoz alkalmazkodva s tanítási módszerük szerint tanítva a sz. czélnak teljesen megfelelhessenek, kívánja ő felsége, hogy az új gymnasiumban csak a hazai nyelvben teljesen jártas egyének alkalmaztassanak. A felséges apostoli király teljes bizalommal van az iránt, hogy a piaristák a keresztény katolikus

hitnek terjesztésével Isten dicsőségét és a keresztény katolikus anya-szentegyház gyarapodását buzgalommal előmozdítani fogják s hogy a királyi jóindulat fejében szívesen mondanak majd havonként egy sz misét a dicsőségesen uralkodó ház és Magyarország apostoli királyainak jóléteért, nemkülömben a drága hon üdveért.

A kegyes-tanítórend megnyervén így a királyi jóváhagyást is, Halasy Szilárd, tartományi rendfőnök, oly megbizással küldötte rendtársait az 1739-ik év őszen Magyar-Óvárra, hogy az iskolai év kezdetével nyissák meg a gymnasium első osztályát.

A Magyar-Óvárra telepített piarista coloniájának első tagjai voltak: Sebestyén atya házfőnök és praefectus, Mátyás atya és Péter növendékpap.

Sebestyén atya bevonult társaival a bold. Zsidanics István által ajánlékozott s alig egy pár legszükségesebb butorral felszerelt polgári házba s hozzá látott a tantermek építéséhez.

Letiporva kellene a repkénynek a földön kusznia, lekonyulva törnék le az esti szellőben kinyillott virágszál, ha nem volna támasza. Az ember sorsa is ez volna támasz nélkül, és az Óvárra került piaristák is ily sorsnak néztek volna eléje, ha nincs ily erős támaszuk: a hit, mely a halandót felül emeli a földi élet érdekeinek porondján, mely föntartja az élet vészei között, karjára veszi, midőn a világba lép s elkiséri még a siron túl is, midőn a világból kilép. A hit s a rend által, maga elé tűzött sz. czél egyedül képesítették az Óvárra került piaristákat, hogy a kezdet nehézségeivel és, bátran mondhatjuk, a megélhetés terheivel megküzdhettek.

A 10000 frnyi alapítvány esedékes kamataival építkezésekbe, átalakításokba fogni, berendezéseket eszközölni s mellette négy öt egyének életszükségleteit bármily szerényen is kielégíteni, nem csekély feladat volt még az akkori kevés igényű s olesó világban is.

Az óvári piaristák tehát a legszerényebb módon láttak lakásuk s iskolájuk berendezéséhez, s bármily szegényes volt e berendezés, mégis mindenük ment rá s maguknak éhezni kellett volna, ha nem akadt volna anyagi szükségleteikben is támaszuk, ha nem lettek volna embereik, kik mindennapi kenyerőket velők megosztani készek nem lettek volna.

A magyar-óvári kegyes-tanítórendi ház történetírója különös hálával emlékszik meg a vármegye akkori főnökéről Kaisersfeld Podovinról és a főhercegi uradalom akkori igazgatójáról De Pauli Lipótról, kik nemcsak tanácsal szolgáltak a helyi körülményekkel ismeretlen házfőnöknek, hanem némi munkaerővel, az építkezéshez szükséges anyaggal, sőt élelmi szerekkel is segítették. De Pauli Lipót volt az, ki a társház ügyét későbbben Mária Terézia kegyeibe is melegen ajánlotta.

A gymnasiumot 1739. évi november hó 3-án nyitották meg és mivel számon a II-ik grammatikára is jelentkeztek, már az első évben két osztályban vette kezdetét a tanítás.

A tanuló ifjuság száma 1760-ig 108—186. között, majd fogyott, majd nőtt, s nagyobb eltérés csak a tanulók korára nézve mutatkozott, mert míg a principisták kora 7—18, addig a syntaxistáké 12—27. év között váltakozott.

Az 1760—61. isk. évtől kezdve a gymnasium a szónoklati és költészeti osztályokkal is bővült. A humaniorák eme két osztályát Zsidanics István özvegyének köszönhette a gymnasium. E nemes lelkű hölgy 1741-ben április 5. Lucsonyban¹⁾ kelt végrendeletével 2000 frtot, egy mosoni polgári házat a hozzátartozó kerttel és egy óvári kertet ajándékozott a piaristáknak oly föltétel mellett, hogy azok hetenkint egy sz. misét mondjanak a Schubert család lelki üdveért és a grammatikai osztályok mellett a humaniorák két osztályát is tanítsák. Az említett végrendelet szóról-szóra így hangzik :

„Siebtens. Alldiweilen es ein Gott wohlgefälliges Werk ist zu verordnen, dass die liebe und arme Jugend sowohl zur Frömmigkeit angehalten, als auch in Wissenschaften unterrichtet werde und da zu solchem Ende mein verstorbener Eheherr Stephanus Zsidanics Denen Wohl ehrwürdigen P. P. Scholarum Piarum eine Summam legirt die Jugend allhier zu Hung. Altenburg bis in die vierte Schule oder Syntaxim inclusive zu unterrichten und zu lehren, desshalb vermache ich auch obmeldeten wohllehrwürdigen Patribus 2000 fl. wie auch den Garten sammt Haus zu Wieselburg und den Garten vor dem allhiesigen Markt liegend. Dahingegen die wohllehrwürdigen Patres Schol. Piar. 1. Obligirt sein sollen über die obmeldeten vier Schulen auch die Poesim und Rhetoricam durch einen eigenem Patrem oder Magistrum allhier zu dociren und zwar zu solchen gestalten, dass dies pium Legatum Sie zwei Jahr zur Erbauung deren Schulen geniessen sollen, nach verflossenen zwei Jahren aber die Poesim und Rhetoricam zu docieren verpflichtet sein sollen. So aber nach verflossenen zwei Jahren ein solches nicht geschehen sollte, so solle obmeldetes Legatum meinen Kindern als Erben in gleichem Theilen zufallen. 2. Sollen die wohllehrwürdigen Patres obligirt sein für die verstorbene Schubertische Freundschaft wöchentlich eine heilige Messe zu lesen. 3. Sollen Sie den Johann Zsidanics bis dass er die Rhetoricam absolvirt, in einer ehrlichen Verpflegung leidentlich halten.“

A szónoklati és költészeti osztályokat már 1744—45 ben kellett volna megnyitni a fent idézett végrendelet értelmében ; hogy ez jóval később csak az 1860—61. iskolai év elején történt, az a boldogult alapítónő gyermekeinek köszönhető. Ezek ugyanis megtámadták anyjuk végrendeletét, s azt állítván, hogy jogos igényeikben meg vannak rövidítve, hosszadalmas pört támasztottak a piaristák ellen.

Az óvári kegyes-tanítórendi ház csak 1758-ben vehette birtokába a birói határozatok alapján neki ítélt örökséget, és csak ez évben gondolhatott, az örökséghez kötött föltételnek teljesítéséhez. A humaniorák osztályainak eme-

¹⁾ Magyar-Óvárral összefüggő, de még ma is Óvártól független község.

lése azonban nemcsak abból állott, hogy a meglevő két tanteremhez még két-tőt toldjanak, hanem gondoskodni kellett a tanárok lakásairól és az iskolai helyiségek nagyobbitásáról s czélszerűbb beosztásáról is. Erre pedig kevés volt özvegy Zsidanics Istvánné hagyatéka, mely különben is csak részletekben s évek mulva jutott a ház birtokába. Az isteni gondviselés más módot nyújtott, hogy a benne bizó szerzetesek eleget tehettek elvállalt kötelezettségüknek. Glázer János uradalmi gazdatiszt 1753-ban 4426 frtot hagyományozott a rendháznak évenként mondandó száz sz misére. Ezen alapítványos összegben vették meg 1758-ban a szomszéd Klár-féle és 1761-ben a Barbaes-féle polgári házakat a hozzájuk tartozó földekkel együtt. A két kis polgári házzal nagyobbitott rendházat most úgy alakították át, hogy nem csak egy kisdud kápolnát s elegendő lakószobát nyertek, hanem az iskolát is tágíthatták.

Alig hogy az építkezéssel járó gondokat lerázták s kényelmesebb lakásukat szerényen berendezték, gondoskodniok kellett, hogy ezen újabb szerzeményük is a Zsidanics féle ház mintájára felmentessék a polgári házakra eső adóktól s egyéb évenként megújuló terhektől. A város kész volt az örök időkre szóló felmentést megadni, ha a rend egy-egy ház után egyszer s mind nkorra 1500 összesen 3000 frtot fizet. De a rendnek nem volt heverő pénze s a társház mindenét az építkezésekbe s átalakításokba verte. Nem maradt más hátra, mint ismét ingatlanait felajánlani váltságul. Így történt, hogy a Barbaes féle házhoz tartozó összes ingatlant — 50 hold földet átadták a városnak, kívánatra azt is megigérvén, hogy a rendház azontúl több háztelket szerezni nem fog. Ezzel és a Nunkovics háznak már előbb említett felmentéseért hozott áldozatokkal elérte ugyan az óvári társház, hogy ingatlanai után nem kellett és ma sem kell adót fizetnie, de hogy az egyezkedésen mennyit vesztett, azt megállapítani nem volt nehéz akkor sem s ma, tekintve a földnek felszökött értékét még kevésbbé. Az óvári társháznak történetírója helyesen ítélte meg, mily óriási áldozatot kellett a rendnek hoznia, s mily kevés kiméletet tapasztalt azok részéről, kiknek gyermekeit nevelte s tanította. „Dicent fortasse“ így jajdul fel a történetíró — „posteri nostri, praestitisset pecuniam offerre pro Liberatione et appertinentias retinere, sed nos Pauperes et Egeos! Ubi oppido praeter datos iam mille fl. adhuc 500 in sortem Liberationis dari debuissent loco allodii Klariani et alii 1500 fl. in sortem Liberationis Domus Barbaesianae. Unde hoc? Cum pro ipsa emptione Domus Barbaes adhuc teneamur bismille septingentis fl. et amplius. Et pro emptione Domus Klarianae insumptum sit capitale Foundationis accessorie onus Missarum perpetuarum habens sub Provincialibus praecedentibus. Noliut idcirco, noliut posteri suggillare factum sane consultissimum! Necessitas et ratio circumstantiarum id postu'avit, ut spatium pro futuro Tempello, Collegiolo, Gymnasio ac Convictulo compararetur. Nec oeconomia ruralis, agrestis et similis (uti ex Comperto habetur) pro nostri Instituti hominibus proficua et commendabilis existimetur. Oeconomia nostra maxima sit, imbuere juventutem Spiritu Pietatis ac Intelligentiae“!

Dabit Deus caetera, quae servient pro Incremento Domus nostrae Óvariensis.“

„Boldog, kit sorsa oly egy egyszerű helyzetbe állíta, hogy mikor tőle áldozat kívántatik, önmagát áldozva eleget tehet“ mondja Eötvös József báró, s igaza van. A kegyes-tanítórend sem sokalta soha a tőle követelt áldozatokat, ha ezekkel sz. hivatásának eleget tehetett s a drága hon czéljainak szolgálhatott. Az óvári piaristák most már nyugodtan foghattak az újabb alapítványhoz kötött föltételek teljesítéséhez, a szónoklati és költészeti osztályok emeléséhez és berendezéséhez. Megkezdték az építkezést az 1760. év tavaszán s őszig készen állott az iskola, kibővítve a humaniorák két osztályával, melyek egy tanárnak vezetése alatt állottak egészen az 1776—77. isk. év végéig.

Az 1777-ik évben megjelent Ratio Educationis a középiskola három fokozatát állapította meg. Az első fok a három évi latin (grammatikai) iskola volt, a második fok a két évi gymnasium tanfolyam, a harmadik fok a két évi philosophiai cursus.

Az óvári középiskola csak az első fok követelményeinek felelhetett meg, mert sem az alapítvány nem volt elegendő négy-nél több tanerőnek ellátására, sem a rend nem bővelkedett alkalmas egyénekből. A szónoklat- és költészeti osztály tehát megszűnt és az új tanterv már csak a három nyelvtani osztályban léphetett életbe az 1777—78. isk. év elején. Az új tantervvel a német tannyelv és a tandíj-fizetésének kötelezettsége is behozatott, s e körülménynek tulajdonítható, hogy az óvári gymnasium tanuló-ifjusága rohamosan fogyni kezdett annyira, hogy 1778—1789-ig átlag már csak 33 tanuló volt évenként a három grammatikai osztályban. A tanuló-ifjuság számának ily állandó csökkenése volt oka, hogy a gymnasium a királyi helytartótanácsnak 1788 évi július hó 31-én 29002/2450. sz. a. kelt következő rendelete alapján megszűnt:

„Dem Provinzialen des Piaristenordens der Hung. Provinz. — Bei der jetzt vorgenommenen Regulierung der lateinischen Lehranstalten haben S^r. Majestät für diesmal unter andern auch folgendes allergnädigt zu entschliessen geruht:

Die Paedagogien zu St. Georgen im Pressburger und zu Hungarisch-Altenburg im Fünfkirchner Literär Bezirk haben nach Ende des nächstfolgenden 1788/9. Schuljahres aufzuhören. . . . Den unbesoldeten Ordensgeistlichen, die entweder Lehrer oder Localdirectoren bei den Gymnasien deren Versehung ihrem ad dem Orte gestifteten Kloster obliegt, wird eine verhältnismässige Belohnung ad Personam mit Anfang des 1789—90. Schuljahres aus dem Studienfond allergnädigt bewilligt werden. Worüber die weitere Entscheidung seiner Zeit nachfolgen wird.

Da man übrigens aus unwidersprechlicher Erfahrung weiss, das in den Gymnasien die vom Orden der Piaristen versehen werden, und bei demselben noch ferner verbleiben sollen, der Ordens-Provinzial sehr oft in Verlegenheit geräth, wenn es auf Besetzung der lediggewordenen Schulämter ankömmt,

Die Ursache aber einestheils daher zu rühren scheint, dass einige der Ordenshäuser, wobei sich Schulen befinden, keine für den bequemlichen, ja manchmal nicht einmal für den nothwendigen Unterhalt erforderliche Stiftung besitzen, wodurch es häufig geschieht, dass Männer von Talenten und Geschicklichkeit sich ungern an einen Ort versetzen lassen, wo sie Arbeit genug, und wenig oder gar keine Bequemlichkeit zu finden hoffen, anderen Theils aber, weil sich eine beträchtliche Anzahl zum Schulamte vorzüglich tüchtiger Glieder dieses Ordens in privat Häuser als Informatoren und Hofmeister gebrauchen lässt, so werden nun um den Mangel der ersten Gattung abzuhelpfen, die Klöster der Piaristen in den Orten, wo die von selben bisher versehenen Schulen entweder schon eingegangen sind, als zu Karpfen und Bries oder nach dem neueren Schulplane mit Anfang des 1789—90. Schuljahres aufhören werden, als zu St. Georgen und Hungr. Altenburg, ganz aufgehoben, die daselbst vorfindigen Ordensmänner aber in andere Häuser vertheilt, und das zu denselben Häusern der Schulen wegen gehörige Stiftungsvermögen an andere bedürftige Klöster des Ordens, woraus sie die Schulen noch ferner werden besorgen müssen, übertragen. Um aber das Gebrechen der zweiten Gattung zu heben, wird der Provinzial auf Allerhöchsten Befehl nach der schon von hieraus getroffenen Verfügung alle in Privatdiensten als Hauslehrer oder Präfecten stehende Piaristen allsogleich einberufen und in Zukunft keinen zum Lehramte tüchtigen Ordensmann unter eigener Dafürhaltung des Provinzials zur Privaterziehung eher abgehen lassen, als nachdem für die dem Orden anvertrauten Schulen hinlänglich gesorget sein wird, und auch alsdann nur mit der ausdrücklichen Bedingung, solche, sobald der Provinzial derselben zur Besetzung der öffentlichen Lehrämter bedürftig ist, sogleich wieder einberufen zu müssen.“

Eme legfelsőbb rendelet értelmében a piaristák elhagyták Óvárt s az alapítványok a pozsony-szt-györgyi házhoz csatoltattak. —

2. 1799—1850. Némán állott a múzsák szentélye, és a művelődés pályáján haladni vágyó ifjú nemzedék kénytelen volt a szomszéd megyék közép-tanodáit felkeresni, vagy a kellő eszközök hiányában oly életpályára lépni, melyre hivatást nem érzett.

A nagy veszteséget érezte az egész vármegye, legmélyebben Magyar-Óvár városa. E város polgárai csak most kezdték felfogni, mennyit vesztek, eskk akkor kezdték méltányolni a helyi tanintézet jótéteményeit, mikor azt nélkülözniök kellett. A leverő hangulatot, mely az óváriak kedélyére nehezedett, ily szavakkal festi a kegyes-tanítórendi ház történetírója: „Decem annis gymnasium privatum oppidum Magyar-Óvár indoluit sorti miserae alibi educandae inventutis viditque, maiores spes olim, ac modo de ea concipi potuisse.“

A város polgárai okulva így saját kárukon, most mindent elkövettek, hogy a gymnasium visszaálltassék. A vármegyéhez fordultak kérve, eszközölje ki a gymnásium visszaállítását. Mosonvármegye szivesen magáévá tette emez

öt is közléről érdeklő ügyet s fáradozásait fényes siker koronázta. A helytartó-tanáctól 1798. évi október 16-án 24.431. sz. a. a következő rendelet érkezett a pécsi tankerületi főigazgatóságához: „Dignata est Sua Maiestas Sacratissima elementer resolvere: ut in Oppido M.-Óvár Cottui. Mosoniensi ingremiato, Paedagogium iam olim curae P. P. Piaristarum concreditum cum initio futuri anni scholastici 1798—99. rursus aperiatur et per Eosdem P. P. Piaristas administretur. Factis proinde apud Provincialem eiusdem Ordinis circa hasce grammaticas Scholas ibidem cum exordio anni scholastici docendas, et per aeque sui ordinis dirigendas congruis dispositionibus, Prattae. D. Vestrae comitti: ut in obsequium Benignae huius Resolutionis Regiae circumiacentibus Cottibus iam etiam communicatae, universa sui Districtus Literaria Instituta de restabilitone huius Paedagogii edoceat, una vero restitutum hocce Paedagogium velut partem Districtus sui consideret, ac in conformitate B. Systematis Literarii in mutua cum Directore Locali correspondentia gubernet. Datum ex Consilio Regio L. H., Budae Die” Moson vármegye folyamodásának eredménye tehát az lón, hogy az óvári gymnasium legfelsőbb engedélylyel visszaállított és a rend főnöke felszólított, hogy a magyar-óvári kegyes tanítórendi ház alapítványát, mely tíz évvel ezelőtt az elaggott s kiérdemesült k. r. tanárok nyugdíja czimén a pozsony sz. györgyi házhoz került, visszaadja és az itt működő tanárok díjazására s ellátására fordítsa. A rend ezen rendeletnek annál szivesebben hódolt, minél szentebb volt a cél, mely azt követelte és minél nagyobb volt Moson vármegyének és Magyar-Óvár polgárainak buzgalma s a rend tagjai iránt táplált szeretete és bizalma. A gymnasium visszaállítása körül fáradozóknak buzgalmáról és áldozatkészségéről tanuskodik Fakler Józsefnek, Magyar-Óvár szabadalmazott város akkori birájának, a visszaállítandó gymnasium igazgatójához intézett levele, melyben azt írja; „ . . . , hogy pedig tisztelendő igazgató Úr arról is meggyőződjék, mily tevékeny mind a megye, mind a város, és mennyire iparkodnak mindnyájan a kegyes-tanító rendet a legbiztosabb állapotban visszaállítani, a Collegium és Gymnasium épületeinek felépítésére pénzt gyűjteni, csak azt említem, hogy Ő Méltósága a megyei Főispán azt kívánja, hogy az első alispán a felépítendő Collegium és Gymnasium tervét elkészítettvén, a felépítési költségvetésben a kegyes-tanítórendnek alapítványát kimélje. A megye a Főispán úr rendeletét híven teljesíté s ő Méltóságát megkéré, kegyeskedjék Moson megye vagyonosabb földbirtokosait a Gymnasium visszaállítására szükséges adakozásra felszólítani. Lássá Tisztelendőséged mily élénk buzgalom lelkesíti Moson megye lakosait.”

A visszaállítandó s felépítendő gymnasium körüli buzgalom sokkal nagyobb volt mint az építkezésre készletben lévő s adakozás útján befolyt költség. Az építendő társház és gymnasium terveit Ethinger Alajos és Mack Sebestyén piarista professorok készítették.

Ez utóbbinak tervezete szerint 18 ezer frtba került volna a rozzant épület alapos átalakítása és kiépítése. Sajnos azonban, mint kezdetben, úgy

most is csak a legszerényebb eszközökkel s ezek eredményeivel kellett beérniök. A teljesen roskadozó állapotban lévő házra alig fordíthattak 5000 frtot, s azért nem esoda, ha az 1798-ban újra épült Collegium és Gymnasium már két évvel későbbben összedőléssel fenyegette lakóit.

A mint a rend főnöke a Collegium és Gymnasium felépítéséről értesült, azonnal a rendi gyűlésen megválasztott Ege Sándor helyébe, ki Eszterházy Ferencz gróf, Mosonmegye főispánjához ment nevelőnek, Tomján Sándort, mint helyettes házfőnököt és gymnasiumi igazgatót küldötte Óvárra három gymn. tanárral. Tomján Sándor felszerelte az új épületet, de a házban nem lakhatott, mert a régi átázott alapokra rakott falak oly nedvesek voltak, hogy csak a tél fagya tüntette el látszólag a káros nedvességet.

Az 1799-ik évben tartott káptalanban Jankovics János választatott meg magyar-óvári házfőnökke s gymn. igazgatóvá. Ő nyitotta meg a visszaállított gymnasium első tanfolyamát, megkezdvén a küzdelmet ott, hol azt elődei abbanhagyták. Igen sok bajjal küzdött ezen közjónak előmozdításában oly fáradhatatlan előjáró. Leginkább aggasztá a társház csekély alapítványának jövedelme és a hamarosan felépített háznak már is roskadozó állapota.

Találkoztak ugyan jó emberei, kik őt tanácsosal vigasztalták s adományokkal segítették, de ő nem tudott megnyugodni, míg a gondjaira bizott tanintézet jövőjét biztosítva nem látta. Szükségében a vármegyéhez fordult, mert segítséget csak ettől várt.

A megyei közgyűlés elé benyújtott folyamodványában kimutatta a társháznak vagyoni állapotát s részletezvé az alapítványi jövedelmeket, kiderítette, hogy azok a tanintézet fentartására nem elegendők. Elpanaszolta, hogy tanártásai minden erejük megfeszítésével azon vannak, hogy a tanintézet emelkedjék, de buzgóságukat bénítja a szükség, melyet szenvedniök kell s azon aggodalmuk, hogy lakóházuk, melynek falai repedeznek, fejeik felett összeomlik. A megyei közgyűlésen felolvasták az igazgató folyamodványát s elhatározták, hogy a társház és a gymnasium roskadozó épülete minél előbb javíttassék. E végzés hozatala után a szónoklati és költészeti, azaz a gymnasium 4. és 5. osztálya — *duae humanitatis classes* — alapítása került szóba s nyert elintézetést oly módon, hogy a megye a szükséges két tanárnak évi díjazását 400 frtban állapítá meg.

Pálya István, a kegyes tanítórend az időszerinti főnöke azonban a két tanárnak ellátására 600 s díjazására 200 frtot követelt azt irván a kir. helytartótanácsához intézett feliratában: „... cogitari enim prorsus non potest, ut sua Majestas Sacratissima I. Cottui ita favere velit, ut Scholarum Piarum Professores Ovarienses non velit iis beneficiis gaudere, quae ipsis per totum regnum in omnibus gymnasiis conferuntur. Nullum enim in regno gymnasium est, quod honorariis careat. Idem onus doctrinae ferunt Professores Ovarini, quod alibi, eodem ergo beneficio gaudere debent. Quod domini fundatores Magyar-Óvárienses tanto facilius praestare possent, quod prima et radicalis

fundatio dimidia sui parte a Scholarum Piarum Provincia ex privatorum Religiosorum patrimoniis conflata sit.“

A gymnasium igazgatója ezen felirat értelmében a két tanárnak évi díjazása fejében 600, a gymnasiumi igazgató és 5 gymnasiumi tanár évi tiszteletdíjaul pedig 350 frtot kívánt, megemlítvén, mily mostoha eljárásban részesült a kegyesrendiek óváritársháza a városi hatóság s tanácsarészéről. A városi tanács már a kegyestanítórendieknek letelepedése alkalmával oly szerződést kötött a társházzal, mely a milyen kárhozatos a rendházra, ép oly sértő volt a hazai törvényekre nézve. E szerződés értelmében a kegyes-tanítórendi collegium két polgári ház gazdaságára eső évi adó és egyéb terhek mentesítése fejében két polgári ház földet, körülbelül 100 német holdat, egy majort volt kénytelen átadni s 1500 frt készpénzt fizetni.

Mélyen megilletődve hallgatta a megyegyűlés a gymnasiumi igazgató méltó panaszát, s az első alispán a kötött szerződést érvénytelennek és igazságtalannak nyilvánítá, mert a hazai törvények a tanintézetek telkeit adómenteseknek tekintették.

A városi tanács és a polgárság erre, hogy őseik hibáját némileg jóvá tegyék, a szónoklati és költészeti osztályok alapítványához 4000 frrtal járultak. Ugyanezen alapítványt Albert királyi herczeg ő Fensége 1000 frrtal gyarapította.

A két felső gymnasiumi osztály alapítása körül legtöbb érdemet szerzett Nunkorics András királyi tanácsos, ki e célra 6000 frtot ajándékozott.

Miután ezen összegek még egyes jötevők adományaival együtt elérték a 12000 frtnyi alapítványi összeget, melynek 5%-os évi kamata 600 frtot tett, s miután Mosonvármegye arra is kötelezte magát, hogy a tanárok díjazására követelt 350 frtot az egyes községek önkéntes adakozásából fogja megszerezni, a két felső gymnasiumi osztály megnyitása lehetővé vált.

A kegyes-tanítórend főnöke értesülvén mindezekről, Dominkovics József szónoklattani és Petykó Endre költészettani tanárokat küldötte Óvárra, s a humaniórákkal kiegészített gymnasium megkezdte működését az 1801—2. isk. év elején.

Az 1806-ban életbe lépett tanrendszer a négyéves grammatikai tanfolyamot sürgette, s azért az elemi iskola 3-ik osztálya a gymnasium első nyelvtani osztályává alakíttatott át a legtöbb helyen. Magyar-Óvárrott ez nem történhetett meg, mert a tanítás csak két elemi osztályban folyt. Innen van, hogy a 2-ik osztály tanítója ezután is csak magán órákban oktathatta a gymnasiumba készülő tanulókat, kik aztán felvételi vizsgálat alapján kerültek a II. grammatikába.

Az országos kormány évről-évre sürgette a I. nyelvtani osztály felállítását, de hiában. Az alapítvány csekélyisége most is, mint azelőtt, hátráltatta az iskola fejlődését s valahányszor a haladó kor újabb követelményekkel lépett elő, mindannyiszor új alapról, új fedezetről kellett gondoskodni.

Az I. osztály felállításának ügyével komolyabban csak 1815-ben kez-

dettek foglalkozni. Albert, szász-tescheni kir. herczeg ő főnsége, Wittmann Antal a magyar-óvári uradalomnak érdemteljes igazgatója indítványára és tanácsára a keszthelyi Georgicon mintájára bölcsészeti és gazdasági tanintézetet és I gymn. osztályt szándékozott alapítani s emezt a helybeli gymnasiummal összekapcsolni.

Ő fenségének ezen tervéről a pozsonyi hirlap 1816-ik évi 36-ik számában ily magasztaló szavakkal emlékszik meg: „Ea exstant iam munificentiae Serenissimi Regii Principis Ducis Saxo-Tescheniensis Alberti monumenta, ut nunquam ex omnis posteritatis memoria elapsura sint. Si ex innumeris aliis id unum sumamus, quod Vindo, boniensia suburbia ipsi huic serenissimo Principi fontes salientes, et aquam potabilem in gratiis referre debeant; iam in perpetuam memoriam id, nomen eius transibit. At vero nunc etiam Patria nostra proximis his temporibus insignis illius amoris, humanitatis et munificentiae argumenta experta est, dum Serenissimus iste Princeps in vicino nobis Comitatu Mosoniensi, cuius maiorem partem ipse possidet, in oppido Magyar-Óvár, ubi primum quidem Grammaticae tum etiam humanitatis Scholae cum collegio P. P. Scholarum Piarum Illius solius fere munificentia ac liberalitate erectae fuerunt, nunc etiam philosophicas scholas, in quibus scientiae philosophicae cum oeconomia rurali theoretica ac practica, physica, mathesisque, linguae insuper hungarica, latina, germanica et slavica doceantur, errigit, occasionemque praebiturus est oblatiis fundis eas practice exercendi convictum praeterea pro 20 – 30 convictoribus et 60 stipendiatis fundat, necessariasque ad eum aedes excitat.“

Az 1817—18. isk. évben meg is indultak a tárgyalások az iránt, hogy a tervezett bölcsészeti-gazdászati tanintézet a gymnasiummal összekapcsolassék, és a kegyes-tanítórendiek vezetésére bizassék, de mivel a felajánlott alapítványt a rend-kormányja nem találta elégségének s alkalmas tanerőkkel sem rendelkezett, a terv nem valósult meg. Wittmann Antal uradalmi igazgató most azon volt, hogy legalább a gazdasági tudományok ápolása és terjesztése nyersen kedvező elintéztést, s ebbeli fáradozásai ezélt is értek. A gazdasági tanintézet az 1819—20. isk. évben megnyitott s mint a főherczeg költségén fentartott magán szakiskola 31 évig működött, alapját vetve a ma is virágzó magyar királyi gazdasági felsőbb tanintézetnek. Wittmann Antalnak eredeti terve nem sikerülvén, az óvári gymnasium I. osztályának felállításáról most már komolyan kellett gondoskodniok a fentartóknak. Mosonvármegye kezébe is vette az ügyet s adakozásra szólította fel a megye gazdagabb földbirtokosait s a közművelődés áldozatkész barátait.

A felhívásnak eredménye az lett, hogy Illésházy István gróf, Harrach János gróf, Eszterházy Pál herczeg, Zichy Károly gróf, a győri és pozsonyi káptalanok, a barátfalvi ezisztereziták és Moson megye községeinek adományai-ból megteremtették a 6074 ezüst forintnyi tőke, mely az osztály fentartására elegendőnek mutatkozott. A szükséges tantermet Magyar-Óvár város költségén

felszerelték s a már most teljes 6 osztályu gymnasiumot a 1821—22. isk. év elején megnyitották. Ez évtől kezdve élte a magyar-óvári gymnasium másodvirágzású korszakát. A rend tagjai nyugodtabban s anyagi gondoktól menten teljesíthették szép feladatukat, gondozhatták a convictusukat felkereső számos növendéket s taníthatták a tanulóifjúságot, melynek száma több ízben a 200-at is meghaladta.

A verőfényes napokat a szabadságharcz szomorú eseményei borították felhőkbe.

Az 1849—50-ik iskolai évben behozott új tanrendszerrel nagy változások állottak be az óvári közép-tanodában.

A győri tanulmányi főigazgatóság megszűnt, s Moson vármegye a hozzá tartozó tanintézetekkel együtt a soproni katonai kerülethez osztatott be.

Innen 1850. évi márczius hó 15-én 91. sz. a. elrendeltetett, hogy a magyar-óvári gymnasiumban a német tannyelv használtassék és a magyar nyelv helyett a német taníttassék mint kötelezett tantárgy

Nagy csapás volt ez a tanárookra, kik közül többen nem bírták jól a német nyelvet s még nagyobb a megye közönségére, mely nagy súlyt fektetett arra, hogy gyermekei a magyar nyelvet a gymnasiumban sajátítsák el. A rendelet végrehajtásához tehát a tanárok nem valami nagy buzgósággal fogtak s ez elegendő volt arra, hogy azon híreknek, miszerint az óvári gymnasium felfüggesztetik, alapja legyen.

Mennyire alaposak voltak e hírek, kitetszik abból, hogy Króner Lajos, cs. kir. tanácsos és Moson megye főnöke, nem sokára oly értelmű felszólítást kapott, nyilatkozzék azonnal, hogy — miután a ministeriumban az óvári gymnasium felfüggesztése elhatározott — mily ervek hozhatók fel e tanintézet fennmaradása mellett vagy ellen.

Króner Lajos megyefőnöknek legőszintébb óhajta lévén a gymnasium fennállása, minden követ megmozdított, hogy a vármegye egyetlen közép-tanodáját megtarthassa. Buzgólkodásának tulajdonítható, hogy Magyar-Óvár közönsége 1850. május 18-án tartott képviselőtestületi gyűléséből következő folyamodványát terjesztette fel a soproni katonai kerület cs. k. biztosához:

„Euer Excellenz, Hochgeborener Freiherr und Bevollmächtigter Kaiserlicher Civil-Commissär! Noch sind die Wogen nicht geglättet und gänzlich beruhigt, welche der Sturm eines unglückseligen, verderblichen Bürgerkrieges über unsern politischen Horizont schauerhaft aufgethürmt hat. Kaum beginnen durch die Sagnungen des Friedens und durch die Milde der weisen Regierung jene Wunden zu narben, welche unbezähmbarer Ehrgeiz und Widersetzlichkeit dem verblutenden Vaterlande schlugen, und schon ist unser stilles Familienleben, die Wohlfahrt und das Glück unserer Kinder durch einen bevorstehenden Verlust bedroht, welcher um so empfindlicher ist, da derselbe durch nichts materielles weder ersetzt, noch vergütet werden kann.

Seit dem Jahre 1736 nämlich wurde hier der wohlhehrwürdige Orden

der frommen Schulen begründet und eingeführt. Die Begründung dieses um Erziehung und in Sache der Litteratur so verdienstvollen Ordens hatte den wohlthätigsten Einfluss nicht nur auf unsere Gemeinde, sondern auf die ganz weit ausgedehnte Umgegend, denn in dieser Bildungsanstalt haben Männer Unterricht genossen, welche dem Staate die nützlichsten Dienste zu leisten berufen waren.

Ist man im Besitze eines Schatzes, wird derselbe durch den Verlust theurer, werthvoller.

So ergieng es unserer Communität, so dem Wieselburger Comitate, als auf allerhöchsten Befehl im Jahre 1785 diese aus der Privat-Stiftung unseres unvergesslichen würdigsten Mitbürgers Stephan Zsidanics hervorgegangene Lehranstalt eingezogen wurde.

Doppelt fühlbar wurde der Mangel derselben, auch war es das erste Bemühen der hierortigen Behörde bei dem erfreulichen Regierungsantritte Sr. k. k. Majestät Franz des I. im Jahre 1798 die Wiedereinsetzung der so sehr entbehrten Unterrichtsanstalt zu erbitten. Welches Gesuch auch aus den in der Allerhöchsten Resolution angeführten triftigen Gründen Allergnädigst gewährt wurde.

Seit dieser Zeit trat das Verdienst des Ordens um die Erziehung und den Unterricht der Schuljugend immer glänzender hervor. Aber auch mit desto heisserer Liebe und Anhänglichkeit begann sich das hierortige Publicum um die dauerhafte und angemessene Begründung dieser so heilsamen Lehranstalt anzunehmen. Denn da das Gymnasium bis dahin nur aus drei Classen bestand, wetteiferten Grundherrschaften und Gemeinden, die nöthige Summe zur Begründung der ersten Grammatical Classe und zur Einführung der beiden Humanitätsabtheilungen aufzubringen und mittelst Stiftungsurkunden auf immerwährende Zeiten zu begründen, die hierortige Concivilität aber betheiligte sich nebst freiwilligen Spenden an den Aufbau der erforderlichen Schullocalitäten.

Der verdienstvolle Orden erwiderte diese allgemeine Anerkennung seines heilsamen Bestrebens und der Zuneigung der hiesigen Bevölkerung dadurch, dass er das hiesige Collegium mit den fähigsten und gebildetesten Lehrern versah, wodurch das hiesige Gymnasium der besuchteste Sammelplatz der Zöglinge nicht nur aus dieser, sondern auch aus den weiter entfernten ungarischen und slavischen Gespanschaften wurde, welche hier entfernt von dem schädlichen Gewühle grösserer Städte gründlichen Unterricht zu geniessen Gelegenheit hatten.

Mit dankbarem Gemüthe muss sämmtliche hohe und niedere Bevölkerung des Wieselburger Comitats dem Orden blos Gerechtigkeit wiederfahren lassen, wenn selbe es laut bekennt, dass sich dieser unsterbliche Verdienste um die Erziehung der Jugend erworben und uns zu ewig dankbarer Anerkennung seines unermüdeten redlichen Bestrebens verpflichtet hat. Wobei noch ins-

besondere die Erwähnung sich uns als Pflicht aufdrängt, dass in verfloßener Kriegsepoche, bei den beinahe ununterbrochenen Aufenthalt der zahlreichen k. k. Truppen allhier, das Ordensresidenzhaus nicht nur gastfreundlich seine Thore geöffnet, die darin befindlichen Räumlichkeiten den Truppen zur Vertügung gestellt, sondern auch sämtliche Lebensvorräthe und in grosser Quantität vorfindiges Brennholz zur Verpflegung und zum Heitzen unengeldlich verabfolgt hat. Ausserdem aber täglich eine grosse Anzahl Officiere vom minderen bis zum höchsten Range nach ihren geringen Kräften bewirthet und so den schönsten Beveis seiner Treue, Ergebenheit und Anhänglichkeit an der Sache des hohen Herrscherhauses zur allgemeinen Kenntniss und würdiger Nachahmung offenbar an den Tag gelegt hat.

Um so betrübender und schmerzlicher musste uns das allgemein verbreitete Gerücht treffen, laut welchem das hierortige Gymnasium aufgehoben und der erwähnte Orden aufgelöst zu werden uns keineswegs erfreulich in Aussicht gestellt wurde.

Da uns die Motive, welche die beabsichtigte Ausführung dieses Vorhabens rechtfertigen, nicht bekannt sind, erachten wir es für unsere Pflicht um die fernere Bei- und Aufrechthaltung einer Lehranstalt unser Geruch umsomehr zu unterbreiten; da dessen Bestehen mit der Wahlfahrt sowohl der Commune selbst, als auch der einzelnen Mitglieder derselben eng verbunden ist.

Dass hierorts eine höhere Lehranstalt unumgänglich erforderlich ist, hat schon das bisherige Bestehen derselben zur Genüge beurkundet.

Wir hoffen auch zuversichtlich, dass unsere ebenso einsichtsvolle, als gütige Regierung dieses billige Gesuch einer Bevölkerung von 7000 Seelen, welche gegenwärtig das Wieselburger Regierungsbezirk repraesentirt, um so geneigter zu berücksichtigen sich bewegen finden dürfte, da die Begründung und kräftige Subsistenz derselben dem Staate nicht im geringsten zur Last fällt; und ein Institut, welches blos durch private Beiträge zu Stande gekommen ist, ohne Zustimmung der Stifter und Begründer zu keinem andern Zweck verwendet werden kann und darf, und zwar um so weniger, als eben die Stifter derselben diese Stiftung nur unter dem ausdrücklichen Vorbehalt und der Bedingung zum Opfer gebracht haben, dass die Fundirten Beiträge blos zum Unterhalt der hierortigen Lehranstalt und des hiezu eigends berufenen Ordens dienen sollen, im Falle jedoch, wenn aus was immer für Gründen diese Lehranstalt entweder anders wohin verlegt, oder gar aufgehoben werden sollte, es denen Stiftern und ihren Erben zu jeder Zeit das Recht zustehe, diese gestifteten Capitalien zurückzunehmen und sich zuzueignen. — Wodurch es hinlänglich erwiesen ist, dass der besagte Orden keineswegs Eigenthümer, sondern blos zeitweiliger, von dem Bestehen der Lehranstalt bedingener Nutzniesser der erwähnten zur Subsistenz bestimmten Capitalien sei, welche mehrere Familien zur grösseren Fürsorge bei sich behalten haben und hiervon blos jährlich die üblichen Zinsen entrichten. Nachdem einer-

seits durch die angeblich beabsichtigte Aufhebung dieser nicht auf Staatskosten gestifteten Lehranstalt dem Staate kein Vortheil zuwächst, würde dadurch ein wesentlicher Nachtheil herbeigeführt werden; denn nicht nur die Umgegend würde diese gewohnten Schulen unlieb entbehren, sondern auch die entfernteren dieselbe schmerzhaft vermissen. Denn abgesehen davon, dass Eltern ihre Kinder gerne diesem Gymnasium anvertrauten, weil in der kleinen Stadt die Oberaufsicht viel leichter möglich, dieselben denen Gefahren nicht preisgegeben waren, welche in grossen Städten so manches Familien-Unglück herführen, und bei weniger Zerstreuungen einem gründlichen Unterricht sich widmen konnten, wurde dieses Gymnasium vorzüglich durch jene Eltern auserwählt, deren Kinder der deutschen Sprache nicht mächtig, hier die beste Gelegenheit fanden, sich in derselben auszubilden und praktischen Unterricht zu nehmen, daher die hiesigen Studirenden bis jetzt meistens Ungarn und Slaven waren.

Was die Mitglieder des verehrten Ordens selbst betrifft, sind wir in unserem Gewissen verpflichtet, demselben das beste Zeugniß sowohl in Bezug auf ihre Verwendung und Eifer im Lehrfache, als auch in Rücksicht auf öffentliches und privat Betragen zu ertheilen, und es würde Jedermann höchst schmerzlich fallen, von solchen Männern zu scheiden, welche in jeder Hinsicht ein würdiges Nachbild ihres verdienstvollen Stifters, stets ein Gegenstand unserer Achtung und Verehrung gewesen sind. Insbesondere würde auch die Seelsorge, bei welcher die hierotigen Mitglieder vorzüglich bisher betheiligte waren, durch Entfernung grossen Abbruch erleiden.

Im Auftrage unserer, durch obiges Gerücht schmerzlich ergriffenen Mitbürger unterfangen Wir uns demnach Euer Excellenz unterthänigst zu bitten, geruhen die hier in ihrer ganzen Lauterkeit angeführten Beweggründe dieses ehrfurchtsvollen gerechten und billigen Gesuches, von dessen Gewährung die Wohlfahrt unzähliger Familien bedingt ist, niemandem Nachtheil bringt, für die Communität aber die wichtigste Angelegenheit ist, zu berücksichtigen und die fernere Belassung einer hier dringend und unentbehrlich nöthigen höheren Lehranstalt unter der Leitung des bisherigen Vorstandes gnädigst zu bewirken. In ehrfurchtsvoller Hochachtung geharrend gegeben zu Ungarisch Altenburg an der am 18 Mai 1850. im Verein mit dem Magistrat abgehaltenen Repräsentanten Versammlung Unterthänigster Diener der Magistrat und Repräsentanten daselbst.

Joseph Hatzinger m. p. Richter. — Josef Schott m. p. Obernotär.“

Ezen sorokból tisztán s világosan kivehető, mily megdöbentő volt a gymnasium felfüggesztésére vonatkozó hírnök hatása s mily őszinte törekvés-sel iparkodott a város közönsége eléje vágni azon nem légből kapott elhatározásnak, mely később mindezek daczára a felfüggesztési rendeletben órvényesült. Ugyanezeu év június hó 8-án meglátogatta a gymnasiumot Sterne Nándor cs. k. tanácsos és tankerületi iskolai felügyelő.

Hivatalos látogatásának ezélja volt: a gymnasium állapotáról és a használatban lévő tannyelvnek minőségéről meggyőződni. Eltávozása előtt meg-
hagyá az igazgatónak, hogy a soproni katonai kerület bizottságához a legrö-
videbb idő alatt az iránt terjeszse fel hivatalos jelentését, hogy a magyar-
óvári gymnasium alapítói kívánják-e a 6 oszt. gymnasiumot az új tanterv szer-
int négy osztályú algymnasiummá szervezni, illetőleg átalakítani s milyen
tannyelvet akarnak az oktatásnál használni. Ez utóbbi kérdés tételére bizonyára
az készítette a tankerületi felügyelőt, mert tapasztalta, hogy az óvári gymna-
siumban magyarul folyik a tanítás annak daczára, hogy mint fent említve volt —
a német tannyelvnek behozatala már ez év márczius havában rendeltetett el.
Aligha csalódunk, ha azt állítjuk, hogy a gymnasiumnak nemsokára bekövet-
kezett felfüggesztése tisztán csak ezen merészségnek tulajdonítható.

Williger József, a gymnasium igazgatója ezek után felszólította Króner
Lajos es. kir. tanácsost s Mosonmegye főnökét, tudná meg, hogy az alapítók
elfogadják-e az új tanrendszert s hajlandók-e ennek értelmében a 6 oszt. gym-
nasiumot 4 osztályúvá — 6 tanárral átalakítani, s mily tannyelvet kívánnak az
oktatásban behozni. Mivel pedig a kegyes-tanítórend is a helybeli gymnasium
alapítóihoz tartozott az igazgató mindkét pontra nézve a rend nevében kimon-
dotta, hogy a gymnasium négy osztályú algymnasiummá átalakítandó és tan-
nyelvül a magyar nyelv behozandó.

Króner Lajos megyefőnök aug. hó 8.-án küldte meg a gymn. igazga-
tóságnak az alapítók nyilatkozatait, melyek szerint kivéve a főhercegi urada-
lom igazgatóját, ki mint osztrák származásu hazánk viszonyait nem ismerte,
mind azt kívánták, hogy 1) az óvári gymnasium az új tanterv szerint szer-
veztessek s 2) hogy a tannyelv magyar legyen. Króner Lajos megyefőnök így
végzi levelét: „Az alapítók őszinte nyilatkozásához Mosonmegye összessége is
kapesolja óhaját annál is inkább, mert bölcseán átlátja, hogy a német nyelv-
ben egyébiránt is avatva levő fiait számtalan tekintetknél fogva a Magyar-
honban nélkülözhetetlen magyarnyelvben oktatatni elkerülhetlenül szükséges.“

A gymnasium igazgatója 1850. évi aug. hó 11.-én terjesztette fel a sop-
roni katonai kerület es. kir. bizottságának az alapítók nyilatkozatait s erre
szeptember hó 9.-én a vallás és közoktatási es. kir. miniszternek 1850. évi szept.
7.-én 1354/M. D. sz. alatt azon rendeletét kapta, hogy a magyar-óvári gym-
nasium felfüggesztendő.

A rendelet szövege a következő:

„Z. 1354/M. D. Vom k. k. Ministerial Commissär ders Oedenburger Mili-
tär Districts.“

Kundmachung in Betreff der Reorganisation der katholischen Gymna-
sien im Oedenburger Militärdistrict.

Laut hohem Erlasse v. J. September 1850. Z. 6737. genehmigte der
Herr Minister des Cultus und öffentlichen Unterrichtes, dass im Oedenburger
Militär District zu vollständigen d. h. Unter- und Obergymnasien die katho-

lischen Gymnasien zu Raab, Oedenburg und Steinamanger umgestaltet und die zu Fünfkirchen, Güns, Keszthely, Komorn, Pápa, Stuhlweissenburg, Totis und Veszprim auf Untergymnasien reducirt werden.

Nachdem die Vorsteher der Orden, welchen das Recht, diese Gymnasien aus ihren Conventualen zu bestellen, zusteht, sich bereit erklärt haben, die vollständigen Gymnasien mit zwölf Lehrern, die Untergymnasien mit sechs Lehrern auszustatten, nachdem sie sich auch verpflichtet haben, diese Lehrerstellen mit Individuen zu bestellen, welche die gesetzliche Prüfung bestanden haben, und nachdem sie bei der Reorganisirung dieser Gymnasien die an den Staatsgymnasien zu treffenden Einrichtungen in deren wesentlichen Studien adoptiren wollen, so fand seine Excellenz der Herr Minister des öffentlichen Unterrichts die vorher aufgezählten Gymnasien des Oedenburger Militär-Districts im Sinne des 8. §. des Organisation-Entwurfes der Gymnasien als öffentlicher für solange zu erklären, als die den öffentlichen Gymnasien gesetzlich gestellten Bedingungen genau erfüllt werden.

Im Betreff der Unterrichtssprache verordnet der Herr Minister, dass an den Gymnasien zu Raab und Steinamanger die magyarische, zu Oedenburg die deutsche; ferner an den Untergymnasien zu Keszthely, Komorni, Pápa, Stuhlweissenburg, Totis und Veszprim die magyarische, an dem Untergymnasium zu Güns die deutsche Sprache als Lehrsprache in Anwendung komme. An dem Untergymnasium zu Fünfkirchen ist, weil an diese Lehranstalt die deutsche Bevölkerung des Baranyaer und Tolnaer Comitats gewiesen ist, ausnahmsweise die gemischte Lehrsprache nämlich die magyarische und deutsche anzuwenden. Um Zeit zu den nothwendigen Vorbereitungen zu lassen, hat der Herr Minister dem Provinzial-Vikar des Piaristenordens zur Eröffnung des Schulurses für die von seinen Ordensbrüdern versehene Gymnasien Totis u. Veszprim eine bis 15. Oktober erweiterte Frist gewährt. Was die übrigen Gymnasien des Militär-Districts anbelangt, so ist deren Eröffnung v. 15. September l. J. bis auf den 1. Oktober l. J. verschoben worden.

Die von den Piaristen bestellten Gymnasien zu Nagy-Kanizsa und zu Ungarisch-Altenburg gehen ein. Den beiden Gymnasien zu Kaposvár und zu Mohács, deren Reorganisation sich bis zum Beginne des nächsten Schuljahres nicht ausführen lässt, können für das Schuljahr 1850/51 die Rechte der öffentlichen Gymnasien nicht zugestanden werden. Was zur allgemeinen Kenntniss gebracht wird. Oedenburg den 9-ten September 1850. Hauer.“

A császári kormány e rendeletével beszüntette az óvári gymnasiumot anélkül, hogy ennek okát csak egy szóval is jelezte volna. A gymnasium alapítói sejtették ugyan, hogy a kormánynak nem fog tetszeni azon kívánságuk, melylyel az átalakítandó gymnasium tanyelvéül a magyart jelölték ki, azt azonban senki sem hitte, hogy e miatt a gymnasium beszüntessék. —

3. 1854—1894. A gymnasiumától most már másodizben megfosztott város lakossága mély fájdalommal fogadta a kemény rendeletet és mindenki

meg volt győződve, hogy az erkölcsi és szellemi képzés, a nemzeti erősödés ezen egyetlen tüzhelyének megsemmisítésével a határszéeli vármegye nemzeti-ségének védőfala is veszélyeztetve van. E meggyőződés lázas tevékenységre szólította fel a város polgárait.

A városi képviselő testület már szeptember 21-én ült össze s tanácsülésébe meghívta a kegyesrendi házfőnököt is, felvilágosítást kérvén a felfüggesztési rendelet indító okaira nézve s tanácsát e rendeletnek visszavonására vagy legalább késleltetésére vonatkozólag.

Williger József házfőnök azt tanácsolta a városi képviselő testületnek, hogy e kéréssel a rendfőnökséget keresse meg.

Ez meg is történt s Tamássy József rendfőnök a következőkben válaszolt a város előljáróságának: „Löblicher Magistrat! Wäre auch das wertheste Mir den 28. I. M. zugestellte Schreiben vom 21. September I. J. nicht Zeuge des Schmerzes, der die Stadt, ja das ganze Comitath tief durchdringt, wegen der im Erlasse des Ministerial-Commissärs des Oedenburger Militärdistricts vom 9. Sept. I. J. veröffentlichten Ministerialverordnung, so würde ich doch mit innigster Theilnahme alles, was thunlich ist, aufbieten, um die Erfüllung ihres sehnlichen Wunsches zu befördern.

Die Gründe, welche das hohe Ministerium zur einstweiligen Einstellung bewogen haben, werden ohne Zweifel wichtig gewesen sein. Meinem Erachten nach scheint die Nähe der Gymnasien zu Raab und Pressburg, die Unlänglichkeit des Fonds, dann anderseit die Begünstigung und gewissermassen Entschädigung der Stadt für den Verlust des Gymnasiums durch die zweckmässigere Einrichtung und Ausdehnung des oeconomischen Institutes entschieden zu haben.

Wünscht die Stadt und Umgebung das Gymnasium, so wird kaum ein anderes Mittel genügend sein, als die Ergänzung des nöthigen Fonds. Das Ordenshaus in Ungarisch-Altenburg hat ein Einkommen von circa 1512 fl. Conv.-Münze. Bevor deckte der Orden das Deficit aus dem Einkommen der Güter und des Zuschusses von der Regierung. Nachdem aber der Staat mit dem Einkommen des Ordens durch die neuerrichteten Lyceal-Gymnasien disponirt hat, ist der Orden ausser Stand gesetzt, auf jene Gymnasien etwas zu verwenden, welche der Staat einstweilen für geschlossen erklärte. Zur Versehung des Gymnasiums sind sieben Individuen nöthig, einen alten Emeriten abgerechnet. Auf die Erhaltung eines Individuums 300 fl. C. M. rechnend, und 100 fl. C. M. in die Hand, wie dieses vom Ministerium für andere Gymnasien festgestellt wurde, wären auf 7 Individuen 2800 fl. C. M. erforderlich, dann zur Erhaltung der Baulichkeiten 200 fl. in Summa 3000 fl. C. M. Dabei sind die Auslagen auf die Bildung neuer Individuen noch nicht in Aufschlag gebracht. — Nachdem das Ordenshaus aber nur circa 1500 fl. einnimmt, wären noch 1500 fl. C. M. durch die Stadt, oder irgend einen Gönner zu erlegen, um den Bestand des Gymnasiums zu sichern. Dass bei diesem

Calcul nichts übertrieben sei, beweisen die Rechnungen des Hauses, nach welchen im laufenden Jahre dem Hause vom Orden in Summa 1532 fl. C. M. geschickt wurden. Es waren zwar um zwei Individuen mehr dort, als durchaus nöthig gewesen, oder nöthig sein wurde, doch das von der geringeren Zahl der Individuen resultirende Ersparniss verschlungen die vom Ministerium auf 100 fl. C. M. erhobenen Honorarien der Professoren und des Directors. Darum kann der Orden auf die Bestellung des Gymnasiums nur dann eingehen, wenn der Fond jährlich mit 1500 fl. C. M. vermehrt wird. Ist die Stadt, oder andere Gönner nicht im Stande die Ergänzung der Fundation zu bewerkstelligen, so ist die Zurückstellung des Gymnasiums nur von besonderer Gnade des hohen Ministeriums und dem Befund der Nothwendigkeit dessen abhängig, denn der Orden ist kaum im Stande, die vom Staate zugewiesenen Gymnasien zu versehen. Mich der Gewogenheit empfehlend, bin ich mit aller Achtung des löbl. Magistrats Pest, am 30. Sept. 1850. bereitwilligster Diener Josef Cal. Williger, a Vicar des Piaristen Ordens.“

Magyar-Óvár és Mosonmegye jelesbjei, kik részint maguk is az óvári gymnasiumban tanultak, részint pedig tanúi voltak az intézet üdvös működésének, megszivlelték Tamássy tanácsát s főgondjukat az iskolai alapítvány kiegészítésére fordították.

Első, ki a mozgalom élére állott, Króner Lajos megyefőnök volt. Felhívást intézett Moson megye közönségéhez, hogy áldozzanak a szent czél fogantatására s buzdítsák hasonló áldozatokra a községeket is, és hogy a februárhó 22-én tartandó értekezletre minél számosabban jelenjenek meg. Az értekezletet Króner Lajos elnöklete alatt élénk részvétel mellett tartották meg a kitűzött időben, s a felvett jegyzőkönyv szórul szóra így hangzik:

„Nachdem der Hochwohlgeborne Herr Praeses mit gewohnter Herablassung und Herzlichkeit sämmtliche Anwesenden begrüsst, eröffnete Hochderselbe, dass der Gegenstand der Einberufung dieser Versammlung die Schulangelegenheit, und zwar die Restitution des auf höheren Befehl geschlossenen gegenwärtigen Gymnasiums, — oder eigentlich dessen Reorganisation entweder in eine Unterrealschule, oder in ein Untergymnasium sei.

Daher derselbe die Anwesenden ersuche, in dieser höchst wichtigen Angelegenheit sich gemeinschaftlich zu berathen, die Ansichten gegenseitig auszutauschen und dasjenige, was allgemein als dem Zwecke entsprechend anerkannt werden wird, zu beschliessen.

In Bezug auf die erste Frage nämlich die Reorganisation des vorigen Gymnasiums in ein Untergymnasium oder in eine Unterrealschule, wurde der Vortrag des anwesenden Herrn Piaristen Rector Josef Williger mit vielen Beifall aufgenommen. Nach der Äusserung und Gutachten desselben nämlich kann die aus 4 Classen bestehende Unterrealschule an jenen Orten, wo es wünschenswerth erscheint, auch den Bedürfnissen jener Zöglinge genügend entsprechen, welche sich in den Gymnasialkenntnissen auszubilden wünschen

und nach Beendigung der Unterrealschule in das Obergymnasium einzutreten beabsichtigen.

Diese beiden Zwecke können vereinigt derartig erreicht werden:

a) Sowohl jene, welche die Oberrealschule zu betreten, oder in den Obergymnasien aufgenommen werden wünschen, erhalten gleichförmigen Unterricht:

1. in der Religionslehre;
2. in der Mutter- und noch in einer anderen lebenden Sprache;
3. in der Geschichte und Geographie;
4. im Laufe der drei ersten Jahre in der Mathematik, Naturgeschichte und Naturlehre.

b) Die in jeder Classe für Zeichnen, dann Calligraphie in der ersten und dritten Classe; — für Technik und Mercantil-Wissenschaften in der vierten Classe bestimmten Lehrstunden, greifen bei den Gymnasisten keinen Platz; dagegen tritt mittelst zweier Lehrer die lateinische und griechische Sprachlehre, ausserdem noch die Mathematik in der vierten Classe ein. Diesem gemäss:

1. Stimmt die erste Gymnasialclasse in allen Unterrichtsgegenständen mit der 1. Classe der Unterrealschule überein, allein statt 6 stündigem Zeichnen und 2 stündiger Calligraphie, tritt ein 8 stündiger Unterricht in der lateinischen Sprache ein.

2. Ebenso sind die Lehrgegenstände der zweiten Gymnasial-Classe dieselben, welche in der zweiten Unterrealclassen vorgetragen werden, blos statt 6 stündigen Zeichnen Unterricht, findet daselbst die Lehre der lateinischen Sprache durch dieselbe Zeit statt.

3. Die dritte Gymnasialklasse enthält eben diejenigen Lehrgegenstände, wie die dritte Classe der Unterrealschule; dagegen findet statt 6 stündiger Zeichnenlehre und 2 stündiger Calligraphie, ein 4 stündiger Unterricht in lateinischer und ein 4 stündiger in griechischer Sprache statt.

4. In der vierten Classe des Untergymnasiums, so wie in der vierten Classe der Unterrealschule ist der Vortrag im Religionsunterrichte in beiden lebenden Sprachen, in der Erdschreibung und Geschichte derselbe, allein statt den 16 stündigem Unterricht in den praktischen Wissenschaften, findet eine 6 stündige Lehre in der lateinischen, eine ebenfalls 6 stündige in der griechischen Sprache, endlich eine 2 stündige in der Mathematik statt.

Der Unterricht in der Sprachenkunde ist in dem Untergymnasium eben derselbe, nur dass derselbe in der dritten Classe beschränkter ist, daher in der vierten ausgedehnter sein muss.

Der in der vierten Classe bestimmte 2 stündige Unterricht in der Mathematik ist dazu bestimmt, dass die Jugend die in der Arithmetik, Algebra und theoretischen Geometrie zweckmässig gesammelten Kenntnisse durch praktische Anwendung in Ausübung bringen könne.

Aus dieser Übersicht der einzelnen Lehrgegenstände hat sich die Überzeugung dieser Versammlung dahin ausgesprochen, dass eine derartige Lehranstalt, wodurch den Zöglingen die fernere Bahn sowohl in das Obergymnasium, als auch in die Oberrealschule eröffnet wird, den Bedürfnissen der Einwohner dieses Comitats am angemessensten um so mehr entsprechen müsse, da nach Angabe des Herrn Rectors ausser dem Director der Schulen die Anzahl von 6 Professoren für genügend anerkannt wird.

Daher wurde einmüthig beschlossen, die Realisirung der soartig zu errichtenden Lehranstalt dem Orden in Antrag zu stellen.“

Az 1851. évi június hó 2-án tartott második értekezleten Króner Lajos megyefőnök nagy örömmel jelentette, hogy Moson megyének községei felszólítására írásban kötelezték magukat, hogy a gymnasium fentartásához évről-évre bizonyos összeggel fognak hozzájárulni és hogy ez összeg 1105 ffrta tehető. Ama reményének is kifejezést adva, hogy a fentartáshoz még szükséges évi 400 frt. báró Sina és más jöltevők biztos adományaiból meg fog kerülni, indítványozza, hogy a középtanoda visszaállítását a kormánytól annál is inkább kérjék, a mennyiben Nagykanizsának már is sikerült az ugyanazon időben beszüntetett gymnasiumának visszaállítását. A kérvény felterjesztett, de a városnak ama kérvénye, hogy iskoláit már a jövő iskolai évvel megnyithatja, nem teljesült. A soproni megye főnökségtől a következő átirat érkezett Moson-megye közönségéhez: „Vom k k. Obergespan des Oedenburger Regierungs Districts Nr. 637. An Seine des Herrn k k. Comitats-Vorstandes Ludvig v. Króner Wohlgeboren.

Ueber das, mit dem Berichte vom 2. Juni l. J. Nro 2718 unterbreitete, auf Grundlage der in der Mitte der Ungar.-Altenburger Gemeinde gepflogenen Verhandlungen gestellten Ansuchen, die Wiedereröffnung des infolge hohen Unterrichts-Ministerial-Erlasses v. 7. Sept. v. J. Nro. 6736 eingegangenen Gymnasiums zu Ung.-Altenburg in der Form eines sogenannten Unter-Real-Gymnasium mit nächstem Schuljahre zu gestatten, wohin dieses Ansuchen durch die protocollmässige Instrumente-Erklärung begründet wurde, dass eine solche Lehranstalt dort ein Bedürfniss, das dortige Piaristen Collegium zur Herstellung der nöthigen Lehrkräfte bereit, so wie der von jenem Collegium zur Deckung der nöthigen Auslagen geforderte Betrag von jährlichen 3000 fl C. M. sicher gestellt sei, — haben Seine Excellenz der Herr Minister des Cultus und öffentlichen Unterrichts mit dem hohen Erlasse von 21. Juli 1851. Nro. 6344/670. zu eröffnen befunden, dass, so sehr es Hochdemselben zur wahren Befriedigung gereicht den Eifer und die opferwillige Theilnahme der dortigen Comitatsgemeinden und Privaten für die Förderung der Schulbildung anerkennen zu müssen, so ist Seine Excellenz gegenwärtig dennoch nicht geneigt und in der Lage, in den gestellten Antrag einzugehen, und macht auf folgende Umstände aufmerksam; Die Vereinigung eines Unter-gymnasiums mit einer Realschule ist mit Rücksicht auf die Förderungen der

beiden Bildungszwecke eine so schwierige Aufgabe, dass sie nur ausnahmsweise bei einem Zusammentreffen der günstigsten Verhältnisse und Bedingungen gestattet werden könnte.

Auf diese Schwierigkeiten ist auch in dem Organisations Entwurfe¹⁾ hingewiesen. Auch ist eine Umgestaltung des im Organisations Entwurfe enthaltenen Lehrplans der Realschulen im Zuge, in welcher auf die Verbindung der beiden Arten von Schulen aus dem Grunde keine Rücksicht genommen wird, weil diese Combination, wie schon bemerkt wurde, weder dem Zwecke der einen, noch der anderen Art von Schulen genügen kann, und es sich gegenwärtig bei der im Allgemeinen mehr als hinreichenden Zahl von Gymnasien, und bei den grossen Bedürfnissen nach gewerblicher Bildung vorzüglich darum handelt, gute Realschulen ins Leben zu rufen, welche Rücksicht insbesondere der Stadt Ung-Altenburg, da sie das Staatsinstitut der höheren Landwirtschaft besitzt und in ihrer Nähe sich Gymnasien zu Raab und Pressburg befinden, zur Beachtung empfohlen werden muss. Es kann ferner nicht gleichgültig sein, ob eine neu zu errichtende Lehranstalt hinsichtlich der Lehrkräfte und Lehrmittel eine schwankende oder dauernde Bürgerschaft für ihren künftigen blühenden Fortbestand biete. Ohne gerade die Befähigung des dortigen Piaristen Collegiums in Zweifel ziehen zu wollen, macht Seine Excellenz im Allgemeinen zur Bedingung, dass jeder anzustellende Lehrer eine den neuen gesetzlichen Anforderungen entsprechende Lehrbefähigung nachweise, so wie, dass die zur Erhaltung einer Lehranstalt nöthigen jährlichen Geldkräfte aus einem festen, unbezweifelt zureichenden Fonde geholt werden; worauf ich um so mehr aufmerksam machen muss, als bei den bezüglichen Verhandlungen auf die unerlässliche Bedingung, dass die Lehranstalt mit allen dem Unterrichte dienlichen Lehrmittelsammlungen vollkommen versehen werde, kein Bedacht genommen worden ist, und als nur solchen Lehranstalten sie mögen Gymnasien oder Realschulen sein, welche jenen Bedingungen reelles Genüge leisten, der Charakter der Öffentlichkeit zugestanden werden kann. — Ich ersuche Euer Wohlgeboren, die bittstellende Gemeinde hiervon unter Rückschluss der Bericht-Beilagen mit dem Beifügen verständigen zu wollen, auf Grundlage der oben erwähnten Gesichtspunkte und Bedingungen die bezüglichen weiteren Verhandlungen fortzusetzen und zum Behufe bestimmtere Anträge zu vollenden. Genehmigen Euer Wohlgeboren bei Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung. Oedenburg, am 3. August 1851. Hauer m. p.*

¹⁾ II. §. 20. Die Combinirung der Unterrealschule mit einem Untergymnasium kann bei dem inneren Zwiespalte der Schule, dem eine solche Einrichtung wohl nie ganz entgegen dürfte, nur als ein Nothbehelf angesehen werden. Die Gefahr einer Ueberbürdung derjenigen Schüler, welche eine solche Schule als Untergymnasium benützen, lässt sich, wenn sie vorhanden ist, dadurch vermeiden, dass die Erlernung einer 2-ten lebenden Sprache aufgegeben oder die Stundenzahl noch beschränkt wird. Dadurch wird es auch möglich den klassischen Sprachen in der dritten Klasse eine oder zwei Stunden zuzugeben.

A visszaállítandó gymnasium ügyében ugyanazon évi október hó 13-án a harmadik értekezlet tartatott Sterne Nándor es. kir. tanodai főfelügyelő elnöklése alatt. Ebben Mosonmegyét Kröner Lajos megyei főnök és Tóth József megyei biztos, a főhercegi uradalmat Veszelyi László, a Nunkovics családot Bikkessy Károly, a győri püspököt Mészey Cal József, Magyar-Óvárt Hatzinger József, Mosont Michaeller József és Winter Ferencz, a kegyes tanítórendet Jaeger Ferencz és dr. Williger Cal József képviselték. Az értekezlet elnöke kijelentvén, hogy a helybeli gymnasium nincs eltörölve, hanem csak felfüggesztve, a bizottsági tagokat figyelmeztette, hogy az alapítók jogait teljes épségben hagyják és arra törekedjenek, miszerint az alapítványi jövedelmek az alapítók által kitűzött szent célra fordíttassanak. Dr. Williger József kiemutatja erre a kegyes tanítórendi magyar-óvári háznak azon alapítványait, melyek a gymnasiumban működő és nyugdíjazott tanárok eltartására szolgáltak s külön azokat, melyek a felfüggesztett gymnasium alapjához tartoznak, kijelentvén, hogy az alapítványok az alapítók akarata és végrendelete szerint egyedül gymnasiumi és nem reáltanodai intézet tanárainak és tanulóinak javára fordíthatók, továbbá, hogy, ha Magyar-Óvárott a gymnasium eltörölnének vagy reáltanodává változtatnák át, a Nunkovics-főle, szegénysorsu gymn. tanulók számára tett alapítvány a győri gymnasiumra szállna. Ezt megértvén, a bizottsági tagok közt azok, kik a gymnasiumot reáltanodává átalakítani óhajtották és sürgették, kívánságuktól elállottak s elfogadták a bizottság elnökének azon indítványát, mely szerint a volt 6 osztályu gymnasium az új tanterv szerinti 4 osztályu gymnasiummá úgy alakítandó át, hogy abban más reáltanítványokon kívül a rajz is taníttassék és a növendékek így a felső reáltanodára is képeztessenek. Ezek után a tanintézet fentartására szolgáló alapítványokról folyt a tanácskozás. Az értekezlet tagjai konstatálván, hogy a gymnasium régi alapítványa, mely Mosonmegye községeinek a fentemlített s évenként folyósítandó adományaival évi 1105 frittal gyarapodott, elérte azt az összeget, mely a 4 osztályu gymnasium fentartására a kegyesrend főnöksége által kívántott, elhatározta, hogy a gymnasium megnyitását felsőbb helyen újra szorgalmazni fogja.

Mosonmegye közönsége erre újból felterjesztette kérelmét s küldöttség is menesztetett Bécsbe, mely, mint ez a városbirájának a rendfőnökhöz 1852. évi szeptember 12-én kelt leveléből kivethető, már örvendetes hírekkel jött vissza. „Die nach Wien zu Sr. Excellenz dem Herrn Cultusminister abgesandte Deputation“ — írja a város birája — „brachte die erfreuliche Nachricht, dass das hohe Ministerium die Wiedereröffnung dieser Lehranstalt durchaus nicht beanstände, und die Gesuchsteller mit der allergnädigsten Versicherung getröstet habe, dass sobald von dem hochwürdigen Orden der frommen Schulen die nöthigen Lehranstalten durch geeignete Individuen besetzt werden können, uns die allerhöchste Genehmigung nicht ermangeln werde. Diesem nach ist die Erfüllung des sehnlichsten Wunsches der hiesigen Bevölkerung Euer

Hochwürden Herrn Provincial Allerhöchsten Orts anheimgestellt, und uns als Befürwörter so vieler gekränkten Familien die ehrenhafte Aufgabe zu Theil geworden, Euer Hochwürden mit hochachtungsvollem Vertrauen zu ersuchen, dieselbe wollen dieser Lehranstalt, welche durch die hiesige Bevölkerung bereits seit vier Jahren mit eben so innigen Schmerzen, als grösstem Nachtheil für die Erziehung der Kinder vermisst, und mit beispielvoller Aufopferung über die Mass der Noth dotirt wurde, bei der erfolgenden Besetzung der Gymnasien mit Professoren den Vorzug geffälligst angedeihen sein lassen, damit von Seite des hohen k. k. Ministeriums unserem Gesuche wegen baldigster, womöglich mit Anbeginn des diesjährigen Lehr-Curses zu gestattender Eröffnung dieser Lehranstalt willfahrt werden könne. Mit tiefster Hochachtung verharrend vom Gemeinderath zu Ung. Altenburg am 14. September 1852. Euer Hochwürden unterthänigster Diener Jos Hatzinger, Richter.“

A gymnasium megnyitására vonatkozó engedély még ez ismételt folyamodványra és a biztató ígélet daczára sem jött meg. Mosonvármegye azért a rend főnökségéhez fordult oly kérelemmel, hogy a gymnasium I. osztályát még azon esetre is nyissa meg, ha a nyilvánossági jelleget egy két évre meg is tagadná a kormány.

Ennyi sürgetésre végre engedett a rendfőnök: 1854-ik évi szeptember hónapban igazgatót és egy tanárt disponált Óvárra oly meghagyással, hogy a közeledő tanévvel nyissák meg a gymnasium I. osztályát még azon esetben is, ha csak 4–5 tanuló jelentkeznek is.

A gymnasium I. osztálya okt. hó 1-én megnyilt, s a nélkül, hogy a kellő hirdetések megtörténhettek volna, 24 tanuló iratkozott be.

A cs. k. közoktatási ministerium tudomásul veven a rendfőnök jelentését, mely vele az óvári gymnasium I. osztályának megnyitását tudatta, azt nemesak helybenhagyta, hanem nyilvánossági joggal is ellátta 1855. évi jun hó 23-án 9799. sz. a. kelt következő rendelettel: „An die Direction des katholischen Gymnasiums zu Ung.-Altenburg. Das hohe k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht hat unterm am 15. Mai l. J. Z. 215/16 die mit dem Schuljahre 1854/5 von der k. k. Statthaltereii Abtheilung provisorisch bewilligte Eröffnung der ersten Classe an dem Ung.-Altenburger Gymnasium genehmigt und zu gestatten geruhet, diese Lehranstalt stufenweise zu einem vierclassigen Untergymnasium nach Maassgabe des disponiblen Fonds und der verfügbaren zur Versehung des Lehramtes tauglichen Piaristen Ordensmitglieder wieder zu eröffnen.“ Az ekkép visszaállított középiskola most már biztosabb alapon kezdhetette működését s ezt 1857/8-ban kiegészülve — nyugodtan s örvendetes eredménnyel folytathatta volna, ha a tannyelv dolgában nem merültek volna fel újabb nehézségek és a tanár és tanuló kedvét egyaránt gyengítő kellemtlenségek, faggatások.

A tanintézet igazgatója a helyi viszonyokra való tekintettel úgy vélte legjobban megoldani a használandó tannyelv kérdését, hogy behozta a vegyes

tannyelvet. A hittant az anyanyelven, a magyar-, latin nyelvet, a számtant és történelmet — magyarul, a német nyelvet és földrajz-történelmet pedig németül tanulhatták a növendékek. Tetszett ez intézkedés a szülőknek, kik örültek, hogy gyermekeik minden nagyobb nehézség nélkül gyakorolhatták a megyében uralkodó két nyelvet, tetszett az alapítóknak és a rend főnökének, ki e szavakkal helyeselte az igazgató intézkedését: „*Probo planum Rectoris quoad linguam institutionis mixtam, ut quaedam studia hungarice secundum fundatorum mentem, quaedam germanice, ut excelsi Regiminis optatis satis fiat, proponantur.*“

De nem tetszett a cs. k. helytartótanácsnak, honnan 1855-ik évi nov. hó 25-én 24 270. sz. a. már az a rendelet érkezett, hogy a hittan a tanulók anyanyelvén, a magyar nyelv magyarul, a többi tantargy pedig németül tanítandó és hogy a hivatalos iratok nem latinul, hanem németül szerkesztendők. A germanizálás ettől fogva mindig nagyobb és nagyobb mérvet öltött s nem esett meg egy főigazgatói látogatás sem anélkül, hogy a német nyelv nagyobb engedményeket ne nyert volna s hogy nemzeti nyelvünk jogai ne szenvedtek volna; végre még az egyházi éneket is el akarták németesíteni, de erre már egyszerűen az volt a válasz hogy a jó Isten érti a latint is s meghallgatja a magyart is. —

Gyászos idők voltak ezek s kétségbe ejthették volna a hazának rendületlenül hű fiait, ha szívöket nem erősíti ama remény, hogy az, a mi erőszakos, nem lehet tartós.

Ezen remény négy év múlva teljesedett be.

Az 1861-iki év meghozta a magyar közélet fellendülését, s az őszöktől öröklött hazaszeretetet, mely nem elégszik meg sem a röppenő percz előnyeit fontolgató hideg okoskodással, sem az egyéni érdekekkel, hanem meleg érzelmet s hatékony ügyszeretetet kíván, komoly s döntő munkára szólította fel mindazokat, kik ily meleg érzellemmel párosult hazafiúi lelkesedéssel karolták fel nemzetünk igazságos ügyét. Már az 1859-ik évi szept. hó 6-án ezt írja a rend főnöke Purgstaller Cal. József: „*Linguae hungaricae, Deo siut laudes, per suam Maiestatem concessio facta est. Quod ad Gymnasium Ovariense pertinet, hic loci quoad linguam institutionis disponere ad Comitatum Mosoniensem, qua fundatorem, seu potius dotatorem et ad consistorium provinciale pertinet. Velit R. P. Rector magnificum Consiliarium (Króner Lajos) rogare, ut mentem suam ratione inducendae linguae hungaricae exponat, sententiamque declaret. Meo indicio lingua institutionis in Gymnasio Ovariensi mixta esse poterit, utpote hungarica et germanica, sicque desiderio et alti Regiminis et regni Hungariae satisfiet.*“

Következő évben már a magyar királyi helytartótanács felhívása is arra szólította fel az iskolafentartókat, hogy a használandó tannyelvre vonatkozólag terjeszszék fel kívánalmaikat.

E kívánalmakhoz képest eleintén magyar és német, későbbben csak ma-

gyar nyelven folyt a tanítás s ez állapotban maradt az óvári gymnasium 1867-ig.

Hazánk alkotmányának visszaállítása után Eötvös József báró, m. kir. vall. és közoktatásügyi miniser magasra törő szellemével a haza közjólétének emelésére minden törekvését arra fordította, hogy az új nemzedék a tiszta erény gyakorlása s hasznos tudományok művelése mellett a szépművészetekben is a kor követelményeihez mért oktatást nyerjen.

A kitűzött cél elérése végett hozzáfogott a középtanodák átalakításához s a mint az új szervezetre vonatkozó előmunkálatokat befejezték, 1867. szept. 20-án Budára hívta meg a középtanodák igazgatóit, hogy velők a teendőik felett tanácskozhassék.

Az új tanterv 1867. évi okt. hó 8-án 11.497. sz. a. kelt miniseri rendelettel lépett életbe s ennek értelmében a mértani nézlettan, a rajz, a torna és a szépírás a kötelező rendes tantárgyak közé kerültek. Ezen új tantárgyak tanítására új tanerők, rajz- és tornatermek kívántattak és ezeket előteremteni nem volt könnyű dolog, különösen az óvári gymnasiumnál, hol a fentartási költség mindenkor csak annyit engedett, hogy éppen a legszükségesebbekre fedezet legyen.

A gymnasium igazgatója a szükségletekkel szemben a fentartókhoz fordult s ezek lehetővé is tették a rajznak és tornának olykor meg-megszakított tanítását, de végleges elintézés az ügy mai napig sem nyert, mert egy alkalmas téli tornahelyiség még mindig a kívánalmak közé tartozik.

Az alapítványok csekélyisége tehát most is zavarba ejtette a fentartókat.

A kegyestanítórend, melyet leginkább ama kényszerhelyzete, hogy óvári tagjait segíteni volt kénytelen, emelt a fentartók közé, a rajz- és tornatanítással szemben sem a szükséges tanerők díjazására, sem pedig a tanhelyiségek emelésére s berendezésére nem volt kötelezhető, mert iskoláinak alapítása mindenütt megelőzte a rendes rajz és tornatanítás szervezését. De nemcsak ez elvi álláspontjánál, hanem anyagi helyzeténél fogva sem vállalkotott magára oly terhet, mely erejét végleg kimerithette volna. Megmaradt tehát régi szerepében segítségére készen, mihelyt látta, hogy azok részéről, kiknek érdekében állott a tanintézet fentartása, kellő jóakarát mutatkozott.

És e jóakarát nem hiányzott most sem. Mosonvármegye a rajz- és tornatermek felszereléséhez 1867—1870. összesen 2249 frtot áldozott, áttenvedve a Karolina kórházban három termet is, melyekben a rajz és tornatanítás 18 évig illetőleg 1889-ig folyt.

Magyar-Ovár városa ugyanezen idő alatt 390 frtot utalványozott ki, berendezve alkalmas nyári tornahelyet is, mely máig is használtatik.

Az 1870—71. isk. évben Mosonvármegye a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeriumhoz fordult segélyért. Kérelme nem nyert meghallgatást, s a rajz- és tornatanítás szünetelt az I. félévben.

Hogy a tanulók e tantárgyakat ez isk. év II. felében mégis tanulhatták,

az egyedül a gymn. igazgató buzgóságának köszönhető, kinek sok után-járáásra sikerült a tanítók díjazására a vármegyétől 169·80 frtot, Magyar-Óvár városától 35 frtot, a tanulóifjúság között megindított gyűjtésből 80 frtot és Eckhardt József urtól 25 frtot, összesen 309·80 frtot összehozni. Az iskolai év végén Mosonvármegye másodszer folyamodott állami segélyért, de most is sikertelenül, annak daczára, hogy az 1869—70. évi tanulói rajzdolgozatokra, melyek felsőbb kívánatra megbíralás végett felterjesztettek, 1871. évi ápr. 26-án 9.222. sz. rendelettel azon megjegyzés jött, hogy: „a mértani és szabadkézi rajzok, de különösen a fej- és alakrajzok igen szépek s az illető tanulóknak ugy, mint a tanítóknak is kiváló dicséretére válnak.” —

A következő évben tehát megint nem volt honnan fizetni s e miatt a torna szünetelt, a rajztanítók díját pedig a 2 frttal emelt tandíjból kellett kigófolni.

Az 1873.—74. isk. évben végre kedvező elintézésben részesült Mosonmegye harmadik folyamodványa, melyre a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. ministerium 1873. évi szept. 27-én 26328. sz. a. kelt rendelettel a tanulmányi alapból évi 400 frtot utalványozott a rajz és tornatanítói díjak fedezésére.

Az 1881—82. isk. évben a nm. ministerium beszüntette a nyújtott segélyt, a miért a tandíjat újra kellett emelni, és a 450 frtnyi rajz- és tornatanítási díjak ma is tandíjból fizettefnek, és pedig 300 forint a heti 12 órai rajztanításért és 150 frt. a heti 2 órai tornatanításért. Valaki azt kérdezhetné, hogy elégedhetik meg a rajz és tornatanító ily csekély díjazással? Úgy, hogy a rend eddig oly tanerőket alkalmazhatott, kiknek egyike a rajzot is tanithatta s ki társaival a reájok eső óratöbblet fejében a szerény díját is megosztotta. A tornatanító pedig azért oly olesó, mert hetenkint csak 2 órában s 1890/1-től csak a nyári időszakban tanít.

A megyei kórházban elhelyezett téli tornahelyiség ugyanis idővel nem csak szűknek, hanem egészségtelennek is bizonyult, mert a deszkapadló részeiből felszálló port a tornászok magukba szívták s így a testgyakorlás órái több kárral jártak, mint a mennyi üdülést szereztek. A felsőbb tanhatóság ez oknál fogva e helyiségnek czélszerűbb berendezését s alkalmas szellőztetését sürgette. A megyei hatóság meg is ígérte, hogy e bajokon segíteni fog, de mivel semmi sem történt, a felsőbb tanhatóság beszüntette a téli tornát, arra utasítván a fentartókat, hogy kellő s állandó tornacsarnokról gondoskodjanak.

Az építendő tornacsarnok ügye foglalkoztatta ugyan a megye s a város közönségét, de megállapodásra nem jutott, mert egy pár ezer forintot hamarosan előteremteni sem a vármegyének s még kevésbbé a városnak nem állott hatalmában.

Az 1891. évi február hó 5-én 37.219. sz. a. a következő rendelet érkezett a vall. és közokt. m. kir. minister ur ő nagyméltóságától: „Tekintettel arra, hogy a középiskolai törvény, mely a tornatanítást rendes tárgyként írja elő, immár közel egy évtized óta van életben, s hogy a magyar-óvári kath.

gymnasium fentartása körül érdekelt tényezőknél mindez ideig még komoly törekvést sem észleltem arra nézve, hogy a tornatanítás lehetővé tétele végett tornaesarnokot állítsanak: a kegyes-tanítórendet, mint ezen gymnasium fentartóját, továbbá Mosonmegye közönségét s a közönség útján Magyar-Óvár városát, mint a fentartásban résztvevő, illetőleg érdekelt tényezőket a középiskolai törvény 53. §-ban gyökerező jogomnál és tisztemnél fogva az ott megjelölt következményekre való utalással ezennel első ízben megintem. K. m. f. Gr. Csáky.“ —

Ezen hivatalos megintésre komoly mozgalom indult meg az állandó tornaesarnok létesítése ügyében. Mosonvármegye és Magyar-Óvár városa hajlandóknak nyilatkoztak a szükséges esarnok felépítésére, ha a kegyes-tanítórend megengedi, hogy e esarnok a piaristák házi kertjének telkén¹⁾ emeltessék, s hogy azt nemcsak a gymnasium növendékei használhassák, hanem a népiskola s esetleg a gazdasági akadémia hallgatói, illetőleg a helybeli torna- és vívóegylet tagjai is.

A kegyes-tanítórend, eltekintve attól, hogy az alapítvány értelmében sehol sem tartozik a rajz- és tornatanítással járó költségeket viselni és hogy a magyar-óvári gymnasiumra már nemcsak a befolyó tandíjakat költi, hanem még sajátjából is áldoz évenként 4—5 ezer forintot, mégis hajlandó volt alapítványi telkét, rondtagjainak üdülésére szolgáló házi kertjét átengedni, ha ezzel semminemű új terhek nem háríthatnak reá s ha e hely esendje s békéje megóvása czéljából az emelendő esarnokot csak a gymnasiumi ifjuság használhatja.

Az e helyre tervezett tornaesarnok tervezete s költségvetése elkészült ugyan, de nem hajtott végre, mert a megye s a város közönsége nem volt hajlandó oly helyen építeni, honnan a népiskola növendékei és a tornaegylet tagjai ki lettek volna zárva.

Új tervről kellett gondoskodni, s a gymnasium igazgatója javaslatba hozta a Deák-tér 4. sz. alatt levő városi telket, melynek alkalmas voltát ajánlotta, hogy: 1. valamennyi érdekelt tanintézethez legközelebb esik, 2. az e helyen építendő tornaesarnok a városnak díszére szolgálna és a mennyiben a főhercegi uradalmi házzal szemben volna, érdekében állana mindkét birtokosnak, hogy ott, az egész teret csufító viskó helyett esinos és közérdekű ezélokot szolgáló épület emeltessék, 3. a város annyival is inkább ajánlhatná fel vagy engedhetné át e helyet a tervezett szép ezélra, a mennyiben 1885-ben, mikor a községi iskolák állomositását tervezte, úgy is e helyre szánta az iskolai épület s tornaesarnok felállítását.

A város hajlandóbbnak mutatkozott a Karolina kórházzal szemben lévő üres telket felajánlani, melyre az építendő tornaesarnok körül fáradozó megyei

¹⁾ A B. alatt mellékelt képen látható nagyobb és az iskolák ablakai előtt elterülő kertnek helyére.

bizottságnak elnöke, nagys. Tóth Imre alispán s vaskoronarend lovagja, t. Ullein József építési vállalkozóval készített tervrajzot és költségvetést. Ezen terv szerint az építendő csarnok 13·854·69 frt. kerülne.

Fedezetül pedig csak a következő összegek állván rendelkezésre :

Mosonvármegye részéről	4000 frt.
Magyar-Ovár községétől	1000 „
A M.-Óvári torna és vívőegylettől	2000 „
összesen	7000 „

még egyszer annyi kellene, hogy az építkezést meg lehessen kezdeni,

A vármegye köztörvényhatósági bizottsága ez okból a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz fordult azon kérelemmel kegyesködjék a költségek fedezésére 7000 frtnyi államsegélylyel járulni s egyúttal Magyar-óvár képviselőtestületének azon kérését is meghallgatni, hogy a tornacsarnok építését elhalaszthassa azon időre, mikor a kir. gazdasági akadémiának kibővítése illetve egy harmadik tanfolyam felállítása iránt az országgyűlés képviselőháza határozand. Az esetben, ha az akadémiának kibővítése a mondott irányban engedélyeztetni fog, mire a szükséges lépések már megtörténtek, a város amugy is nagyobb szabású építési terv tárgyalásába fogna becsatlakozni, a melybe azután a tornacsarnok létesítése is bele foglaltathatnék.

Erre f. évi febr. 23-án 27430. sz. a. a következő leirat érkezett a kegyes-tanítórend főnökségéhez: „Mosonmegye közönsége által a magyar-óvári kath. gymnasium mellett szükséges tornacsarnokra vonatkozólag tett felterjesztést, 1892. évi aug. hó 14-én 19349. sz. a. kiadott irataim képesán, visszazárólag azzal küldöm meg Főtisztelendőségednek, hogy én e tornacsarnok költségeihez az esetben, ha a kellő fedezetet a törvényhozás tárczám 1895. évi költségvetésének keretében javaslatomra meg fogja adni, 3000 frt államsegélylyel hozzájárulni kész vagyok.

Annak megjegyzése mellett, hogy egy a gymnasium igényeinek megfelelő s teljesen felszerelt tornacsarnokot tapasztalásom szerint 8—9000 frt. költséggel bizonyára ki lehet állítani: felkérem Főtisztelendőségedet, hogy az ügyet kezébe vevén, a szükséges intézkedéseket megtenni sziveskedjék, hogy e csarnok mielőbb való felállítására inamár biztosított legyen. Gr. Csáky.“

A kilátásba helyezett államsegélylyel együtt tehát 10.000 frtnyi összeg, állana rendelkezésünkre, s ezzel a csarnok építése meg volna kezdhető, ha a város a szükséges telekre vonatkozólag végleg határozhatna. Ezen határozatot azonban késlelteti ama körülmény, hogy a folyamatban lévő elemi iskola államosítása a várost abba a helyzetbe is hozhatja, hogy új iskolaépületet kell emelnie, és akkor a tornacsarnok építését is könnyebben s jutányosabban keresztülviheti.

Az ügy ily állása mellett sok huza-vona után végre biztos a kilátás,

hogy az óvári gymnasium növendékei egy-két év múlva czélszerű s állandó tornacsarnokban gyakorolhatják a tornászatot. —

A magyar-óvári kegyes-tauitőrendi gymnasium másfél századnál tovább terjedő fennállásában, mint az elmondottakból kivehető, sok változáson ment keresztül, sokat nélkülözött s szegénysége miatt kénytelen volt két ízben is bezárni kapuit. Mindkét ízben újra feléledt megint, mert mindig akadtak pártfogói, kik megélhetési feltételeit újból meg újból kiküzdötték.

A jó Isten Calasanzi sz. József közbenjárására megóvta az intézetet a múltban s meg fogja védeni a jövőben is, ha a haladó korrallal a rend érdemeit tagjainak buzgalma s a művelődés áldásait ez iskola növendékeinek hálája nem csökkenteni, hanem gyarapítani fogja.

Adja Isten, hogy úgy legyen! Ezt kívánja a kis alföld érdeke s Mosonvármegye minden hű fia.

II.

FENTARTÓI ÉS JÓTEVŐI.

a) Fentartói.

A gymnasium alapítványa, mint láttuk, már kezdettől fogva oly csekély volt, hogy a piaristáknak a legnagyobb nélkülözésekkel kellett küzdeniök és hogy két ízben még így sem sikerült megakadályozniok a tanintézet megszüntetését, illetőleg felfüggesztését.

Valahányszor egy-egy új osztály felállításáról, a tanárok jobb ellátásáról, vagy új tantárgynak életbeléptetéséről volt szó, mindannyiszor a válság útjára került volna ez intézet, ha nem találkoztak volna áldozatkész férfiak, kik minden lehetőet elkövettek, hogy az idő és haladás kívánta követelményeknek megfelelő anyagi segély előteremtessék. Ily állandó jóakarói s fentartói a magyar-óvári gymnasiumnak:

1. Mosonvármegye. A megye közönsége mindenkor kész volt áldozni annyit, amennyit lehetett, és ha a szükségletek kifogtak erején, nem nyugodott addig, míg nagylelkű pártfogókra, áldozatkész adakozókra nem talált.

Igaz, hogy hozzájárulásai által mindig csak a legnagyobb szükségletet hártotta el, hogy áldozatai csak esetről esetre segítettek az intézet bajain és hiányain, de ez nem szükkeblüségből, hanem a körülmények kényszerítő hatásából eredt.

Mosonmegye ma is 1210·25 frttal járul évenként a tanintézet költségeihez, 4000 frtot kész adni az építendő állandó tornacsarnokra és bizonyára a jövőben sem fog elzárkózni oly áldozatoktól, melyek egyetlen középtanodájának fennállását s felvirágzását biztosíthatják.

2. Magyar-Óvár városa szerény anyagi viszonyainál fogva nem tehet annyit, mint a mennyit tenni óhajtana, vagy érdekei megkövetelnének. Áldozatai azért annál becsesebbek. Időnkint magára vállalta az iskolai épületnek tatarozását, egyes helyiségeinek átalakítását és felszerelését, a nyári tornatér-

nek s ujabban egy uszodának berendezését. Áldozott a humaniőrak osztályainak és a gymnasium I. osztályának felállítására 1785 frtot úgy, hogy a tőkét magánál tartotta s annak 5 $\frac{1}{6}$ -os kamataival járul évenként a tanintézet fenntartásához.

Jövőben kész telket adni az építendő tornacsarnokra és 1000 frrtal járulni az építési költségekhez. —

3. A kegyes-tanítórend. Különösnek látszik, hogy a rend, mely az alapítvány értelmében csak a gymnasium vezetésére s tanerőkkel való ellátására vállalkozott, ma és már évek óta az intézet fentartói között foglal helyet. A szegény, teljesen vagyontalan rend, mely az óvári ház szerzetes tagjait kezdetben nem óvhatta meg a nélkülözésektől még a 18. század végén sem, ma nemcsak az óvárit, hanem majdnem valamennyi intézetét segélyezi, az évről-évre szaporodó sokoldalú igények dacára is. Hogy ezt teheti, hogy a jelen század elejétől nemcsak szellemi, hanem anyagi áldozatokkal is szolgálhatja a hazai tanügyet, azt nemcsak egyesek nagylelkű adományainak, hanem kiválóan I. Ferencz halhatatlan nagy királyunk kegyességének köszönheti. I. Ferencz apostoli királyunk 1807-ben július hó 10-én kiadott oklevéllel az egykori fehérvári koronaórség javadalmait adományozta a piarista-rendnek.

A rend az így nyert birtokot tőle felhető szorgalommal és lelkiismeretes takarékosággal kamatoztatta nemcsak saját roppant szegényes helyzetének javítására, hanem különösen a nagyobb részben csak igen szegényesen alapított tanintézeteinek fentartására, felvirágztatására.

A magyar-óvári gymnasium az elsők között volt, mely a rend segélyeit évről-évre fokozott mértékben kezdte igénybe venni. Eleinte 100, majd 200, 300, 400 és 500 frtnyi segélyt kapott, míg 1880-tól kezdve már 1000—3000 frtra emelkedett a központhól nyert segély.

Ha most hozzá vesszük, hogy a kegyes-tanítórend a magyar-óvári társbáznak tulajdon birtokát képező közel 4000 frtnyi misedalapítványainak, 24.000 frtnyi szerzeményi tőkéinek kamatait és ingatlanainak évi 1300 frtnyi jövedelmeit szintén e tanintézete javára fordítja, kiderül, hogy a kegyes-tanítórend ma körülbelül 5000 frrtal járul évenként az óvári gymnasium fentartásához.

Az említett adatok hangosan szólnak a rend áldozatkészségéről; azokat azonban sem dicsekvés, sem panaszképen nem közöljük, hanem tisztán csak oly czélból, hogy az illetékes körök méltánylását kiérdemelhessük, hogy nyiltan és sajnálattal bevallhassuk, miszerint a rend nagyobb áldozatokat hozni aligha lesz képes, ha a többi 23 tanintézetét elhanyagolni vagy kezéből kibocsátani nem akarja.

A magyar-óvári gymnasium fentartására szolgálnak az említett évi járulékokon felül még:

a) Az alapítványi tőkék kamatai, melyekről a következő kimutatás ad számot:

Az alapító neve s az alapítvány célja	Az eredeti alapítványi összeg		Apadás vagy veszteség ^{*)}		A tőkék jelenlegi állása		Évi jövedelem	
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
Zsidanics István és neje- nek gymn. alapítványa	12000	—	10524	75	1475	25	59	01
A szónoklati és költészeti osztályokra tett többek alapítványa	9023	—	956	90	8066	10	392	40
Az I. gymn. osztályra tett többek alapítványa	6846	70	—	—	6846	70	281	61
Szále János alapítványa tanszerekre	2500	—	—	—	2500	—	105	—
Összesen	30369	70	11481	65	18888	05	838	02

b) A tandíjak. Az óvári gymnasium tanulói rendes tandíjat csak 1777-től kezdve fizettek, addig határozott tandíj nem volt s a familiatio czimén is csak a jobb módú tanulók fizettek némi esekélyiséget az iskola tisztogatására és fűtésére.

A tandíj, beleértve a későbbben kivetett felvételi díjat is, az említett évtől kezdve folytonosan emelkedett. Eleintén 2, aztán 3, majd 4 frt, — a hetvenes években 8—14 frt volt, s 1883-tól kezdve 20 frtot fizetnek a tanulók. A tandíjak jövedelme kezdetben csak a fűtés és tisztogatás költségeire, későbbben az osztályszükségletekre, majd az énektanító díjazására fordított. A felvételi díjat, melyet eleintén csak a gymnasiumba először lépő tanulók fizettek s melyet 1891/92 óta már minden tanuló tartozik fizetni, kizárólag a tanszerek beszerzésére használták. Az 1883. év óta szedetni szokott 18 frtnyi tandíjat a rend évről-évre a gymnasium fentartására használja fel, fizetvén a rajz- és tornatanítók díjait, valamint az évi értesítők nyomtatási költségeit, mert az ez utóbbi czélra fejenként szedett 50 kr. díjak soha sem voltak elegendők. A befolyt tans felvételi díjnak évi átlagos összege a három utolsó évben 1875 frtra tehető.

^{*)} A tőkék ezen apadása onnan van, hogy az alapítvány egy része felhasználtatott az építkezésekre, másik része pedig devalvatio és reductio következtében vészett el.

b) Jótévői:

„A jótettnek nem kezdete, hanem végezte érdemel dicséretet“ — mondja sz. Jeromos, és igaza van, mert ki nem tapasztalta volna, hogy a magában esekélynek látszó áldozat, egy igénytelen jótétemény, mily gazdag lehet eredményekben, mily áldásos lehet másod vagy többed magával.

A magyar-óvári gymnasium története is beszél ily tapasztalatokról. Jótévői között van igen sok, kik esekélységeknek látszó adományaikkal hiányt pótoltak és szükségét fedeztek, kik összehatásukban lehetővé tették, hogy a tanintézet fennáll, hogy zavartalanul teljesítheti nagyfontosságú feladatát. A tanintézet e jótévőiről szándékozom e helyen megemlékezni, hogy a hála érzelme ne csak ápolást nyerjen, hanem ápolva s gyakorolva utáinzásra is serkentsen.

A már említett nagylelkű alapítókön s fentartókön kívül vannak az inézett jótévői között olyanok, kiknek adományai a jelzett alapítványokat megteremtteni segítették vagy növelték, — olyanok, kik adományaikkal az iskolának folyó költségeit viselni megkönnyítették s végre olyanok is, kik a gymnasium tanszereit s könyvtárait gyarapították.

1. Az egyes alapítványokhoz hozzájárultak: Albert szász-tescheni kir. herczeg 1000 frttal. Nunkovics András, a gymnasium tanulói segélyalapjának megteremtője, 1798-ban 6000 frttal. Zsidanics István és neje, — 1736. és 1740-ben 756 frttal. Exner Juliánna 1813-ban 1000 frttal. Eszterházy, Kázmér gróf — 1821-ben 100 frttal. Zichy Károly gróf, — 1859-ben 420 frttal. Eszterházy Miklós herczeg — 1821-ben 1050 frttal. Zichy Henrik és Bódog grófok — 1867-ben 105—105 frttal. Bethlen Gábor gróf — 1867-ben 420 frttal. Szálé János — 1870-ben 11260 frttal. Sztélik Ferencz volt mosonmegyei alispán, — 1858-ban 1347.50 frttal. Holczler Ferencz — 1820-ban 336 frttal. Ostermayer Károly, mosoni lakos s a gymnasium egykori növendéke és convictora 1891-ben 2000 frttal. Króner Lajos volt mosonmegyei alispán — 1889—1890-ben 215 frttal. Hauzer F. — 1863-ban 105 frttal. Piller család — 1859-ben 210 frttal. Manninger János 1848-ban 42 frttal. Sötér Teréz 1876-ban 60 frttal. Peck Ágoston, k. r. áldozópap s az óvári gymnasiumnak volt tanára 1887-ben 105 frttal; több pártfogó — különböző dőben 6573.12 frttal, egyes rendtagok hagyatéka és a társháznak megtakarításai — 18000 frttal.

2. Azon jótévők közül, kiknek adományai a folyó költségekre, u. m. a szükségessé vált építkezésekre, vagy a ház tagjainak jobb ellátására használtattak fel, a legmélyebb hálával említendő a magyar-óvári főherczegi uradalom, mely a legrégibb időktől kezdve évenkint 100—250 frtnyi segélyben részesítette s részesíti ma is a magyar-óvári piaristákat.

3. A gymnasium tanszereinek gyarapítására adakoztak:

α) Készpénzt: „A moson-megyei takarékpénztár M.-Óvárótt“ című részvénytársaság: 1872—1873. és 1882—1894-ig összesen 736 frtot. A nezsidéri takarékpénztár: 1888—1894-ig összesen 200 frtot.

β) Könyveket: A vallás és közoktatásügyi magy. kir. Ministerium. Grosser János, az intézet volt igazgatója s később a rend főnöke, 250 kötet könyvet adott a ház könyvtárának. Szabó Ferencz, Torontál-m. német-eleméri r. k. plébános, 1893. és 1894-ben közel 200 frt értékű — jobbára történelmi — könyvet ajándékozott a gymnasium tanári könyvtárának. Boldogult Steiner Márton, győri apái-kanonok, mint magyar-óvári esperes-plébános A kegyes tanítórend kormánya. A pannóhalmi főapátság. A győri káptalan. Dr. Németh Antal, kir. tanácsos, s tank. kir. főigazgató. Libits J. 60 kötet, — többnyire hittudományi — könyvet a házi könyvtárnak. Manninger János, m.-óvári esperes-plébános és sz. széki ülnök. Stehlik Ferencz, m.-óvári lakós 200-, Prix Ferencz, darnói plébános 87- és Seper Antal, megyei tisztviselő 60 kötetet, a társház könyvtárának. Végre az orsz. m. kir. statisztikai hivatal és a következő könyvkiadók és kereskedők: az Athenaeum-, a Franklin- és Pallas részvénytársaságok, — Eggenberger, Heckenast, Lampel, Lauffer, Singer, Stampfel és Wolfner.

Jelentékenyen gyarapodtak a könyvtárak az által is, hogy az óvári rendházban elhúyt rendtagok könyvei is itt maradtak.

γ) Természettudományi s földrajzi tanszereket ajándékoztak: Titius Pius, Pirano városában tartózkodó magyar származású minorita-rendű szerzetes. Boldogult Simon Gyula, Mosonmegye volt kedves főispánja. Balás Árpád, kir. tanácsos és a kir. gazd. akadémia jelenlegi igazgatója. Peck Ágoston, a gymnasiumnak volt buzgó természetrajz-tanára. Fetti György, r. k. plébános. Neidhardt Károly és Könegh Frigyes urak.

δ) A rajzszeretár 1893-ban részesült nagyobbserű ajándékban a nm. vall. és közokt. ügyi m. kir. ministerium részéről.

e) A pénz- és éremgyűjteményt gyarapították: Merényi Kálmán, dr. Spuller József, Sabatka Mihály, Drajkó Béla, Ivánfi Ede, Krolopp János és boldogult Richter Rudolf, a társháznak egykori főnöke.

Fogadják a mélyen tisztelt jöltevők ez úton is a tanintézet halás köszönetét, a jobb létre költözött kegyes pártfogókról emlékezés pedig ékesítse az iskola történetének eme szerény lapjait is! —

III.

JELLEGE, IRÁNYA, OSZTÁLYAINAK SZÁMA, PECSÉTJE ÉS FELÜGYELETE.

A magyar-óvári közlptanoda jellege mindenkor római katolikus volt és a magyarországi kegyes-tanítórendiek vezetése alatt állott. A tornát, egy-két évig a rajzot, a francziát és a műéneket rendszeren világi tanárok kezelték, és a nem r. k. vallású tanulókat saját hitoktatóik tanították a vallástauban.

Az iskola iránya mindig gymnasium volt; 1845—1850-ik királyi gymnasiumnak nevezték, máskor mindig „a kegyestanító-rendiek vezetése alatt álló” vagy kath. gymnasiumnak ezimezték.

A gymnasium osztályainak számát s a tanulóknak tanítási csoportokba való osztását az évek folyamán az allább álló táblázat tünteti fel.

Iskolai év	Az osztályok és csoportjainak elnevezése	Osztályok száma	Megjegyzés
1740—1760.	I. csoport. Legentes Declinistae Comparitistae. Coniugatistae. Minores parvistae. Maisres parvistae Principistae. II. cs. Grammatistae. Syntaxistae.	2	A tanítás már az első évben két osztályban folyt, s a tanulók a magukkal hozott ismeretek szerint csoportosítottak
1761—1777.	I. cs. Minimistae, Declinatistae. Comparatistae. Coniugatistae. Minores parvistae. Principistae. II. cs. Grammatistae. Syntaxistae III. csoport Poëtae. Rhetores.	3	A 1777-ben megszűnt az ugy nevezett régi rendszer
1778—1779.	I. cs. Grammatistae anni I II. cs. Grammatistae anni II. III. cs. Grammatistae anni III.	3	Az 1776/7 végén megszűnt a humanisták osztálya

Iskolai év	Az osztályok és csoportjainak elnevezése	Osztályok száma	Megjegyzés
1780	I. cs. Grammatistae anni I. III. cs. Grammatistae anni III.	2	A II. osztályra egy tanuló sem jelentkezett
1781—1788	I. cs. Grammatistae anni I. II. cs. Grammatistae anni II. III. cs. Grammatistae anni III.	3	Az 1787/8. isk. év végével megszűnt a gymnasium.
1789 - 1799	—	—	A gymnasium szünetelt.
1800 - 1801	I. cs. Grammatistae anni I. II. cs. Grammatistae anni II. III. cs. Grammatistae anni III.	3	Mind a három nyelvtani osztály egyszerre nyitott meg 82 tanulóval.
1802—1806	I. cs. Principistae II. cs. Grammatistae III. Syntaxistae IV. cs. Poëtae. Rhetores	4	A gymnasium kibővült a humanoriák osztályával.
1807—1821	I. cs. Grammatistae II. anni II. cs. Grammatistae III. anni. III. cs. Grammatistae IV. anni IV. cs. Humanitatis cl. I. anni V. cs. Humanitatis cl. II. anni	5	Az I osztály növendékeit a népiskola legfelsőbb osztályában készítették elő.
1822—1844	I. cs. Schola grammatica anni I. II. cs. Schola grammatica anni II. III. cs. Schola grammatica anni III. IV. cs. Schola grammatica anni IV. V. cs. Schola humanitatis anni I. VI. cs. Schola humanitatis anni II.	6	Az 1821—22 isk. év elején életbe lépett az — addig az elemi iskolához esatolt — I grammatikalis osztály.
1845 - 1849	I. csoport. Első nyelvtani osztály II. cs. Második " osztály III cs. Harmadik " osztály IV. cs. Negyedik " osztály V. cs. Költészeti " osztály VI. cs. Szónoklati " osztály	6	Az 1848 - 49 isk. év végén a gymnasium f. lfüggesztetett

Iskolai év	Az osztályok és csoportjainak elnevezése	Osztályok száma	Megjegyzés
1850—1854	—	—	A gymnasium fel volt függesztve.
1855	I. Classis	1	A visszaállított gymn. I. osztályában behozatott a német tannyelv.
1856	I. Klasse II. Klasse	2	
1857	I. Klasse II. Klasse III. Klasse	3	
1858—1860	I. Klasse II. Klasse III. Klasse IV. Klasse	4	
1861—1894	I. osztály II. osztály III. osztály IV. osztály	4	Eleintén a magyar és német, 1861-től csak magyar tannyelv használtatott

A gymnasium pecsétje. Hivatalos pecsétet az óvári gymnasium csak 1761 óta használt s ezt a tanintézet Schiemer Ferencz nagylelkűségének köszönhetette. A gymnasium történetében közetkező szavakkal van ezen ajándék megörökítve: „Perillustris et generosus Franciscus Schiemer ex singulari, sibique innata liberalitate atque coniugi in Scholas Pias propensione Sigillum, quo haecenus annis facile vicenis caruerunt, expensis sponte oblatis curavit.“

Meddig használták e pecsétet s milyen volt, azt megállapítani nem lehet. Az újabb és ma is használatban lévő pecsét az 1778-ik évszámot viseli. A sárga rézbe vésett, 33 mm. átmérőjű s erős vasfogantyuba szilárdított kőralaku pecsétnyomó balról — két körvonal között — jobbra futó s csillag által elválasztott következő egyszerű felirattal van ellátva: Sigillum Gymnasii M. Ovariensis.“

Közepén a tudomány és művészet nemői, a megkoszoruzott Apollo és Minerva láthatók, alattuk pedig az évszám.

A felügyelet jogát Mária Teréziáig a kegyes-tanítórend kormánya gyakorolta, megállapítván az iskola tantervét, kijelölván a tanintézet elöljáróját – a praefectust, később igazgatót és kinevezvén a tanárokat. A tanintézet működéséről nemcsak az időközönként bekövetelt jelentésekből szerzett magának tudomást a rend főnöke, hanem hivatalos látogatásai alkalmával mindenkor személyesen s a hely színén is meggyőződött arról, hogy a káptalani határozatok, s a rendkormányzat tanügyi intézkedései nyert-k-e kellő elintéztést. A magyar-óvári társház története a következő rendfőnöki hivatalos látogatásokról tesz említést:

1761. június 13-án és 1764. május 20-án Tapo'csányi Glycer, 1768. okt. 16-án és 1771. febr. 7-én Orosz Zsigmond, 1784. febr. 19-én Conrádi Norbert, 1804. jun. 2-án Dományi Márk, 1806. máj. 26-án Egerváry Ignác, 1810. jun. 14-én, 1815. jun. 17-én és 1820. jun. 6-án Bolla Márton, 1833. máj. 2-án, 1846. ápr. 26-án Grosser János, 1857. ápr. 27-én Nagy Péter, 1861. máj. 9-én Purgstaller József, 1868. ápr. 6-án Somhegyi Ferencz, 1887. máj. 26-án Kalmár Endre és 1893. okt. 28-án Lévy Imre rendfőnökök.

Az 1776. évben a magyar királyi helytartótanács által kiadott, a középiskolák szervezését megállapító rendelet értelmében Mária Terézia királynőnk 9 tankerületre osztotta be az országot a közoktatás tekintetében. A magyar-óvári gymnasium rendszeren a győri tankerülethez tartozott, kivéve, mikor II. József idejében csak 4 tankerület volt és M.-Óvár a pécsihez és 1849-ben a pozsonyhoz csatoltatott. A császári kormány alatt a soproni cs. kir. katonai kerülethez volt beosztva.

Az 1776-ik évtől kezdve tehát következő főigazgatói voltak a magyar-óvári gymnasiumnak: 1776—1784. Niezky Kristóf gróf a győri tankerület-, 1785—1889. Vay István és 1799—1801. Novák Krizosztom a pécsi-, 1802—1817. Paintner Mihály, 1818—1824. Fejér György-, 1825—1844. Dresmitzer József-, 1845—48. Deáky Zsigmond a győri, 1849—50. Sterne Ferdinanda soproni katonai kerület tanfelügyelője,¹⁾ 1855—1860. Greschner János, k. r. áldozó pap, kir. tanácsos, a soproni katonai kerület tanügyi biztosa-, 1861—1877. Kádas Rudolf, prémontrei kanonok, kir. tanácsos, és 1878. — dr. Németh Antal, kir. tanácsos, szintén a győri tankerület kir. főigazgatója —

¹⁾ 1849—50 a tankerületek feloszlásával a főigazgatósági hivatalok megszűntek s ezek helyett cs. kir. kerületi felügyelőségek szerveztettek; az óvári gymnasium a pozsonyi kerülethez került.

IV.

TANNYELVE.

A gymnasium tannyelve kezdetben és az 1783. év végeig a latin volt, mert a gymnasiumi tanításnak főczélja az volt, hogy a tanuló a latin nyelvet, mint a műveltség alapfeltételét, minél előbb elsajátítsa. Az 1784-ik évi május 18-án 11.409. sz. a. kelt patens értelmében — mely szerint ama körülmény, hogy Magyarországon a latin az oktatási nyelv, azt igazolja, hogy a magyar nemzet még nem bír kellő szellemi érettséggel s nincs irodalmi nyelve — továbbá, mivel a Magyarországon beszélt nyelvek közül a magyart legkevésbé lehet köznyelvnek tekinteni, azért hivatalosnak egyedül csak a németet lehet kiszemelni, mert ez a monarchia és a hadsereg nyelve, — behozatott a német nyelv, a hivatalokba és ugyanazon évben az iskolákba is. Az iskolákban a helytartótanácsnak 1784. évi okt. hó 3-án 42.629. sz. a. kelt leirata rendelte el a német nyelvet oktatási nyelvvül, azt irván, hogy ő Felsége az országban tett körutja alkalmával sajnosan tapasztalta, miszerint a német nyelvet az országban kevés buzgalommal és fogyatékosan tanulják, miért is hivatkozással az 1784. évi aug. 2-án 18.420. sz. a. kelt rendeletre meghagyatik, hogy a jövő tanévtől kezdve fel nem vehető azon tanuló a latin iskolába, a ki németül nem tud, és ugyanez évtől kezdve a grammatikalis iskolák oktatási nyelve mulhatatlanul a német legyen. 1784—85-től kezdve tehát németül folyt az oktatás az óvári gymnasiumban, s ennek, valamint az ugyanekkor behozott tandíjfizetés kötelezettségének lehet tulajdonítani, hogy a magyarjku és szegényebb sorsu tanulók el-el maradtak, s a gymnasium az 1789-ik évben teljesen megszűnt. II. Lipót a német nyelv helyett, mely iránt oly nagy volt az ellenszenv a hivatalokban ép ugy, mint az iskolákban, behozta ismét a latin nyelvet oly módon, hogy a humaniórákban a latint, a nyelvtani osztályokban azonban a magyart használhatták.

I. Ferencz apostoli királyunk uralkodásának 7. évében nyílt meg újra az óvári gymnasium és pedig már azon jogosultsággal, hogy a magyar nyelvet mint rendes tantárgyat taníthatta s oktatási nyelvképen a latin mellett a magyart is gyakorolhatta.

Ez az állapot megmaradt 1844-ig, amikor V. Ferdinánd ő felsége elhatározása folytán a helytartótanács július hó 24-én 27215. sz. rendeletével

kimondja, hogy a magyar nyelv az óvári gymnasiumban is oktatási nyelvnek vehető oly módon, hogy a syntaxis ornata, a rhetorika és poësis, a görög és római archeologia ezentul is latin nyelven, a többi tantárgy, még a latin nyelv is, magyarul tanítandó.

A helytartótanácsnak 1845. évi jan. 14-én 2283. sz. a. kelt rendeletével behozatott a magyar nyelvnek kizárólagos használata az ügykezelésben is, csak az a sajnos dolog, hogy iskolánkban nem sokáig hangoztathatták szép nemzeti nyelvünket. Zivataros idők jöttek, ezekre gyász következett s nemzeti nyelvünk 1850-ben ismét leszorított jogos helyéről.

A soproni katona-kerületi cs. kir. ministeri biztostól már 1850. évi márczius hó 15. 91. sz. a. a következő leirat érkezett az óvári gymnasium igazgatóságához: „ Aus dem am 4. März l. J. eingesendetem Verzeichniss der Lehrgegenstände und Manuscripte, die anschliessend rückfolgen, habe ich ersehen, dass beim Altenburger k. k. Gymnasium durchgehends die Lehrsprache die ungarische sei. Indem auf solche Weise dem Bedürfnisse der Bevölkerung (welche deutsch ist) und den Bestimmungen der Grundsätze über die prov. Organisation des Unterrichtswesens in dem Kronlande Ungarn nicht entsprochen ist, sehe ich mich veranlasst, zu verordnen: dass vom Schuljahr 1850 - 51 angefangen die obligate Schulsprache in allen Klassen des k. k. Altenburger Gymnasiums die deutsche zu sein habe, dagegen die ungarische Sprache als unobligates Sprachstudium am Gymnasium zu lehren sei.

Ich bestimme den Anfang des nächsten Schuljahres als den Zeitpunkt des Beginnes dieser Anordnung, damit in der Zwischenzeit die etwaigen Hindernisse des Mangels an deutschen Schulbüchern und der Professoren, welche der deutschen Sprache hinlänglich mächtig sind behoben werden können.

Es wird im Laufe des 2-ten Semesters der k. k. Herr Schulinspektor Sterne durch mich beauftragt sich zu überzeugen, welche Vorbereitungen von Seite der Schuldirection zur Ausführung meiner Anordnung getroffen wurde. Hauer.“

Ezzel elrendeltetett ugyan a német nyelv behozatala, csakhogy egyelőre még sem nyert ápolást, mert a gymnasium az 1850. évi szept. hó 9-én 1354. sz. a. kelt rendelettel felfüggesztetett.

Az 1854 - 55. isk. évben újra megnyílt óvári gymnasiumban a nyelvi viszonyokat az 1855. évi jan. hó 1-én 2452. sz. a. kelt ministeri szabályzatnak következő paragrafusai határozták meg:

§. 1. Die deutsche Sprache ist an allen Gymnasien als unbedingt obligater Lehrgegenstand in allen Klassen zu behandeln.

§. 2. Auch da, wo die deutsche Sprache nicht die Muttersprache der Schüler ist¹⁾, sind sobald die Schüler sie in so weit erlernt haben, dass sie

¹⁾ Az óvári gymnasium azok közé soroltatott, hol a tanulók többségének anyanyelve a német.

sie ohne Schwierigkeit verstehen, wenigstens einige Gegenstände deutsch, und auf Grundlage deutscher Lehrbücher zu lehren. Auch ist es wünschenswerth, dass mit dem Gebraue der deutschen Sprache beim Unterrichte schon im Untergymnasium begonnen werde, was schon jetzt keinem Anstande unterliegen kann, wo die Schüler in der Hauptschule bereits einigen Unterricht im Deutschen erhalten, oder wo sie Gelegenheit haben¹⁾ sich dieser Sprache als Umgangssprache anzueignen.

§ 3. Nebst der deutschen Sprache ist da, wo eine andere Sprache²⁾ Muttersprache der grossen Mehrzahl der Schüler ist, auch diese als unbedingt obligater Gegenstand durch alle Klassen für alle Schüler zu behandeln.

§ 4. Die Muttersprache der überwiegenden Mehrzahl der Schüler, ist als Unterrichtssprache jedenfalls in solange anzuwenden, als nur durch sie ein gründliches Verständniss ermittelt werden kann.

§ 5. Mehr als zwei lebende Sprachen können niemals an einem Gymnasium als Unterrichtssprachen gebraucht werden.

Ezen szabályzat értelmében egyes tantárgyakat magyarul, nagyobb részét németül tanulták, rendszeren a német ajku tanulók. A magyar ajku növendékeknek többnyire meg volt engedve, hogy magyarul tanulhatták csaknem az összes tantárgyakat, de nem is mult el egyetlen egy főigazgatói látogatás sem anélkül, hogy ezért a tanári testület meg ne rovatott volna, mi több, még az is kifogás alá esett, ha a tanár egyet-mást magyarul akart megértetni a másképen nem tudó növendékekkel. — Elmult ez a szomorú idő is, és a 60-nas évek kezdete visszaállította nemzeti nyelvünknek törvényes jogait.

A magyar királyi helytartótanács 1860. évi nov. hó 24-én 35.409. sz. a. kelt leiratában azt jelezte, hogy Ő cs. kir. apostoli Felségének legfelsőbb elhatározására a magyar nyelv Magyarország minden közigazgatási és törvénykezési hatóságánál mint ügykezelési és hivatalos nyelv — mind a belső szolgálatban, mind a kölesönös érintkezésben — visszaállítatott. Egyúttal jelentés tételre szólította fel az iskolafentartókat és az intézetek igazgatóit, valjón minő módosítások mutatkoznak kívánatosoknak vagy szükségeseeknek a nyilvános középtanodáknál az eddig használt tannyelvre nézve. E felszólításra a kegyes-tanítórend főnöksége 1860. évi december hó 8-án 145. sz. a. a következőkben terjeszti fel jelentését a magyar-óvári gymnasiumot illetőleg: „Mután Ő cs. kir. apostoli Felségének 1859-ik évi július 20-án közzétett legfelsőbb elhatározásainál fogva a gymnasiumokban használandó tannyelv körüli intézkedés azokra bízott, kiket ama tanintézetnek fentartása s illetőleg tanárokkal való ellátása illet, ezen engedély alapján a kegyesrend főnöksége abból az elvből kiindulva, hogy a tudomány czél, a nyelv eszköz, és hogy nem észszerű a czélt az eszköz kedvéért feláldozni, ugy intézkedett, hogy a

¹⁾ Mint Óvárott is.

²⁾ Óvárott a magyar.

magyar vidékbeli gymnasiumokban az oktatási nyelv egyáltalában a magyar legyen. . . . A magyar-óvári gymnasiumban megmaradt a már előbb elfogadott vegyes nyelv, tudniillik a német és magyar . . . Purgstaller. Rendfőnök." A rendfőnöki felterjesztéssel megegyezőleg nyilatkozott ugyan a gymn. igazgató a többi fentartó nevében is, de már a következő év záró tanácskozásában, azt határozza a tanári testület, hogy oktatási nyelvnek egyedül a magyart fogják használni.

Erre vonatkozólag a m. kir. helytartótanács 1861. évi október hó 21-én 58.244 számú rendeletével az óvári gymnasiumot azok közé sorolta, melyeknek oktatási nyelve egyedül a magyar lehet.

Nemzeti nyelvünk így végleg visszaállítatván régi jogaiba, elfoglalta helyét, s a tanítás ez időtől fogva magyarul folyik zavartalanul egész a mai napig.

A gymnasium I. osztályába ugyan még ma is kerülnek egyes ifjak, kik a magyar nyelvet csak hiányosan vagy épen nem bírják, de ezek egy év alatt már törlik a nyelvet s 2—3 év alatt annyira viszik, hogy a tankerületi kir. főigazgató 1893. évi látogatása alkalmával érdemesnek találta a következőket megjegyezni :

„Az intézet lényeges vívmánya, hogy sok német fiu szépen megtanul magyarul, s e nyelvet szóban és írásban biztosan tudja használni.“

V.

TANTERVEI S EZEK MÓDOSÍTÁSAI.

Mint mindennek, mit egészsze kell alakítani, bizonyos előre megállapított terv szerint kell történnie: úgy a tanítást is csak úgy végezhetjük sikeresen, ha annak célját szem előtt tartva, követésében rendet, fokozatot és kellő mérsékletet tartunk.

A magyar-óvári gymnasiumban követett tanítási terv ugyanazon változásoknak volt alávetve, mint az országnak legtöbb hasonló irányu tanintézetének tantervei. Figyelemre méltó, egymástól sokban eltérő tanítási tervezetek, melyek szerint a gymnasiumi tanítás menete intéztetett, módosult s változott, az óvári gymnasium fenállása óta a következők voltak:

1. A Mária Terézia előtti tanterv	1739—1776.
2. A „Ratio Educationis“ tanterve	1777—1805.
3. A második „Ratio Educationis“ tanterve	1806—1849.
4. Az „Entwurf“ tanterve	1850—1860.
5. A visszaállított helytartótanács tanterve	1861—1867.
6. A m. kir. vallás és közoktatásügyi ministerium első tanterve	1868—1870.
7. A m. kir. vall.- és közoktatásügyi ministerium második tanterve	1871—1878.
8. A m. kir. vall.- és közoktatásügyi ministeriumnak legújabb tanterve	1879—.

1. A tanítás menete 1739—1776-ig.

A 18-ik században leginkább el volt terjedve a Jézus-társaságiak tanterve s ezt követték általában a piaristák is — elvül fogadván, hogy az ifjúságot nem sok, hanem alapos ismeretekkel kell ellátni.¹⁾

¹⁾ «Die Piaristen, welche, wie bemerkt, mit Beginn des achtzehnten Jahrhunderts neben den Jesuiten einen Einfluss gewonnen, eigneten sich auch Klassenfolge und Lehrmethode der Jesuiten in Bezug auf die alten Sprachen an; aber sie trugen daneben der ausgesprochenen Richtung der Zeit in so weit Rechnung, dass sie ausserdem Mathematik und Naturwissenschaften, Geographie und Geschichte in den Lehrplan aufnahmen.» Beer f. i. m. 268, 269. 1.

Az általánosan követett tervet azonban a szükséghez s gyakran a helyi viszonyokhoz képest saját hatáskörükön belül módosították, rendfőnöki utasításokkal s rendi gyűlések határozataival szabályozták, vagy a rend egyes tagjai¹⁾ által készített módszerek szerint helyesbítették.

A végzendő tananyag nem volt szigoruan meghatározva, sem annak elvégzése szorosan az időhöz kötve, hanem az osztálytanár belátására bízva. A tanár a gyöngébb tanulóktól a legszükségesebbet, a tehetségesebbektől többet, előhaladásukhoz s hajlamukhoz mérten bővebb s több ismeretet követelt.

Az oktatás középpontját, mint a 18-ik században általában, a hit-erkölcsi tanítás képezte. A vallástan mellett a legnagyobb súlyt a latin nyelvre fektették. Ez volt az akkori tudományosság alapja s a műveltségnek legkiválóbb feltétele. A számtan és szépírás, mint a mely tantárgyaknak tanítását a köznap élet szükségletei sürgették, kiegészítették a középiskolának szorosan követelt tananyagát. A többi tantárgyakat u. m. a magyar-, német- és a görög nyelvet, a görög s római archeológiát és mythológiát, a természetrajzot, a történelmet és földrajzot csak a körülményekhez, a tanárok buzgóságához, sokszor kedvteléséhez és a tanulók igényeihez és szorgalmához képest kisebb-nagyobb terjedelemben tanították.

A grammatikai tanfolyamot e eintén kettő, későbben három év alatt végezték a szorgalmasabb és érettebb tanulók, — a gyöngébbeknek tovább tartott. A tanárnak ugyanis szabad keze volt abban, hogy tehetségesebb növendékeit akkor bocsáthatta ki kezéből, a mikor ezek arra képeseknek bizonyultak és akkor szabadította meg osztályát olyanoktól, kik a többiek előhaladását gátolták, a mikor azt jónak látta.

A grammatikai tanfolyam tananyaga következőleg oszlott meg:

1. A legalsóbb osztályban (el. infima) a declinatiókon kezdték a tanévet s míg a gyengébbek az alaktan fokozatos tanulása mellett a mondatszerkesztésnek főbb szabályait gyakorolták, addig a haladók a syntaxisba fogtak, fordítván Cicero válogatott leveleiből egyes részleteket.

A vallástanból tanulták a hitről szóló fejezeteket, az ó-szövetség történetét és Palesztina földrajzát.

A számtanból az első négy alapszámvevő — egész- és törtszámokkal, és a történelemből az Árpád házból származott királyok történetét tanulták.

A grammatisták és syntaxisták, kik eleintén egy osztályba jártak (el. media et suprema) átismételve a főnevek nemeiről szóló szabályokat, hozzáfogtak az igetan tüzetes tárgyalásához, tanulták az egyeztetésről szóló szabályokat és az esettant.

Olvasmányul szolgáltak a Grammatistáknak Phaedrus meséi, míg a syntaxisták Cornelius Nepos történelmi rajzait olvasták és fordították. Azonfelül

¹⁾ Bajtai: Methodus instituendae iuventutis apud Scholas Pias. — Cörver János báró: Methodus instituendae iuventutis apud Scholas Pias in Hungaria.

olvasták még mindkét osztályban Cicero nagyobb leveleit, s az itt nyert magyarázatok alapján gyakoroltatták a tanulók a magyar- és latin levélírásban.

Vallástanból tanulták a szeretet- és reményről, az Ur imádságáról és a szentségekről szóló fejezeteket és az új-szövetség történetét.

A számtanból a tizedes törtek és az egyszerű hármasszabály tana volt ez osztályok tananyaga, míg a hazai történelmet folytatólag I. Ferdinándig tanulták. Ezeken felül tanulták a grammatisták hazánk s Európa földrajzát, a Syntaxisták a Chronológiát. —

A poéták a szótagok mennyiségéről és a verslábakról szóló szabályokat, a verssor és a versszak szerkesztésének módját tanulták. A költészet történetének rövid ismertetése mellett olvastak válogatott részleteket Cicero beszédeiből Ovidius, Vergilius és Horatius költeményeiből, utánozván a classikus formát magyar nyelven készített házi dolgozatokban.

Vallástanból a rhetorokkal együtt hallgatták a keresztény igazságról szóló részt, valamint a vétkek és erények tanát.

Számtanból az arányokat és a kamatszámítást, természetrajzból az állattant — s a történelemből az ókor négy legrégebbi monarchiájának történetét tanulták.

A rhetorok a stilistika részletes s a görög és római archeologia és mythologia kivonatos tárgyalása mellett olvasták Cicero beszédeit s válogatott részleteket Vergiliusból és Horatiusból.

Számtanból az előbbi osztály anyagának ismételése mellett a láncztörtek szabályait, — természetrajzból a növénytant — s physikából a leggyakrabban előforduló tűnemények magyarázatát tanulták.

A szépirás minden osztályban ápolgatott; a magyar és német nyelvet a latin nyelvvel párhuzamosan gyakorolták. A görög nyelvet, és a mértani és építészeti rajzolás elemeit a humaniőrak fejlettebb és szorgalmasabb tanulói hallgathatták.

2. A tanítás tervezete Mária Terézia idejében. (1777—1805-ig.)

Mária Terézia királynőnk uralkodása korszakot alkot a magyar nevelésügy történetében.

A Jézus-társaság eltöröltetvén¹⁾, Mária Terézia a nevelés- és tanítás ügyét az állam érdekeibe vonta be, s rokonszenvét a kultúra iránt nemcsak áldozatkészsége, hanem helyes tapintata s böles mérséklete is bizonyítja.

Az 1776. évi aug. hó 12-én kibocsátott helytartósági rendelettel a kegyes-tanító rendieknek átadatott 22 gymnasium, melyekben azok XII. Kelemen pápa által még 1731-ben kiadott engedély alapján serdültebb és nemes származású ifjakat is taníthattak, mit előbb a jezsuiták beleegyezése nélkül nem tehettek.

¹⁾ 1773-ban XIV. Kelemen pápa által.

A piaristákat ez időben még ama kitüntetés is érte, hogy a már említett Bajtai és Cörver piaristák által készített tanítási módszerek alapul fogadtattak el a felsőbb rendelethez készített tanrendszerhez, melyet Ürményi József és Trsztyánszky Dániel 1777-ben állítottak össze, s mely ugyanazon évben jelent meg Bécsben „Ratio Educationis totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et Provincias eidem adnexas“ — ezim alatt.

A magyar királyi helytartótanács 1786-ban aug. 12-én adta ki a középiskolák szervezését megállapító rendeletét, mely szerint Magyarország — ide nem értve a kapesolt részeket — nyolcz tankerületre osztatott. Niezky gróf, a pécsi és győri tankerület¹⁾ főigazgatója 1777. okt. hó derekán hívta meg kerületének igazgatóit Győrbe, hogy velök a központi megállapodások végrehajtása iránt értekezzenek.

A tanácskozások alapját képezte a „Ratio Educationis“ tanterve, mely szerint az iskola czéljául kitűzetett, hogy első sorban neveljen s azután tanítson.

A középiskolák új szervezete is vallás-erkölcsi alapra lévén fektetve, komoly megállapodások tétettek az iránt, hogy a tanulók vallás-erkölcsi érzelmeik ápolása és gyakorlása czéljából naponkint sz. misét hallgassanak, vasár- és ünnepnapokon alapos hitelemzésben részesüljenek.

A hitelemzésre kiváló gond fordított, mert a tulajdonképeni hitoktatás itt történt, a mennyiben a vallástant rendes tantárgyként csak a kezdő gymnazistáknál tanították.

A „Ratio Educationis“ tanterve az óvári gymnasiumban az 1777—78. isk. évben lépett életbe és pedig először csak a schola latina vagy grammatica 3 osztályában.

A három grammatikális osztályban heti 20—20 órában tanítottak a) oly tantárgyakat, melyek minden tanulóra nézve kötelezők, — b) melyek valamennyi tanulóra hasznosak- és c) melyek csak egyes kiválóbb ifjakknak szükségesekek vagy hasznosak voltak.

a) A kötelező tantárgyak voltak: a latin nyelv, számtan, helyes- és szépírás és a természetrajz.

A latin nyelv tanításának czélja az lévén, hogy a tanulók azt szóban és írásban minél előbb elsajátítsák, e nyelv tanítására hetenkint 10—10 órát szántak.

Az I. osztályban különös gondot fordítottak a szóbőségre és azért a kis principistáktól szigoruan megkövetelték, hogy a nyelvtani szabályokon kívül az óráról-órára feladott vocabulumokat (megtanulandó szókat) is megtanulják, és pedig nem csak jelentményüket, hanem azok alkalmazását is a beszédben.

A II. osztályban a nyelvtani szabályok teljes elsajátítása mellett bővítették a szókineset — szószármaztatás, a lefordított s így teljesen átértett latin

¹⁾ Oda tartozott a magyar-óvári gymnasium is.

szövegnek szó szerinti és saját szavakkal való elmondása s az által, hogy a II. félévtől kezdve már minden tanulóknak latinul kellett beszélni.

A III. osztályban a nyelvtan alapos átismétlése mellett olvastak a tanulók a szerzett szóbőség ébrentartása czéljából szemelvényeket Plautusból, Terentiusból, Cicerónak, Senecának és Pliniusnak egyes leveleit s Historia Naturalisát, egyes részleteket Phaedrusból, Vergilius- és Ovidiusból. —

A számtan tanítására hetenkint 2—2 óra fordított minden egyes osztályban. A négy alapművelelnek egész- és törtszámokkal való begyakorlásán kívül ismertették a császári királyi tartományokban forgalomban lévő pénznemeket s a nálunk használatban lévő súly- és hosszmértékeket. A hármasszabály s kamatszámolás titkaiba már csak az ügyesebb s azon tanulókat vezették be, kik a grammatikális osztályok befejezése után tanulmányaikat tovább folytatni nem kívánták.

A természetrajz szintén heti 2—2 órában nyert osztályonként ápolást. Az I. osztályban ismertették a négylábu házi- és vadállatokat, a házi szárnyasokat; a madarakat, halakat, hullóket, rovarokat és férgeket hasznosságuk és kártékony voltuk szerint.

A II. osztályban tanították a növénytant, ismertetve a hazai hasznos növényeket, a gabona és takarmányféléket, gyümölcs- s erdei fáinkat s a hazánkban meghonosított növényeket.

A III. osztály természetrajzi tananyagát az ásványtan képezte: tanultak egyes savakat és sókat ismerni, leírták a kőszenet, az érczeket, és a nemes köveket.

A szép- és helyesírás csak az I. osztályban tanított heti 2 órában.

1. A hasznos tantárgyak közül csak a földrajzot tanították minden osztályban heti 2—2 órában.

Az I. osztályban ismertették a Magyar birodalom felosztását kerületek s vármegyék szerint, az egyes megyék és városok leírását, különösen Moson vármegyét, melyből kiindulva beutazták térképen a szomszéd megyéket s megtanulták ezek hely-, hegy-, víz-, népességi s nemzetgazdasági viszonyait.

A II. osztályban kiterjesztették e térképutazásokat az egész Magyarországra és kapcsoló részeire.

A III. osztályban pedig az örökös tartományok, Ausztria-, Belgium és az uralkodóház olasz birtokainak s Európa többi államainak földrajza tárgyaltatott.

A történelmet a II. és III. osztályban tanították heti 2—2 órában.

A II-ikban tanulták a görögök és rómaiak történetét és a III-ikban hazánk történelmét, különösen figyelmet fordítva azon motívumokra, melyek által a fogékony ifjúságot a király iránti hűségre, a haza szeretetére s minden szép s nemes példa utánzására, valamint a történelem által bélyegzett vétkek kerülésére buzdíthatták.

b) A hasznos tantárgyak közé felvették: A magyar- és a tanintézet

székhelyén használatos nyelvnek tanítása. Ezekre ugyan a tanterv csak a II. és III. osztályban szánt heti 2—2 órát, s mégis elérhetőnek vélte, hogy a tanulók rövid két év alatt a magyar és német nyelvben is oly haladást tehetnek, mint a latin nyelvben.

c) A grammatikai osztályok rendkívüli tantárgyai voltak: a görög nyelv, melyben csak a II. és III. osztálynak azon növendékei gyakoroltattak, kik a humaniorákra készültek; a mértan, melynek tanulását a II. osztályban oly tanulók kezdhették meg, kik a számtanban és a szépirásban kitűntek — és a természeti, meg a hazai jog, melyben azon tanulók nyertek némi oktatást, kik tanulmányaikat a III. grammatikális osztálylyal befejezték.

A grammatikális osztályok tantárgyait sikerrel végzett tanulók felléphetek a középiskolai oktatás másodfoku iskolájába, a tulajdonképeni gymnasiumba milyen Óvárott 1801/2-ben lépett újra életbe.

A humaniorák rendes tantárgyai voltak:

1. A latin nyelv. Tárgyalták a vers- és szónoklattan. Hogy a tanulók ezekben sikeresen haladhassanak, nagy súlyt fektettek a stílus gyakorlására, a római régiségekre, a mythológiára s főleg az auctorok olvasására úgy, hogy a latin nyelv tanítására hetenkint 12—13 óra esett osztályonként.

2. A görög nyelv, mely II. József alatt a „Ratio Educationis“-tól eltérőleg kötelezővé vált már a grammatika legfelsőbb osztályában, a humaniorákban folytatást és kiegészítést nyert úgy, hogy a tanulók az auctorok olvasásában fennakadás nélkül haladhattak.

3. A magyar- és német nyelv párhuzamos tanítására s gyakorlására mindkét osztályban heti 2—2 óra szolgált.

4. A rendszeres logika, melynek ismerete az auctorok olvasásánál értékesített, a poésisban tárgyaltatott heti másfél órában.

5. A földrajz. A gymnasium mindkét osztályában heti 2—2 órában tanított. Ismételték először hazánk s Európa földrajzát s azután a többi világ-rész ismertetésére került a sor.

6. A történelem. A poésisban előadatott hazánk oknyomozó, és a cs. kir. tartományok rövid története; a rhetorikában pedig a római birodalom története (Habsburgi Rudolf uralkodásától kezdve.)

7. A természetrajz. Heti 2 órában tanították az ásványtant a poésisban, a növény- és állattan a rhetorikában heti 2—2 órában.

8. A természet és hazai szokásjogot a rhetorok, a physikát a poéták tanulták azon esetben, ha a humaniorákkal befejezték tanulmányaikat.

A második „Ratio Educationis“ tanterve. (1806—1849-ig).

Az 1791-iki országgyűlés tanügyi bizottságai által tervezett alapelvek s módosítások csak I. Ferencz királyunk uralkodása kezdetén nyertek kifejezést a „Ratio Educationis publicae“ című munkában. Ezzel új tanrendszer s iskolai szervezet lépett életbe, és a középiskolai oktatás 3 részre osztatott: az első

rész a grammatikai iskolákat foglalta magában 4 éves tanfolyammal (kis gymnasium); a második rész az ugynevezett humanisták 2 éves tanfolyamából állott (nagy gymnasium) és a harmadik rész a 2 éves böleseleti tanfolyam volt.

A magyar óvári gymnasiumban az új tanterv az 1806/7. isk. évvel lépett életbe.

A grammatikai iskolák tanfolyamainak tantárgyai voltak: 1. A vallás-tan. I—IV. osztályban tanulták hetenkint 4 félóraban az erkölestant és a bibliai történetet.

2. A latin nyelv kapcsolatosan a magyar- és a német nyelvvel, mely utóbbi, mint uralkodó anyanyelv, csak az I. és II-ban tanítottott. A latin nyelv tananyaga — az I. osztályban heti 15, s a II. osztályban heti 12 órában — az alaktan volt. Nagy súlyt fektettek a helyes kiejtésre, a helyes- és tiszta írásra és a kellő szóbőség elsajátítására. A III. osztályban heti 10 órában tárgyalták a syntaxist s olvasták Cicero rövidebb leveleit, Cato maiort és szemelvényeket Cornelius Neposból és Justinusból. A IV. osztályban heti 10 órában volt a syntaxis ornata és a verstan. Olvasmányul szolgáltak szemelvények Ciceróból, Sallustiusból, Julius Caesarból, Cornelius Neposból, Plautus és Terentius szin-játékaiból és Ovidiusból. A III. és IV. osztályban a latin beszéd gyakorlására és az írásbeliek revisiójára fordítottak nagy gondot.

3. A földrajz. A II. osztályban hetenkint 2 órában előadták Magyarországot és a kapcsolt részek földrajzát a földteke ismertetésével; a III-ikban hetenkint 2 órában Erdélyország, Galiczia, Lodomeria, és az európai Törökország földrajzát, és a IV-ikben ugyanannyi órában az uralkodó ház Magyarországon kívül eső örökös tartományainak physikai és matematikai földrajzát.

4. A történelemből tanulták heti 2—2 órában hazánk történetét a III. IV. osztályban.

5. A számtan. Osztályonkint heti 2—2 órában:

I. osztályban a négy alapművelet egész számokkal,

II. osztályban a négy alapművelet törtekkel,

III. osztályban arányok- s hármasszabály — és a

IV. osztályban a tanultak ismétlése s begyakorlása képezték a végzendő tananyagot.

A humaniórákban pedig tanulták a vallás-tanból heti 4 fél órában az erkölestant, a szertartások tanát és a keresztény egyház történetét.

A latin nyelv hetenkint 9—9 órában adatott elő és pedig: rhetorica kapcsolatban a logika elemeivel, illetőleg poëtica a mythologával, archeológiával s megfelelő olvasmányokkal. A magyar nyelvre is gondot fordítottak, a mennyiben 1818—19-től kezdve heti 1—1 órában olvastak magyar írókat s házi dolgozatokban reprodukálták a classikus olvasmány tartalmát.

A földrajzból heti 2—2 órában ismételték a grammatikai osztályok tananyagát s tanulták tüzetesebben Európa, Ázsia, Afrika és Amerika földrajzát. Történelemből heti 2—2 órában Magyarország történetét tanulták — a

természetrájból egy-egy órában : a poétikában növény- és ásványtant, a rhetorikában állat- és embertant tárgyaltak, a számtanból pedig heti 2—2 órában a grammatikális osztályok tananyagát ismételték s alkalmazták a közéletben előforduló számolásokra.

3. *Az Organisations Entwurf tanterve (1850—1860.)*

A Bécsben 1850-ben megjelent „Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich“ az óvári gymnasiumban csak az 1854—55. isk. évben nyert alkalmazást. Ekkor nyílt meg ugyanis a felfüggesztett gymnasiumnak I. osztálya és 1857—58-ban már mind a négy osztályban az Entwurf szerint folyt a tanítás.

Az Entwurf tanterve :

I. osztályban. Vallástan heti 2 órában. Hit- és erkölestan.

Latin-nyelv heti 8 órában. Név- és igeragozás alkalmas fordításokkal.

Német- és magyar nyelv heti 4 órában. Alaktan helyesirási-, beszéd- és értelem gyakorlatokkal.

Történelem és földrajz heti 3 órában. Az általános és politikai földrajz elemei alapvetésül a történelmi oktatáshoz.

Mennyiségtan heti 3 órában. I. fél évben számtanból a négy alapművelet egész számokkal, közönséges és tizedes törtekkel ; II. f. é. mértanból a vonal, szögek, három- és négyszögek szerkesztése és leírása.

Természetrájból heti 2 órában. Állattanból az emlősök, puhányok és izlábuak.

II. osztályban. Vallástan heti 2 órában. A kath. egyház szertartásai.

Latin nyelv heti 8 órában. Az igeragozás ritkább és rendhagyó alakjainak begyakorlása fordítások és írásbeli dolgozatok alapján

Német- és magyar nyelv heti 4 órában. Mondattan. Beszéd- és értelemgyakorlatok.

Történelem és földrajz heti 3 órában. Az ókor története 476-ig Kr. u. s a történelemben előforduló helyek földrajza.

Mennyiségtan heti 3 órában. Számtanból : Arányosság, hármasszabály s különböző mértékek ismertetése. Mértanból : a három és több oldalú idomok nagyságának kiszámolása, átalakításuk s osztásuk.

Természetrájból heti 2 órában. I. f. év. Madarak, hüllők és halak ; II. f. év. Növénytan.

III. osztályban. Vallástan heti 2 órában. Bibliai történet: ó-testamentom.

Latinnyelv 6 órában. Az előző osztályok tananyagának ismétlése mellett heti 2 órában az esettan s heti 4 órában Cornelius Nepos olvasása s fordítása.

Görögnyelv heti 5 órában Név- és igeragozás a μ végű igékig.

Magyar és német nyelv heti 3 órában. A nyelvtan ismétlése mellett prózai s költői darabok olvasása s fordítási gyakorlatok.

Történelem és földrajz heti 3 órában. A közép és ujkor különös tekintettel az osztrák állam történetére.

Természetrájk heti 2 órában I. f. é. Ásványtan, II. f. é. Természettan, általános tulajdonságok halmazállapot, alapelemek, hőtan.

IV. osztályban. Vallástan heti 2 órában. Az új-szövetség története.

Latin nyelv heti 5 órában. Az előbbieik ismótlése mellett a módok tana. Olvasmány: Caesar de bello Gallico.

Görög nyelv heti 4 órában, a μ -végű igék, a rendhagyó név- és ige- ragozás — fordításokkal.

Magyar és német nyelv heti 3 órában. A nyelvtan ismótlése mellett költői és prózai darabok olvasása, fordítása s emlézése.

Történelem és földrajz heti 3 órában. Az újabb történet befejezése. Népszerű honismertetés, az osztrák történet főbb mozzanatainak ismertetése alkalmas összefoglalásokban.

Mennyiségtan heti 3 órában. Számantából: Összetett aránylatok, elsőfoku egyenletek egy ismeretlennel. Mértantból: Vonalak és síkok egymáshoz való helyzete; a testek főfajai, alakjuk és nagyságuk meghatározása.

Természettan heti 3 órában Egyensúly és mozgás. Hangtan, fénytán, mágnesség, elektromosság, a csillagászati és physikai földrajz elemei. —

Rendkívüli tantárgyakként előadtak az 1856/7. isk. évtől kezdve az ének, a szépirás és a rajz.

4. *A visszadállított helytartótanács által kiadott ideiglenes tanterv.* (1861--1867)

A magyar királyi helytartótanács, tekintettel az eddigi tanrendszernek hiányaira és a közvélemény sürgető igényeire, a következő változtatásokat rendelte el az 1861. évi okt. hó 21-én 58244. sz. a. kelt következő rendeletével:

„I. Miután úgy találtatott, hogy a szakrendszer szerinti tanítás a gymnasiumok legalsóbb osztályaiban az eddigi tanításrend legkiválóbb hiányai egyikeül birodalomszerte általánosan el van ismerve, míg ellenkezőleg ennek helyébe az osztályrendszer általánosan ajánltatik, mint a mely Magyarország középtanodáiban régebben is divatozott, mely nemcsak a tanítás czéljának könnyebbítésével jár, de a tanulóra nézve nevelési szempontból minden más rendszernél előnyösebb, üdvösebb befolyásúnak mutatkozik, mennyiben az elemi tanodából a gymnasiumba belépő tanuló egy tanítóhoz könnyebben szokván, könnyebben tanul, s folytonosan azon egy tanító oktatása és felügyelete alatt állván, egy nevelési irányt nyer, mely miatt a gymnasiumi mostani tanerőknek nem kell szaporíttatniok, s mely minden különös nehézség nélkül létesíthetőnek látszik, annál fogva az osztálytanítás már a jövő iskolai évben (mely kivételesen november 1-én vette kezdetét) a gymnasiumok két első osztályába behozatik úgy, hogy mindegyik osztályban csak egy tanító fog működni, önként értetvén, hogy a mely gymnasiumok világi tanítókkal bírnak, ott a vallásban az egyházi rendből kell külön tanítónak oktatnia, —

valamint, hogy e módosítás a gymnasiumok eddigi 8- illetve 4-osztályú természetén egyéb tekintetben mit sem változtat.

II. A tanórák felosztása és a tanítandó tantárgyakra nézve — különös tekintettel egy felől az eddigi tanrendre, másfelől pedig arra, hogy a közvélemény legsürgősebb igényei lehetőleg kielégíttessenek: a jövő tanévre nézve az ide mellékelt $\%.$ táblázatban összeállított kir. főgymnasiumok számára szerkesztett tanterv bocsáttatik ki E tanterv szerint az első két osztályban az osztálytanítás, a többi osztályokban fölfelé pedig a szakrendszer fog alkalmaztatni oly módon, hogy a tanítók száma az osztályokban csak fokonként növekedik s hogy egynemű s ugyanazon tantárgyak az összes felsőbb osztályokon keresztül, lehetőleg egy tanító által adassanak elő, s hogy az úgynevezett osztálytanársággal rendszeren a magyar nyelv tanítói bizassanak meg. Az eddigi tantárgyak majdnem kivétel nélkül megtartatván, ezeken kívül némely tantárggyal a hazai érdekek és a tanügybeni haladáshoz képest szaporíttatnak és illetőleg terjedtebben adatnak elő.“ Ezek szerint:

1. A vallástan hetenkint 16 órában, minden osztályon keresztül két órában taníttatik.

2. Hogy hazánkban annyi emlékkel egybekapcsolt latin nyelvben az ifjúság teljes jártasságra tehessen szert s alkalma legyen a szívet és lelket nevesítő latin classicusokkal bővebben megismerkedhetni: e nyelv és irodalom a gymnasium minden osztályán végig taníttatik (I. 7, II 8., III. és IV. 6—6 heti órában).

3. A görög nyelvnek a latinnál sokkal korlátozottabb szüksége, s a kezdőknél több rendbeli nyelvnek egy időben való tanulásának hátrányos volta tekintetéből, a görög nyelvtan és irodalom csak az V. osztálytól kezdve fölfelé fog taníttatni, összesen hetenkinti 8 órában.

4. Az eddigelé oly mostohán kezelt magyar nyelv és irodalom alapos ismeretének szüksége társadalmi és politikai tekintetéből elkerülhetetlenné válván a hazában, annak minden osztályon keresztül kötelező tantárgyként tanítása akként vétetik fel, hogy az úgynevezett vegyes gymnasiumoknál (a magyaróvárinnál is) a táblázat szerint az I. osztályban hetenkint 5, a többiekben pedig mindnyájában hetenkint 4 órában fog taníttatni.

A magyar nyelvnek sikeres tanítása a vegyes gymnasiumokban következő módon mutatkozik ezélszerűen létesíthetőnek: Az I. s II. osztály tanulói kezdőkre és haladókra akként osztassanak fel, hogy az I. osztály tanítója a kezdőket, a II. osztály tanítója pedig a haladókat tanítsa. A III., IV. és V. osztály ifjúsága kezdők, — haladók — és haladottakra osztassék fel akként, hogy a III. osztály magyar nyelv tanítója e nyelvet a kezdőknél, a IV. osztály magyar nyelv tanítója pedig a haladóknál tanítsa.

5. A földrajz tanításánál az e nemű ismeretekbeni fokozatos haladás tüzetett ki ezélul. A haza területi helyzetének, részeinek, tulajdonságainak s nevezetessegeinek eddigelé háttérbe szorított megismertetése e tantárgy körében a

legelső szükség lévén: az I-ső osztályban Magyarország, II-ban az osztrák birodalom és Európa és a III. osztályban a többi világrészek földíratának tanítása szabatik ki.

6. A hazai történet alapos ismerete az igényeit hangosan követelő közvélemény előtt mulaszthatlan polgári kötelességnek tekintetvén, annak eddigelé elhanyagolt vagy kicsinyes és sok részben korlátolt tanítását ezentúl a tárgy fontosságához mért terjedelmű, lehetőleg részrehajlatlan hűségű, s helylyelközzel a kortannal, földíratlaltal és államismével felvilágosított történelmi élénk előadásnak kell felváltani. Ekként szükséges kezelni a világtörténelem tanítását is. Ennélfogva a történelmi oktatások már a harmadik osztálytól kezdve minden osztályon keresztül folynak akként, hogy ezekre a 3. 4. s 5. osztályban hetenkint 2 óra fordítatik minden gymnasiumnál.

7. A mennyiségtan minden időben a reáltudományok legfontosbika lévén, az ifjúság itélő tehetségének fejlesztésére is hathatós befolyást gyakorolván, ezentúl is minden osztályon keresztül (I-IV. osztályban heti 2-2 órában) fokozatosan és oly mértékben fog taníttatni, hogy ebből a technikai tanpályára készülők is elegendő előismereteket szerezhessenek.

I. oszt. A négy alapművelet egész számokkal és közönséges törtekkel. Fejlesztés.

II. oszt. Tizedes törtek. Arányok. Aránylatok. Számolási rövidítések. Fejlesztés.

III. oszt. Hármasság, — társaság, — vegyítés — és lánczszabály. Fejlesztés. A példákban az összes számtanra figyelem fordítandó.

IV. osztályban. A 6 algebrai műtét.

8. A természetrajzból a III. osztályban az állattan, a IV-ik osztályban a növény, az V. osztályban az ásványtan heti 2-2 órában tárgyalandó.

9. A természettanra is szükségesnek találtatik annyi gondot és időt fordítani, a mennyit a közműveltség s a tudománynak e téren haladása okvetlenül megkíván és a meddig az a humanus tanok fölfrissítésére, de nem elnyomására szolgál. Ennélfogva a természettannak is fokozatosan egész köre taníttatik. A negyedik osztályban heti 2 órában népszerűen tárgyalandó a vegytan.

A helytartótanács rendeletének tantervét csak a gymnasium 4 alsó osztálya követte úgy, hogy a fentjelzett rendes tantárgyakon kívül egyes tanulók a francia nyelvben, a szabadkézi rajzban, a művészetben és 1866/67. évben az I. és II. osztály növendékei a szépírásban is nyertek oktatást.

6. *A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi ministerium által kiadott első gymnasiumi tanterv. 1868—1870.*

Eötvös József báró, közoktatási minister korszakot alkotó reformterve szerint szervezendő 9 évi tanfolyamu középiskolából csak az ugynevezett kis-4 osztályu- és a nagy-6 osztályu gymnasium emelkedett érvényre. A 3 éves

lycealis cursus, vagyis a 9. osztályu lyceum, a nagynevű minister korai halála miatt nem jöhetett létre.

Az 1868. évi 14.464. sz. rendelettel kiadott új gymnasiumi tanterv, a magyar-óvári gymnasiumban az 1868–69. isk. évben lépett érvénybe és a tananyag következőkben állapított meg.

I. osztály. Vallástan hetenkint 2 órában. Hit- s erkölestan.

Magyar nyelv hetenkint 3 órában. A nyelvnek a mondattanra fektetett alaktana. Értelmes olvasás s helyesírás. Az olvasottak elmondása s elszavalása.

Latin nyelv hetenkint 6 órában. A névszók alaktana. Szók emlézése s fordítási gyakorlatok.

Földrajz hetenkint 2 órában. A mértani- és természettani földrajz alapgalmi. Az 5 földrésznek s a tengernek általános és összehasonlító leírása. Rövid népisme és Magyarország földrajza.

Mennyiségtan hetenkint 5 órában. Számtan 3 óra. A 10-es számrendszer, a 4 alapmivelet egész számokkal, közösűségűs és tizedes törttekkel s megnevezett számokkal. Mértan 2 óra. Pont, vonal, szög; három, négy és sokszög. Ezen idomok alkalmazása a mindennapi életben s a mértani rajzban.

Természetráj 2 órában. Állattan.

Rajz hetenkint 4 órában. Mértani alakok, szabadkézi rajzolás, eleintén a a táblára rajzoltak után, későbbben sodrony vagy faminták után.

Testgyakorlás hetenkint 2 órában. Rend-, szabad- és eszközgyakorlatok oly módon, hogy a tanulók egész teste igénybe vétessék egy-egy óra alatt

Szépírás hetenkint egy órában.

II. osztály. Vallástan hetenkint 2 órában. Szerartástan.

Magyar nyelv hetenkint 3 órában. Mondattan, szókötés, a többi ugy mint az I. osztályban. Hetenkint iskolai írásbeli gyakorlat.

Latin nyelv hetenkint 6 órában. Az I. osztály tananyagának ismételése és az alaktan teljes befejezése, megfelelő fordítási gyakorlatokkal.

Földrajz hetenkint 2 órában. Ausztria bővebb leírása s Európa földrajza.

Mennyiségtan hetenkint 5 órában. Számtan 3 órában. Számolási rövidítések. Olaszgyakorlat. Arányok, egyszerű s összetett hármasszabály. A tőke-, kamat és száztóli helyes fogalma. Mértan heti 2 órában. A kör fogalma s tulajdonságai, kerületének s területének kiszámítása, körbe irt és körülirt sokszög. Három-, négy- és sokszögek területe. Idomok áalakítása.

Természetráj hetenkint 2 órában. Télen ásványtan, nyáron növénytan.

Rajz hetenkint 4 órában. Mértani rajzok szerkesztése körzövel s vonalzóval. Szabadkézi rajzok: az emberi fej egyes részei.

Testgyakorlás u. m. az I. osztályban.

Szépírás hetenkint 1 órában u. m. az I. osztályban.

III. osztály. Vallástan hetenkint 2 órában. Az ó szövetség története.

Magyar nyelv hetenkint 3 órában. Szóképzés. Mondatkötés. Az irály

főbb szabályainak ismertetése s polgári ügyiratok. Írásbeli gyakorlatok u. m. a II. osztályban.

Német nyelv hetenkint 2 órában. Olvasás, írás. Alaktan mondattani alapon folytonos fordítási gyakorlatokkal.

Latin nyelv hetenkint 5 órában. Mondattanból az esettan megfelelő fordításokkal. Olvasmány: Szemelvények Justiniusból s Cornelius Neposból. Hetenkint tüzetes iskolai írásbeli gyakorlat.

Földrajz hetenkint 2 órában. Ázsia, Afrika. Amerika és Ausztrália földrajza.

Történelem hetenkint 2 órában. Magyarok története a vegyes házból származott királyokig.

Mennyiségtan hetenkint 3 órában. Számtan 2 órában. Aránylatok és Kamatszámolás. Társaság-, elegyítési- és láncz szabály. Mértékek és pénzizme, méterrendszer. — Mértan 2 órában. A vonalak és síkok: egymáshoz való fekvése. A szögletes testek nemei, felületek és térfogatuk kiszámítása.

Természettan hetenkint 3 órában. A testek közös tulajdonságai; az elem, sav, alj, só fogalma. Hőtan. Delejesség. Villamosság.

Rajz hetenkint 4 óra. Mértani rajz összhangzatban a mértani alaktan tanításával heti 2 órában. A szabadkézi rajz heti 2 órában. A fejrészlet folytatása, árnyékolás, ékitmények.

Testgyakorlás u. mint az I. oszt.-ban.

IV. o s z t á l y. Vallástan hetenkint 2 órában. Az ujszövetség története.

Magyar nyelv hetenkint 3 órában. Az irálytan és az ügyiratok tanának kiegészítése, szó- és versmértan megfelelő olvasmányokkal s kéthetenként egy-egy önálló iskolai írásbeli dolgozattal.

Német nyelv hetenkint 3 órában. Az alak- és mondattan kiegészítése s befejezése. Szókincs gyűjtése s jelesebb mondások emlézése. Fordítások.

Latin nyelv hetenkint 5 órában. Mondattanra 2 óra, olvasmányokra 3 óra esik. A prosodia és a metrika előrebocsátásával olvasandó Caesar és Phaedrus, minden héten egy iskolai gyakorlat.

Történelem hetenkint 2 órában Magyarország történetéből a vegyes házból s a Habsburg házból származott királyok párhuzamban a világtörténet egyidejű nevezetesebb eseményeivel.

Mennyiségtan hetenkint 3 órában. Számtan 2 órában. A négy alaplóművelet, hatványozás, gyökfejtés megjelölt közönséges számokkal. Első fokú s tiszta másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. Mértan 1 órában. A gömbölyű testek nemei, azoknak felülete és térfogata.

Természettan hetenkint 4 órában. I f. é. A testek egyensúly- és mozgástana, hangtan, fénytana. A II. f. é. Vegytan. Elem s vegyület fogalma. Vegytörvények. A természetben és közéletben előforduló érdekesebb anyagok tárgyalása kísérletekkel s vegyszámítási gyakorlatokkal.

Szabadkézi rajz heti 4 órában. Nagyobb fejminták, testrészek, egész emberi alakok és ékítmények.

Testgyakorlás heti 2 órában, u. m. az I. osztályban. — Mint melléktárgyak előfordulnak a műének, a gyorsírászat és a francia nyelv.

7. A hetvenes évek tanterve. (1871—1878).

A hetvenes években Eötvös József báró, lycealis reformjának terve elvetetett s az 1871. évi szept. hó 18-án 20.855. sz. a. k. rendelettel kiadott új tanterv már az 1871—72. isk. évvel lépett életbe oly megjegyzéssel, hogy az a négy alsó osztályban alkalmazható a nélkül, hogy az átmenetre különös intézkedés szüksége fenfoga.

Ezen tanterv az Entwurf tantervének csak módosítása s az előbbtől főleg abban tér el, hogy Óvárót, mint oly helyen, hol a német nyelven kívül más nyelv nincs használatban, ezt a nyelvet az I. és II. osztályban is kellett tanítani heti 2—2 órában. A többi lényegesebb eltérés egy-két tantárgynak óraszámában s abban található, hogy a görög nyelv az V., az algebra pedig a IV. osztálytól kezdve tárgyaltatott.

E tanterv szerint a tananyag beosztása a következő volt:

I. osztály. Vallás tan hetenkint 2 óra. Hit- és erkölestan.

Magyar nyelv hetenkint 3 óra. A nyelvnek a mondatokra fektetett alak-tana, még pedig: az egyszerű, bővített, összevont és összetett mondatokban, azok lényegének s egymásközi különbségének megismertetésével. Értelmes olvasás, helyesírás, az olvasottak előadása és szavalása s ezzel összhangzólag a tananyaghoz alkalmazott folytonos gyakorlatok.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Az alaktanból a nevek, igék, névmások szabályos alakjai, azok begyakorlására megfelelő példák alapján; sark- és sor-számok, előjárók, kötőszók. A szükséges szók emlézése. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Német nyelv hetenkint 2 óra. Tananyag ugyanaz, mint az I. oszt. magyar nyelvben.

Földrajz hetenkint 2 óra. A mértani és természettani földrajz főpontjai s az általános földrajzi fogalmak magyarázása. A tengereknek s az öt föld-résznek általános és összehasonlító leírása. Végre az általános népisme rövid és jellemző vonásokban. Mindez négy hónap alatt. Ezután az évfolyam többi részében Magyarország földrajza.

Mennyiségtan hetenkint 4 óra. — Szám-tan. A tizes számrendszer. Az alsó-fokú négy művelet nevezetlen és megnevezett egész számokkal, különös tekintettel a nagyobb számokkal való műveletek begyakorlására. A közéletben leggyakrabban előforduló mértékek és pénznemek megismertetése és begyakorlása. A számok oszthatósága. A közönséges törtékkel való négy alsó művelet, tekintettel a fejszámolásra. A kettős tétel.

Mértan. Pont, vonalak, szögek, egyenközi vonalak, háromszögek és egyenközéyek szerkesztése s főbb tulajdonságaik megismertetése.

Természetráj hetenkint 2 óra. Allattan.

Rajz hetenkint 4 óra. Mértani rajz szabadkézzel, körző és vonalzó nélkül Az évfolyam I. felében a tanulók a táblára rajzolt egyszerű idomokat utánrajzolják. — az év II. felében sodrony és faminták után rajzolnak. (Egyenes vonal, egyenközü vonalok, derékszög, három-, négy- és többszög, körlap henger, gúla, kúp — stb.)

II. osztály. Vallástan, hetenkint 2 óra. Az egyházi szertartások tana.

Magyar nyelv hetenkint 3 óra. A mondattan tüzetes tárgyalása, különösen a szókötés. A többi mint az I. osztályban, hetenkint egy iskolai írásbeli feladvány.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. A szabályos alaktan ismétlése mellett az alaktanak teljes befejezése; megfelelő latin és magyar példák fordítása. A szükséges szavak emlézése. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Német nyelv hetenkint 2 óra. Mondattani alapon az alaktan ismétlése. Erős hajlítású igék. Szótanulás a fordítás.

Földrajz hetenkint 2 óra. Ausztria bővebb leírása három hónap alatt. Ezután az évfolyam többi részében Európa egyéb földrajza.

Mennyiségtan hetenkint 4 óra. Számtan. A törtszámok tanának ismétlése. Tizedes törtek. Olasz gyakorlat. A rövidített szorzás és osztás. Az arányok és aránylatok főbb tulajdonságai. Az egyszerű hármasszabály egész és tört számokra alkalmazva. Százalékszámítás.

Mértan. Síktan. A négyszögek, egyenközények, háromszögek és sokszögek terület-számítása. Az idomok átalakításának egyszerűbb esetei. A háromszögek alakjának meghatározása. A körre vonatkozó szerkesztések. A kör kerület- és területszámítása.

Természetráj hetenkint 2 óra. Az évfolyam téli szakában: ásványtan; a nyári szakban: növénytan.

Rajz hetenkint 4 óra. Mértani rajz hetenkint 2 órában. Szerkesztés körzővel és vonalzóval, párhuzamosan a síkmértan előadásával. — Szabadkézi rajz hetenkint 2 órában. Kőrajzok az emberi fej egyes részeitől kezdve.

III. osztály. Vallástan hetenkint 2 óra. A ó-szövetség története.

Magyar nyelv hetenkint 2 óra. Szóképzés, mondatkötés. Az irány főbb szabályainak ismertetése, a mindennapi életben előforduló legszükségesebb ügyiratok, egyszerű elbeszélések és leírások készítése. Értelmes olvasás, szaválás, helyesírás. Írásbeli gyakorlatok u. m. a II. osztályban.

Latin nyelv hetenkint 5 óra. Mondattanból esettan, hozzáértve a megfelelő latin és magyar mondatok fordítását. Latin olvasásból prózai szemelvények főképen Cornelius Neposból és költői szemelvények. Továbbá a szükséges szók s nevezetesebb olvasmányi darabok emlézése. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Német nyelv hetenkint 2 óra. Az alaktan ismétlése mellett a mondatban. Értelmes olvasás és szavalás; helyesírás Fordítási gyakorlatok.

Földrajz hetenkint 2 óra. A többi négy világrész földrajza.

Történelem hetenkint 2 óra. A magyarokat megelőzőt legfőbb események előadása után, a mi legfőlebb az évfolyam első négy hónapját veheti igénybe, a magyarok története a vegyes házakból származott királyokig.

Mennyiségtan hetenkint 3 óra. Számítan. Az összetett arányok és aránylatok. Az összetett hármasszabály, kamatszámítás. Társaságsszabály. Mértan: Térítan. Az egyenes vonalok és síklapok kölcsönös fekvése, szögletek. A szögletes testek megismertetése, felület és térfogat számítások.

Természettan hetenkint 3 óra. A testek közönséges tulajdonságai, halmaz állapot. A testeknek leglényegesebb belkülömböségei, ugymint: az egyszerű testek, savak, aljak és sók fogalma, a mennyiben arra a villamosságnál szükség leend. Hőtan. Légköri csapadékok. Delejesség. Villamosság.

Rajz hetenkint 4 óra. Mértani rajz összhangzatban a mértani alaktan tanításával hetenkint 2 órában. Szabadkézi rajz hetenkint 2 órában. Az emberi fejrészoláshnak folytatása. Az árnyékolás kezdete minták után. Ékitmények rajzolása.

IV. osztály. Vallástan hetenkint 2 óra. Az új-szövetség története.

Magyar nyelv hetenkint 3 óra. Az irálytan és az ügyiratok folytatása és kiegészítése. Szó- és vermértan, főtekintettel a megfelelő olvasmányok taglalására. Két hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Mondattanból: idő- és módtan a megfelelő latin és magyar mondatok fordításával. Olvasmányok: a prosodia és metrika előrebocsátásával Caesar és költői szemelvények, főképen Phaedrusból. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Német nyelv hetenkint 2 óra. Az alak- és mondatban ismétlése mellett s fordítási gyakorlatok felkarolásával szóképzés, szóvonzat és helyesírás. Szók s jelesebb mondások és költemények emlézése.

Történelem hetenkint 2 óra. Magyarország történetéből a vegyes házak s a Habsburgház. A világtörténelemből minden magyar történeti korszak végén kiemeltetnek röviden a legnagyobb fontosságú események, jelesen: a nagyobb-szerű változások, melyeken az emberiség közös hazája, a föld felülete keresztülment, ugymint: a történetben fontosabb szerepet játszott nemzetek, országok, néha kormányformáknak, sőt egyes nagyobb-szerű dynastiáknak is keletkezése vagy bukása rövid, de élesen körülírt vázlatával azon viszonyoknak, melyek azt előidézték; továbbá nagyobb földrészek felfedezése, s a legfontosabb találmányok keletkezési ideje és hazája, és pedig mindezek különös tekintettel az évszámokra.

Mennyiségtan hetenkint 3 óra A betűszámítan elemei. A négy alsóbbfokú művelet egész számokkal. A számok oszthatóságának rövid elmélete. A négy alsóbb fokú művelet törtszámokkal. Első fokú egyenletek egy ismeretlen mennyiség-

gel. Az aránylatok tana és ennek kapcsán a hármasszabály, társaság- és lánczszabály megalapítása és ismételt begyakorlása.

Mértan. Térta. A gömbölyű testek megismertetése, felület- és térfogat-számítások.

Természettan hetenkint 4 óra. Csak az első félévben adatik elő, mely alatt a természettan befejeztetik, illetőleg tárgyaltatnak: a testek egyensúly- és mozgástana; hangtan és fénytana.

Vegyta. A tanév II. felében adatik elő heti 4 órában mint külön tanulmány. Nevezetesen: Egyszerű és összetett testek. Vegytörvények. Vegyszám-tan. A természetben vagy a közéletben előforduló érdekesebb anyagoknak tüzetesebb tárgyalása lehetőleg az egyfajú sorok alapján, kísérletekkel felvilágo-sítva. Havonkint egy vegyszám-tani iskolai dolgozat.

Rajz hetenkint 4 óra. Szabadkézi rajz. Nagyobb fejminták. Egész em-beri alakok. Ékitmények.

Testgyakorlat I—IV. osztályban, hetenkint 2—2 órában. Szabad gyakor-latok. Eszközökön való gyakorlatok. Eszközökkel való gyakorlatok. A gyakor-latok oly módon osztandók be, hogy minden egyes órában a tanulók egész teste igénybe vétessék.

Szépírás I. és II. osztályban hetenkint 1—1 órában.

Mint rendkívüli tantárgyak ápolásban részesültek: A francia nyelv, a műének és a gyorsírászat.

Ezen tanterv szerint folyt a tanítás a hetvenes évek végeig, de nem anélkül, hogy az időnkint kiadott javító és módosító rendeletek benne válto-zást nem idéztek volna elő.

Ily változásokat, illetőleg módosításokat hoztak az 1874. évi július 2-án 6672. sz. a. kelt rendeletek, melyekkel majd a módszertani tanácskozásokat szervezték, majd meg új osztálykönyvek és tanulmányi naplók használatát ren-delték el. Az 1878. évi 18.930. sz. rendelet beszüntette a német nyelv taní-tását az I. és a reá következő évben a II. osztályban is. Az 1878. és 1879. évben pedig elmaradt a szépírás tanítása az I, illetőleg a II. osztályban.

8. *A legújabb tanterv és módosításai. 1879.*

Azon panaszok, melyeket az előbbi tantervek hiányossága s ezzel kap-csolatban a tanítás sikertelensége ellen emeltek, a hetvenes években is ismét-lődtek. Panaszok hangzottak fel mindenfelő, majd a tanrend és módszer ellen, majd meg a túlterhelés miatt. Egységes tanítást sürgettek, s kárhóztatták azt a rendszert, mely a tanulót különböző fokozaton keresztülvezeti a szükséges ismeretek birtokába a helyett, hogy elméjét szakadatlan egymásutánban fej-lesztené.

E követelményeknek megfelelőleg jött létre a legújabb középiskolai tan-terv, melyet a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium 1879. évi 17.630.

sz. a. adott ki, és mely az 1883. évi XXX. t. cz. alapján készült módosításokkal mai tanításunknak zsinórmértékül szolgál.

Az új tanterv tanintézetünkben az 1879–80. isk. évben lépett életbe, a következő átmeneti módosításokkal.

1. A vallástan tanítása a győri püspök ur ö nagyméltóságának 1879. évi július 3-án 1562. sz. a kelt következő intézkedése alapján szervezetett s maradt érvényben maig: „Több szakfőrfinak egybevágó véleménye szerint a vallási tantárgyak sora kath. gymnasiumainkban nem olyan, melyben a tanulók és ezek fejlődöttsége kellő figyelembe vétetett volna, mert hiányzik ott a tanult tárgyak ismétlése s nincs figyelem azon nehézségre, mely a második évben előadott tárgynál mutatkozik.

Azért is ezek elmellőzése végett oda utasítom a gymnasium t. cz. igazgatóságát, miszerint a jövő iskolai évben a vallási tantárgyak a következő beosztás szerint adassanak elő. Az I. osztályban a hitről, parancsolatokról, a bűnök nemeiről, szentségekről s imádságról szóló tan, bárha csak röviden is tárgyaltassék. A II. osztályban taníttassék az ó- szövetségi történet s legyen a hit- és parancsolatokról szóló tan ismételve. A III. osztályban az új szövetségi történet és a szentségekről szóló tan ismétlése. A IV. osztályban a római kath. anyaszentegyház szertartásainak magyarázata. Isten termékeny malasztja kísérje a t. tanár urak fáradozását, hogy a növendékek növekedvén korban, növekedjenek bölcsességben is és kedvességben Istennél s az embereknél. Zalka János, győri püspök.“

2. A többi tantárgy kezelésére nézve az átmeneti tanterv a következőket írta elő:

I. o s z t á l y. Magyar nyelv hetenkint 6 óra. a) Elbeszlő prózai s költői olvasmányok, különösen a népmonda, magyar történeti monda, klasszikus mythos, néprajz köréből. Értelmes és kellően hangsúlyozott olvasás; az olvasmányok tartalmi megmagyarázása s ugyancsak az olvasmányok tartalmainak szabadon való elbeszélése, könyv nélkül tanult versek szavalása.

b) Nyelvtan: Egyszerű mondat- és mondatrészek; fő- és mellékmondat megkülömböztetése. Mondattani alapon a teljes alaktan, tekintettel a hangtani módosulásokra. Szóképzés.

c) Kéthetenkint egy írásbeli vagy házi vagy iskolai dolgozat, mely főleg a nyelvtan és helyesírás begyakorlását tartsa szem előtt; a feladat felfogására a gyermeket az iskolában élő szóval gondosan elő kell készíteni.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Megfelelő és tárgyi tekintetben is érdeklő olvasmányok alapján név- és igeragozás fontosabb alakjainak begyakorlása. Az olvasmányokban előforduló szókincs elsajátítása, szóbeli fordítási gyakorlatokkal. Hetenkint egy óra írásbeli dolgozat.

Földrajz hetenkint 2 óra. Magyarország és a földközi tengert környező országok (ill. a régi római birodalom területének) természeti viszonyai. Az or-

szágok természeti viszonyainak leírásához fűzendők a főbb topographiai adatok, városok és vidékek néprajza, a lakosok főbb foglalkozásának ismertetésével.

Természetráj hetenkint 2 óra. Az állattanból főleg gerinces állatoknak, a növénytanból élő példákban szemléltethető növényeknek ismertetése a pontos terminologia és tüzetes leírás gyakorlására.

Számítan hetenkint 4 óra. A tízes számrendszer. A négy számolási művelet egész számokkal s tízedes törtekkel. A tört mint hányados és viszony; közönséges törtekkel való számolás. A métermérték ismertetése; időszámítás.

Rajzoló geometria hetenkint 3 óra. Planimetriai elemek, pontok, vonalak és szögek fekvési és mérési viszonyai. A legfontosabb síkidomok tulajdonságai és alakítása: u. m. három-, négy- és sokszög, különösen a szabályos és a kör. Az idomok összeállósága, symmetriája, hasonlósága és területi meghatározása. A kerülék és néhány más fontosabb görbe vonal. A geometriai ornamentális rajzolás elemei rendszeresen haladó táblarajzok után előbb rajzeszközökkel, majd szabad kézzel.

II. osztály. Magyar nyelv hetenkint 5 óra a) Olvasmány és feldolgozás, mint az I. osztályban.

b) Nyelvtan: Összetett szerkezetű mondatok taglalása; mellé- és alárendelt mondatok viszonya. A szókötés (a határozók ugynevezett igekiegészítői tana tüzetesen). Szóképzés. Synonymák egybeállítása és magyarázata az olvasmány alapján.

c) Kéthetenkint egy írásbeli vagy iskolai vagy házi dolgozat. A nyelvtan tüzetes begyakorlásán kívül a feladat kiterjed az olvasmány egyes részleteinek vagy a költői elbeszélés tartalmának, miután azt az iskolában szabadon elmondták, írásban való előadására is.

Latin nyelv hetenkint 7 óra. Megfelelő olvasmányok alapján fő és mellékmondat megkülönböztetése kötőszók szerint. Alaktan befejezése, főleg: genus szabályok teljes coniugatio; (praesens-, perfectum- és supinum képzés) szóképzés elemei. A szókinés megfelelő bővítése az olvasmány alapján és szóképzési csoportok összeállításával. Hetenkint, mint az I. osztályban, egy óra írásbeli dolgozat.

Földrajz hetenkint 2 óra. Európa földrajza. Magyarország kivételével.

Természetráj hetenkint 2 óra. Növénytan. Növényeknek szemléltető leírása.

Számítan hetenkint 4 óra. Számolási rövidítések. Számítási műveletek, korlátolt pontossággal. Az arányosság fogalmának fejtegetése. Egyszerű hármasszabály; az olasz számolás-mód. Mértani viszonyok és arányok elemei. Százalékszámítás.

Rajzoló geometria hetenkint 3 óra. Stereometriai elemek. A sík. Az egyenesek és síkok absolut és relatív fekvése; lapszög és szögletek. A fontosabb testek tulajdonságai és hálózata, u. m. hasáb, gúla, szabályos testek, henger, kúp, gömb. A testek összeállósága, symmetriája, hasonlósága, felszínének és

térfogatának meghatározása. Testminták készítése. Mértani síkétkitények rajzolásának folytatása a tanár előrajza nyomán. Síkidomok, testek és tárgyak egyszerű távlati rajzolósa testminták után a megvilágítás tekintetbe vételével.

III. osztály. Magyar nyelv hetenkint 4 óra a) Összefüggő történeti olvasmány: Szalay László. A tatárjárás Magyarországon 1241—1242. Elbeszélő költemények.

b) A nyelvtan rendszeres áttekintése. A hangsúlyos verselés ismertetése.

c) Kéthetenkint egy írásbeli házi dolgozat, tárgya az iskolai olvasmánnyal tartandó kapcsolatban és feldolgozása élő szóval az iskolában kísérendő meg.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Összefüggő történeti olvasmány alapján az infinitivusi és participialis mondatszerkezet gyakorlati ismertetése A szóképzés tan kiegészítése. A mondattanból az egyszerű mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás, kapcsolatban az olvasmánnyal és etymologikus csoportokban. Hetenkint egy óra írásbeli dolgozat a syntaktikai szabályok és a tanult szók begyakorlására.

Német nyelv hetenkint 3 óra. Olvasmány alapján az alaktanból: névés igeragozás, szóképzés elemei, a mondattanból a mondatrészeknek, a fő- és mellékmondatoknak gyakorlati megkülönböztetése. Szótanulás az olvasmánnyal kapcsolatban és tárgyi csoportokban. Szóbeli fordítás magyarból németre. Kiseb, főleg költői darabok betanulása. Kéthetenkint iskolai írásbeli dolgozat adandó.

Földrajz hetenkint 3 óra. A többi négy világrész földrajza.

Természettan hetenkint 3 óra A testek általános tulajdonságai, a halmazállapot változása. Súly és súlymérő; fajsúly. Barometer. A meleg hatása; thermometer. A nap, mint hő- és fényforrás; légköri csapadékok. A fény visszaverődésének és törésének alaptörvényei. A villamosság és delejesség főbb jelenségei.

Szám tan hetenkint 3 óra. Az összetett hármasszabály. Kamat-számolás. Határidő-számolás. Láncszabály. Az arányos osztás. Elegyítési feladatok.

Rajzoló-geometria hetenkint 3 óra. Ugyanaz, mint a II. osztályban.

IV. osztály. Magyar nyelv hetenkint 4 óra. a) Nagyobb epikus olvasmány: Arany János Toldija. Az olvasmány tartalmának megértésén kívül a mű szerkezete s a költői stílus sajátossága is megvilágítandó. Prózai olvasmány: leírások (tárgy- és jelenetrajzok), jellemrajzok, könnyebb életrajzok.

b) A stílus általános törvényei folytatva. A prózai és a költői stílus különbségei tüzetesen. A hangsúlyos és mértékes verselés ismertetése.

c) Kéthetenkint egy írásbeli házi dolgozat, melyben a költői olvasmány tartalmát, vagy kisebb leírásokat, elmélkedéseket, melyekhez az iskolai olvasmány nyújt anyagot, kell írásba foglalni. Feldolgozásuk módja az iskolában előre megbeszélendő.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Összefüggőbb történeti olvasmány alapján

az összetettebb mondatszerkezet, az *oratio obliqua*, a latin *periodus* gyakorlati ismertetése. A mondattanból a függő mondatok s a mód- és időtannak rendszeres tárgyalása. Szótanulás, írásbeli dolgozat, mint a III. osztályban.

Német nyelv hetenkint 3 óra. Az összetett szerkezetű mondatok taglalása. A mondattan elemeinek s a szóképzéstannak kiegészítése, a német nyelvtan rendszeres áttekintésével kapcsolatban. Szótanulás etymologikus csoportokban. Fordítás és emlézés, mint a III. osztályban. Kéthetenkint iskolai írásbeli dolgozat adandó.

Történelem hetenkint 3 óra. Magyarország története folytatva: a vegyes házak és a Habsburgház.

Természetráaj hetenkint 3 óra. Ásvány- és kőzettan, valamint a geologia elemei. Ásványtan: az ásvány külső tulajdonságai. A chemiai összetételre alapított öt főosztály ismertetése s ezekből az ásványrendszer megállapítása fővonásokban. Kőzettan. Egyszerű kőzeteknek felsorolása az ásványtanból; az összetett kőzeteknek csak néhány általánosan elterjedt faja. Földtan: Földünk időszakai.

Mathematika hetenkint 3 óra. Bevezetés az algebra. Összeadás és kivonás egész számokkal. Sokszorozás egész számokkal, kiterjeszkedve a kéttagnak négyzetének és köbének képzésére; Osztás egész számokkal, kiterjeszkedve a geometriai haladványok képletére. Ugyanazon művelet-sorozat törtszámokkal. Első fokú egyenletek egy ismeretlennel, kiterjeszkedve az arányok tauára

Rajzoló geometria hetenkint 3 óra. Constructiv planimetria: Egyszerű vonalú idomok. Az összeillőség, symmetria, hasonlóság és területmeghatározás kibővítése s az idevágó fontosabb constructiv feladatok. A görbe vonalú idomok közül különösen a körtan kibővítése s az idevágó constructiv feladatok. A mértan alkalmazása a rajzoláshál és mérésnél, u. m. az idomok másolása, a térkép-rajzolás. Folytatólag ékítmények rajzolása.

Tornázás heti. 2—2 órában. I—IV. osztályban.

Az 1880/1. isk. évben a gymn. új tanterv életbeléptetésére nézve kiadott utasításokban a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium a következőket rendelte el.

I. A nyelvi szakokat tekintve már a lefolyt 1879 - 80. isk. évben nagyobbbrészt az új tanterv volt irányadó úgy, hogy a jövő 1880/1. isk. évvel e szakokban, nevetesen a latin-, magyar- és német nyelv tanítása teljesen az új tanterv értelmében adható.

II. A történet tanítása csupán a IV. osztályban történhetik az új tanterv alapján és ez osztálylyal fokozatosan haladva fog az új terv életbe lépni. Tárgyaltatni fog heti 3 órában: az ókor története, különösen a görög és római történet a császárság megalapításáig.

III. A földrajz tanítása tervének teljes életbeléptetését még az a körülmény hátráltatja, hogy oly tankönyv, mely a természeti tárgyak szemléltetésére is utmutatást nyújtana, és a tanításnál sikerrel alkalmazható volna, ez

időszerint még nem áll iskolánk rendelkezésére, mindaddig tehát a tanításnak, úgy mint a lefolyt tanévben, külön külön kell tartania a földrajzi és a természetrajzi anyagot; ily értelemben az I. osztályban valamint a II-ikban 2 órai földrajzi és 2 órai természetrajzi tanítás adandó az új terv és az utasító észrevételek értelmében. A III. osztályban 3 órai földrajzi tanítás úgy, mint a lefolyt tanévben Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália leírásával befejezi a tanfolyamot a régi tanterv szerint, mellette azonban 2 órában physikai földrajz tárgyalandó.

IV. A természetrajzi és természettani oktatás az 1880/1. évvel az egész gymnasiumban az új tanterv értelmében adható.

V. Az alsóbb osztályok számtan tanítása és a rajzoló geometria oktatása már a múlt évben is az új tanterv értelmében folyt s jövőben ugyanigy kezelendő a szabadkézi rajztanítás is

Az ily módon most már teljesen életbe léptetett új tantervben az 1882/3. isk. évben még egy módosítás történt. Az orsz. közoktatási tanácsnak jelentése alapján azt rendelte el ugyanis a közokt. ministerium 1882. évi jun. hó 27. 19.991. sz. leiratával, hogy a jövő tanév kezdetétől a középiskolák 3 legelső osztályában a szépírás hetenkint egy órában ismét rendszeresen taníttassék, de lehetőleg az államkincstár és a tanulmányi alap minden megterhelése nélkül.

Az 1879. évi 17630. sz. a. kelt rendelettel kiadott tanterv az 1883. évi XXX. t. cz. alapján a következő — a fent közölt átmeneti intézkedésektől eltérő módosulásokkal lépett életbe az 1883/4. isk. év kezdetén.

1. A vallás tanításában heti 2 órát kapott a negyedik osztályban is.

2. A földrajz tanításába felvették a természetrajz tananyagát és pedig II. osztályban is úgy, hogy Európa Ázsia és Afrika többi részeinek, továbbá Amerika és Ausztrália leírása oly módon kezelendő, hogy az országok természeti viszonyainak leírásához a főbb topographiai adatok, az állat-, növény- és ásványország szemléltető leírása is esatolandó.

3. A III. oszt. földrajza a hazai történelem tanításával köttetett össze, tárgyalván a magyar-osztrák monarchia politikai földrajzát.

4. A történelem tanításában a IV. osztályban történt változás annyiban, hogy heti 3 órában az ó-kor története véttetett fel, különösen a görög és római történet a császárság megalapításáig.

5. A III. osztály természettana a matematikai és physikai földrajz tanításában nyert ápolást.

A rajzoló geometria tananyaga a III. és IV. osztályban változott oly módon, hogy a constructív planimetria tüzetett ki tananyagul. III. osztályban: Egyenes vonalú idomok. Az összeillőség, symmetria, hasonlóság és területmeghatározás kibővítése s az idevágó fontosabb constructio feladatok. A geometria alkalmazása a rajzoláshoz és mérésnél, u. m. az idomok másolása, a térképrajzolás, az ornamentális rajzolás stilmagyarázatokkal. IV. osztályban: Görbe-

vonalú idomok. A körtan kibővítése s az idevágó constructiv feladatok. A legfontosabb görbe vonalok. Különösen a kúpszeletek, ornamentális rajzolás stílmagyarázatokkal.

6. Szépirás heti 1—1 órában az I. és II. osztályban.

A szóban lévő tanterv négy év múlva újabb változáson ment keresztül s kimerítő utasításokkal ellátva 1887. évi 8.619. sz. ministeri rendelettel adatott ki. Ezen legújabb tanterv a tananyag beosztására nézve csak annyiban tér el az előbbtől, hogy egyik-másik tárgynál a heti óraszám változott és hogy az I. osztályban Magyarország földrajzához Európa többi részeinek leírása is csatoltatott, úgy, hogy a II. osztályra Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália maradt. Nem úgy áll a dolog a tanítás menetére vonatkozólag. A tanítás tervét illető utasítások, különösen a tananyag részleteire nézve, oly tanintézeteket tartanak szem előtt, melyek minden tekintetben kellő viszonyok közt vannak. Az oly tanintézeteknél tehát, melyek akár a tanári testület alakulását, akár a tanulók előképzettségét, vagy tanulmányi ismereteit illetőleg, vagy bármely más tekintetben és sajátos viszonyok közt vannak, az utasítások, sőt maga a tanterv is módosítást igényel. Ez okból a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium felszólítja a tanári testületet, hogy az 1887. évi április hó 5-éig terjeszse fel okadatolt javaslatait aziránt, mennyiben szükséges az általános tanterv módosítása intézetük viszonyaihoz képest.

Az óvári gymnasium tanártestülete ugyanazon évi április hó 2-án — a helyi tanterv megállapítása céljából — tartott readkivüli tanácskozási ülést, ahol a helyi tanterv megállapítása céljából — tartott readkivüli tanácskozási ülést tett eleget e felszólításnak, azt kérelmezve, hogy az I. osztály latin nyelvi óráiból egy óra a magyar nyelvhez csatoltassék, hogy az I. osztály tanulóinak nyelvi nehézségein gyorsabban segíteni lehessen. Erre a közoktatásügyi minister 6 nm. jun. hó 20-án 17145. sz. a. k. leiratában ezt írja: „A magyar-óvári gymnasium azon kívánságának, hogy az I. osztály latin nyelvi óráiból egy óra a magyar nyelvhez csatoltassék, azon okból nem adhatok helyt, mert ez intézkedést a fennálló tanulmányi rend szükségtelessé teszi. A magyar és latin nyelv tanítása ugyanis a legelső osztályokban egy kézben lévén egyesítve, e nyelvek tanárának módjában van és szükséges is — a latin tanítást folytonosan, minden órában vonatkoztatni a magyar nyelvre, a nyelvtényeket hasonlítás útján egymás javára hasznosítani, s ilykép a latin tanítás alatt is a magyar nyelvbéli ismereteket bővíteni. Mi a tanév elején s szükséghez képest a közönségesnél nagyobb mértékben is eszközölhető.“

E felsőbb tanhatósági utasításhoz képest a tanítás már az 1887/88-ik isk. évben az általános tanterv keretén belül megállapított helyi tanterv szerint folyt és miután a felmutatott siker kielégítőnek mutatkozott, a tanári testület hozzájárult az óvári gymnasium állandó tanmenetének megállapításához. A tanári testület a vallás és közoktatási m. kir. ministeriumnak 1888. évi 21199. sz. a. kelt rendelettel kiadott utasításokhoz képest készített állandó helyi tantervét 1888. évi július hóban terjesztette fel a tank. királyi főigazgatósághoz,

mely azt 1888. évi aug. hó 31-én 334. sz. a. kelt kiadványával elfogadta s helyben hagyta.

A magyar-óvári gymnasium állandó tanmenete, mely az 1888/89. isk. évben lépett életbe, a következő:

I. osztály. Magyar nyelv. Tankönyv: Ihász-Barbarics: „Magyar nyelvtan“. Tomor-Várad: „Magyar olvasókönyv“. I. rész. Nyelvtan hetenkint 2 óra. Olvasmány 4 óra. Hangtan: A hangok felosztása, kiejtése; szótagolás, a szók helyesírása, nagy kezdőbetűk használata (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szótan: A szók felosztása, nemei, szóragozás és szóképzés általában, többes- és tárgyrag; birtokviszony (5 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). Hely-, idő-, módragok és névutók (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A tulajdonságnevek fokozása (2 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Számnevek, névmások (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az igék felosztása, igeragozás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

Latin nyelv. Tankönyv: Schultz Dávid: „Latin nyelvtan“, és Dávid: „Latin gyakorló- és olvasókönyv“. Nyelvtan hetenkint 3 óra. Olvasmány 4 óra. Bevezetés, olvasás, hangsúlyozás, a szók nemei (2 hét). I. II. III. declinatio, a főbb genus-szabályokkal (7 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). A melléknevek, ezek fokozása. IV. V. declinatio (3 hét). Egybefoglaló ismétlés (2 hét). Számnevek (3 hét). Névmások (4 hét). Egybefoglaló ismétlés (2 hét). A sum és összetételeinek indicativusa (2 hét). Az igeragozás indicativusa (3 hét). Egybefoglaló ismétlés (2 hét).

Földrajz. Tankönyv: Brózik-Paszlavszky. „Földrajz“ I. r. Hetenkint 4 óra. A földrajz legszükségesebb fogalmai. Magyarország alföldjeinek felszine, talaja, állattenyésztése, földmivelése. A földmives kár- és jötevői, erdeinek és mocsárainak, a vizek és folyók élete; lakosai, városai (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A Duna és Drávaköz föllete, kövei, földmivelése, kertészete, erdőgazdasága, állatai, lakosai (2 hét). A Dráva- és Szávaköz és a tengerpart fellete, talaja, növényei, állatai, lakosai (1 hét). A magyar felföld fellete, kövei, érezei, bányavidékei, földmivelése, állattenyésztése, a magas hegyvidék növényzete, állatai, gyártelepei, lakosai, városai és általános viszonyai (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Európa körrajza, a törzs hegyrendszerei, alföldje, vizei, tagjai, kövei és ásványai, éghajlata, növényzete, földmivelése, állatvilága, állattenyésztése és nemzetei (8 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Európa egyes országainak leírása (7 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét).

Számтан. Tankönyv: Lutter N. „Közönséges számтан“, hetenkint 3 óra. A mennyiség fogalma, felosztása, egység, szám, egész- és törtszám, megnevezett és elvont szám, összevonható számok; számrendszer, római számjegyek (2 hét). Számolási műveletek: Összeadás és kivonás fejben és írásban, szorzás fejben és írásban; osztás fejben és írásban (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Különnévű összevonható számok; a méter-mérték ismertetése; váltás és összevonás. A négy számolási művelet különnevű összevonható számokkal.

Törzsszám, tényezőkből összetett szám, viszonylagos törzsszám. A számok osztalóságának némely törvénye és külső jelei; a közönséges törtszám, a törtnek két tényezőre való szétbontása, a törtek átalakítása, a különnevezőjű törteknek egynevezőjűekre való hozása, a közönséges és tizedes törteknek egymásra való átalakítása (9 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A törtek összeadása és kivonása (Legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többsz.) A törtek szorzása és osztása (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Pénzisme, régi mértékisme, időszámítás (2 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét).

Rajzoló mértan. Tankönyv: Landau-Wohlrab. „Rajzoló geometria“; heti óraszám 3. Hetenkint egy óra elméletre, két óra pedig rajzolásra és a már tanultak ismétlésére, kibővítésére fordítatik. Rajzok táblai előrajzolás mellett az iskolában készíttetnek; házi feladatképen a tanulók a főbb tételeket leírják és a tárgyalt síkidomokat papírból kivágyják. A beszerzett rajzeszközöknek ismertetése. A négyzetes háló, az egyenes vonal és a pont, irányvonalak. I. a négyzetes háló, II. az irányvonalak rajzolása. A négyzet, a négyzet negyede és négyszerese; III. Szegély-díszek rajzolása. A négyzet átlója, az egyenszárú derékszögű háromszög. IV. Padozat minták rajzolása. A négyzet kétszerese és fele. V. Padozat-minták rajzolása. Az egyszerű díszítmények négyzetekben. VI. Meandros-szalagok (7 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A téglalap, a téglalap átlója, az általános derékszögű háromszög. VII. A lapidáris írás alapvonalai. A háromszöges háló, az egyenoldalú és a minta háromszög. VIII. Padozat minták téglalapokból. A szabályos hat- és nyolcszög. IX. Ferde vonalú szegélydíszek. A téglalap átlói az általános egyenszárú háromszög. X. Szabályos 3-, 6- és 8- águ csillag és deltoid rajzolása. A rhombus, deltoid és az egyenköz. XI. Padozat minták. Az egyenszárú trapéz, az általános trapéz. XII. Szegély- és fonadék díszek. Az általános négyszög. XIII. A tárgyalt síkidomok rajzolása (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A ferde irányok, távolságok geometriai összeadása és kivonása. XIV. Fonadék díszek négyzetben. Távolságok szorzása és osztása, mérése és aránya. A szög általában a szögek összehasonlítása és megjelölése XV. A tárgyalt szögek rajzolása. — A szögek mérése. A szögpárok. XVI. Szegélydíszek. (5 hét). Összefoglaló ismétlés. (1 hét). A kör, szög és a kör, a szögmérő. XVII. Különbféle helyzetű körök, kigyóvonalak. — Szögek összeadása, kivonása, osztása, a kör és a körív osztása. XVIII. Körosztás, csigalakok, szélrózsa. A körbe és a kör köré írt szabályos sokszögek. XIX. Köríves díszítmények — A kör kerületének kiszámítása. A π ismertetése. Rokon idomok. XX. Köríves szalagok, fonadék-díszek (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Területmérések. Egyenköz, trapéz, sokszög és a kör. Szimmetriális fekvés és szimmetriális idomok. Ellipsis, tojásidom és csigavonal. XXI. Ugyanezek rajzolása (3 hét). Összefoglaló ismétlés. (3 hét).

II. Osztály. Magyar nyelv. Nyelvtan hetenkint 3 óra. Olvasmány 2 óra. Tankönyv: Ihász-Barbarics „Magyar nyelvtan“ és Tomor-Váradi „Magyar olvasókönyv.“ II. r. Az egyszerű és összetett mondatok rövid ismertetése (2 hét).

Az I. osztály tananyagának ismétlése: névragozás (3 hét), Igeragozás és pedig az igékről általában (2 hét). Az igék reudes ragozása és az egyes alakok használata (3 hét). A rendhagyó igék ragozása (3 hét) Rokonalaku és rokonértelmű szók (2 hét). Viszonszók (2 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szóképzeztan: névképzők (2 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Igeképzők: a) egyszerűek (2 hét), b) az összetettek (2 hét). Az igekötők értelem módosítása (1 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Összetett szók (2 hét). A végzett tananyag összefoglaló átismétlése (3 hét).

Latin nyelv. Nyelvtan hetenkint 3 óra Olvasmány 3 óra. Iskolai gyakorlat 1 óra. Tankönyv: Schultz Dávid „Latin nyelvtan“ és Dávid „Latin gyakorló és olvasókönyv“. Az I. osztály tananyagának átismétlése és kiegészítése (2 hét). Szenvadó igék ragozása (2 hét). Letevő igék ragozása (1 hét). Eltérés az igeragozásban, körülírt ragozás (1 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az I. és II. ragozáshoz tartozó igék rendhagyó perfectumai és supinumai (3 hét). A III. ragozáshoz tartozó perfectumok és supinumok (7 hét). A IV. igeragozás rendhagyó perfectumai és supinumai (1 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét) A kezdést jelentő igék (1 hét). A letevő igék perfectumai és supinumai (2 hét). Az accus. cum infinit. és ablat. absolutus ismertetése (2 hét). A rendhagyó- és hiányos igék ragozása (3 hét). A határozó-, kötő-, tagadó- és kérdőszócskák (2 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szóképzés, melyre olvasás közben mindig figyelem fordítatik (2 hét).

Földrajz hetenkint 4 óra. Tankönyv: Brózik-Paszlavszky „Földrajz“ II. rész. Ázsia körrajza, domborzata, vizei, talaja, ásványai, éghajlata, növényzete, állatvilága. Ázsia népei, országai (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Afrika, úgy tárgyalva, mint Ázsia (7 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Amerika ugyanazon részletezés mellett (8 hét) Összefoglaló ismétlés (2 hét). Ausztrália tárgyalása az előbbiekhöz hasonló sorrendben (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét).

Számтан hetenkint 4 óra. Tankönyv: Lutter N. „Közönséges Számтан“. A közönséges és tizedes törtek ismétlése, a számolási rövidítések (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Arányok, aránylatok (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Egyszerű és összetett hármasszabály (5 hét). Százalék-számítás (4 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). Lányszabály (4 hét). Olasz praktika (3 hét). Az egésznek összefoglaló ismétlése (6 hét).

Rajzoló mértan hetenkint 3 óra Tankönyv: Landau-Wohlrab „Rajzoló-geometria“ II. füz. Az I. osztályban követett módszer szerint hetenkint 1¹/₂ óra elméletre, a többi pedig rajzolásra fordítatik. A koczka, ennek oldalai, élei, csucsa. A koczka hálójá, térfogata, hasonló és egybevágó koczák. I. A koczka rajzolása, padozat minták (2 hét). A négyzet-alapú egyenes oszlop, az egyenszárú, derékszögű háromszög alapú egyenes hasáb. II. A négyzet-alapú egyenes oszlop rajzolása, padozat minta (1 hét). A téglalapú test, az általános derékszögű háromszög alapú egyenes hasáb. III. A téglalap és egyenes

hasáb rajzolása, ékítmények (1 hét). A négyzet-alapú ferde oszlop, az egyenszárú derékszögű háromszög-alapú ferde oszlop. A négyzet-alapú ferde oszlop, az egyenszárú derékszögű háromszög-alapú ferde oszlop. IV. Oszlopfők rajzolása (1 hét). A téglalap-alapú ferde oszlop, az általános derékszögű háromszög-alapú ferde oszlop. V. Oszlopfők és oszloplábak rajzolása (1 hét). A rhomboedron a hasábok általában. VI. Egyszerű építészeti jellegű idomok rajzolása (1 hét). A henger. VII. Különféle állású henger rajzolása (1 hét). A gúlák és a kúp. IX. Ugyanezek rajzolása (1 hét). A gömb. X. Különféle testesoportok rajzolása (1 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). A lapok, az egyenes és a sík abszolút és relatív fekvése a körben. XI. Ugyanezek rajzolása és ékítményes minták. A lapszög és szöglet. XII. A négyzet és derékszögű paralelogramm összetettebb tagozatai. Rokon-testek, a testek symmetriális fekvése és symmetriája. XIII. Az előbbieket folytatása (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Ábrázolás egy képsíkon, a pont ábrázolása. XIV. Hullám- és csigavonalak, körídomok kombinációi (1 hét). Az egyenes ábrázolása, ha az eredeti sík párhuzamos a képsíkkal. XV. Hullám- és csigavonalak, körídomok kombinációi (1 hét). Ábrázolás két képsíkon, a pont ábrázolása. XVI. A tanultak rajzolása (1 hét). Az egyenes vonalnak ábrázolása. XVII. Ugyanannak rajzolása. Az egyik vetületi síkkal párhuzamos síkidomok ábrázolása, testeknek ábrázolása. XVIII. Szalagdiszítmények. A koczka ábrázolása, a négyzet-alapú egyenes oszlop ábrázolása. XIX. Ugyanezek rajzolása. A téglalapú testnek ábrázolása, a szabályos hatszög-alapú hasábnak ábrázolása, a szabályos nyolcszög-alapú egyenes hasábnak ábrázolása. XX. Testesoportok rajzolása. Az egyenes hengernek ábrázolása, a gúla-alakú testeknek ábrázolása, a tetraedon ábrázolása. XXI. Külömböző oldalról megvilágított testek ábrázolása. A négyzet-alapú egyenes gúlának ábrázolása, a szabályos hatszög-alapú egyenes gúlának ábrázolása. Az egyenes kúp ábrázolása, a gömbnek ábrázolása (8 hét). Összefoglaló ismétlés (4 hét).

III. O s z t á l y. Magyar nyelv. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Ihasz-Barbarics „Magyar Nyelvtan“ és Tomor-Váradi „Magyar Olvasókönyv“ III rész. Mondattan: Az egyszerű mondat és nemei (2 hét). A bővített mondat részei (2 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Szóegyeztetés: Alany, állítmány, tárgynevek, tulajdonságnevek, névmások, számnevek egyeztetése (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szóvonzat: névelő, névragok, helynevek vonzata, alanyi és tárgyias ragozású igék vonzata (5 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Szórend (2 hét). Mellé- és alárendelt mondatok, rövidített mondatok (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Körmondat, mondat- és segédjelek (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A hangsúlyos vers vázlatos ismertetése (3 hét). Egybefoglaló ismétlés (3 hét).

Német nyelv. Hetenkint 4 óra. Tankönyv: Szemák J. „Elméleti és gyakorlati német nyelvtan“ és „Német Olvasókönyv.“ I. rész. A szóhangok és megjelölésük, a betűk felosztása, néhány hangzó kiejtése, mássalhangzók és szó-

tagok hangsúlya (2 hét). A helyesírás alapvonalai, a beszédrészek, a mondat és részei (4 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Gyenge- és erős ejtegetés (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A melléknév ejtegetése és fokozása (4 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A névmások (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az igék gyenge- és erős hajlítása, a segédigék (6 hét). Egybefoglaló ismétlés (4 hét).

Latin nyelv. Hetenkint 6 óra. Tankönyv, mint az előző osztályokban és Dávid „Latin Olvasókönyv“ a III. és IV. osztály számára. Az alaktan főbb részeinek ismétlése után a mondatrészek: állítmányok és jelzők egyeztetése (3 hét). Az esetek használata: Kettős nominativus, tárgyias accusativus, accusat. átható-, benható- és személytelen igék mellett; kettős accusat., a kiterjedés accus., a városnevek szerkezete, accus. indulatszók mellett (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Dativus commodi et incommodi, dativus egyszerű és összetett igék mellett; dativus possessivus és kettős dativus (3 hét). A genitivus különféle felosztása és alkalmazása (4 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Az igékről és mellékevekről vonzott egyéb viszonyok kifejezésére szolgáló ablativusok (7 hét). Egybefoglaló ismétlés (2 hét). Sajátságok a névszók használatában (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét).

Történelem és pol. földrajz. Hetenkint 4 óra. Tankönyv: Gaal Mózes és Helmár Ágost „Magyarország története és az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza főbb vonásokban“ Magyarország a vezérek alatt (2 hét). Az árpád-házi királyok alatt (4 hét). Az Anjouk és örökösök alatt (2 hét). A Hunyadiak és Jagellók alatt (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Magyarország a Habsburg-ház alatt Mátyásig (2 hét). A szatmári békéig (2 hét). A hanyatlás kora (2 hét). Az újjászületés kora (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét.) Politikai földrajz. Magyarország belügyei (4 hét). A birodalom szervezete (3 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

Phyysikai földrajz. Hetenkint 2 óra. Tankönyv: Schmidt A. „Fizika földrajz“. A physika főbb törvényei. Természet, test, térfogat, áthatóság, molekula, atom, elem, vegyület, affinitas, cohaesio és halmazat. — Tapadás, tűnemény, természeti törvény és az áthatatlanság. — Mozgás, gyorsaság, kitarthatóság. A phys. erő meghatározása, surlódás, a közeg ellenállása, hatás, visszahatás, nyomás. Munka, erély vagy energia. Az energia viszonya a gyorsasághoz, az energia megmaradásának elve. Nehézség, nehézségerő, tetőirányos, vízszintes, súly, tömeg, sűrűség, fajsúly és súlypont, biztos állás. Lejtő, lejtőn-esés, gyorsuló, lassuló mozgás, szabadesés. Inga, az inga törvényei, ingaóra, nehézkedés, központi mozgás (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A nehézségerő hatása a cseppfolyós testekre. A nyugvó folyadék felszíne, a folyadékokra ható nyomás egyenletes tovaterjesztése. Közlekedő edények, hajszálcsovek, a folyadék nyomása. A folyadék fölthajtása, Archimedes elve, a körlég nyomása, Torricelli kísérlete, légsúlymérő, a görbe szivornya (2 hét). A hő vagy melegség. Hőgerjesztés, a hő vezetése, sugárzása, hő okozta tágulás,

thermometer. Kötött hó, a víz tágulása hűlés által, a víz- és a levegő áramlásai, a víznek nagy fajmelege. (2 hét). A világosság, a világosság visszaverődése, a fénysugarak megtörése, színszóródás. (1 hét). A mágnesség, a mágnes és ennek sarkai, a mágnes irányulása; éjszakai és déli sarka, a mágnesek kölcsönös hatása. (1 hét). Az elektromosság alaptörvényei, elektromos energia, elektromosság közlése, igenleges, — nemleges elektromosság, ezek kölcsönös hatása. Az elektromosság jó és rossz vezetői, elszigetelés, influenzia, elektromos készülékek. Voltalánc, elektromos áram, hőelektromos áram (2 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A föld mint világtest. Horizon, világtajak; a föld alakja, a föld nagysága, forgása, az égbolt látszatos mozgása, földrajzi szélesség és hosszúság. A föld ábrázolása, a föld évi mozgása a nap körül, évszakok, a nappalok és éjjelek tartama, földövek. Időszámítás, a hold mozgása, hold- és napfogyatkozás, a föld állása a naprendszerben (3 hét). A földgömb szárazsága, vize és légköre, szárazföld kiterjedése. — A földségek vízszintes tagozata, a földségek függése. Az alföldek elterjedése a föld színén, fennföldek, hegységek (2 hét). A víz, források, folyók, a folyamok melléke, a folyók pályája, a folyamok sebessége, deltaképződés, tavak, mocsárok, fertők és lápok. A tengerek fekvése és alakzata, a tenger színe, a tengervíz sói, a tenger hullámozása, dagály és apály, a tenger áramlásai (2 hét). A légkör magassága, tömege, alkotó részei, a körlég melege, közép hőmérsék, a levegő hőváltásai, hővonalak, a hőmérsék csökkenése a magasság növekedtével, az örökös hó határa, a légkör mozgása, szelek. A szelek iránya és erőssége, állandó szelek, a mérsékelt öv szelei, időközi szelek, szélvész, orkánok, forró és forgó szelek. A légkörbeli vizgőzök, telültség, harmatpont, harmat, dér, köd, hó, jégeső, a víz körutja. — A légkör elektromos tünetei, fénytünetei, futócsillagok, tűzgolyók, légkövek, éghajlat. A föld belső melege, földrengés, tűzhányók (5 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

Számtan. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Lutter N. „Közönséges számtan“. Egyszerű és összetett kamatszámolás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Ráfizetmény (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Lerovat (4 hét). Ismétlés (2 hét). Társaság-szabály (4 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Elegyítés-szabály (4 hét). Összefoglaló általános ismétlés (5 hét).

Rajzoló-mértan. Hetenkint 2 óra. Tankönyv: Landau Wohrab: „Rajzoló geometria“ III. füzet. Hetenkint 1 óra elméletre, 1 pedig rajzolásra fordítatik. A rajzolás anyagát az idomok szerkesztésén és különféle constructiókon kívül főképen a helyszín-rajzolás elemei szolgáltatják. A geometriának gyakorlati alkalmazása, arányszám, tájékozás (1 hét). A kör, mint mértani hely (1 hét). Távolságok mérése (1 hét). Távolságok rajzolása (1 hét). Két hely térképe, adott távolságoknak szerkesztése (1 hét). Távolságok összeadása, szorzása (1 hét). Távolságok kivonása, szögek másolása, egyenlő körívek szerkesztése (1 hét). A rhombus tulajdonságain alapuló szerkesztések (1 hét). Az egyenoldalú háromszög tulajdonságain alapuló szerkesztések, szögek összeadása és kivonása

(1 hét). Szögek sokszorozása és osztása (1 hét) Összefoglaló ismétlés (4 hét). A derékszög-, négyzet-, téglalap szerkesztése. A derékszögű háromszögnek tulajdonságai; adott távolságnak egyik végpontján merőlegest állítani. Az egyenszarú ferdegy szerkesztése (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Három hely térképe: a) mind a három távolság méretett meg, b) két távolság és az általuk képezett szög, c) két távolság és a nagyobb távolsággal szemközt fekvő szög. (A hasonlósági és egybevágási eset). Távolságokat megszabott arányban osztani. Négy hely térképe; visszatekintés a három- és négyszögekre. Négynél több helynek térképe. A geometria alkalmazása az idomok másolásánál (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét).

IV. Osztály. Magyar nyelv. Hetenkint 4 óra. Tankönyvek: Lehr „Arany Toldija“. Pintér Kálmán „Magyar Stilisztika“. I. r. Irálytan és Tomor-Váradai „Magyar Olvasókönyv“. IV. rész. Toldi: Előhang. I. ének (2 hét). II. III. ének (2 hét). IV. V. ének (3 hét). VI. ének (2 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). Stilisztika: Az irály fajai. Az irály általános és különös kellekei (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A szép irály általános kellekei, szó és gondolatalakzatok (4 hét) Összefoglaló ismétlés (2 hét). A verses művek különös kellekei; időmértékes verselés (5 hét). Hangsúlyos verselés (2 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

Német nyelv. Hetenkint 3 óra. Tankönyvek: Szemák „Elméleti és gyakorlati német nyelvtan“ és „Német olvasókönyv“ II. rész. A beszédrészek rendszeres ismertetése mondattani alapon. A mondat fő részei, bővítése. Az egyszerű, összetett és összevont mondat. A fő- és mellékmondatokról. A mondat alaprészeinek, az igekötőnek és a „nicht“ szónak helyes elhelyezése a mondatban (5 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az ige fogalma és nemei, az igeahajlítás nemei, a segédigék, a gyenge és erős igeragozás. A szenvedő ige ragozása; a módbeli segédigék (5 hét). Összefoglaló ismétlés. (1 hét). A hanglágylító, hangtisztuló, személytelen, visszatérő és összetett igék ragozása. A vegyes ragozású, a rendhagyó igék Az erős ragozású igék hat osztálya (7 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A főnév fajai, neme, ejtegetése, észrevételek az anyag- és gyújtónevek s az idegen nevek ejtegetésére. Két nemű főnevek különböző jelentménye. Összetett főnevek képzése, tulajdonnevek ejtegetése és észrevételek a különleges ejtegetesű főnevekre. (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A melléknevek, ejtegetése, fokozása, névmások, számnevek, elüljárók, határozók, kötőszók és indulatszók (4 hét). Összefoglaló ismétlés. (1 hét). A szóképzés fő elvei és sajátosságos német kifejezések, melyekre az olvasmányánál különben mindig figyelem fordítatik (3 hét.)

Latin nyelv. Hetenkint 6 óra. Tankönyvek mint a III. osztályban. Az idők használata és viszonyulása (2 hét). Összefoglaló ismétlés. (1 hét). Az indicativus használata, a conjunctivus használata fő- és mellékmondatokban (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Az imperativus, infinitivus és participiumok használata; oratio recta és obliqua (6 hét) Összefoglaló ismétlés (2 hét)

A gerundium és supinum használata (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szórend (1 hét). Hangmértan és verstan (6 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). Római naptár és rövidítések (1 hét).

Történelem. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Vaszary K. „Világtörténelem.“ I. rész. Előismeretek, az emberiség őstörténete. (1 hét). Ázsia népei (3 hét). Afrika népei (1 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét.) Görögország a mythos és a törvényhozás korában. (4 hét). Görögország fénykorában. (5 hét). Görögország a macedon uralom alatt (1 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Róma a királyság korában (2 hét). Róma a köztársaság fénykorában (5 hét). Róma a köztársaság hanyatlása korában (5 hét). Összefoglaló ismétlés. (3 hét).

Természetráajz. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Róth „Ásvány-, közet- és földtan.“ A levegő physikai tulajdonságai, a levegő összetétele, a levegő mellékes alkotórészei, a víz physikai tulajdonságai, víz mint oldószer. A víz összetétele, vegyület, és keverék, a chemiai képletek fogalma, a kén és égéstermékei. A szén és oxydjai, széndioxyd a természetben, az erjedés termékei, a protéin anyagok és szénhydrátok. A protéin anyagok és szénhydrátok mint táplálékok, a szerves chemia feladata, chlór, a savak, a fontosabb szerves savak leírása. A fontosabb szerves savak leírása. A fémekről általában, a fémek elemek tulajdonságai, a könnyű- és nehéz fémek leírása, az alkál, a sók. Nitrátok, carbonátok, sulphátok, bórsavas natrium és chlórmentés; a szappan, üveg és porcellán. Mindez a lehető kísérletekkel (8 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Az ásványok physikai tulajdonságai, fénytani tulajdonságok, az ásványok tömörsége és fajsúlya, az ásványok anyagának összetartása az ásványok alakja és kristályosodás körülményei. A kristályok és kristályrendszerek. A szabályos rendszer. Hálók és jegeczminták készítése, a szabályos rendszer alakjainak összefoglalása, combinációk. A négyzetes-hatszöges- és rhombos rendszer. Az egyhajlású és háromhajlású rendszer. A jegeczekről általában, ikerjegeczek; lángkísérletek, az ásványok előfordulásának körülményei (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az ásványrendszer áttekintése, termés elemek: arany, réz, platina, vas, kén, gyémánt, graphit. Argentit, galenit, sphalerit. Cinnabarit, chalkosin, pyrit, smaltit, sylvanit. Nagyágit, antimonit, realgar, chalkopyrit, stephanit, fakóérc, viz, vörös rézérc. Korund, rubin, zaphir, smirgel, hámait, limonit, pyrolusit, kassiterit, kvarcz. Opál, magnetit, kőso, fluorit, mézspát, magnésit, barnapát, siderit. Malachit, súlypát, gipsz, apatit, topáz, turmalin, olivin. Gránát, káli-csillám, biotit, beryll, augit, amphiból. Orthoklas albit, calcium földpátok, chlorit, steatit, serpentin, kaolin. Apophyllit, analcim. Kőszén, kőolaj, földszurok, borostyánkő (9 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A közettan tárgya, egyszerű és összetett közetek, az elegyrészek felismerése, gránitos szövetű közetek, porphyros szövetű közetek. Bazaltos, palás közetek, törmelék közetek, a közetek szerkezete. A föld történetének korszakai, a jelenkor, a víz hatása, a hó hatása, a víz és tűz együtt-

hatása, a földrengések, emelkedések és süllyedések. A történelem előtti ember a jelenkorban, a negyed- a harmadkor. A másod- vagy mesozoos-kor, az első vagy paläozoos-kor, őskor, összefoglalás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét).

Számтан. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Lutter N. „Betűszámтан.“ Bevezetés az algebraiba. számolási műveletek nem viszonyított egész számokkal, összeadás, kivonás, szorzás, osztás, hatványozás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A viszonyított egész számok, számolási műveletek viszonyított egész számokkal, összeadás, kivonás, szorzás, hatványozás, az összeg és különbség szorzata, osztás, a mértani haladvány (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A rendszeres soktagok, számolási műveletek a rendszeres soktagokkal, összeadás, kivonás, szorzás, osztás (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A számok oszthatósága, a legnagyobb közös osztó, a legkisebb közös osztandó; számolási műveletek közös nevezővel, összeadás, kivonás, szorzás, osztás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az egyenlet fogalma, az egy ismeretlennel bíró elsőfokú határozott egyenletek megfejtése. A számtani- és mértani arány és aránylatok (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét).

Rajzoló-mértan. Hetenkint 2 óra Tankönyv: Landau-Wohlrab „Rajzoló-geometria“. III. rész. A rajzolás anyagát az idomok szerkesztésén kívül disztimények, a meander-szalag összetettebb alakjai, kőríves combinatiók, domború ókítmények másolása, az emberi fej és tájképek rajzoló képezik. A kör érintője, a körben előforduló szögek közti összefüggések (2 hét). A körbe és a kör köré irt egyenes vonalú idomok, két körnek viszonyos fekvése, szabályos sokszögek szerkesztése (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A kör területe, a kúpszeletek, ellipsis, hyperbola, parabola, a kör evolvens, a cikloisok. A esigavonalak, épületek terve. A geometria története (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Ábrázolás egy képsíkban, a pont ábrázolása, a kör képe (2 hét). Ábrázolás két képsíkban, a pontnak ábrázolása. A téglalap, a hatszög- és nyolcszög-alapú hasáb ábrázolása. Az egyenes henger és a gúla-alakú testek ábrázolása. A négyzetes-alapú, a hatszög-alapú gúla és a kúp ábrázolása (6 hét) Összefoglaló ismétlés (2 hét) Az elemi axonometria, a tengelykereszt és képei. Az isometriás vetítés. A kockának isometriás képei. A dimetriás vetítés, a kockának dimetriás képei. Kockába irt szabályos-alapú egyenes hasábok, hengerek, gúla és kúpok isometriás képei. Ugyanazon testek dimetriás képei. A négyzet-alapú egyenes oszlop- és gúlának, valamint az ezekben irható hengernek, kúpnek és combinált testeknek képei (6 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

A gymnasium emez állandó tanmenete némi módosítást szenvedett a nm. vall és közoktatásügyi m. kir. ministeriumnak 1891. évi 20.918. sz. a. kelt következő leirata értelmében „Algymnasiumaink között nagy számmal vannak olyanok, melyeknek tanulói nagyobb részben nem folytatják tanulmányukat a főgymnasiumban, hanem iparos, vagy kereskedői pályára mennek. E tanulóknak, kik legtöbbször csak azért látogatják az algymnasiumot, mert

helyben polgári vagy reáliskola nincsen, nagyobb szükségök van a reáltárgyakra, különösen a rajzolásra, mint a idegen nyelvekre.

Tekintve, hogy az 1887-ben megalkotott helyi tantervek intézményének épen az a célja, hogy az egyes intézetek az országos tanterv keretén belül az illető vidék speciális helyi szükségletei szerint némi szabadsággal rendezhessék be oktatásukat, kívánatosnak mutatkozik, hogy a magyar-óvári algymnasium tanári testülete nyilatkozzék, nem kívánja-e a fennálló helyi tantervet módosítani, p. olyképen, hogy mind a négy osztályban a latin nyelv, vagy a III. és IV. osztályban, esetleg a német nyelv óráiból egy-egy a rajzoláshoz csatoltassék.

A tanári testületnek, ez értelemben tett felterjesztésére a vall. és közokt. m. kir. Ministerium 1891. évi 34.369. sz. a. kelt rendeletében megengedte, hogy a tanári testület a helyi tantervet olykép módosíthassa, hogy a III. és IV. osztályban a rajzó-geometria heti órái a német-, illetőleg a latin nyelv rovására egy-egy órával szaporíttassanak.

A III. osztályban e szerint nem 4, hanem csak 3 óra fordítatik a német nyelvre, mert itt a tanulók nagy része úgy is bírja e nyelvet, a IV. osztályban pedig heti 6 órai latin helyett csak 5 órai tanítás folyik, minek következtében az olvasmány terjedelme megszorítást szenvedett ugyan, de azért a rajzban a III. és IV. osztály növendékei is heti 3—3 órában gyakorolhatják magokat.

VI.

TANKÖNYVEI S TANESZKÖZEI.

A tanítás sikerének biztosítására a tanterv és a tanítási módszer helyesége mellett kiváló tényezőkként lépnek előtérbe a tanításnál használt tankönyvek s azon taneszközök, melyekkel a tárgyalt tananyag szemléltetővé s ez által maradandóbbá tehető.

1. Tankönyvek. Az óvári gymnasiumban használt tankönyveknek teljes jegyzékét csak a hetvenes évektől kezdve kiadott iskolai értesítőkből találhatjuk. Mily könyveket használtak régebben, arról részben a tanári tanácskozások jegyzőkönyvei tanuskodnak, részben pedig abból lehet következtetni, hogy a tanári könyvtárban talált tankönyvek közül egyeseket egynél több példányban találhatni. Ezt számba véve a különböző időkben használt tankönyvekről a következő kimutatást sikerült összeállítanom:

a) *Vallástan.*

A tankönyv czime	Mely időben használtatott?	Mely osztályokban?
Magyar Katechismus. t. p. Caninius Péter theol. pap által iratott 1840.	1741—1789 és 1799—1815	A nyelvtani osztályokban
Az öreg Katechismus kérdésekkel és feleletekkel, Budán, 1815.	1816—1835.	A nyelvtani osztályokban
Der grosse Katechismus m. Fragen und Antworten. Ofen, 1798. 1820.	1799—1844.	A nyelvtani osztályokban
Rövid sommája az öreg Katechismusnak. Budán, 1835.	1836—1850.	A nyelvtani osztályokban
Der grosse u. mittlere Katechismus mit Fragen und Antworten. Ofen, 1820, 1835.	1845—1850	A nyelvtani osztályokban

A tankönyv czime	Mely időben használatott?	Mely osztályokban?
Nagy Katekismus. Eger, 1852.	1855—1861.	A nyelvtani osztályokban
Grosser kath. Katechismus m. d. Religionsgeschichte. Regensburg, 1853.	1855—1861.	A nyelvtani osztályokban
Közép Katekismus. Buda, 1861.	1862—1877.	A nyelvtani osztályokban
Kis Katekismus. Budapest, 1877.	1878—1894.	I. oszt.
Közép Katekismus. Budapest, 1875, 1887.	1878—1894.	II. III oszt.
Az ó és új Testamentom sz. Historiáinak sommája. 1809.	1810—1845	A nyelvtani osztályokban
B. P. — Ó és új Testamentomi történetek Pozsony, 1845.	1846—1850. és 1854—1865.	A nyelvtani osztályokban
Róder Alajos. Bibliai Történet Eger, 1863, 1874.	1866—1879	III. IV.
Róder. Bibliai történet.	1880—1894.	II. III.
A keresztény kath. egyház szertartásai. Veszprém, 1853.	1853—1874	II. III.
Liturgik od. Erklärung v. gottesdienstlichen Handlungen. Prag, 1858	1858—1861.	II. III.
Terklau. A kath. egyház istentisztelete és szertartásai. Temesvár, 1874.	1875—1876.	III.
Terklau-Dornis. A ker. kath. anya-szent-egyház szertartásainak magyarázata.	1877—78. és 1882—1886.	II. IV.
Némethy. A róm. kath. egyházi szertartások értelmező kézikönyve. Budapest, 1889. 1891.	1887—1894.	IV.
Szaniszló F. Doctrina religionis christiano-catholicae P. I. II. Buda, 1839.	1840—1850.	A retorikában és poesiseben

b) *Latin nyelv.*

A tankönyv czime	Mely időben használatott?	Mely osztályokban?
Alvári. Institutionum grammaticarum L. I. p. 1—3, L. II. et III. Tirnaviae, 1791—1797.	1799—1846.	A nyelvtani osztályokban
Chrestomatia latina. Institutiones ad eloquentiam. Budae, 1787, 1826.	1805—1846.	A szónoklati osztályban
Institutiones oratoriae et poëticae Budae, 1823, 1831.	1824—1844.	A humaniorákban
Orthographia linguae latinae. Budae, 1806.	1802—1844.	A humaniorákban
Holle. Mythologia. Budae, 1798.	1802—1850.	A humaniorákban
Selecta latini sermonis exemplaria in usum III. és IV. grammaticae, I. et II. humanitatis. Budae, 1820.	1820—1850.	III—VI. osztályban
Antiquitatum graecarum et romanarum compendium.	1820—1850.	A humaniorákban
Latin nyelvtan. Buda, 1847.	1847—1850.	Nyelvtani osztályokb.
Vass József e. S. P. A latin nyelv ékes szókötése. Szeged, 1846.	1847—1850.	A szónoklati osztályban
Elementar Grammatik der lateinischen Sprache v. Dr. R. Kühner. Hannover, 1840.	1854—1860.	I. IV.
Kühner-Szepesi. Elemi latin nyelvtan 1. 2. rész. Pest, 1854—1863.	1855—1879.	I. II.
Szepesi Imre e. S. P. Latin mondatan. Pest, 1863, 1872, 1873.	1865—1876.	III. IV.
Szepesi-Budaváry. Latin mondatan. Budapest, 1876.	1876—1885.	III. IV.
Elischer. Latin Olvasókönyv, 1880.	1880—1885.	III. IV.
Bartal-Malmosi. Latin alaktan és gyakorló könyv. Budapest, 1880.	1880—1882. 1880—1883.	I. II.

A tankönyv czime	Mely időben használ- tatott?	Mely osztályok- ban?
Szepest-Budaváry. Latin alaktan. Budapest 1881.	1883—1886. 1884—1887.	I. II.
Schultz-Dávid. Latin nyelvtan s Latin olvasó és gyakorló könyv. Budapest, 1885.	1887—1894. 1888—1894.	I. II.
Szepest-Tóth. Latin mondattan. Budapest, 1886.	1886—1887.	III. IV.
Elischer József. Latin olvasó- könyv. Budapest 1880.	1885—1887.	III. IV.
Schultz-Dávid. Latin nyelvtan. Budapest, 1885.	1888—1894.	III. IV.
Dávid István. Olvasó és gyakorló könyv Budapest. 1886.	1888—1894.	III. IV.
Dávid István. Latin Olvasókönyv. Liv. Ovid. Phaedr. műveiből. Bpest. 1885.	1888—1894.	III. IV.
M. T. Ciceronis ad familiares epistolae. Tyrnaviae, 1726.	A 18. században	A humani- orákban
Orationes Ciceronis maiores, ac Vergilii, Horatii, Juvenalis, Plauti selecta. Tyrnaviae, 1763.	A 18. században	A humani- orákban
Cuczor-Schedel. Cornelius-Nepos tenmaradt munkái. Pest, 1843.	1854—1872.	III.
Kováts P. C. J. Caesaris com- mentarii de bello gallico et civili. Pozsony, 1832.	1854—1875.	IV.
Budaváry J. C. Julii Cansari Commentarii de bello gallico — Gallia térképével. Pest, 1872.	1876—1879.	IV.
Szarvas G. Phaedri A. L. Fabu- larum Aesopiarum libr. V. Pest, 1869.	1876—1880.	IV.
Vass József Cornelii Nepotis li- ber de excell. ducibus. Lexicon addidit Edit. II. et III. Pest, 1864, 1866.	1873—1879.	III.

A tankönyv czime	Mely időben használatott?	Mely osztályokban?
Iványi. Urbis Romae viri illustr. Budapest, 1880.	1880—1881.	III.
Szamosi. Tyrocinium poeticum. Buda, 1871, 1872.	1880—1881	IV.
<i>c) Görög nyelv.</i>		
Compendiaria graecae grammaticae instit. Tyrnaviae. 1766.	1780—1789.	II. III.
Kühner R. Griechische Grammatik. Hannover, 1845.	1856—1860.	III. IV.
<i>d) Magyar nyelv.</i>		
Epitomae institutionum grammaticarum linguae hungaricae. Budae 1816.	1817—1844.	A humaniorákban
Szalay Imre. Magyar nyelvtudományi rövid oktatás. Pest, 1831.	1845—1850.	A nyelvtani osztályokb.
Ihász Gábor. Magyar nyelvtan. Eger, 1852, 1858.	1855—1860.	I.—IV.
Lutter Nándor. A magyar nyelv elemei Pest. 1861.	1861—1871.	I—IV.
Szvorényi József. Magyar nyelvtan. Pest, 1870.	1872—1879.	I—IV.
Simonyi Zsigmond. Magyar nyelv mondattani alapon. Budapest, 1877.	1880-ban.	I - III.
Ihász Gábor. Magyar nyelvtan, I—III. Budapest, 1880	1881—1886.	I—III.
Ihász-Barbarics. Magyar nyelvtan. Budapest, 1886.	1887—1894.	I—III.
Sárváry Béla. Gyakorlati irályisme. Pest, 1855. 1857	1861—1870.	IV.
Laky Dömötör. Irály és költészettan. Pest, 1870.	1871—1879.	IV.
Laky D. Irály- és verstan. Budapest. 1878	1879	IV.
Névy László. Stilisztika. Budapest, 1876. 1884.	1880.	IV.

A tankönyv czime	Mely időben használatott?	Mely osztályokban?
Névy László. Stiliztika.	1880—1884.	IV.
Koltai Virgil. Stiliztika. Budapest, 1884.	1885 - 1893.	IV.
Pintér Kálmán. Magyar Stiliztika. I. Irálytan. Budapest. 1893.	1894	IV.
Trautwein János. Magyar olvasókönyv. Buda, 1852.	1854—1871.	I—IV.
Szvorényi J. olvasmányok I—IV. Budapest, 1867. 1881. 1883. 1884.	1872 - 1878. 1879—1881.	I. III. IV.
Kármán Mór. Magyar Olvasó. Budapest, 1870.	1879.	I. III.
Tomor-Várad. Magyar Olvasó. Budapest, 1886. 1887. 1888. 1893. I—IV. r.	1882-ben. 1883—1893.	I. II. I—IV.
Lehr Albert. Arany János Toldija. Budapest, 1888 - 1892.	1880—1894.	IV.
<i>e) Német nyelv.</i>		
Grammatica germanica. Posonii, 1780.	1799—1805.	A humani-orákban
Márton J. Német grammatika. Pécs, 1879. 1840.	1806—1850.	I. II.
Deutsche Formen und Satzlehre. M. Schinagel. Wien, 1856.	1857—1860.	I. IV.
Heyse. Leitfaden z. Unterricht in der deutschen Sprache. Hannover, 1856.	1854—1860.	I. II.
Riedl Szende. Német nyelvtan. Pest. 1868.	1869—1870.	III. IV.
Toepler Th. Elméleti és gyakorlati német nyelvtan. Budapest, 1871. 1876.	1871—1878. 1879.	I—IV. II—IV.
Felsmann József. Német grammatika. Budapest, 1879.	1880.	III. IV.
Hoffmann Mór. Német nyelvtan. Budapest, 1880.	1881—1884.	III. IV.

A tankönyv czime	Mely időben használtatott?	Mely osztályokban?
Toepler Th. Német nyelvtan. Budapest, 1882.	1885—1886 1887.	III. IV. IV.
Felsmann József. Deutsches Lesebuch. Budapest, 1874.	1876 - 1887.	II—IV.
Szemák István. Elméleti és gyakorlati német nyelvtan és Olvasókönyv. Budapest, 1885.	1887. 1888—1894.	III. III - IV.
<i>f) Földrajz.</i>		
Rudimenta geographica pro Gymnasiis soc. Jesu. Agriae, 1770.	1778—1779.	A 3 nyelv-tani oszt.
Geographie u. Geschichte des Königreichs Ungarn für Kinder. Pressburg, 1780.	1799 - 1806.	A 3 nyelv-tani oszt.
Bél M. Compendium Hungariae geographicum. Posenii, 1797.	1802 - 1824.	A humani-orákban
Compendium totius orbis geographicum. Viennae, 1825.	1825 - 1850.	A humani-orákban
Biglbauer (Békefi K.) Magyar tartományok földleirása. Buda, 1846.	1847—1850.	II.
Belinger-Málik. Az általános földrajz alapvonalai. Bécs, 1859.	1854—1870.	I—III.
Windisch A. Földrajzi alapvonalak. Pest, 1850.	1861—1870.	I.
Matusik J. Az ausztriai közbirodalom honisméje. Pest. 1857.	1861 - 1870.	II.
Visontay János. A magyar állam földirata. Budapest, 1868. 1871.	1871 - 1879.	I.
Haucke Környei. Egyetemes földirati tankönyv. Pest, 1862.	1871—1880.	II. III.
Zafféry K. Magyarország és a földközi tenger vidékeinek földrajza. Budapest, 1850.	1880	I
Scholtz Albert. Az osztrák-magyar Monarchia földrajza. Pest, 1879.	1879	I.

A tankönyv czime	Mely időben használ- tatott?	Mely osztályok- ban?
Visontay János. Egyetemes föld- irat. Budapest, 1880, 1881.	1881—1885.	II. III.
Visontay. Ausztria-Magyarország földrajza. Pest, 1877.	1881—1884.	IV.
Brozik-Paszlavszky. Magyarország és a földközi tenger földrajza. Bu- dapest, 1881. 1884.	1882—1883. 1884—1894.	I. I. II.
Heller Ágost. Physikai földrajz Budapest, 1882.	1883—1885.	III.
Dr. Schmidt Ágost. Fizikai föld- rajz. Budapest, 1885.	1886—1894.	III.
Csuday Jenő. Az osztrák-magyar monarchia politikai földirata. Buda- pest, 1881.	1887—1893.	III.
<i>g) Történelem.</i>		
Rudimenta historica. Tyrnaviae, 1867.	1777—1817.	A két felső gram. oszt.
Synopsis historiae Romanorum imperatorum. Budae, 1782.	1802—1820.	A humani- orákban
Spanyik G. Compendium histo- riae regni hungariae. Pestini, 1817.	1818—1844.	III. IV.
Spanyik G. Historia regni Hun- gariae pragmatica. Pestini, 1820.	1820—1850.	V. VI.
Magyarország historiájának rövid leírása. Pozsony, 1836.	1845—1850.	III. IV.
Kapp. Leitfaden beim Schulunter- richte in der Geschichte und Geo- graphie. Braunschweig, 1852.	1856. 1857. 1858—1860.	I. II. II. III. II. — IV.
Wetter Th. Lehrbuch der Welt- geschichte für Schulen. Münster, 1855 1857.	1858	II. IV.
Peregriny Elek. Magyarország története. Pest, 1861.	1861—1870.	III. IV.
Vaszary Kolos. Történelem rövid előadásban. Győr, 1869, 1870,	1871—1879. 1880.	III. IV. IV.

A tankönyv czime	Mely időben használ- tatott?	Mely osztályok- ban?
Vaszary Kolos. Világtörténelem Bpest, 1877, 1883, 1886.	1881 - 1894.	IV.
Tankó Ján. Magyarország törté- nete. Budapest, 1884	1884 - 1893	III.
Gaál és Helmár Magyarország története és politikai földrajza. Po- zsony, 1892	1894.	III.
<i>h) Mennyiségtan</i>		
Mösch. Arithmetica practica. Tyrnaviae, 1697.	1740 - 1760.	A gramma- tikai oszt II - III.
Institutiones arithmeticae. Colocae, 1752.	1761 - 1815.	u ott.
Institutiones arithmeticae in usum gymnasiorum. P. 1 - 4. Budaé, 1815.	1816 - 1844.	u ott.
Bartsch Ferencz. Elemi számtan. Buda. 1844. 1847.	1845 - 1850.	u ott.
Elementa geometricae Budaé, 1778.	1802 - 1844.	A humani- orákban.
Moenic A. Lehrbuch d. Arith- metik. Wien. 1855. 1857. 1859.	1855 - 1860.	I - IV.
Hillardt Geometrische Wandta- feln. Wien, 1855.	1855 - 1856.	I - IV.
Moenic A. Geometrische An- schauungslehre. Wien, 1855.	1857 - 1860.	I - IV.
Lutter Nándor. A mennyiségtan elemei. Pest, 1860. 1861.	1861 - 1867.	I - III.
Szabóky A. Számolástan IV. r. Algebra.	1861 - 1867.	IV.
Lutter Nándor. A mennyiségtan elemei 4 r. Budapest, 1868.	1865 - 1875.	I - IV.
Lutter Nándor. Közönséges szám- tan. Budapest, 1875 - 1878.	1876 - 1879. 1880 - 1894.	I - IV. I - III.
Moenic-Arenstein. Betű-számtan és Mértan. Pest, 1864.	1871 - 1875	IV.

A tankönyv czime	Mely időben használatott?	Mely osztályokban?
Mocnik-Szabóky. A mértani nézlettan. Pest, 1869.	1876—1879.	I—IV.
Mocnik-Szabóky. Algebra. Budapest, 1880.	1880—1886.	IV.
Lutter Nándor. Betű-számítan. Budapest, 1882.	1887—1894.	IV.
<i>i) Természetrájk.</i>		
Elementa historiae naturalis. Budaë, 1778.	1778—1806.	I—III.
Primae lineae historiae naturalis. Budaë, 1795.	1807—1849.	V—VI.
A. Pokorny. Naturgeschichte d. Thier- und Pflanzenreiches. Wien, 1855.	1855—1860.	I—II.
J. Stocker. Mineralogische Anschauungslehre. Insbruck, 1854.	1857—1860.	III.
Hanák János. A természetrájk elemei. Pest, 1854.	1861—1867.	III. IV.
Kriesch J. A természetrájk e elemei. Buda, 1868.	1868—1879. 1880—1883.	I. II. II.
Kriesch-Koch. Ásványtan. Budapest, 1878.	1880	IV.
Pokorny-Dékány. Ásványország.	1881—1886.	IV.
Dr. Roth Samu. Ásvány-, közet- és földtan alapvonalai, Bpest, 1887.	1887—1894.	IV.
<i>j) Természettan s vegytan.</i>		
Schabus. Leichtfassliche Anfangsgründe d. Naturlehre. Wien, 1854. 1857	1857—1861.	III. IV.
Lutter Nándor. A természettan elemei. Pest, 1854. 1862.	1862—1870.	III. IV.
Kruesz K. A szerves és szervetlen vegytan. Pest, 1865.	1865—1870	IV.

A tankönyv czime	Mely időben használ- tatott?	Mely osztályok- ban?
Pisko-Aujeszky. Természettan. Pest, 1870. 1872.	1871—1879. 1880.	III. IV. III.
Fehér Ipoly. A vegytan rövid vázlata. Pest, 1872.	1871—1879.	IV.
<i>k) Rajzoló mértan.</i>		
Császár Károly. Geometriai alak- tan. Budapest, 1880.	1881.	I. II.
Császár Károly. Szerkesztő pla- nimetria. Budapest, 1880.	1881—1886. 1887	III. IV. IV.
Laudau-Wohlrab. Rajzoló geo- metria. Budapest, 1882.	1882—1886 1887. 1888—1894.	I. II. I. III. I. IV.

2. Tanszerek. A magyar-óvári gymnasium tanszereiről az 1887—88 és a következő évi iskolai értesítők számolnak be részletesebben. Ezen kimutatásokból látható, hogy a tanintézet már akkor is bőven el volt látva mindazon eszközökkel, melyek a tanítást és tanulást egyaránt nemcsak könnyíteni, hanem sikeresebbé s maradandóbbá tenni is hivatvák.

A taneszközök száma azóta is jelentékenyen gyarapodott. Az intézet e célra nemcsak évi 2—3 száz forintnyi általányát és a Szalé János-féle alapítványnak évi 105 frnyi jövedelmét használta fel, hanem az utóbbi időben majd évenként felajánlott adományokat¹⁾ is.

Az alább következő kimutatások feltüntetik a tanszergyűjtemények állását az 1893/4. isk. évnél leltári alapján.

a) Könyvtárak.

Tanári könyvtárban van						Ifjúsági könyvtár- ban van	
önálló szak- munka		tudományos folyóirat		vegyes		tan- könyv	ifjúsági olvasmány
hány mű?	hány darab?	hány mű?	hány da- rabban?	hány mű?	hány da- rabban?		
1231	2162	70	473	695	2735	2327	1115

¹⁾ A mosonmegyei és a nezsideri takarékpénztáraktól.

b) Földrajziak. Göncey: Magyarország megyéinek kézi atlasza I—XIV. füzet 68 térképpel; 34 d. vászonra vont iskolai fali térkép; 24 d. történelmi és földrajzi atlasz; 3 földteke (gipszből) és egy planetarium.

c) Történelmiek: Langl-Hölzl: Történelmi képek 52 d. kartonra húzva. Hauptmann-Latkóczy: Mythologiai képgyűjtemény, I—II. sor. 30—30 képpel. Lehmann-Leutemann-féle történelmi képekből 7 d.

Az érem- és pénzgyűjteményben pedig van: 801 d. érczép és emlék-érem s 22 d. bankjegy.

d) Természettajziak. α) Állattanhoz: faliképekben 177, kitömött emlős és madár 90, izlábúak 1870, puhányok 420 és különféle csontkészítményekben 12 darab.

β) Növénytanhoz: fali képekben 81, szárított növényekben 1170, mag-, termény- és iparcikkokban 134 darab és egy papirmasé minta.

γ) Ásvány-, kőzet- és földtanhoz: fali képekben 8, sodrony mintákban 6, papir-jegeczmintákban 80, drágakő utánzat 68, ásvány- és kőzet 340 és vegyes apróságokban 25 darab.

Ezen gyűjteményekből az I. II. és IV. osztályban külön kézi gyűjtemények állanak a szaktanár rendelkezésére és a tanulók kényelmes szemlélésére.

e) Természettaniak: fali képekben 4, eszközökben 407 darab és pedig:

1. A testek közös tulajdonságaihoz	18 készülék.
2. Az erőműtanhoz	99 "
3. A hőtanhoz	26 "
4. A rezgő mozgás és hangtanhoz	11 "
5. A fénytannhoz	34 "
6. A delejességhez	14 "
7. A dörzs- és légköri villamossághoz.	49 "
8. Az érintési villamossághoz	15 "
9. Műszerekben és szerszámokban	141 "
Összesen:	407 "

Ezen gyűjteményből is egy külön kézi gyűjtemény rendeztetett be a III. osztály physikai földrajzának tanításához.

f) Vegytaniak. Készülék fából 13 darab

" fémből	41 "
" üvegből	153 "
" porcellán s agyagból	60 "
" vegyes anyagból	16 "
" vegyszerekben	213 "
" szerelvényekben	26 "

Összesen: 522 "

g) Rajzhoz:

1. Szabadkézihez:

Rajzmintákban	640 darab
Természetes mintákban	25 „

2. Mértanihoz:

Rajzmintákban	165 „
Modellekben	80 „
Eszközökben	9 „

Összesen: 919 „

h) A testgyakorláshoz. A nyári- s részben a téli tornahelyiség teljes felszereléséhez szükséges tornaszerek 162 darabban.

VII.

TANULMÁNYI ÉS FEGYELMI ÁLLAPOTA.

I. Tanulmányi állapot.

a) 1739—1776. A gymnasiumi oktatás ezéjja, hogy az ifjú az általános műveltség alapján tudományos előkészületet s határozott nemes erkölcsi irányt nyerjen.

E czél elérésére törekedtek a magyar-óvári gymnasium tanárai is, s azért már kezdettől fogva nagy gondot fordítottak arra, hogy a tananyag minősége és mennyisége a növendék fejlődéséhez mért legyen, s hogy csak a teljesen biztos ismeret szolgáljon alapúl a továbbhaladáshoz.

A gymnasiumba felvett tanulókat a magukkal hozott ismeretek szerint csoportosították a grammatikális osztályokba. Ilyen volt kezdetben kettő, a „Ratio Educationis“ életbeléptetésekor három, és 1822-től kezdve négy.

A gymnasiumba felvett tanulók ismeretei oly különbözők voltak, hogy a classis infimába a principisták mellé még az olvasók (legentes) csoportját is fel kellett állítani. Az írni és olvasni tudó tanulók azután a számtani alapműveletek tanulása mellett gyakoroltattak a beszédrészek megismerésében; tanultak declinálni, comparálni és conjugálni, s ha az ily elsajátított ismeretekkel kiállották a felvételi vizsgálatot, felvették a principisták közé, a tulajdonképeni I. grammatikába, a classis infimába. A principisták vagy parvisták osztálya a tanulók haladásához képest két csoportra oszlott: a minores és maiores parvistae csoportjaira. Ezen osztály tanulói a declinatiókkal kezdték meg a tanóvet, s míg a minoresek az alaktan fokozatos tanulása mellett a mondat szerkesztésnek főbb szabályait tanulták, addig a maioresek a syntaxis elemeibe vezettettek be.

A grammatisták az arithmetisták alcsoportjával és a syntaxisták (classis media et suprema) 1777-ig egy osztályban egy tanár vezetése alatt állottak. A főtantárgy itt is a latin nyelv volt, mert a tanulónak itt kellett e nyelvet elsajátítania úgy, hogy azt szóban és írásban kezelhesse.

A grammatikát végzett tanulók csak az 1761-ik évtől kezdve folytathatták tanulmányaikat helyben, mert a gymnasium csak ez évben bővített ki a költészeti és szónoklati tanfolyammal egy tanárnak vezetése alatt.

Az iskolai év novemberben kezdődött s a heti szorgalmi idő négy, ad-

ventben s nagybőjtben ötödfél napig tartott, délelőtt kettő és fél, délután 1 óráig. Egy-egy osztályban csak egy tanár működött, mert a praefectus (igazgató) nem tanított, hanem csak a felügyeletet gyakorolta és szükség esetén helyettesített.

Az osztálytanárnak munkája a 2-4 csoportra különített osztályban nem volt könnyű, ha kellő eredményt akart felmutatni. Azért az egyes csoportok kiválóbb tanulóit kellett segítségül vennie. Ezek segítkeztek neki a felügyelet gyakorlásában, a lecke kihallgatásában és a gyakorlatok javításánál.

Az osztály két legjobb tanulója az első pad szélén foglalt helyet s ezek között ültek az ezek után következő legjobb tanulók, a censorok, kiknek kötelessége volt tanuló társaik feleleteire figyelni s az ejtett hibákat javítani s jegyezni. A többi pad szélein ültek a schedatorok, kiknek a padjaikban ülő tanuló társak felmondták leczkéiket a tanítás megkezdése előtt. A schedatorok „scit” vagy „nescit”-tel jegyezték fel a feleletek eredményeit, melyekről a tanárnak be kellett számolniok. A legjobb tanulókat rendszeren a tanár maga hallgatta ki, vagy azt követelte, hogy azok egymást vizsgálják meg az egész heti leczkéből, vagy egy nagyobb befejezett leczkerészletből.

A feleletek és a hetenkint tartott írásbeli dolgozatok eredménye szerint bírálta a tanár tanítványainak előhaladását, melyhez képest a tanulókat havonkint elültette úgy, hogy a jobbak elől, a gyengébbek hátrább s a hanyagok a székenpadra — a barathrumra — kerültek, vagy nem ritka esetben testi fenytésben is részesültek.

A tanulmányi előmenetelt ez időben nem jegyezték be az ugynevezett anyakönyvekbe; ezekben 1745-ig csak a tanulók neveit s 1799-ig legfeljebb a tanulók vallását, korát, származási helyét és szállását találjuk feljegyezve.

Iskolai bizonyítványt csak azon tanulók kaptak, kik az intézetből kiléptek, s ebben sem volt más feljegyezve mint, hogy az ifjú milyen viselkedést tanúsított, mely osztályt végzett és hogy a következő osztályba bárhol felvehető.

A tanulók előmenetelét felolvasták a tanév végén ünnepélyesen, trombita és dobszó mellett, többnyire a rendház előtti téren, hol a jeles tanulók rendszeren nagy ovatiókban és a jelenlevők által felajánlott jutalmakban részesültek.

b) 1777—1805. Az 1776—77-ik iskolai évben már a „Ratio Educationis” tanterve lépett életbe.

A helytartósági rendeletek már az átmeneti intézkedésekben erősen sürgették az ifjuság ítélő tehetségének alaposabb kiművelését főleg szemléleti uton a reáliáknál, s írásbeli dolgozatok által a nyelveknél. Az értelmi tanítást sürgeti az 1779-iki rendelet is, mely már a szükséges tankönyvet is megkívánja, és szigorúan tiltja a szellemölő dictálást.

A Ratio Educationis a schola grammatikát oly iskolának tekinti, mely magában is befejezett ismeretet nyújt úgy, hogy a három osztály elvégzése után a tanuló valamely gyakorlati pályára léphet.

Az I. grammatikális osztályba csak oly tanulókat vettek fel, kik már jól tudtak conjugálni, a II. osztályba felmehettek az előbbi év összes principistái és a grammatisták gyengébbjei és a III. osztályba az előbbi év jobb grammatistái és a gyöngébb syntaxisták kerültek.

A tanítás fősúlya most is a latin nyelvre esett s ezélja abban állapított meg, hogy a három osztályt végzett növendékek gondolataikat szóban és írásban helyesen kifejezni tudják. Ehhez képest a tanítás módszere arra irányult, hogy a tanulók minél gazdagabb szóbőséget szerezzenek, hogy a nyelvtani szabályokat anyanyelvükön elsajátítva helyesen alkalmazni tudják. A nyelv szóbeli gyakorlása azért csak a II-ik osztályban kezdődött, de itt aztán büntetés terhe alatt nem volt szabad másképen beszélni, mint latinul.

A tanulmányi siker biztosítása ezéljából az osztály-tanárok úgy mint azelőtt, most is igénybe vették kiválóbb tanítványaik segítségét a kikérdezésben és a szó- és írásbeli nyelvgyakorlatok keresztülvitelében.

A heti szorgalmi idő öt napra volt felosztva, délelőtt 7 $\frac{1}{2}$ —10 és délután 1 $\frac{1}{2}$ —4-ig. Az előadások előtti fél óra a leczkék ismétlésére s kikérdezésére volt szánva; az előadások első órája mindig latin nyelv volt.

Heti szünetet csütörtökön tartottak s a nyári hónapokban kedd délután is szabad volt.

A tanulmányi előmenetel eredményét még ez években sem vezették be az úgynevezett anyakönyvekbe, de a havonkint tartott osztályvizsgálatok eredményéről részletesen szólnak a havonkint kétszer tartott tanári tanácskozányok jegyzőkönyvei, melyeket a főigazgatósághoz terjesztettek fel, s melyek szerint az eredmény legtöbbször dicséretesnek minősítették.

c) 1806—1850. A „Ratio Educationis“ tanterve és a vele követett módszer szerint folyt a tanítás tovább is, majdnem minden lényeges változtatás nélkül s annak daczára, hogy II. József korában újítások és átalakítások egymást érték. De a mily hamar keletkeztek ezek, éppen oly hamar meg is szüntek, mert a tanügy javítására törekvő esászár, látván, hogy reformterveit nem tudja keresztülvinni, rendeleteit majdnem egytől-egyig visszavonta halála előtt.

Az 1806-ban megjelent második „Ratio Educationis“-féle tanrendszer már arra törekedett, hogy a gymnasialis oktatás biztosabban megvesse az alapismereteket s nagyobb rendszerességet és biztosabb átmenetet teremtsen a tanítás menetében, és különösen, hogy az iskolát visszavezesse, azon vallásos alapra, melyen Mária Terézia idejében épült.

Ez iskola nem mutat ugyan nagy előhaladást a régihez képest s nem is került ki az ócsárlásokat, de azért érdemeit sem lehet tagadásba venni. Ezen iskolában nevelték a hazának azon fiait, kik a magyar irodalom és a költészet ujjáteremtői, szabadságunk s alkotmányunk lelkes harczосai lettek.

Az 1848 előtti középiskola most is a latin nyelv tanulására fektette a fősúlyt, de a mellett nemzeti nyelvünket is felkarolta. A mult század végén mint rendkívüli tantárgy kezelt nemzeti nyelvünk a jelen század elején elő

szőr rendes tantárggyá, majd meg oktatási nyelvvé lesz és a helytartótanács már azzal utal fontosságára, hogy hivatalt sem vállalhat majd, ki jól nem beszél magyarul. Nemzeti nyelvünknek domináló szerepe 1812-ben kezdődik. Ez időtől kezdve ugyanis oly súlyt fektettek a nemzeti nyelvben felmutatott tanulmányi eredményre, hogy arról külön tanjegy tanuskodott. Nemzeti nyelvünkkel együtt hazánk történelme és földrajza is kivívta méltóbb helyét, míg a német nyelvből megfelelő oktatást csak azért kaptak a tanulók, mert Óvárrott ez volt az uralkodó nyelv.

A rendes tantárgyak tanítása heti 20 órában történt s ezekből 9 esett a latin nyelvre. A latin nyelvi oktatásnak czélja nemesak az volt, hogy a tanuló e nyelvet már a grammatikában elsajátítsa, hanem hogy a classicusoknak beható ápolása által magasabb képzést s mélyebb értelmi belátást nyerjen. Ugyanerre törekedtek a számtan tanításánál is, midőn a deductiv módszer alkalmazása mellett a gyakorlati példák megfejteséből a szabálynak öntudatos levezetését követelték.

A humaniorákban a szónoklat- és költészettan tanulása által nyertek az ifjak fokozottabb művelést, a mennyiben a logikának gondos tárgyalása által a helyes gondolkozáshoz, biztos ítéllethez s ezek mellett folyékony és értelmes előadáshoz szoktak.

Nem kevésbé törekedtek arra, hogy a görög- és római régiségek és a mythologia megismerésével, a classicusokat alaposan megérthessék, igazán élvezhessék s alkalmas gyakorlatok, extemporalék készítése s szebb részleteknek emlézése által a szép stílust is elsajátíthassák. A mely tanulónál a verselés iránt is tapasztaltak hajlamot, annak bő alkalmat nyújtottak, hogy tehetségeit kiművelhesse, s hogy alkalmi verseivel a nyilvánosság elé is lépessen.

Az 1848 előtti középtanodából kikerült ifjak ily vezetés mellett nem tettek ugyan szert sok és bő ismeretre, de a mit megtanultak, azt be is gyakorolták, s így a kevés ismeret biztos tulajdonukká vált.

A humaniorák heti óráinak száma szintén csak 20 volt, s úgy mint a nyelvtani osztályokban, itt is csak egy tanár működött egy-egy osztályban. Az igazgató (Director localis) még 1848 előtt sem tanított, hanem a társház igazgatásával a gymnasium vezetését s a tanulmányi és fegyelmi állapotnak ellenőrzését is teljesítette.

Rendes vizsgálatokat félévenként tartottak, s ugyanannyiszor terjesztették fel a főigazgatóságnak a tanulók érdemsorozatát.

A tanulmányi előmenetel megbirálásánál a tanulók külön tanjegyet kaptak: 1. a viseletből. 2. a vallásból, 3. a magyar nyelvből, 4. a többi tantárgyban tanúsított előmenetelről. Az általános sorozat volt: eminens, I. classis, II. classis, III. classis, mely mindegyikéhez még a helyzetszám is járult. A tanévvégi bizonyítványokat az igazgató írta alá s az intézet pecsétjével el látva kiadta azoknak, kik az intézetből távoztak. A jeles, I. és II. rendű tanulók felmehettek a következő osztályba, a III. rendűek pedig ismételni tartoztak.

d) 1854—1860. Az óvári gymnasium, melyben a magyar nyelv gondosabb ápolásban részesült, mint azt az 1849—50. isk. évben támadt politikai viszonyok kívántak, eanek az évnék végén felfüggesztetett.

Négy évig tartó folytonos kérelmezésre és sürgetésre megjött végre a legfelsőbb engedély, mely szerint a magyar-óvári algymnasium ismét megkezdheti működését s az 1854—55. isk. évben megnyithatja I osztályát.

Az ujonnan felélesztett tanintézetbe új tanterv is — az „Organisations Entwurf“ — tanterve lépett életbe.

Az „Entwurf“ a rendes tantárgyak közé a görög nyelvet is felvévén, az oktatás középpontjául a classicus nyelveket teszi, behozza a szakoktatást, és a tannyelvre azt az elvet állítja fel, hogy a tanítás oly nyelven történjék, melyen a tanulók előhaladása és sikeres kiképzése a legkönnyebben eszközölhető.

A magyar-óvári gymnasium a vegyes tannyelvű intézetek közé soroltott, melyekben egyes tanulók egy-két tantárgyat magyarul is tanulhattak.

A tanulmányi eredmény, miként erről az igazgatói évi jelentések tanuskodnak, általában kielégítő volt és pedig a magyar nyelvben is, miről az 1858-ban kelt igazgatói zárójelentés következőleg emlékezik meg.

„Den Vorträgen aus der ungarischen Sprache wohnten sämtliche Schüler aus allen Klassen im Verlaufe des ganzen Schuljahres mit steter Aufmerksamkeit bei. Die grammatischen Regeln mehr practisch als theoretisch vorgetragen und durch Beispiele welche immer auf die Schultafel aufgeschrieben wurden veranschaulicht, waren von den meisten Schülern gut aufgefasst, und die Formlehre sammt dem richtigen Gebrauche der bestimmten und unbestimmten Formen durch oftmaliges Erörtern und Wiederholen des dahinzielenden Lehrsatzes gut einstudirt. Das Zurückgeben jedoch des gelesenen konnte nur mit jenen Schülern erlangt werden, die dieser Sprache als Muttersprache mächtig waren. Die minder Bewandten waren aber angehalten, die Uebersetzungen befriedigend zu leisten. Das Memoriren etlicher Lesestücke — bestehend aus prosaischen und poetischen Werken, war mit gutem Erfolge von vielen Schülern mitgemacht. Der vorgeschriebene Lehrstoff war in allen Classen am Schlusse des Schuljahres bewältigt und mit Ausnahme von wenigen Schülern machten die uebrigen theils lobenswerthe, theils genügende Fortschritte.“

Az Entwurf-féle tantervnek életbeléptetésével behozott szakrendszer a tanerők szaporítását vonta maga után s azért az igazgatók, kik mindez ideig nem tanítottak, 6—8 órát tartoztak vinni hetenkint.

A heti órák száma I. és II. osztályban 24, III. és IV. osztályban 26 volt. A heti szünet csütörtökön tartatott meg.

A tanév két félévből állott, melyek végén vizsgálatot tettek a tanulók. Mindkét félévi tanulmányi eredményt a figyelemnek és szorgalomnak minősítésével együtt bevezették a főnévkönyvekbe úgy, hogy a gyöngébb vagy elég-

telen tanjegy mellé részletesebben is megjelölték a tanuló netaláni ügyességét és fogyatozásait.

A tanjegyek fokozatai voltak: auszezeichnet, lobenswerth; (minden megjegyzés nélkül) — gut, (p. o. a latinból felmutatott előhaladásnak ily megjegyzésével: „Grammatische Kenntniss gründlich, Anwendung zu schriftlichen und mündlichen Uebersetzungen entsprechend), — genügend (Fasste die grammat. Regeln meist richtig auf, war in schriftlichen Arbeiten und Uebersetzungen bisweilen unsicher), — ziemlich genügend (Fasste die grammat. Regeln minderklar auf, und uebersetzte mündlich und schriftlich öfters fehlerhaft), — ungenügend, v. nicht genügend (Bei mangelhafter grammat. Kenntniss übersetzte er mündlich und schriftlich fehlerhaft) — és nichts geleistet, mely tanjegy harmadrendű általános sorozattal járt.

Az általános sorozatot jelölték: I. Classe mit Vorzug, ha a tanulónak a rendes tantárgyakból „auszezeichnet“ és „lobenswerth“ mellett legfellebb egy „gut“-ja volt, I. Classe, ha leggyengébb tanjegye „ziemlich genügend“ volt, II. Classe, ha csak egy tárgyból „ungenügend“ tanjegye volt, és III. Classe, ha tanjegyét ez ítélet jelezte: „nichts geleistet“.

Az általános sorozat mellé kitették a locatit, a helyzeti számot is.

Bizonyítványukat kivehették a tanulók mindkét félévnek végén. A II-odrendűek csak a javító vizsgálatnak sikeres letétele után kaptak bizonyítványt, míg a III-rendűek az osztályt ismételni tartoztak. —

e) 1861—1867. Az absolut kormány megszüntével visszaállított a m. kir. helytartótanács Ez az 1861. évi október hó 1-én 13,583. sz. a. kelt udvari rendelettel meghagyta, hogy az eddig fennállott tanrendszer lényegében továbbra is érvényben marad, kivéve a megváltozott viszonyoknak megfelelő következő változásokat:

1. A gymnasium első két osztályába behozandó ismét az osztálytanítás, mely szerint ezen osztályokban csak egy-egy tanár működjék; a többi osztályban megmarad a szakrendszer olymódon, hogy a tanárok száma ez osztályokban csak fokonként növekedjék és hogy a rokontárgyak egy tanár kezében maradjanak lehetőleg valamennyi osztályon keresztül.

2. A classicus nyelvek közül a latin nyelvre ezután is a legtöbb heti óra fordítandó, a görög nyelv azonban elmaradt az algymnasiumból s tanítása csak az V. osztályban veszi kezdetét.

3. A görög nyelv mellőzéséből s a latin nyelv óráinak apasztásából nyert időmegtakarítás az addig oly mostohán kezelt magyar nyelvre fordítandó úgy, hogy erre az I. osztályban hetenkint 5, a többi osztályban hetenkint 4—4 óra essék.

4. A német nyelvet, a mennyiben ez itt a legtöbb növendéknek anyanyelve volt, mind a négy osztály növendékei tanulták.

5. A földrajz és a történelem tanításánál különös gond fordított ha-

zánk földrajzára és történetére, míg a többi tantárgyak által elérendő tanulmányi czél a régi maradt.

A vizsgálati s osztályozási rendszer a régi maradt. A magyar, latin és német nyelven szerkesztett főnévkönyvekbe magyarul történtek a bejegyzések, és a tanjegyek fokozata volt: kitünő, jeles, jó, kielégítő, elégséges, elégtelen és csekély vagy rossz. Az általános sorozat és a helyzeti szám megmaradt, úgy mint a német világban volt.

f) 1868—1878. Alkotmányunk visszaállításával Eötvös József báró, közoktatásügyi, m. kir. minister az algymnasium czéljául azt tűzte ki, hogy az nemesak magában is befejezett oktatási egészet képezzen, hanem a tanulóknak oly előképzettséget is adjon, melynek alapján a 4-ik osztályt sikerrel végzett növendék úgy a nagygymnasiumba, mint a reáliskola 4-ik osztályába is léphessen.

Ezen czél elérése végett a humanistikus tantárgyak mellett a reáliák is kellő tért nyertek. A rajz, a szépírás és a tornászat a rendes tantárgyak között nyertek helyet, mint olyanok, melyek a tanulók alaki képzettségének tökéletesbítését, izlésének nemesbítését, illetőleg a test minden egyes részének arányos fejlesztését, erősbítését, s ügyessé tételét előmozdíthatják. Gondosabb ápolásban részesültek: a mennyiségtan (I—IV. osztályban), a természettan s vegytan (a III—IV. osztályban), és a természetrajz (az I—II. osztályban.) A földrajzot (I—III. osztályokban), s a történelmet (III—IV. osztályokban) tanították, felölelve a föld felületének természeti és politikai ismertetését, illetőleg hazánk történetét a világesemények vázlatos ismertetésével.

A nyelveknél a fősúly a magyar s latin nyelvre esett; az elsöre hetenkint 3 óra, az utóbbira I. II. oszt. 6., III. IV. osztályban 5 óra esett.

A német nyelvűnél a III. és IV. osztályban a gyakorlati szempont volt irányadó úgy, hogy a tanulók a nyelvtani szabályokkal csak fokozatosan ismerkedtek meg.

1871/72. iskolai évben ismét az Entwurf tauterve szerint kezdték a tanítást oly módon, hogy a rajz és testgyakorlat kötelező volta megmaradt és a német nyelv tanítása az egész algymnasiumra kiterjesztetett.

Az 1868-ban kiadott gymnasiumi rendtartás értelmében a tanulók lehetnek nyilvánosak, rendkívüliek és magántanulók. A rendkívüli tanuló a nyilvános oktatásokra csak egy vagy néhány tantárgy hallgatása végett járt, de az intézett szabályainak megtartása kötelező volt reá nézve.

A felvételre vonatkozólag ezen rendtartással lép életbe azon szabály, hogy a gymnasium I. osztályába csak a 9-ik évét betöltött vagy idősb növendék vehető fel, és valamennyi I. osztályra jelentkező növendék a felvételi vizsgára köteleztetett.

Az évi tanfolyam október hóval s 1876. óta szeptemberrel kezdődött, és a nagy szünidő augusztus és szeptember illetve julius s augusztus hónapokra esett.

A heti szünidőt esütörtökön tartották meg egészen az 1890/1. isk. év kezdetéig, mely időtől kezdve szerda és szombat délután lett szünet.

A félévi vizsgálatok, mint melyek a tanításra nagy mértékben zavarólag hatottak, megszűntek s legfőjebb csak ott tartattak meg, hol az I. félévvel valamely tantárgy befejezést nyert, — mint p. a természetrajznál, a természet- s vegytannál.

A nyilvános évvégi vizsgálatok osztályonként minden egyes tantárgyból kellő ellenőrzés és osztályozás mellett tartattak meg július hó második felében. De nemcsak az évvégi bizonyítványból értesültek a szülők gyermekeik előhaladásáról, hanem évközben is, még pedig: karácsonkor, húsvétkor és pünkösdkor. A tanulmányi előmenetel megbírálása végett e szerint a tanév 1875-től négy időszakra s 1876-tól háromra volt felosztva. A tanuló ez időszakok végével szorgalmáról, magaviseletéről s minden egyes tantárgyból felmutatott előmeneteléről bizonyítványt kapott, melyet atyja vagy helyettese sajátkezü aláírásával volt köteles tudomásul s mihezartásul venni.

A tanulmányokban való előmenetel minősége az illető rovatokban számokkal jeleztetett: 1 annyi volt mint kitünő, 2 jeles, 3 jó, 4 elégséges, 5 elégtelen, 6 rossz vagy semmi.

Az általános sorozat rovatát csak az év végén töltötték ki, tekintetbe véve a vizsgálat eredményét.

Az általános sorozat jegyei: 1. Kitünő, melynek legkisebb foka az volt, ha csupa kitünő mellett két jelese volt a tanulónak a rendszeres tantárgyakból.

2. Jeles, ha kitünő s jeles mellett egy „jó“-ja volt.

3. Az első rendűnek legkisebb foka volt csupa „elégséges“ tanjegy.

4. Másodrendű sorozathoz elég volt egyetlen egy elégtelen — és

5. Harmadrendű sorozathoz egyetlen egy „rossz“ vagy „semmi“ osztályzat.

A számszerinti sorozat megszűnt.

g) 1879—1894. A hetvenes évek végén kezdődött az átmenet mai tantervünkre, melylyel a diszciplinák ismétlődése beszünttetett s egységes tanítás behozatala által oda irányult minden törekvés, hogy jobb lélektani alapokra fektetett módszer alapján a tanuló elméje kellő egymásutánban fejlesztesse s szíve a magyar nyelvnek és irodalomnak lehető legáltalánosabb méltatása által nemzeti irányban művelődjék.

Az 1879-ben kiadott gymn. tanterv az 1883. évi XXX. t. cz. által véglegesített és az 1880. és 1887. évben kiadott utasításokkal meghonosított az oktatás helyesebb, biztosabb és a helyi körülményeknek megfelelő ezeltudatosabb módja.

Eme legújabb tanterv a gymnasiumot egységes tanfolyamú intézetnek tekinti s arra törekszik, hogy a tanuló fejlődéséhez mért tananyag egymásutánjában oly folytonosság létesüljön, mely a már elsajátított ismeretet alapul tekintse a továbbhaladáshoz s abban az értelmi nevelést, a megfigyelés ápolását és a gondolkodás fejlesztését tekintse az oktatás feladatának. E célból a

tanítás menetét a tanterv követelményein belül a tanárok maguk állapítják meg az időszakonként tartandó módszeres értekezleteken.

Ezen értekezleteken a tanárok kijelölik nemcsak a végzendő tananyag mennyiségét és a begyakorlásra szükséges olvasmányokat s írásbeli tételeket, hanem megállapodnak aziránt is, milyen sorrend követendő a tanítás menetében, a rokon tanulmányok tananyagának csoportosításában s kölesönös vonatkozásaiban, milyen legyen a közösen használandó terminologia és a tantárgy sajátos követelményeihez mért módszer.

A tanítás fősulya a magyar nyelvi oktatásra esik, mint oly tantárgyra, mely sokszoros és közvetlen kapcsolatban áll a többi tanszakok mindegyikével, s melynek nemcsak paedagogiai, hanem nemzeti jelentőségét is kell méltányolni. Az I—III. osztályban folyik a magyar nyelv grammatikai, a IV-ben stilisztikai tanítása, — mindenütt alkalmas olvasmányok alapján. Az olvasmányok szolgáltatják egyrészt azon tanulságos példákat, melyekből az elméleti okulás levonható s melyek tárgyalása által a tanuló gondolat- és kifejezés gazdagsága, majd stilaris ügyessége gyarapszik, másrészt egyengetik az utat a történelem tanulásához. A történelem a III. osztályban hazánk történetével s politikai földrajzával kezdődik, s a IV ikben — mintegy bevezetésként a classicus olvasmányokhoz — a görög és római történettel folytatást nyert.

Az idegen nyelvek közül a latin- és a német nyelv foglalnak helyet a rendes tantárgyak között.

A latin nyelvi oktatás — czélja lévén a római irodalom nevezetes termékeinek élvezhetése és felhasználhatása — arra törekszik, hogy a tanuló a grammatikalis biztosság és a kellő szókincs megszerzése mellett a tanultakat összefüggő olvasmányban alkalmazni tudja. A tanár ez oknál fogva az I. és II. osztályban a hetenkinti 7 órából 3-at olvasmányra, 3-at nyelvgyakorlatra s 1-et írásbeli dolgozatra fordít, míg a III. és IV. osztályban a heti 6 órából 3 olvasmányra, 2 nyelvtanításra s 1 írásbeli dolgozatra esik.

Azon körülménynél fogva, hogy a magyar-óvári gymnasium IV. osztályát végzett növendékek rendszerint nem folytatják tanulmányaikat a gymnasiumban, hanem iparos- vagy kereskedői pályára mennek, s ezeknek nagyobb szükségök van a reáltárgyakra, különösen a rajzolásra, mint az idegen nyelvekre, a tanári testület az intézet helyi tantervét oda módosította a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. ministeriumnak 1891. évi 34,369. sz. jóváhagyásával, hogy a IV. osztály latin nyelvi és a III. osztály német nyelvi óráiból hetenkint egy-egy óra a rajzoló geometriára essék. Innen van, hogy az 1891—92. isk. évtől kezdve a latin olvasmányra csak 2 óra fordítatik hetenkint a IV. osztályban.

A német nyelv tanításában lényeges változtatást tett legujabb tantervünk. Már az átmeneti intézkedéseknek megfelelőleg elmaradt a német nyelv tanítása 1879-ben az I., és 1880-ban a II. osztályban, úgy, hogy ez utóbbi évtől kezdve a német nyelv tanítása csak a III. osztályban, vagyis akkor kezdődik,

mikor a tanulók a magyar nyelvben már kellőleg jártasak, és a magyar- és latin nyelvben szerzett grammatikai ismereteket már öntudatosan használhatják.

Az óvári gymnasium növendékei legnagyobb részben beszélnek e nyelvet, s azért kiváló gondot arra fordít a tanár, hogy a tanulók czélszerű gyakorlás által szóban, de különösen írásban is helyesen elsajátítsák e gyakorlati fontosságú nyelvet. A realis tanszakok csoportjához tartozó tanulmányok közül a szám- és mértannak — a fejlődő értelem fokához mért rendszeres és fokozatos tanításán kívül nagy súlyt fektet mai tantervünk a földrajz tanítására, mint oly tantárgyra, mely az összes természeti tanulmányok tanításának bevezetéséül szolgálhat.

Hazánk s az öt világrész földrajzának tanítását a gymnasium I. és II. osztálya végzi oly módon, hogy a főszólyt a maradandó természeti viszonyok tárgyalására fekteti s a tanulót így lassan, de fokozatosan a természettan és természetrajz tanulására készíti elő. A természettan felölelve a physikai és matematikai földrajz anyagát, a III. osztály tárgya, míg a természetrajz tanítása a IV. osztályban kezdődik, tárgyalva a szükséges vegytani ismeretek előrebocsátásával az ásvány-, kőzet- és földtan elemeit.

A mértani oktatás kiegészítő részét képezi a rajztanítás, mely osztályonként hetenként három órában tanítatik. Czélja a rajztanításnak nemcsak az, hogy kellő érdeket keltsen s kellő alapot vessen a későbbi geometriai tanításnak, hanem hogy módot is nyújtson az aesthetikai izlésnek és a műszaki ügyességnek lehető fejlesztésére.

A rendes tantárgyak közé tartozik még a szépírási, melyet az I. és II. osztály növendékei tanulnak (1892/3-óta igen szép eredménnyel gyakorolják az álló írást) és a testgyakorlás, mely 1890/1. óta alkalmas téli tornacsarnok hiányában csak az őszi és nyári időszakban folyik. A téli tornát helyettesíti a korcsolyázás, melyben a tanulók kellő felügyelet mellett igen szívesen s szorgalmasan gyakorolják magukat.

A rendkívüli tantárgyak közül tanítjuk állandóan: a mű- és egyházi éneket, meg-megszakítással a francia nyelvet s a gyorsírást és a f. iskolai évtől kezdve a zenét.

Az 1876-ban kiadott középiskolai rendtartás az iskolai év megkezdését szeptember hó 1-ére teszi úgy, hogy a beiratások még augusztus hó utolsó napjaiban és 1890. óta szeptember hó első három napján végzendők.

Az első osztályba szabályszerűen csak oly tanulók léphetnek, kik a 9-ik évet betöltötték és a népiskola negyedik osztályának tananyagában kellő jártasságukat külön felvételi vizsgálaton beigazolták. A felvételi vizsgálat kötelezettsége az 1893. évi XXX. t. cz. értelmében szűnik meg. Az 9-ik évet betöltött tanuló felvétetik ez időtől kezdve a nyilvános népiskola 4. osztályának bizonyítványára és csak ennek hiányában a felvételi vizsgálat alapján.

Az évi tanfolyam a tanulmányok rendje szempontjából három időszakra oszlik. Ezen időszakok 1890-ig voltak: az év kezdetétől — karácsonig, kará-

esontól-husvétig és húsvétól június 30-áig. Az 1890. évi 23.583. sz. a kiadott középiskolai rendtartás a II-ik időszak tartamát márczius hó végeig terjesztette ki, hogy a III. időszak, melyre az iskolai munkának összefoglaló része esik, a késői húsvét miatt ne szenvedjen rövidséget.

Az egyes időszakok előtt a tanári testület módszeres tanácskozásokat tart, melyekben a végzendő tananyag módszeres felosztása és a tanítás egybevágó alakítása megbeszéltetik és a tanulók házi munkásságának minősége és terjedelme, nemkülönbén az iskolai olvasmányok és írásbeli dolgozatok anyaga megállapítatik.

Az iskolai oktatás összes menetének s eredményének közös ellenőrzésére szolgálnak egyrészt az iskolai és tanulmányi naplók, melyekbe 1885—86. óta a tanulók egyes feleleteinek megfelelő tanjegyek havonként is bejegyeztetnek és másrészt az ellenőrző tanácskozások, melyekben úgy az egyes tanulónak, mint az egész osztálynak haladása bírálat alá esik, hogy a tanár a tanuló előhaladásában a mutatkozó hiányokat kipótolhassa és a tanulmányi siker biztosítása czéljából a teendőket megállapíthassa. Az ellenőrző tanácskozások eredményéről a tanulók szüleit vagy ezek helyetteseit nemcsak az időszaki értesítők tudósítják, hanem 1890. óta úgynevezett intéző czédulák is figyelmeztik, ha a tanuló az októberi, februáriusi és májusi ellenőrzőkön megintés vagy megrovás alá esett.

Minden év végén nyilvános vizsgálat tartatik. Ezen vizsgálatokat az 1876. évi rendtartás azért tartja szükségeseknek, hogy a szülői ház s a társadalom érdeklődő képviselői közvetlen tudomást szerezhessenek az iskolai oktatás szelleméről s módjáról, de főleg azért, hogy a tanuló ifjúság annak tudatában, hogy tanulmányainak egy nagyobb egységes részét befejezte, ösztönzést és alkalmat nyerjen a tanúltaknak különböző pontokból kiinduló áttekintésére. E czél szempontjából az év vége felé minden egyes tantárgyban iskolai órákban általános ismétlés tartatott s ezt követték az osztályvizsgálatok, melyek rokon tárgyak szerint csoportosítva rendszeren két napon át tartattak osztályonként.

Az 1890-ben kiadott középiskolai rendtartás értelmében a tanév végi vizsgálatokat ma szintén több tantárgyból alkotott csoportokban tartjuk, csak hogy ezek főczélja, hogy a tanár a tanuló előmeneteléről évközben szerzett tapasztalatait kiegészítse. A vizsgálatokon minden tanuló felel, de nem okvetlenül minden tantárgyból; azonban az elégtelen és kétes előmenetelű tanulóknak minden esetre kell felelniök az illető tantárgyból, mivel a vizsgálati felelet befolyással van az érdemjegy végleges megállapítására.

A tanulók előmeneteli érdemjegyeit a tanári testület külön értekezleten s közösen állapítja meg. 1881—82-től kimondván azt is, hogy a tanuló felsőbb osztályba léphet, javító vizsgálatra bocsáttatik, az osztály ismétlésére utasíttatik, vagy — ha mint ismétlő bukott — az osztályt többé nem ismételi. Az általános osztályozás, valamint a számszerinti sorozás teljesen megszűnt, de

az év végén az igazgató és osztályfőnök aláírásával ellátott s a gymnasium pesztőjével megerősített bizonyítványt kap minden tanuló, mert csak ennek alapján jelentkezhetik felvételre a jövő iskolai évben. A nagy szünidő július és augusztus hónapban, a heti szünet pedig, mely egész 1890-ig esztőtörökre esett, szerdán és szombaton délután tartatik meg.

II. Fegyelmi állapot.

„A vallásosság legszorosabb összeköttetésben áll az állam jólétével annyira, hogy az állam sohasem áll biztosabban, mint midőn a polgárok vallásos érzületére támaszkodik.“ Ezt mondta Eötvös József báró egyik 1869-ik évi országgyűlési beszédjében, s ki merné tagadni szavainak igazságát! Ámde a polgárságot nevelni kell a vallásosságra, a nevelés pedig az iskolának feladata. Itt kell hozzászoktatni a gyermeket, hogy vallása tanaihoz alkalmazkodjék, Istenét imádni, felebarátját becsülni s a jót önmagáért szeretni, a rosszat pedig kerülni tanulja. Csak a vallásos érzület, mely az erkölcsiiségnek is leghatalmasabb kalauza és nemtője, képesítheti az embert arra, hogy vágyait s kívánságait Isten akaratának és a közjónak alárendelni kész legyen; ez a legjobb s legszelidebb fegyelmező rendszer s legbiztosabb eszköz az oly annyira kívánatos jellemképzésre. Innen van, hogy a vallástanításnak minden korban, minden nevelő a legnagyobb fontosságot tulajdonította. A vallástan tanítására nagy súlyt fektettek mindenkor a piaristák iskolái is.

Igy Óvárrott is legelső gondjuk volt, hogy tűzhelyök mellé kápolnát is állítsanak, melyben a vezetésekre bizott ifjúsággal együtt végezhesék imáikat s vallásos sz. gyakorlataikat.

Naponkint megjelentek itt a tanulók a sz. misén s naponkint szenteltek egy-egy félórát a vallástan tanulásának az iskolában. A tanítást imával kezdték és végezték, vasár- és ünnepnapokon a rendes délelőtti isteni tisztelet után szent beszédet hallgattak s délután részt vettek a litánián, havonkint járultak a sz. gyónáshoz és áldozáshoz, és buzgó imával vagy énekkel kísérték a nyilvános körmeneteket és más ájtatossági gyakorlatokat.

Ily vallás-erkölcsi alapra fektetett nevelés és tanítás folyt szakadatlanul azon időben is, mikor az iskolák az egyház kezeiből az állam gondjaira kerültek. Mária Terézia királynő még nagy gondot fordít a vallás-erkölcsi nevelésre. Külön szabályzatot rendel a hitoktatók részére, s szigorúan követeli, hogy a tanárok is részt vegyenek az ifjúság vallásos gyakorlataiban.

A nagy királynő halála után II. Józseffel más elvek kerültek a trónra. A szigorú vallásos irányt elhagyták, nagyobb szabadságot, liberalismust követeltek a gyermeknevelésben is, ez pedig a fegyelem lazulását, az erkölcsi érzület gyengülését, súlyedését vonta maga után, s akadályul szolgált a tudomány- s előhaladásban is.

II. Lipót alatt javult az állapot és a boldog emlékü I. Ferencz királyunk

alatt ismét visszatért a régi iskolai rend és fegyelem, mert az ifjuság vallásos-sága s erkölcsösége tüzetett ki elérendő czélul.

A tanuló-ifjuság vallásos érzületének ápolásában mutatkozó és az előbbiekben jelzett ingadozás azonban csak általánosságban, jobban mondva csak kívülről érintette az óvári gymnasium működését, mert a vallás és tiszta erkölcs ápolása nemcsak a XVIII. században volt, hanem azután is egyik legkiválóbb művelődési s fegyelmezési eszköz maradt tanintézetünkben. Bizonyítja ezt a következő 1855-ben 17796. sz. a. kelt felsőbb tanhatósági leirat: „An die Direction des kath. Gymnasiums zu Ung.-Altenburg. Zufolge des Berichtes vom Raaber bischöflichen Ordinariate unterm 22. Aug. l. J. Z. 968. wird der Direction eröffnet, dass der Religionsunterricht an dieser Lehranstalt den Grundsätzen und Lehren der h. kath. Kirche getreu, regelmässig und mit befriedigendem Fortschritte entheilt, des gleichen auch in andern wissenschaftlichen Vorträgen die Religion als die Grundlage alles gedeihlichen Wissens dargestellt, eindringliche Beziehungen auf Religion und Sittenlehre genommen, endlich über die pünktliche Vollziehung religiöser Pflichten und heilsamen Uebungen mit regem Eifer und strengem Ernste gewacht worden ist. Dieses erfreuliche Resultat liefert einen Beweis der erfolglichen Bemühungen des Lehrkörpers in der religiös sittlichen Erziehung, der ihm anvertrauten Schuljugend. Oedenburg, am 5. November 1855. Ambrozy. A milyen gondja volt a tanári testületnek, hogy a róm. kath. vallású tanulók megfeleljenek vallásuk követelményeinek, úgy ügyelt mindenkor arra is, hogy a másvallású tanulók kellő vallástani oktatásban vegyenek részt s mind azt buzgósággal teljesítsék, mit vallásuk szabályai előírnak.

A hetvenes években némileg gyengült a régi buzgóság, mert ez időtől fogva a tanuló ifjuság csak négyszer járult évenként a szentségekhez, a vasárnap délutáni isteni tisztelet elmaradt s a téli zord időben nem járunk hétköznap sz. misére, de ennek oka abban keresendő, hogy a tantervbe felvett újabb tantárgyak tetemesen emelték a tanulók heti óraszámát s ezzel együtt az ifjuság elfoglaltságát.

A magyar óvári gymnasium fegyelmi állapota kielégítő volt a legrégebb időktől kezdve és pedig nemcsak azért, mert kiváló súlyt fektettek mindenkor a vallás-erkölcsös nevelésre, hanem mert kellő szigorral őrködtek a jó rend fentartására és az ifjuság külső s belső viseletére. „Benignitatem cum severitate miscere, ut amor ne sit emolliens, rigor ne sit exasperans“¹⁾ Sz. Alapítónk ezen elve szolgált mindenkor zsinórmértékül a tanuló ifjuság vezetésében. A praefectus, mint őrszeme az iskolának fogadta az iskolába lépő növendéket és maradt az iskola folyosóján addig, míg csak az osztálytanár meg nem kezdte tanítását. Minden héten meglátogatta az osztályokat, intve a lármázókat és hanyagokat és ha az ismételt intés nem használt, következett a testi büntetés, melyet a praefectus tudtán kívül nem volt szabad alkalmazni. Az osz-

¹⁾ Nicht Guido, Documenta Spiritualia ex epistolis S. Jos. Cal. Nikolsburg. 1772.

tálytanár kiváló gondját képezte, tanítványait otthonukban, szabad óráikban s játék közben is megfigyelni és oda hatni, hogy a rendes, illedelmes külső magaviseletet megszokják. E tisztében segédkeztek neki az osztály legjobb növendékei, kik nemesak arra ügyeltek, hogy iskolatársaik az iskolán kívül is gyakorolják a latin nyelvet, hanem arra is, nem vétenek-e az iskolai törvények ellen.

Az óvári gymnasium törvényei kezdettől egész II József koráig a következők voltak :

Adolescentes, qui in gymnasium M. Óvariensi esse cupiunt singularem morum probitatem praeseferre, sinceram pietatem, velut omnium virtutum fundamentum, quam studiosissime colere, pulcherrimisque doctrinae ornamentis sese instruere summa ope nitantur. Atque hinc

1. Sacro missae sacrificio omnes quotidie exemplari pietatis sensu intersint et sacerdoti sacris operanti singuli ordine, quo iubentur, ministrent.

2. Dominicis et festis diebus ad consueta matutina et pomeridiana pietatis exercitia pari alacritate compareant, salutisque aeternae negotium serio agant.

3. Quovis mense sacram confessionem peragant et epulo divino accumbant eo ordine et modestia, ut populus ad exempli pulcherrimi imitationem incitetur.

4. In scholis tempestive non ante primum signum adsint ; itaque ne quisquam eorum absque gravi et iusta, atque prius praefecto scholarum insinuanda causa absit, neve tardius compareat ; negligentes diligenter notandi sunt.

5. Graviter vetatur ne adolescentes virtutum et litterarum studiis dediti in scholis vel extra scholas tale quid agant, quod corruptio morum esse potest.

6. Competentem omnibus omnino declarabunt honorem et reverentiam, proindeque altioribus humanitatis officia exhibebunt.

7. Acceptorum beneficiorum recordatione ad perpetuam grati animi contestationem provocati, pro parentibus, moderatoribus et superioribus omnibus tam ecclesiasticis, quam profanis pro patria, pro summo terrae principe saepius ardentibus ad Deum preces fundant.

8. Nullo in loco soli sese sociant, nullamque inter se habeant familiaritatem singularem ; se ad eadem amoris et benevolentiae significatione mutuo se omnes complectantur.

9. Alter alteri honore antevertant, a verbis obscenis, iniuriosis prorsus abstineant ; multo minus factis sese lacesant. — Proin altercationes mutuae, luctae, trusiones atque his similia severissime prohibentur.

10. Denique summam semper, ubi ubi fuerint in sermone, in gestu ac totius corporis conformatione modestiam observabunt, ut exemplo sint intuentibus atque incitamento.

Legum harum, aliarumque scholasticarum transgressores post adhibitam

convenientem delicto reprehensionem Praefecti schol. arbitrio et consensu literarii auctoritate plectentur. Gravioribus vero excessibus notati politicae iurisdictioni pro diversitate personarum resignabuntur.

II. József uralkodása alatt a következő iskolai törvények adattak ki:

Norma de benigno inssu regio pro studiosa iuventute gymnasii introducta.

1. Diebus dominicis et festis studiosa iuventus convocetur, et comitantibus eandem suis professoribus et praefecto, ad ecclesiam ducatur, ubi sub inspectione eidem iuventuti praepositorum missae sacrificio intererit. Hoc absolute.

2. Iuventus ad scholas reducta exhortatoris catechesim textui evangeli accomodatam excipiet.

3. Diebus scholasticis iuventus gymnasialis sub vigilentia professorum in ecclesia pro gymnasio destinata post terminatas antemeridianas scholas missae sacrificium audire poterit

4. Omnes reliquae devotiones, quae in gymnasiis hactenus locum obtinebant, dehinc cessabunt. In specie autem.

a) Exercitia spiritualia, ad qua iuventus primis diebus hebdomadae saerae convocabatur, quorum loco die Lunae, Martis et Mercurii scholas more alias consueto frequentabit, harum autem dierum postrema pro horis promeridianis die Mercurii alias praescripta catechismi explanatio a professoribus suscipienda erit, iuventusque ad digne celebrandum festum resurrectionis Domini pressius admoneri poterit.

b) Hactenus consueta iuventutis gymnasialis ad menstruas confessiones et communiones convocatio et deductio perinde abrogatur, curaque inventutem ad hasce essentialia cath. religionis obligationes explendos disponendi parentibus et respective sacris curionibus relinquatur; exhortatores vero data opportunitate auditores suos zelose commonefaciant, ut singulo trimestri per dignam sacramentorum susceptionem peccata commissa expiare et cum Deo seme conciliare haud morentur.

c) Quo pacto suapte consequitur, omnes congregationes et coetus Marianos in gymnasiis regni quoque Hungariae cessare debere.

d) Festivitates facultatum et patronum scholarum celebrare nullo modo permittitur.

5. A spectaculis studiosa iuventus haud arcetur quidem, verum magistratus locales medio commissariorum hoc fine designandorum invigilabunt, ne quid occasione huiusmodi spectaculorum aut ludorum scenicorum agatur, quod scandalum generare et offendiculo esse possit.

A jelen század elején a következő iskolai törvények szabályozták a tanulóknak művelődését és viseletét.

Leges Scholasticae. I. In officiis hominis christiani erga Deum. Haec imprimis iuvenibus scholas publicas frequentare volentibus praecipiant:

1. Ut prima Novembris, stato nimirum scholarum initio, ad solemnem et devotam Sancti Spiritus invocationem omnes adsint, nec quisquam, imminentibus feriis autumnii, ante publicam et solemnem gratiarum actionem terminatam e loco scholarum discedat.

2. Ut praeterquam quod idem circa festum Paschae legibus Ecclesiae praestare teneantur, quovis mense mysterium sacrae confessionis obeant, et epulo divino accumbant, eo ordine et modestia, ut populus ad exempli pulcherrimi imitationem incitatur.

3. Ut quotidie mane suis in scholis tempestive adsint, et sacrificio Missae reverenter intersint; decuriones vero, non absentes modo, verum etiam tardius venientes, aut qui isthic parum pie versantur, adnotent, atque illico denuntient.

4. Ut dominicis et festis diebus ad consueta matutina et pomeridiana pietatis exercitia, pari alacritate compareant, et salutis aeternae negotium serio agant.

5. Ut in publicis solemnitatibus et sic dictis processionibus decenti ordine, reverenter et modeste ad exemplum aliorum procedant.

6. Severissime interdicendum est omnibus scholaribus tempore festorum Nativitatis Domini, Paschae, Pentecostes e loco Scholarum abire, et in patriam vel ad parentes divertere; verum praecipitur, ut inventus tota collecta, hebdomada maiori sacrae ascensi intersit, et religionis christianae mysteria, ad intuentium exemplum atque incitamentum, devotis annis celebret.

7. Severissime denique prohibetur scholarum etiam legibus omnis divini nominis inhonoratio, quae fit per blasphemias, iuramenta, aliaque impia et bonorum hominum aures offendentia verba.

II. In officiis hominum erga semetipsos praecipiunt leges scholarum :

1. Ut juvenes scholastici diligentem literis, sed imprimis virtutum ac proborum morum studiis operam impendant; proinde ne quiquam eorum absque gravi et iusta, eaque prius scholae moderatori insinuanda causa ab ulla unquam praelectione absit, neve ad illam sero compareat; negligentes diligenter notandi et in semestrali informatione negligentiae calculo signandi sunt.

2. Vetant graviter, ne juvenes virtutum et literarum studiis dediti loca suspecta adeant, aut conversationibus, in quibus corruptionis morum periculum esse potest, seve immisceant.

3. Severissime prohibent, ne quis juvenum scholas frequentantium cautionas, cavenas, choreas sive publicas, sive privatas, seu diurnas, seu nocturnas vulgo Bál dictas, neve Theatra, aut alia similia loca quocumque sub praetextu adire praesumat.

4. Ad avertenda etiam vitae et valetudinis pericula severissime prohibetur scholarum legibus armorum quorumvis aut baculorum gestatio, dubia luce vespertina obambulatio, nocturna vagatio, aestate balneatio, hyeme in glacie decursio, aut rhedarum ludi per nives institutio, herbae item nicotianae

fumatio, hospitii sine praevio scitu et consensu directoris mutatio, aut nocte vel una extra hospitium commoratio, iurgiorum quorumvis et rixarum excitatio.

5. Prohibetur etiam lusus foliorum aut pyramidum in hortis publicis, aut lusus tudicularis vulgo Billiard, ac vetatur severissime omnis lusus pro pecunia: atque generatim prohibentur omnes illi ludi, qui tractari solent a considentibus; commendantur contra illi statis temporibus, quibus exercitationes membrorum sunt adiunctae, qualis est lusus pila.

III. In officiis erga alios praecipiunt leges scholasticae.

1. Ut altiorum classium iuvenes inferiores comiter accipiant, atque exempli efficacitate ad leges urbanitatis informant; inferiores altioribus convenientia humanitatis officia exhibeant, mutuis denique interse decertent officiis; commotiunculas, si quae iuveniliter aliquando erumpunt, mutuo sibi condonent, alter alteri honore antevertat, candidam apertamque voluntatem et porrectam cuivis exhibeant frontem, a criminationibus, calumniis, cavillationibus absterneant, eos autem conscholarium, qui diversam religionem sequuntur, verbo aut signo laedere maximopere caveant.

2. Ut superioribus et moderatoribus non suae tantum, sed aliarum etiam scholarum, debitam venerationem et obedientiam deferant.

3. Ut hospites domesticos parentum loco venerentur, eisque in omnibus iustis et honestis obtemperant.

4. Ut officia erga summum terrae Principem Sacrosancta esse meminerint, ita ut nulla studia, non vita, non fortuna, non quodvis vinculum necessitudinis tanti esse debeat, quanti fides Imperanti praestanda, cuius salutem se victimam devovere, fidemque proprio sanguine consignare, dulce piumque sit.

5. Ut acceptorum beneficiorum recordatione ad perpetuam grati animi contestationem provocati, pro Parentibus, Moderatoribus, et Superioribus omnibus tam ecclesiasticis quam profanis, pro Patria, pro Summo Terrae Principe saepius ardentibus ad Deum preces fundere non negligant.

Et haec partim e Ratione Educationis, partim e B. Gratiosis Intimatis Ex. C. B. L. U. excerpta cedant ad Maiorem Dei Gloriam.

A helytartótanácsnak 1845. évi Boldogasszony hava 11-én 2,283. sz. a. kelt azon rendeletével, hogy minden külső és belső hivatalos teendőkben a magyar nyelv használandó, az iskolai törvények is magyar nyelven adattak ki. Ezen törvények a következők: A tanuló-növendékek mindenhol a keresztény erényesség s jámbor magaviselet jeleit adni kötelességüknek tartásák, különösen

1. A templomba sz. mise hallgatására rendelt időben sorban, illedelemmel, minden szóváltást mellőzve, csendesen menjenek. A számukra rendelt padokat vagy más helyöket minden tolongás és zavargás nélkül foglalják el; itt térdelve áhítatosan és összhangzólag énekeljenek és a sz. vallás főbb titkairól elmélkedjenek.

2. Hasonló vallásos buzgóságtól áthatva menjenek ki istenszolgálat végével az egyházból. Ne is álljanak meg ennek küszöbe előtt, annál kevésbé

lármázzanak, vagy olyasmit tegyenek, mi az illedelmet sértené; továbbá a reggeli, déli és esti imát mindenki, azon egy szálláson levők pedig buzgó áhítattal együtt végezzék el.

3. A sz. gyónáshoz névjegyekkel ellátva s illően elkészülve a határozott időben s helyen, nemkülönben a sz. áldozáshoz is a töredelmes szív áhítatóval járuljanak.

4. Tisztátalan, trágár, káromkodó, szidalmazó s más bosszuságra ingerlő szavaktól mindegyik tartózkodjék, annál kevésbé merjen tetteleg mást megtámadni. Továbbá mind a tanodában, mind az utczán, vagy honn az egymás-közi s másokkal való veszekedés, szóbeli vitázás, kötekedés, birkózás, lökdösés, taszigálás, szurkálás, ütlegezés, ablakra, padokon és lépesőkön ugrálás, hóval vagy kövekkeli hajigálás, pigézés, szóval minden hasonnemű kártékony vagy botrányos tény, különösen a falakra írkálás szigorú büntetés alatt tilalmaztatik.

5. A tanodába — azt mindig ugyan, de különösen vasárnapokon, s ünnepeken, úgy mint az erényesség s tudományosság iskoláját tekintve — kiki a legnagyobb szerénységgel, állapotjához képest illően ruházva az egész testének tisztességes tartásával járjon.

Az iskolai vagy hitvallási előadásukról, ha csak nem beteg, senki el ne maradjon az illető előjáróság által helybe hagyandó ok nélkül. Különben többszöri elmaradás következtében az osztályzatban s tanodai bizonyítványban mint hanyag meg fog jelöltetni. Továbbá tiltatik szünnapokon ugyanazon előjáróság engedelmé nélkül a szomszéd helységekben lakozó szülőket, vagy rokonokat látogatni.

6. Nemesak a tanodai előjárók és más tekintélyes emberek, de házi gazdják iránt is illő tisztelettel, emberséggel, szeretettel és engedelmisséggel viseltessenek.

7. Végre különösen megjegyzendő, miszerint a nappali, főleg pedig az éjjeli kóborlás, kurjongás, zajongás, táncz, verekedés, akármilynemű fegyver s bot hordozása, gyanus helyek, szín- s kávéházak látogatása, tánczvigalmakban részvétel, halászat, rákászat, vadászat, galambok s más költséges madarak tartása, a csuszkálás, szánkázás, fürdés, dohányzás s más szállásán bármi szín alatti gyülekezés s ottani időzés, szeszes italokkal élés, pénznyeréskedéssel járó kártyázás, tekézés, különösen a ruhák, könyvek, egyéb holmik kicserélése, elzálogosítása vagy elajándékozása; eladósodás kiváltkép némi csemegék miatt; mások mindennemű szántszándékos megkárosítása, főképp erdők-, rétek- s kertekben; a szülők s tanodai igazgató tudta nélküli szállásváltoztatás a szállásról télen esti hét, nyáron nyolcz óra utáni kimaradás annál inkább más és nem tulajdon szállásán való hálás legszigoruabban tiltvák.

Ezen iskolai törvények megszögői a kegyes királyi tanulmányrendszer illető szaka értelmében az igazgatónak magán vagy nyilvános komoly megintése s feddése után a tanítók gyülekezetében hozandó ítélet szerint megfenyítetnek. Ha pedig valaki oly megátalkodott lenne, hogy megfenyítése után sem

nyujtana reményt javulásához, nehogy rossz példája által mások is elromoljanak, a gymnasiumból kiküszöböltetik. —

Az ötvenes években a soproni es. kir. kormány-kerület a csehországi középiskolák részére kiadott törvényeket léptette életbe ezen kerület középiskoláiban, némi változtatással a hazai s helyi viszonyokhoz képest.

Az ötvenes években tehát a következő iskolai törvények voltak használatban.

Disciplinar-Gesetz für die Gymnasien des Oedenburger Verwaltungsgebietes.

1. Es ist Pflicht jedes der katholischen Kirche angehörigen Schülers der kirchlichen Feier, mit welcher das Schuljahr begonnen wird, beizuwohnen. Bei Vorlesung der Schulordnung und Schulgesetze haben sämtliche Schüler zu erscheinen.

2. Das Schulbaas wird jedesmal eine halbe Stunde vor Beginn des Unterrichtes geöffnet. Während dieser Zeit haben sämtliche Schüler mit Beachtung des gehörigen Astandes in den Klassen sich zu versammeln. Vor dem Schulhause die Eröffnung desselben abzuwarten ist zur Vermeidung manigfacher Störungen oder Unziemlichkeiten untersagt.

3. Reinlichkeit und Anstand in Kleidung und Benehmen ist als äusseres Kennzeichen höherer Bildung Gymnasial-Schülern unerlässlich, erstere hat sich auch bis auf die geringsten Schulrequisiten zu erstrecken.

4. Für jede Lehrstunde bringt der Schüler sämtliche für sie erforderliche Schulrequisiten, aber auch nur diese mit. Alles Fremdartige ist während des Unterrichts fern zu halten.

5. Die Schulklasse, als Stätte des Unterrichtes geheiligt, betreten die Schüler entblössten Hauptes und erwarten auf ihren Plätzen und in aller Stille entweder das Zeichen zur heiligen Messe, oder die Ankunft des Lehrers. Bei seinem Eintritt und Abgange bezeigen sie ihm durch Erhebung von ihrem Sitzen ihre Hochachtung. Dasselbe geschieht, so oft die Vorstände und Lehrer des Gymnasiums oder andere Personen, denen nach ihrer Stellung gleiche Ehrenbezeugung gebührt, in den Klassen erscheinen. Es unterliegt keinem Anstande, dass von Seite der Schüler die Achtungsbezeugung mit der christlichen Grussformel begleitet werde.

6. Während des Unterrichtes, der für jede Schulzeit mit einem kurzen Gebete begonnen und geschlossen wird, ist jede, auch die geringste Störung fern zu halten, die grösste Aufmerksamkeit und alles pünktlich zu beachten, was der Lehrer für seine Unterrichtsstunde anzuordnen für nöthig erachtet.

7. Das Herausrufen der Schüler aus der Schule während des Unterrichtes durch andere Schüler ist durchaus hintanzuhalten, desgleichen das Hinausgehen Einzelner während der Lehrstunden, seltenere Fälle ausgenommen. Selbst während der Pause der Lehrvorträge zwischen der 2. und 3. Schulstunde ist das gleichzeitige Abgehen mehrerer Schüler aus einer Klasse, das

Herumstehen in den Gängen und vor dem Schulhause, als mit der guten Ordnung und Geistessammlung, welche die Schulzeit fordert, unverträglich, durchaus nicht zulässig.

8. Weder am Schulhause selbst, noch an irgendeinen der in ihm befindlichen Gegenstände darf der Schüler eine Verunreinigung oder Beschädigung sich erlauben, ebensowenig jemandem ausser der Schule einen Schaden zufügen. Beschädigungen aus Unvorsichtigkeit verpflichten zum Schadenersatze, die aus Absicht haben überdies Rüge und Strafe zur Folge.

9. Nach beendetem Unterrichte kehren sämtliche Schüler mit eben dem Anstande, mit welchem sie kamen, in ihre Wohnungen zurück. Nach dem Abgange des Lehrers ist ein längeres Zurückbleiben einzelner Schüler in den Schulklassen oder auf den Treppen und Gängen des Schulhauses nicht gestattet.

10. Kein Schüler darf auch nur eine Lehrstunde aus Fahrlässigkeit versäumen. Aus gründlichen Ursachen kann der Klassenlehrer einen Tag genehmigen, über einen aber blos der Director.

11. Nicht gerechtfertigte Schulversäumnisse werden in den Semestral- und Abgangszeugnissen ersichtlich gemacht, und nehmen bei öfterer Wiederkehr Einfluss auf die Sittenklasse. Bleibt der Schüler durch acht aufeinander folgende Tage der Schule fern, ohne der Lehranstalt die Ursache davon anzuzeigen, so wird er als ausgetreten in den Katalogen gelöscht und ohne besondere Bewilligung der Landesschulbehörde an die Lehranstalt nicht mehr zugelassen.

12. Die Vormerkung über Schulversäumnisse in dem Klassenbuche ist einer Strafe nicht gleich zu achten.

13. In dem Vordergrunde der Pflichten des Gymnasial-Schülers steht die gewissenhafte, wohlgeordnete Theilnahme am Gymnasial-Gottesdienste und an sämtlichen ihm vorgeschriebenen religiösen Uebungen. Zum Heiligen und Höchsten muss sich frühzeitig, oft und gerne erheben, wer einst Andern die Wege dahinzeigen will. Ein gleichgiltiges, nachlässiges oder unwürdiges Verhalten gegen den Gottesdienst und die vorgeschriebenen kirchlichen Uebungen müsste, wenn Belehrung und liebevolle Zusprache nicht fruchten sollten, selbst mit einer schlechten Note in den Sitten, oder mit Ausschliessung bestraft werden.

14. Die Zeit, welche die Schule und die nothwendige Erholung nicht in Anspruch nehmen, wird der Schüler gewissenhaft den Aufgaben und Uebungen widmen, welche die Schulpflicht ihm auferlegt. Ist dieser genug gethan, so wird ihn ein geregelttes, mit jenen in Verbindung stehendes Privat-Studium ebenso angenehm, als nützlich beschäftigen.

15. Der Besuch der Gast-, Schank- und Kaffeehäuser, der ohnehin weit ab von den Wünschen des echten Zöglings der Wissenschaft liegt, ist Gymnasial-Schülern verbothen. Seltene Ausnahme hievon machen: Die Begleitung

der Eltern oder ihrer Stellvertreter und besondere triftige Gründe, aber immer nur mit Vorwissen und Genehmigung der Anstalt. Die Kost in einem solchen Hause zu nehmen, kann der Director unter besonderen Verhältnissen, jedoch nur für die Mittagszeit gestatten.

16. Billard-, Kegel- und Kartenspiel und andere Geld- und Zeitraubende Spiele sind verboten.

17. Öffentliche Bälle und andere ausser dem älterlichen Hause veranstaltete Tanzunterhaltungen zu besuchen, ist den reiferen Schülern des Gymnasiums nur mit Wissen und Billigung der Eltern oder des verantwortlichen Stellvertreters derselben insofern gestattet, als der Lehrkörper hiezu seine Genehmigung ertheilt. Tanzunterhaltungen untereinander selbst zu veranstalten ist Gymnasial-Schülern untersagt.

18. Eltern und deren verantwortliche Stellvertreter können ihren an öffentlichen Gymnasien studirenden Söhnen und Pflegebefohlenen den Besuch des Theaters mit Zustimmung des Lehrkörpers unter der gehörigen Vorsicht gestatten. Das Theaterspielen ist den Gymnasial-Schülern verboten.

19. Der Gebrauch des Tabaks und der Zigaretten ist der Gymnasialjugend verboten.

20. Baden, Schlittschuh-fahren, Ballon, Ball und andere körperliche Spiele sind unter Befolgung der Instruction gestattet, welche jeder Lehrkörper mit Berücksichtigung der Ortsverhältnisse für seine Zöglinge aufstellt.

21. Das Herumgehen auf den Gassen in späten Abendstunden, ausser im Falle der Nothwendigkeit, dann unmässiges Herumschweifen überhaupt, ferner Bestellungen und Zusammenkünfte zum Zwecke zeittödtender oder gar unerlaubten Unterhaltungen sind untersagt.

22. Vereine untereinander zu gründen oder in einem von andern gegründeten Theil zu nehmen, ist Gymnasial-Schülern verboten.

23. Dagegen können Versammlungen zum Zwecke der literarischen Ausbildung unter Theilnahme, dann wissenschaftliche Exeursionen unter Leitung eines oder des anderen Lehrers unbehindert stattfinden.

24. In der Wahl der Personen seines vertrauten Umganges wird der Studirende die grösste Vorsicht beobachten. Mit verrufenen oder schlechten Leuten in nähere Verbindung zu treten, ist streng verboten.

25. Dem Bedürfnisse der Schüler an einer Lectüre ausser jener, welche die Schule bietet, wird durch die Gymnasial Bibliotheken vorgesehen. Bücher aus Leihbibliotheken zu entlehnen, wird aus triftigen Gründen widerrathen. Dringend wird jedem Schüler empfohlen, bei so wichtigen Schritten, wie es die Wahl seiner Lectüre, oder die seines vertrauten Umganges sind, von dem Rathe seiner Lehrer sich leiten zu lassen.

26. So oft Gymnasialschüler an öffentlichen Orten erscheinen, wird es ihre besondere Pflicht sein, des grössten Anstandes sich zu befleissen. Klei-

dung, Gang, Haltung, ihre ganze äussere Erscheinung, weit entfernt, öffentliches Aufsehen oder Ärgerniss zu erregen, soll von ihrer Gesittung und Bildung zeugen.

27. Jeder Schüler ist sämmtlichen Lehrern des Gymnasiums als seinem unmittelbaren Vorgesetzten Ehrerbietung und Gehorsam schuldig. Diese Pflicht erfüllt er, indem er ihnen

- a) überall mit dem schuldigen äussern Anstande begegnet,
- b) gegen sie offen und aufrichtig ist, und es nie wagt, sie zu täuschen oder zu hintergehen, indem er
- c) ihren Bemühungen mit dem redlichsten Willen entgegen kömmt, nie aber Trotz und Halsstarrigkeit ihnen entgegensetzt, indem er
- d) sich nie erlaubt, missbilligende, herabsetzende Urtheile über sie zu verbreiten

Der Mangel an gehöriger Ehrerbietung gegen den Lehrern darf nicht geduldet werden, und muss, wenn Zurechtweisung nicht fruchtet, selbst mit Entfernung von der Lehranstalt bestraft werden.

28. Auf die von der Sitte gebotenen äussern Beweise der Achtung von Seite des Gymnasialschülers haben überdies alle distinguirten Personen gegründeten Anspruch.

29. Den Stellvertretern seiner Eltern ist der Studierende willigen Gehorsam, seinen Hausgenossen Verträglichkeit und Jedermann ein höfliches Betragen schuldig. Gegründete diessfällige Beschwerden unterliegen dem disciplinären Einschreiten.

30. Gegeneinander sollen die Schüller, welche die Gemeinschaft des Unterrichtes und der Erziehung gleichsam zu Brüdern macht, freundlich und liebevoll sich betragen, unwillkürliche Beleidigungen mit Nachsicht aufnehmen, vorsätzliche nicht rächen, vom Bösen einander brüderlich abrathen, zum Guten durch Beispiel und Vorstellung ermuntern.

31. Dagegen wird ein lieb- und rücksichtsloses oder gar schlechtes Betragen eines Schülers gegen den anderen als Spott, Misshandlung, Vorschub bei Umgehung der Pflicht, Verführung geahndet.

32. Ohne Vorwissen der Eltern oder ihrer Vertreter ist es Schülern nicht gestattet, Geld oder Geldeswerth anderen zu verschenken oder zu borgen, ebensowenig die ihnen von jenen anvertrauten Sachen zu vertauschen oder zu verkaufen.

33. Seinen Abgang von der Lehranstalt hat jeder Schüler dem Director, wo möglich, persönlich anzuzeigen, hiebei die ihrerseits ihm verliehenen Mittel der Bildung gewissenhaft zurück zu stellen und seinen Lehrern den ihnen schuldig gewordenen Dank auszusprechen.

Rügen und Strafen. — 34. Jede Übertretung der Schulgesetze hat Rüge oder Strafe zur Folge. Ihr Zweck ist Besserung des Schuldigen.

35. Rügen und Strafen befolgen, wenn nicht gröbere Vergehen sogleich

die strengste Abmüdung nothwendig machen, einen stufenweisen Gang, damit der Schuldige inne werde, wie viele Schritte vom rechten Wege er sich bereits entfernt habe.

36. Zunächst hat Rüge oder Ermahnung unter vier Augen von Seite jenes Lehrers einzutreten, der ein gesetzwidriges Verhalten an einem Schüler wahrgenommen.

Im Falle ihrer Unwirksamkeit wird sie gesteigert, indem sie:

- a) Derselbe Lehrer in der Schule vor den Mitschülern auspricht; indem sie
- b) im Untergymnasium im Klassenbuche notirt, ferner
- c) auf Grund der beschwordeführenden Lehrer und in ihrer Gegenwart von dem Klassenlehrer und zuletzt
- d) vor sämmtlichen Lehrern der Klasse von dem Direktor in der Schule ausgesprochen wird.

37. Die stufenweisen Strafen sind:

- a) Das Zurückhalten des Schülers in der Schule am Schlusse des Unterrichts auf eine oder einige Stunden zu Nachhohlung des in der Schule versäumten unter Anzeige an den Klassenlehrer und gleichzeitiger Verständigung der Eltern oder ihrer Vertreter.
- b) Die Degradation oder Versetzung des Straffälligen auf einen minderen Platz in der Schule auf Schlussfassung sämmtlicher Lehrer der Klasse
- c) Der feierliche Verweis durch den Direktor vor der Lehrerversammlung.
- d) Der Schulkarzer oder nach Umständen eine ungünstige Note aus den Sitten. Jener, der stets mit einer ernsten geistigen Beschäftigung verbunden wird, darf über einen Schüler nicht öfter als zweimal und nie über die Dauer von acht Stunden verhängt werden.

e) Die Ausschliessung entweder von einem, oder allen Gymnasien, oder von allen Lehranstalten überhaupt.

38. Die Ausschliessung vom betreffenden Gymnasium erfolgt:

- a) Bedingungsweise, nach achttägiger Abwesenheit aus den Schulen ohne vorgängige Anzeige der Ursache.
- b) Unbedingt, bei zum drittenmale verdienter kurzer Strafe oder erschöpften Besserungsmittel der Lehranstalt.
- c) Unter Umständen, welche ein längeres Verweilen des Schülers an der Lehranstalt für ihre Zwecke bedenklich machen, ohne diese Besorgniss in Beziehung auf ein anderes Gymnasium zu erregen.
- d) Bei wiederholtem vergeblichen Antrage des Gymnasiums auf eine bessere häusliche Beaufsichtigung des Schülers.

Die Ausschliessung von allen Gymnasien erfolgt:

- a) wenn ein Schüler als Repetent am Jahresschlusse die 2-te oder 3-te allgemeine Zeugnisklasse erhält;

b) bei sittlichen Gebrechen, welche die durch die Zwecke der Gymnasien gebotene sittliche Veredlung des Schülers nicht anhoffen lassen.

Die Ausschliessung von allen Lehranstalten hat einzutreten :

a) bei entschieden unmoralischer, voraussichtlich für jede Schulanstalt verderblicher Gesinnung ;

b) auf jedes Verbrechen oder Vergehen, worin sich eine solche Gesinnung unzweifelhaft kundgibt.

Die Gründe der Ausschliessung werden im Abgangs Zeugniß ersichtlich gemacht und der motivirte Beschluss der Ausschliessung von dem Gymnasium wird der Landesschul-Behörde ohne Verzug zur Kenntniß gebracht.

39. Entzieht sich ein Schüler der ihm zuerkannten Strafe durch den Abgang aus der Schule, so verliert er den Anspruch auf ein Abgangs-Zeugniß.

Bezüglich jeder über einen Schüler verhängten Strafe bleibt den gesetzlichen Vertretern derselben das Recht gesichert, bei dem Direktor oder weiter bei der Landesschul-Behörde Beschwerde zu führen. —

Az éppen idézett iskolai törvények alapján és keretében készültek tanintözetünk azon fegyelmi szabályai is, melyeket a nm. vall. és közokt. ügyi m. kir. Ministerium az 1868-ban kiadott középiskolai rendtartással életbe léptetett s melyeket az óvári gymnasium tanári testülete az 1876. évi 12,787. és az 1890. évi 23,583. sz. a. kelt rendeletek értelmében s a helyi viszonyokhoz képest állapított meg.

Ezen legújabbán az 1891. évi 34,368. sz. a. jóváhagyott iskolai szabályok, melyek a magyar-óvári algymnasiumba járó tanulóknak a beiratás alkalmával kézbesítetnek, a következők :

A magyar-óvári algymnasiumba járó tanulók szabályai, melyek a magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter által 1876. évi július hó 22-én 12,787. és 1890. évi 23,583. sz. a. kelt „Középiskolai Rendtartás“ értelmében a t. szülőknék vagy azok helyetteseinek kézbesítetnek.

I. Erkölcsei szabályok.

1. A gymnasiumba fölvezt minden tanuló köteles magát az iskolai szabályoknak alárendelni. — A szülők vagy azok helyettesei a tanulót semmiféle kötelezettség alól föl nem menthetik.

2. A tanulók kötelesek a meghatározott vallásukbeli isteni tiszteletben és vallási gyakorlatokban résztvenni, s e tekintetben teljesíteni mindazt, ami vallásuk köréhez tartozik.

3. Minden tanuló azon tiszteletet és engedelmességet, melylyel szülői iránt viseltetik, tartozik azok helyettesei, t. i. házigazdák s általában előljárói — a tanári kar — iránt is tanusítani.

4. A szülőknék vagy helyettesöknék kötelessége a tanulóknak az iskolán kívül való erkölcsös magaviselete fölött örködni. — Az iskola elvárja a szü-

lők vagy helyettesök gyámolítását az irányban, hogy a gondjukra bízott tanulók megmaradnak az illedelem hatáiraiban, elkerülnek minden oly helyet és alkalmat, mely korukkal és tanulói pályájukkal össze nem fér, botrányt okoz vagy netalán erkölcsiségüket veszélyeztetné.

5. A szülők vagy azok helyettesei gondoskodjanak, hogy a tanulók sem saját lakásukon időlopási mulatságokat, péld. kártyázást, ne rendezhessenek, sem másutt ilyenekben részt ne vehessenek; ügyeljenek föl, hogy a tanulók télen esti 5, őszkor 6 és nyáron 8 órán túl a házon kívül ne tartózkodjanak.

II. Iskolai ügyrend.

1. Az iskolai év kezdődik szeptember hó 4-én és tart a következő június hó végeig.

2. A tanulók szabályszerű fölvétele szeptember hó három első napjaiban történik.

3. A középiskola első osztályába szabályszerűen csak oly tanuló léphet, ki a 9-ik évet betöltötte és 12 évnél nem idősebb, mely körülmény keresztlevél, illetőleg hiteles születési bizonyítvány alapján igazolandó.

4. Minden tanuló fizet beiratása alkamával 2 frt fölvételi díjat s ezenkívül minden tanév kezdetén — szintén beiratáskor — az ifjúsági könyvtárra és az iskolai értesítőre 50 - 50 krnyi járulékkal együtt a kiszabott 18 frtnyi évi tandíjnak felét; az első időszak eltelte után — február első napjaiban — a tandíjnak másik felét tartozik lefizetni. — Azon tanuló, ki tandíjmentességet nyert, de elégtelen előmenetelt tanusít, mentességét elveszti. — Az első osztály tanulói, mint olyanok, kik a fölmentésre jogosító kellő előmenetelt még föl nem tüntethették, a fölmentésért nem folyamodhatnak a tanév kezdetén.

5. Minden tanuló a fölvételre bizonyítvánnyal személyesen, atyja, anyja vagy gyámja, illetőleg azok helyetteseinek kíséretében tartozik az igazgatónál és osztályfőnöknél jelentkezni. Azon szülők vagy gyámok, kik nem laknak az intézet helyén, gyermekek vagy gyámfiuk fölvételekor alkalmas helyettest kötelesek bemutatni, kire a házi felügyelet és nevelésre nézve kötelességüket és jogukat átruházzák, hogy az a gondviselésre bízott tanulóra nézve az igazgatóság értesítését elfogadhassa.

6. Koresmai és vendéglői helyiségekben lakást fogadni tilos. — Szállást változtatni a szülők vagy megbízottjaik engedélye nélkül nem szabad. — E tekintetben minden változást az iskolai igazgatóságnál kell bejelenteni; ennek viszont joga és kötelessége ott, hol alapos oknál fogva a gondviselést elégtelennek, vagy a befolyást éppen károsnak tartja, megkövetelni, hogy e tekintetben észszerű változás történjék, vagy a tanuló az intézettől megváljék.

7. Évközben a tanodát fontos ok nélkül változtatni tilos.

8. Különösen felelősek a szülők vagy helyettesök az iránt, hogy a tanulók tisztán és illemeden öltözködve, a szükséges, tisztán tartott és bekötött könyvek-

kel és írószerekkel ellátottan jöjjenek az intézetbe. — Kötelezett tantárgy tanításában való részvétel alól egy tanuló sem menthető fel; kivételt e tekintetben esupán a tornászat tesz, melyben, ha a tanuló testi fogyatkozásai miatt részt nem vehet, ideiglenesen fölmenthető. A fölmentést az igazgatóság útján a tankerületi kir. főigazgatóság adja a helyhatósági orvos hiteles bizonyítványa alapján.

9. Hanyagságból a tanulónak egyetlen tanórát sem szabad elmulasztani.

10. Ha az iskolamulasztás előre nem látott akadály miatt történt, a tanuló azt az iskolában való legelső megjelenésekor az osztályfőnöknél csak a szülőktől vagy gazdától hozott hiteles irat, vagy ha az elmaradásnak oka betegség volt, orvosi bizonyítvány által tartozik igazolni.

11. Előrelátható akadályozás esetében a tanuló, ha mulasztása egy napnál továbbra nem fog terjedni, az osztályfőnöknél, ezen túl pedig az igazgatónál tartozik előre engedélyt kieszközölni, de mindenkor szülőinek vagy azok helyetteseinek írásbeli kérelme alapján. — Amint valaki megbetegszik, ha előrelátható, hogy baja egy napnál tovább tart, kérje meg szülőit vagy azok helyetteseit, hogy ezt azonnal jelentsék be az osztályfőnöknél; különben elmaradása később hozott bizonyítványának daczára is igazolatlanul fog tekintetni.

12. Azon tanuló, ki igazolatlanul, habár szakadozottan is, annyi órát mulaszt, amennyi a heti órák összege, a tanintézetből kilépettnek tekintetik.

13. A tanoda székhelyétől az igazgató vagy osztályfőnök engedelmével eltávozni tilos.

14. A „Középiszkolai Rendtartás“ III. 20. pontja szerint évközben kétszer értesíttetnek a szülők a tanulók előmeneteléről, és pedig az első értesítő december 23-án, a második márczius 31-én fog a tanulóknak kiosztatni; mindegyik tanulónak kötelessége, hogy az értesítőt atyjának vagy helyettesének átadja, vele aláírassa, és mihelyt ismét iskolába jő, az osztályfőnök kezéhez visszaszolgáltassa. — Az értesítők és bizonyítványok meghamisítása a helybeli, illetőleg az összes tanintézetekből való kizáratást vonja maga után.

15. Felsőbb osztályba a tanév elején csak azon tanulók becsáttatnak, kik minden egyes kötelezett tantárgyból legalább is elégséges tanjegyet nyertek. Oly tanulóknak, kik egy tantárgyból nyertek elégtelen tanjegyet, és kiket a tanári kar képeseknek tart arra, hogy a szünidő alatt mulasztásukat kipótolhatják, megadhatja a tanári testület az engedélyt, hogy a jövő tanév kezdetén javítóvizsgálatra jelentkezzenek. Több tantárgyból megbukott tanulók osztályisméltésre utasíttatnak.

16. A magántanulók előmenetelök igazolására lehetőleg magának a tankerületi főigazgatónak közbenjöttévé nyilvános vizsgálatot tesznek. A vizsgálat írásbeli és szóbeli.

17. A magánvizsgálatért a tandíjon kívül 40 frtot és ha ez alsóbb osztályok mellőzésével történik, mindegyik tantárgyért, mely az előbbi osztályok-

ban befejeztetett, külön 5—5 frtot kell fizetni. A fölvételi vizsgálatok díja 10 frt. Minden vizsgálati díjat a vizsgálat megkezdése előtt kell megfizetni.

18. Minden tanuló köteles a tanév végét, illetőleg a záróünnepélyt bevárni, és e kötelezettség alól a tanulót esakis véletlenül közbejött betegség vagy más fontos oknál fogva az igazgató mentheti föl.

III. Fegyelmi szabályok.

1. A tanulók kötelesek a meghatározott vallásukbeli isteni tiszteletben és a vallási gyakorlatokban résztvenni, s e tekintetben teljesíteni mindazt, ami vallásuk köréhez tartozik.

2. Minden tanuló tisztelje a tanári kart, annak minden egyes tagját ide értve. — Tisztelettel viseltesék a felsőbbbségi személyek, az érdemeik által kitünő férfiak s általában az öregebb koruak iránt; mert ez a tanulónál kívánt műveltség elutasíthatlan követelménye.

3. Minden növendék szeresse és becsülje tanulóársait. Ha magát tanulóársára által sértettnek véli, óvakodjék minden visszatorlástól, mert senkisémet lehet bíró saját ügyében, és kerülve minden ellenséges vádaskodást, terjeszszé ügyét az osztályfőnök elé, hogy az az igazság szerint megítélthetessék.

4. A tanintézeti épület és tanterem azon hely, hol az ifjú saját jövő boldogságának alapját veti meg; ennélfogva mellőzendő benne minden, ami azon nagy czél méltóságával ellenkezik, milyen: a lárma, illetlenkedés, mások faggatása, pörlekedés, veszekedés

5. A jó rend hozza magával, hogy a kiszabott időben mindenki saját osztálytermében kijelölt helyén legyen, és ott feladatait ismételve várja be az előadás kezdetét.

6. Megköveteltetik, hogy mindenki a szükséges írószerekkel és könyvekkel ellátottan jöjjön az iskolába. Iskolai tankönyveken kívül más könyvet vagy szert, melyre ott szükség nincs, magával hozni elkobzás büntetése alatt tilos.

7. Előadások alatt a legnagyobb esend és figyelem kívántatik, mert ezek nélkül a tudományokban kellő haladást tenni nem lehet.

8. Az előadásokra későn jönni, vagy azokat szükség nélküli kimenés vagy bárminemű tett által megháborítani nem szabad.

9. Szünetek alatt a folyosón való ácsorgás, futkározás és lárma, mik a jó renddel össze nem férnek, meg nem engedtetik.

10. Az órák közben engedélyezett 10 percznyi szünetek alatt a tanulók a tantermet elhagyhatják, hogy az igazgatóság által e czélra kijelölt helyen a szabad levegőt élvezhessék.

11. A tanintézetbe való jövetel vagy abból való kimenetel mindenkor illedelemmel, esend- és rendben történjék.

12. Az utcákon és a tanodai épület előtti csoportosulás vagy zaj és lárma, oly tettek, melyek az ifjuság irányában csak rossz itéletekre nyujthatnának alkalmat.

13. Az iskolai padokon való faragás, rajzolás és írás, a falak bemocskolása vagy rongálása, továbbá a taneszközök és butorok megkárosítása tilos. A kárt az illető megtéríteni köteles, és ha azt szándékosan tette, fegyelmi büntetés alá is vonatik.

14. Nem szabad más jószágát megsérteni, annál kevésbbé azt igazságtalanul elsajátítani.

15. Ruhákat, könyveket, írószereket vagy egyéb tárgyakat, melyeket a tanuló saját használatára kapott, elidegeníteni, cserébe adni vagy elzálogosítani nem szabad. — Tilos a pénzkölesöngzés is és pénzre való bármiféle játék.

16. A vendéglőkben, korezmák- és kávéházakban, színházban vagy más ily helyeken való megjelenés, időzés és mulatás szigorú fegyelmi megrovás alá esik.

17. A dohányzás vagy szivarozás a tanulóknak már csak egészségi tekintetből sem engedtetik meg.

18. Tilos a fegyverek vagy botok hordozása, csónakázás; az erdőkben s a főhercegi ligetben a fáknak és eszerjéknek rongálása, madárfészkek pusztítása; veszélyes helyeken való csuszkálás, koresolyázás és fürdés, mely utóbbinál az illem szabályai mindenkor szem előtt tartandók.

19. A fegyelmi szabályok megsértői figyelmeztetési, intési, megdorgálási büntetés alá esnek. Ha az elősorolt büntetéseknak fokozatos súlyosbitása siker nélkül maradt, jogosítva van a tanári szék a tanulónak az intézetből leendő eltávolítását elhatározni.

20. Ha a tanuló kihágásában vagy bűntényében félreismerhetlen erkölcsi romlottság mutatkozik, és ez a többi tanulók erkölcsét is veszélyezteti: a tanártestület az illető tanulónak az ország összes tanodáiból való kizáratását javaslatba hozhatja a felsőbb tanhatóságnál, illetőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnál. — A kizárás esetében, valamint a csendes eltávolításakor is e büntetések alkalmazásának oka az elmeneti bizonyítványban kitétetik.

21. E szabályok pontos megtartásáért különösen felelősek a szülők vagy azok helyettesei. —

A régi bevett szokás szerint most is félévenként olvassa fel s magyarázza meg az igazgató az iskolai törvényeket és az osztályfőnökökkel együtt azon van, hogy szigorú fegyelmezés, a rend és figyelem ápolása által a kellő tanulmányi siker előmozdításának s a leghiztosabban eléressék. E czélból a tanítás megkezdése előtt az igazgató és a hetes tanár gondosan ügyelnek arra, hogy a tanulók lezkeiket ismételjék és a 10 percznyi szüneteket szellemi s testi üdülésökre használják.

A piarista tanárok ama régi szokása, mely szerint figyelemmel kísérték tanulóikat az iskolán kívül is, mulatságaikban s játékaikban, nem veszett ki ma sem. Most is lelkiismeretesen ügyelnek arra, milyen házi nevelésben részesül a vidéki tanuló, hol és mivel tölti szabad idejét és mily sikerrel használja az ifjúsági könyvtárt. Megszokták ezt a rend tagjai abban az időben, mikor

tekintélyes családok gyermekeit házukba fogadták és velök reggeltől estig, sokszor az egyetlen egy szobácskájukban, éjjel-nappal foglalkoztak. Ily convictusa volt a magyar-óvári társháznak 1832—1879-ig. A convictorok száma 1 és 14 között váltakozott. Évi 300—500 frtért teljes ellátást, lakást és tanítást nyertek az úgynevezett teljes convictorok, s évi 80—150 frtot fizettek a fél convictorok, kik csak ebédet kaptak s nappal a praefectus felügyelete alatt állottak. Számos jónévű magyar családnak gyermekei nevelkedtek a magyar-óvári piaristáknál, s ezek legtöbbször ma is örömmel s hálával emlékszik vissza e holdog tanuló éveire. Itt nevelkedtek: b. Meduyánszky László, Prileszky Tádé, Bezerédy, Römer, Niczky, Almássy, Barthodeiszky, Victoris, Deschán, Inkey, Kulifay, Borossán, Osztermayer, Kmethy, Argay családok fiai, Festetics Elek és Sándor grófok, Babarczy György báró, Tóth Imre¹⁾, Forgách Béla, Dezasse Ferencz grófok, az Ambró, Majthényi és Bittó családok gyermekei.

¹⁾ Mosonvármegye jelenlegi érdemdús alispánja.

VIII.

A GYMNASIUM RENDES TANÁRAINAK NÉVSORA
ÉS TANULÓINAK SZÁMA 1739/40–1893/94-IG.¹⁾

A névsor és a számadatok az intézet névkönyveiből vannak összeállítva, melyekben 1752/53-ig az aláírásoknál csak a keresztnév szerepel a szerzeteseknél szokásos P. = pater = áldozópap jelzéssel, a tanításra alkalmazott növendék-papok nevei mellett pedig magister, fr. = frater, vagy cl. = clericus jelzések olvashatók, melyeket egyöntetűség kedvéért np.-vel (növendékpap) fogok kifejezni.

1739/40.	1743/44.
P. Sebestyén, praefectus.	P. Venczel, praefectus.
P. István.	P. Chrysostom.
P. Mátyás.	P. Bódog.
Péter, np.	Tanulók száma : 126.
Tanulók száma : 110.	1744/45.
1740/41.	P. Péter, praefectus.
P. Sebestyén, praefectus.	Ráfáel, np.
P. Pál.	Jakab Antal, np.
Dániel, np.	Tanulók száma ; 125.
Tanulók száma : 109.	1745/46.
1741/42.	P. Péter, praefectus.
P. Sebestyén, praefectus.	P. János.
Dániel, np.	Jakab Antal, np.
Lajos, np.	Tanulók száma : 161.
Tanulók száma : 112.	1746/47.
1742/43.	P. Péter, praefectus.
P. Lénárd, praefectus.	P. János.
P. Illés.	Manó, np.
P. Ambrus.	Tanulók száma : 157.
Tanulók száma : 158.	

¹⁾ Közölte Balázs József az 1889–90. évi iskolai értesítőben.

1747/48.
P. Péter, praefectus.
P. Imre.
P. Fülöp.
Tanulók száma: 182.

1848/49.
P. Péter, praefectus.
P. Antonin
P. Fülöp.
Engelbert, np.
Tanulók száma: 152.

1749/50.
P. Péter, praefectus.
P. Gábor.
Boldizsár, np.
Tanulók száma: 144.

1750/51.
P. Péter, praefectus.
P. Jakab.
Adorján, np.
Tanulók száma: 131.

1751/52.
P. Péter, praefectus.
P. Henrik.
Adorján, np.
Tanulók száma: 141.

1752/53.
P. Péter, praefectus.
P. Henrik.
Adorján, np.
Tanulók száma: 175.

1753/54. *)
Krenn Péter, praefectus.
Balázsovics Placid.
Fuker József, np.
Tanulók száma: 163.

*) A névsorban ezentúl csak a nő-
vendékpapok vannak np.-vel jelezve,
nem jellettek áldozópapok.

1754/55.
Krenn Péter, praefectus.
Promperger Lukács.
Paschgall Adolf, np.
Tanulók száma: 186.

1755/56.
Krenn Péter, praefectus.
Promperger Lukács.
Pataki Fábian.
Bello József, np.
Tanulók száma: 181.

1756/57.
Krenn Péter, praefectus.
Tusleitner István.
Sárl Tamás, np.
Tanulók száma: 164.

1757/58.
Bukovay Venczel, praefectus.
Petrik Keresztély.
Simich Mátyás, np.
Tanulók száma: 129.

1758/59.
Bukovay Venczel, praefectus.
Lelovics Ignáz.
Jeger Károly.
Tanulók száma: 142.

1759/60.
Krenn Péter, praefectus.
Mulay Konstantin.
Jeger Károly.
Tanulók száma: 144.

1760/61. *)
Wáwrík Ödön, praefectus.
Schaffrath Lipót.
Jeger Károly.
Gartner Dávid, np.
Tanulók száma: 177.

*) E tanévben nyílt meg a szónok-
lat- és költészettani osztály.

1761/62.

Wawrik Ödön, praefectus.
Korák Theophil.
Szilez Károly.
Dományi Márk, np.
Tanulók száma : 219.

1762/63.

✓ Rigó Ádám, praefectus.
Horányi Elek. *)
Krolig Vazul.
Lekiits Glycer.
Tanulók száma : 180.

1763/64.

Wimmer Ágoston, praefectus.
Lelovics Ignác.
Pállya József.
Poór Kajetán, np.
Tanulók száma : 171.

1764/65.

Wimmer Ágoston
Victorisz György
Wimmer Ágoston, praefectus
Victorisz György.
Tomján Sándor.
Poór Kajetán, np.
Tanulók száma : 170.

1765/66.

✓ Némethy Lajos, praefectus.
Horányi Elek.
Malinovics Ignác, np.
Demeter Lajos, np.
Tanulók száma : 182.

1766/67.

Némethy Lajos, praefectus.
Keglevics János.
Jakos Ambrus.
Hauck Henrik, np.
Tanulók száma : 168.

*) Felváltotta: Victorisz György.

1767/68.

Némethy Lajos, praefectus.
Belányi Bernardin.
Perr Jakab, np.
Raab Adalbert, np.
Tanulók száma : 193.

1768/69.

Lalisz Elek, praefectus.
Kosztka Mihály, np.
Szivay János, np.
Vaisz Lipót, np.
Tanulók száma : 208.

1769/70.

Lelovics Ignác, praefectus.
Kázmér Ágoston.
Dományi Márk, np.
Vaisz Lipót, np.
Tanulók száma : 197.

1770/71.

Paschgall Adolf, praefectus.
Mayer Elek.
Kováts Antal.
Hell Zsigmond, np.
Tanulók száma : 170.

1771/72.

Petrik Keresztély, praefectus.
Mayer Elek.
Vinterhalter Benedek.
Hell Zsigmond, np.
Csik Lipót, np.
Tanulók száma : 150.

1772/73.

Edegger Boldizsár, praefectus.
Vinterhalter Benedek.
Rakovszky Gergely.
Dominkovics József, np.
Tanulók száma : 179.

1773/74.

Belloth József, praefectus.
Vinterhalter Benedek.
Kalus Szeverin.
Mayer János, np.

Tanulók száma: 174.

1774/75.

Lang Fülöp, praefectus
Vinterhalter Benedek.
Balkó György.
Mayer János, np.

Tanulók száma: 177.

1775/76.

Edegger Boldizsár, praefectus.
Hannulik Chrysostom.
Kubik Dénes.
Mayer János, np.

Tanulók száma: 145

1776/77.

Perez Manó, praefectus.
Kampfer Jakab.
Kubik Dénes.
Strobel György, np.

Tanulók száma: 130.

1777/78.*)

Perez Manó, igazgató.
Schroek Ineze.
Szalay Gábor, np.
Mager Károly, np.

Tanulók száma: 34.

*) E tanévben megszűnt a szónoklat- és költészettani osztály s három nyelvtani osztálylyal új tanterv lépett életbe német tannyelvvel és tanpénzzel, mi annyira apasztá a tanulók számát, hogy a gymnasium felsőbb rendeleltre 1789-ben bezárattott és csak 1798/99-ben nyílt meg ismét.

1778/79.

Perez Manó, igazgató.
Vitzigmann Vincze.
Mager Károly np.
Gozleth Fülöp, np.

Tanulók száma: 47.

1779/80.**)

Perez Manó, igazgató.
Vitzigmann Vincze.
Gozleth Fülöp, np.

Tanulók száma: 32.

1780/81

Perez Manó, igazgató.
Kurecz Aegid.
Lang Joachim, np.
Szaller Antal, np.

Tanulók száma: 41.

1781/82.

Perez Manó, igazgató.
Kurecz Aegid.
Greber Antal, np.
Kailing Ferencz, np.

Tanulók száma: 48.

1782/83.

Perez Manó, igazgató.
Kurecz Aegid.
Greber Antal, np.
Kailing Ferencz, np.

Tanulók száma: 44.

1783/84.

Perez Manó, igazgató.
Gerschlacher József.
Greber Antal, np.
Kailing Ferencz, np.

Tanulók száma: 49

1784/85.

Perez Manó, igazgató
Szalay Gábor

*) A II. nyelvtani osztály szüneteit.

Greber Antal, np.	1800/1.
Mikszó Mihály, np.	Jankovits János, igazgató.
Tanulók száma : 24.	Petykó András.
1785/86.	Horváth Nándor.
Perez Manó, igazgató.	Csiba Bertalan, np.
Poór Károly.	Tanulók száma : 71.
Szalay Gábor.	1801/2.*)
Greber Antal, np.	Jankovits János, igazgató.
Tanulók száma : 21.	Petykó András.
1786/87.	Dominkovits József.
Szalay Raphael, igazgató.	Haskó László, np.
Poór Károly.	Tomanóczy Bálint, np.
Szalay Gábor.	Schmidth Tamás, np.
Greber Antal, np.	Tanulók száma : 89.
Tanulók száma : 20.	1802/3.
1787/88.	Rabenhuber Bernát, igazgató.
Szalay Raphael, igazgató.	Petykó András.
Poór Károly.	Gerschlacher József.
Szalay Gábor.	Tomanóczy Bálint, np.
Greber Antal, np.	Schmidt Antal, np.
Tanulók száma : 21.	Csiba Bertalan, np.
1788/89.	Tanulók száma : 89.
Szalay Raphael, igazgató.	1803/4.
Szalay Gábor.	Rabenhuber Bernát, igazgató.
Poór Károly.	Petykó András.
Tanulók száma : 22.	Gerschlacher József.
1798/99.	Moró Mihály.
Tomján Sándor, igazgató.	Schmidt Antal, np.
Bertzely Károly.	Tamássy József, np.
Novák József.	Tanulók száma : 110.
Barkovits István, np.	1804/5.
Tanulók száma : 54.	Hemtnér Flóris, igazgató.
1799/800.	Vitzigmann Vincze.
Jankovits János, igazgató.	Zelinka Mihály.
Bertzely Károly.	Pancsó Ignác, np.
Petykó András.	Nagy Zsigmond, np.
Sumichraszt József, np.	Hegyi János, np.
Tanulók száma : 82.	Tanulók száma : 123.

*) E tanévben ismét megnyílt a szónoklat- és költézet-tani osztály.

1805/6.

Rabenhuber Bernát, igazgató.

Zelinka Mihály.

Styavnitzky Kajetán.

Pancsó Ignác, np.

Hegyi János, np.

Dietrich Miklós, np.

Tanulók száma: 135.

1806/7.

Rabenhuber Bernát, igazgató.*)

Zelinka Mihály, helyettes-igazgató.

Styavnitzky Kajetán.

Hegyi János, np.

Dietrich Miklós, np.

Csertó József, np.

Tanulók száma: 121.

1807/8.

Zelinka Mihály, helyettes-igazgató.

Malits György.

Dietrich Miklós, np.

Puntschafft József, np.

Rack Dénes, np.

Tanulók száma: 114.

1808/9.

Zelinka Mihály, igazgató.

Szabó Elek.

Bokross Ferencz.

Vidoss Incze, np.

Puntschafft József, np.

Rack Dénes, np.

Tanulók száma: 118.

1809/10.

Zelinka Mihály, igazgató.

Bokross Ferencz.

Kapfer Ferencz.

Vidoss Incze, np.

Orsonics Eerencz, np.

Rack Dénes, np.

Tanulók száma: 107.

1810/11.

Zelinka Mihály, igazgató.

Bokross Ferencz.

Kapfer Ferencz.

Faklits Imre.

Rack Dénes, np.

Szommer Ödön, np.

Tanulók száma: 105.

1811/12.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Bokross Ferencz.

Veszélka József.

Rack Dénes, np.

Szommer Ödön, np.

Hecker Adolf, np.

Tanulók száma: 86

1812/13.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Bokross Ferencz.

Veszélka József.

Rack Dénes, np.

Jallosics Endre, np.

Moenich Vilmos, np.

Tanulók száma: 107.

1813/14.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Veszélka József.

Bendik Ferencz.

Schunik József.

Reiszner Pál, np.

Moenich Vilmos, np.

Tanulók száma: 101.

1814/15.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Faklits Imre.

Bendik Ferencz.

*) Meghalt január 28-án.

Schunik József.
Reiszner Pál, np.
Moenich Vilmos, np.
Tanulók száma: 115.

1815/16.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.
Faklits Imre.
Bendik Ferencz.
Schunik József.
Konoppa József.
Virter Ambrus, np.
Tanulók száma: 125.

1816/17.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.
Faklits Imre.
Bendik Ferencz.
Schunik József.
Konoppa József.
Luptsánszky Elek, np.
Tanulók szám: 131.

1817/18.

Grosser János, igazgató.
Faklits Imre.
Bendik Ferencz.
Csertő József.
Konoppa József.
Luptsánszky Elek, np.
Tanulók száma: 126.

1818/19.

Grosser János, igazgató.
Faklits Imre.
Bendik Ferencz.
Csertő József.
Konoppa József.
Luptsánszky Elek, np.
Tanulók száma: 105.

1819/20.

Grosser János, igazgató.
Faklits Imre.

Bendik Ferencz.
Csertő József.
Konoppa József
Reiszner Pál, np.
Tanulók száma: 113.

1820/21.*)

Grosser János, igazgató.
Faklits Imre.
Bendik Ferencz.
Csertő József.
Konoppa József.
Vázner Ferencz, np.
Tanulók száma: 147.

1821/22.

Grosser János, igazgató.
Faklits Imre.
Csertő József.
Konoppa József.
Wagner Márk.
Hoffmann Ignác.
Sláby Antal.
Tanulók száma: 174.

1822/23.

Grosser János, igazgató.
Faklits Imre.
Csertő József.
Konoppa József.
Wagner Márk.
Hoffmann Ignác.
Windisch Alajos, np.
Tanulók száma: 162.

1823/24.

Grosser János, igazgató.
Faklits Imre.
Csertő József.
Konoppa József.
Unger Pál.

*) E tanévtől kezdve négy nyelv-
tani osztály volt.

Schwericz Ineze, np.	1828/29.
Fabianics Ignác, np.	Grosser János, igazgató.
Tanulók száma: 154.	Konoppa József.
1824/25.	Unger Pál.
Grosser János, igazgató.	Kandl Adolf.
Faklits Imre.	Joachimstadt Konstantin.
Csertő József.	Kardhordó Ambrus.
Konoppa József	Belányi Ferencz, np.
Unger Pál.	Tanulók száma: 169.
Schwerinecz Ineze, np.	1829/30.
Fabianics Ignác, np.	Faklits Imre, igazgató.
Tanulók száma: 176.	Konoppa József.
1825/26.	Unger Pál.
Grosser János, igazgató.	Tóth Ignác.
Faklits Imre.	Joachimstadt Konstantin.
Csertő József.	Schedl Alajos, np.
Konoppa József.	Intze Ferencz, np.
Unger Pál.	Tanulók száma: 162.
Szép Lajos.	1830/31.
Schirkhuber Móriecz, np.	Faklits Imre, igazgató.
Tanulók száma: 208.	Konoppa József.
1826/27.	Unger Pál.
Grosser János, igazgató.	Tóth Ignác.
Faklits Imre.	Windisch Alajos.
Konoppa József.	Koretz Lőrincz.
Unger Pál.	Schedl Alajos, np.
Szép Lajos.	Tanulók száma: 144.
Schirkhuber Móriecz, np.	1831/32.
Ruff József, np.	Faklits Imre, igazgató.
Tanulók száma: 192.	Unger Pál.
1827/28.	Windisch Alajos.
Grosser János, igazgató.	Kutsarik Sándor.
Faklits Imre.	Wengritzky József.
Konoppa József.	Wolf János, np.
Unger Pál.	Hanzély Mihály, np.
Kandl Adolf.	Tanulók száma: 124.
Joachimstadt Konstantin.	1832/33.
Ruff József, np.	Faklits Imre, igazgató.
Tanulók száma: 164.	Unger Pál.

Windisch Alajos.
Kutserik Sándor.
Wengritzky József.
Winkler Antal, np.
Hartl Ferencz, np.
Tanulók száma: 127.

1833/34.

Faklits Imre, igazgató.
Unger Pál.
Windisch Alajos.
Bartos Károly.
Wengritzky József.
Fentz Károly, np.
Melezner Sándor, np.
Tanulók száma: 122.

1834/35.

Bendik Ferencz, igazgató.
Plattner Ferencz.
Windisch Alajos.
Bartos Károly.
Wengritzky József.
Lauriger József, np.
Hrabovszky Fülöp, np.
Tanulók száma: 132.

1835/36.

Bendik Ferencz, igazgató.
Windisch Alajos.
Bartos Károly.
Wengritzky József.
Faeth Alajos.
Czimmer György, np.
Hollermayer Elek, np.
Tanulók száma: 149.

1836/37.

Bendik Ferencz, igazgató.
Tóth Lajos.
Wengritzky József.
Ruth János.
Faeth Alajos.

Hollermayer Elek, np.
Schmid Ödön, np.
Tanulók száma: 166.
1837/38.

Bendik Ferencz, igazgató.
Jaeger Agoston.
Wengritzky József.
Ruth János.
Faeth Alajos.
Vertler Mátyás.
Suhajda Sándor, np.
Tanulók: száma 188.
1838/39

Bendik Ferencz, igazgató.
Demeter Alajos.
Wengritzky József.
Faeth Alajos.
Matejka Antal.
Moró Imre.
Gieszwein István, np.
Tanulók száma: 195.
1839/40.

Bendik Ferencz, igazgató.
Wengritzky József.
Magyarász Ineze.
Faeth Alajos.
Richter Rudolf.
Moró Imre.
Gieszwein István, np.
Tanulók száma: 202.
1840/41.

Bendik Ferencz, igazgató.
Wengritzky József.
Magyarász Ineze.
Faeth Alajos.
Richter Rudolf.
Moró Imre.
Rajmann Antal, np.
Tanulók száma: 203.

1841/42.

Bendik Ferencz, igazgató.
Wengritzky József.
Korbonits Béla.
Faeth Alajos.
Richter Rudolf.
Herbánszky Adolf.
Heiszler József, np.

Tanulók száma: 165.

1842/43.

Bendik Ferencz, igazgató.
Windisch Alajos
Korbonits Béla.
Richter Rudolf.
Baranyai Zsigmond.
Herbánszky Adolf.
Spindlhuber Ede.

Tanulók száma: 182.

1843/44.

Bendik Ferencz, igazgató.
Mannhardt Ignác.
Taschler János.
Richter Rudolf.
Herbánszky Adolf.
Spindlhuber Ede.
Domanek Alajos.

Tanulók száma: 174.

1844/45.

Jaeger Ferencz, igazgató.
Cserbay István.
Richter Rudolf.
Matejka Antal.
Domanek Alajos.

Trautwein János. ¹⁾
Kováts Ágost, np.

Tanulók száma: 154.

1845/46.

Jaeger Ferencz, igazgató.
Cserbay István.

Richter Rudolf.
Matejka Antal.
Domanek Alajos.
Trautwein János.
Kováts Ágost, np.

Tanulók száma: 139.

1846/47.

Jaeger Ferencz, igazgató.
Cserbay István.
Richter Rudolf.
Matejka Antal.
Eiszler József.
Trautwein János.
Hütter György, np.

Tanulók száma: 130.

1847/48.

Jaeger Ferencz, igazgató.
Cserbay István.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Trautwein János.
Gieszwein István.
Hütter György, np.

Tanulók száma: 124.

1848/49.

Burián Boldizsár, igazgató.
Dezső János.
Cserbay István.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Trautwein János.
Gieszwein István.

Tanulók száma: 54.

1849/50.*)

Williger József, igazgató.
Dezső János.

*) 1850. évi szept. 7-én 1354. sz. a. rendelettel a gymnasium felüggesztetett és csak 1854-ben nyílt meg ismét az I. és a következő években fokozatosan a II., III. és IV. osztály; a szónoklat- és költészettani osztály megszűnt.

is Csaplár József spirituális, 1)

Eiszler József.

Kotték Nándor.

✓ Csaplár Benedek. 2.

Mihály Alajos.

Hartmann Lőrincz.

Tanulók száma: 62.

1854/55.

Windisch Alajos, igazgató.

Kropper Alfréd, np.

Tanulók száma: 24.

1855/56.

Windisch Alajos, igazgató.

Steiger József.

Kropper Alfréd, np.

Tanulók száma: 45.

1856/57.

Windisch Alajos, igazgató.

Richter Rudolf.

Peck Ágoston.

Szvoboda Gyula, np.

Berez Antal, np.

Tanulók száma: 65.

1857/58.

Windisch Alajos, igazgató.

Ruff József.

Richter Rudolf.

Eiszler József.

Peck Ágoston.

Arnold Károly, np.

Tanulók száma: 86.

1858/59.

Windisch Alajos, igazgató.

Ruff József

Richter Rudolf.

Eiszler József.

Sárváry Béla.

Csász Imre, np.

Tanulók száma: 86.

1859/60.

Windisch Alajos, igazgató.

Richter Rudolf.

Lechner Imre.

Eiszler József.

Zubecsek Lénárd.

Szvoboda Gyula, np.

Tanulók száma: 84.

1860/61.

Windisch Alajos, igazgató.

Richter Rudolf.

Lechner Imre

Eiszler József.

Schmiding József.

Szvoboda Gyula, np

Tanulók száma: 84.

1861/62

Vashegyi (Windisch) A. igazgató.

Richter Rudolf.

Eiszler József.

Rejtényi Antal.

Szvoboda Gyula, np.

Csornai Ignác, np.

Tanulók száma: 105.

1862/63.

Vashegyi Alajos, igazgató

Richter Rudolf.

Eiszler József.

Rejtényi Antal.

Szvoboda Gyula, np.

Radocsay Ferencz, np.*)

Letlinger Károly, np.

Tanulók száma: 98.

1863/64.

Vashegyi Alajos, igazgató.

Richter Rudolf.

Eiszler József.

Szabadi (Szvoboda) Gyula.

*) Meghalt január 21.

1.) *Előjegyzés Szabadi Gyula névén a 1863. évi. XX. m. 116. old.*
2.

Pintér Elek, np.
Frank Ferencz, np.
Tanulók száma : 115
1864/65.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Polák János.
Pomp Kálmán, np.
Schmidt Ágoston, np.
Tanulók száma : 103.
1865/66.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Polák János.
Pomp Kálmán, np.
Schmidt Ágoston, np.
Tanulók száma : 117.
1866/67.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Zelenay János, np.
Kappler János, np.
Tanulók száma : 125.
1867/68.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Kappler János, np.
Fuchs János, np.
Tanulók száma : 106.
1868/69.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.

Eiszler József.
Peck Ágoston.
Szeitz Alajos, np.
Balácsi József, np.
Tanulók száma : 124.
1869/70.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Maywald József, np.
Hetlinger József, np.
Tanulók száma : 126.
1870/71.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Propper János, np.
Firtinger Jákó, np.
Tanulók száma : 107.
1871/72.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Merényi Lajos, np.
Firtinger Jákó, np.
Tanulók száma : 94.
1872/73.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Tóth Gyula, np.*)
Gótsch József, np.
Janny László, np.
Tanulók száma : 91.

*) Megbetegedett.

1873/74.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Szőlgyémi János, np.
Simoncsics György, np.

Tanulók száma: 92.

1874/75.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Szőlgyémi János, np.
Simoncsics György, np.

Tanulók száma: 92.

1875/76.

Vashegyi Alajos, igazgató. *)
Kapronczay Ede, helyettes-igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József **)
Peck Ágoston.
Vajda Ferencz, np.
Drajkó Béla, np.
Tóth György, np.

Tanulók száma: 91.

1876/77.

Faeth Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Peck Ágoston.
Oszwald Béla.
Vajda Ferencz, np.
Drajkó Béla, np.

Tanulók száma: 103.

1877/78.

Faeth Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.

*) Meghalt november 13-án.
**) Meghalt január 11-én.

Peck Ágoston.
Oszwald Béla.
Vajda Ferencz.
Drajkó Béla.

Tanulók száma: 108.

1878/79.

Faeth Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Peck Ágoston.
Oszwald Béla.
Vajda Ferencz.
Drajkó Béla.

Tanulók száma: 101.

1879/80.

Faeth Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Ivánfi Ede.
Peck Ágoston. *)
Oszwald Béla.
Drajkó Béla.
Sarang József, np.

Tanulók száma: 103.

1880/81.

Faeth Alajos, igazgató.
Ivánfi Ede.
Peck Ágoston.
Oszwald Béla.
Drajkó Béla.
Sarang József, np.

Tanulók száma: 109.

1881/82.

Faeth Alajos, igazgató.
Ivánfi Ede.
Peck Ágoston.
Brenner Lajos.
Alleker Lajos.
Schmidt Ágoston ifj.

Tanulók száma: 135.

*) Megbetegedett.

1882/83.

Várady Móricz, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.

Brenner Lajos.

Alleker Lajos.

Schmidt Ágoston ifj.

Tanulók száma: 129.

1883/84.

Várady Móricz, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.

Brenner Lajos.

Alleker Lajos.

Schmidt Ágoston ifj.

Tanulók száma: 131.

1884/85.

Várady Móricz, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.

Brenner Lajos.

Alleker Lajos.

Schmidt Ágoston ifj.

Tanulók száma: 131.

1885/86.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.

Brenner Lajos.

Zsigmond József.

Pap János.

Tanulók száma: 132.

1886/87.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.*)

Zsigmond József.

Pap János.

*) Megbetegedett.

Miklóssy Sándor.

Harkay István, np.

Tanulók száma: 107.

1887/88.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Polák János.

Sárgay Antal.

Zsigmond József.

Mészáros Ferencz.

Tanulók száma: 111.

1888/89.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Polák János.

Horváth Sándor.

Kroll Rudolf.

Mészáros Ferencz.

Tanulók száma: 102.

1889/90.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Polák János.

Horváth Sándor.

Etele Károly.

Kroll Rudolf.

Tanulók száma: 107.

1890/91.

Rappensberger Vilmos, igazgató.

Ivánfi Ede.

Polák János.

Weigang Kal. József.

Etele Károly.

Popini Albert.

Tanulók száma: 105.

1891/92.

Rappensberger Vilmos, igazgató.

Weigang Kal. József.

Farkas Iguác.

Etele Károly.
Popini Albert.
Boross Antal.

Tanulók száma : 107.

1892/93.

Rappensberger Vilmos, igazgató.
Weigang Kal. József.
Farkas Ignác.
Etele Károly.

Popini Albert.
Réger Ede, np.

Tanulók száma: 107.

1893/94.

Rappensberger Vilmos, igazgató.
Wigang Kal. József.
Etele Károly.
Fludorovics Zsigmond.
Lób Antal
Szabó Ignác, np.

Tanulók száma: 118.

A bejegyzett tanulók összes száma: 17.562.

Az óvári gymnasium tanártestületeinek névsorában igen sok oly kiváló piaristával találkozunk, kiknek érdemeiről itt megemlékezni nemcsak illő, de méltányos is, mert ezek nem pusztán kötelességeiket végezték kalasanzai buzgóssággal, hanem azonfelül Isten dicsőségének emelésére, a rend- és különösen az óvári társház és gymnasium ügyeinek felvirágzására, a tudományok és szépművészetek terjesztésére, a nemzeti érdekek megóvására s a társadalmi kérdések kellő megoldására is értékesítették idejüket s tehetségeiket

Rendes s áhitatra serkentő isteni tisztelet és a szentségeknek készséges kiszolgáltatása voltak mindenkor legőszintébb törekvései az óvári piaristáknak. Erről tanuskodnak nemcsak a megyés püspök, a vármegyei- és városi előljáróságok által időközönként kiadott bizonyítványok, hanem a győri egyházmegye lelkészkező papsága is, mely nem egyszer emlékezett meg s nyilatkozik hálással ma is ama szives szolgálatokról, melyekre a piaristákat mindenkor készen találta. Tanuskodik erről azon előszeretet, melylyel az óvári közönség fel szokta keresni a piaristák kis kápolnáját, melynek legujabban — 1891-ben — történt restaurálására rövid két-három hónap alatt majdnem két ezer frtnyi összeg folyt be önkéntes adakozás útján. — E csinos kápolna gondozása és az isteni tisztelet emelése körül különösen buzgólkodtak: Krenn Péter, Némethy Lajos, Tomján Sándor, Jankovics János, Zelinka Mihály, Kapfer Ferencz, Grosser János, Faklics Imre, Konopa József, Bendik Ferencz, Jaeger Ferencz, Vashegyi Alajos, Trautwein János, Kapronczay Ede, Balássy József és mások. —

Azok közül, kiknek lelkiismeretes és buzgó fáradozásai, a rend szellemi és anyagi előhaladását czélzó törekvései általános elismerésben részesültek s kik érdemeiknél fogva későbbben a rend főnökei lettek, vagy a rend kormányzásában részt vettek, említendőek: Dományi Márk, Grosser János és Tamássy József, mint a rend egykori főnökei — és Jallošics Endre, Schirkhuber Mór, Ruth János, Jaeger Ferencz, Trautwein János, Williger József és Frank Ferencz¹⁾, mint a kormánynak volt tagjai.

¹⁾ Jelenleg is kormánytanácsos és budapesti házfőnök.

A tárház anyagi ügyeinek gondozásában, az oly gyakran szükségessé vált építkezések és átalakítások keresztülvitelében és gymnasium helyiségeinek czélszerű berendezésében s felszerelésében különös ügyszeretettel fáradoztak: Krenn Péter, Wawrik Ödön, Perez Manó, Jankovics János, Hoffmann Sebestyén, Grosser János, Faklics Imre, Bendik Ferencz, Richter Rudolf és Faeth Alajos.

Az intézet volt tanárai közül egyesek már Ovárott, s mások később sikerrel kezelték a lantot is. Ezek közül büszkeséggel említhetjük a következő piarista költöket: Jallošics Endrét, Demether Alajost, Hannulik Krizostótot, Bokross Ferenczet, Reiszner Pált és a ma is élő veterán költönket Kucserik Sándort.

Az irodalom terén szép nevet vívtak ki maguknak s részben ma is sikerrel forgatják a tollat: Horányi Elek, ki philosophiai, matematikai, physikai, didactikai, s később történeti munkákat írt; Csaplár Benedek, a ma is fáradhatatlanul munkálkodó tudós és író; Peck Ágoston, kinek nagy szorgalommal gyűjtött természettudományi tárgyait ma is használja a tanintézet, és ki a megye faunáját és floráját oly kiváló szakértelemmel nemcsak összegyűjtötte, hanem le is írta¹⁾; Ivánfi Ede, ki régészeti, heraldikai és genealogiai tanulmányait nem egy értekezésben ismertette s ma is értékesíti a vármegye történeti és régészeti társulatánál.

A tankönyvirodalom terén ismeretesek: Schirckhuber Móricz, Korecz Lőrincz Trautwein János, idős Schmidt Ágoston, Maywald József és Tóth György. Legtöbbben tanügyi, neveléstani vagy szakértekezésekben mutatták be tapasztalataikat s tanulmányaikat s ezek között különösen azokat említjük fel, kik az óvári gymnasium évi értesítőibe írtak. Ezek az egyes tanévek sorrendje szerint a következők:

Vashegyi Alajos: A magyar-óvári gymnasium története. Az 1867/8. és 1869—70-iki értesítőben²⁾. Oszwald Béla: Az összhangzó házi s iskolai nevelésről 1876—77-ben. — A hazugságnak mikénti kiirtása a gyermeki szívből. 1880—81-ben. Peck Ágoston: Magyar-Óvár környékének Cerambycidái 1877—78 és 1878—79-ben. Drajkó Béla: A latin nyelv az algymnasiumban. 1879—80-ban.

Ivánfi Ede: Mosonvármegye multjából. 1881—82-ben. A régészet becse, fejlődése általában és alkalmazása Mosonvármegyében. 1882—83-ban.

Alleker Lajos: Az egyházi és világi lovagrendek, 1883—84-ben.

Ifj. Schmidt Ágoston: A Bakony. 1884—85-ben. Balázs József: Az engedélyezett vagy eltiltott tan- és segédkönyvek betűsoros jegyzéke 1816-tól az engedélyezett tankönyvek XXXII. jegyzékéig. 1885—86-ban. — A gymna-

¹⁾ Major Pál Mosonmegye monographiájában M.-Óvár, 1878.

²⁾ A 14 lapra terjedő közlemény a jelen soroknak is egyik legalaposabb forrása.

sium tanárai- és tanulóinak száma 1739—40-től 1889—90-ig¹⁾. 1889—90-ben. Merényi Kalmán²⁾: A tornászat szerepe gymnasiumainkban. 1886—87. Zsigmond József: A család támogassa az iskolát. 1887—88. Horváth Sándor: Magyarország viszonya Németországhoz a Hunyadiak korában. 1888—89-ben.

Rappensberger Vilmos: A magyar-óvári kegyes-tanítórendi gymnasium tanulói segélyalapja. 1890—91-ben.

Popini Albert: Néhány szó Horatiusról az 1891—92. és Schiller életének rövid vázlata (Sir Eduard Bulwer Lytton után). 1892—93-ban.

A tanítás és nevelés fogadalomszerű kötelessége lévén minden piaristának nem volna helyén, hogy az e téren teljesített szolgálatokról s azok végrehajtóiról külön megemlékezzünk. Annyit mondhatunk, hogy a kellő buzgalom nem hiányzott soha, még akkor sem, mikor a siker talán nem állott arányban a reá fordított idővel s a méltányos követelésekkel.

Ugyanily általános buzgóság mutatkozik a nemzeti szellem ápolása és fejlesztése körül. A milyen küzdelmet fejtettek ki a lengyel piaristák a lengyel nemzetiség érdekében, épen olyan lelkes hazaszeretet hevítette a magyar piaristák szívét a magyar nemzeti ügy védelmében, az édes hazai nyelv terjesztésében s az ősi erényeknek az utókorra való átörökítésében. Magyar szó hangzott az óvári piaristák iskoláiban akkor is, mikor ezt szigorú rendeletek tiltották s annak daczára, hogy az iskola székhelyének uralkodó nyelve a német s tannyelve a latin volt.

A nemzeti szellem ily lelkes ápolásának tulajdonítható, hogy a mikor az iskolafentartók szabadon dönthettek a tannyelv behozatala dolgában, a magyart választották azt követelve, hogy az ifjúság minél előbb sajátítsa el a hazai nyelvet.

A kegyes-tanítórendnek a gyakorlati étellel való összeköttetése hozta magával, hogy a rend tagjai a társadalmi élet egyes — a papi és tanári állással összeegyeztethető mozgalmában is részt vegyenek. Az óvári társház tagjai azért mindenkor szívesen követték a vármegye s a város polgárainak felhívását, mely őket a közjő előmozdítására vonatkozó kérdésekben közreműködésre szólította. Innen van, hogy az óvári társháznak egyes főnökei s a gymnasium igazgatói mint választott bizottsági tagok, városi képviselők és iskolaszéki tagok működtek, vagy azok képviselőletében és megbízásából küldöttségekben részt vettek, ünnepélyes alkalmakkor szónokoltak.

Ily megtisztelő küldetésben mint megyebizottsági tag vett részt 1825-ben Grosser János, kit a vármegye azzal bizott meg, hogy a Pozsonyból Budára szállítandó sz. koronát s koronázási jelvényeket Kőpcsényben, a megye hatá-

¹⁾ Ennek nyomán készült az ezen munkában közölt névsor is.

²⁾ A gymnasium tornatanítója már 1876 óta, és a helybeli elemi népiskola igazgató tanítója.

rán üdvözölje. Mint megyebizottsági tagok működtek még Faklies Imre és Bendik Ferencz. Városi képviselők s később iskolaszéki tagok rendszeren a házfőnökök, illetőleg gymnasiumi igazgatók voltak. Említendő még a tanári testületek tagjainak azon üdvös működése, melyet úgy a mosonmegyei történeti és régészeti egyletben, valamint a magyar-óvári Széchenyi-körben kifejtettek.

Az első 1883-ban alakult s kitartó buzgalmát ma már számottevő eredmények hirdetik.¹⁾ Ezen egyletnek rendes tagjai közé tartozik az óvári gymnasium is, s ennek volt tanárai közül különösen Ivánfi Ede buzgólkodott s fáradozik ma is az egylet felvirágzása körül.

A Széchenyi kör 1881-ben keletkezett s czélul azt tűzte ki, hogy irodalmi és művészeti előadások, felolvasások tartása, könyvtár alapítása és társas összejövetelek rendezése által a magyar nemzeti szellemű és nyelvi műveltség fejlesztessék s ezzel összeköttetésben a magyar társadalmi élet emeltessék.

Eme figyelemre méltó körnek törekvéseit is kellő buzgalommal támogatják a gymnasium tanárai, a mennyiben felolvasások s ünnepi beszédek tartásával buzgón közreműködnek a szép czél elérésében.

Tekintetbe véve a piarista tanároknak a fennebbieken érintett közreműködését Magyar-Óvár kulturális és társadalmi mozgalmában, s hozzáadva azt, hogy iskolájukban eddig már körülbelül 10 ezer idegen — többnyire németajkú ifjú megtanult magyarul, szerénytelenség nélkül mondhatjuk, hogy az óvári piaristák nem voltak méltatlanok a velők szemben oly sokszor hangoztatott elismerésre. Ebből kifolyólag az sem vonható kétségbe, hogy az óvári gymnasium létezési joga indokolva van. Indokolva van nemcsak mint a 2041 □ km. területű és 85.961 lelket számláló Mosonyvármegyének egyetlen középiskolája, hanem mint a nemzeti szellem egyik nagyobb központú végvára is.

Ha még azt is tekintetbe vesszük, hogy Magyar-Óvár városa nem nélkülözheti amaz anyagi hasznot sem, mely neki e középtanoda vezetőinek és látogatóinak ellátásából jut, tisztán áll, hogy a magyar-óvári gymnasium további fennállása, úgy szellemi, mint anyagi, — úgy nemzeti, mint helyi érdekekből nemcsak kívánatos, de szükséges is.

Ezen állításnak támogatására szolgáljon még a következő statisztikai kimutatás, mely az óvári gymnasium volt tanulóinak vallási, anyanyelvi és illetőségi viszonyaira vet némi világot. A 17.562 tanuló közül volt:

a) Vallásra nézve:	90%	róm. katolikus.
	0.08%	görög keleti.
	1.60%	ágostai evangélikus.
	0.40%	evang. református.
	7.92%	mózes hittű.

¹⁾ Az 1893-ban emelt új megyei székházban két teremből álló muzeum áll az egylet rendelkezésére; itt vannak elhelyezve a vármegye tört. és régészeti gyűjteményei, melyek vasárnaponként megtekinthetők.

- b) Anyanyelvre nézve: 40% magyar
50% német
4% horvát
3.75% tót
2.25% más nyelvű
- c) Illetőségre nézve: 27% magyar-óvári
34% mosonmegyei
37% más megyebeli és
2% külföldi.
-

IX.

ÖSZTÖNDÍJAK, SEGÉLYZÉSEK S JUTALMAZÁSOK.

Kevés gymnasium van hazánkban, hol a szorgalmas és szegénysorsú tanulók anyagilag oly bőségesen segélyeztetnének, mint az óvári gymnasiumban. Eltekintve attól, hogy egyes tanulók (évenként 3—4) teljes ellátásban részesülnek a rendházban s egy-kettő a városnak jobb módú polgárainál is, nem számítva azt, hogy a rendes évi tandíj állandóan kisebb, mint más intézetekben, s hogy a tanuló ifjúság 15 - 20°/₁₀₀ rendszeren fel volt s fel van jelenleg is mentve a tandíj fizetése alól, a tanulók 20—25°/₁₀₀ a azonfelül ösztöndíjban, majd segélyezésben vagy jutalomban részesül.

Az anyagi segélyezések, melyekben az óvári gymnasium tanulói részesültek és még ma is részesülnek, a következő forrásokból erednek:

I. Ösztöndíjak.

a) A tanintézet saját ösztöndíj-alapja.

Saját ösztöndíj alappal az óvári gymnasium 24 év óta rendelkezik. Alapítója Szálé János, ki azt 1870-ik évi márczius 20-án Magyar-Óvárrott kelt végrendeletének következő pontjával alapította: „Zweitens. Zweitausend fl. ö. W. bestimme ich als Kapital auf ein Stipendium für einen der besten armen, katholischen und sittlichen Studenten der letzten Klasse im hierortigen Gymnasium der P. P. Piaristen; demnach alljährlich auf einen anderen mit gleichen Eigenschaften überzugehen hat.“

Néhai ifj. Szálé János született 1810. márczius 14-én. Magyar-Óvárrott. Atyja János. Mosonvármegye első aljegyzője volt, — anyja Anna, Némethszeghy István alispánnak leánya. Ifj. Szálé János tanulmányait I—VI. osztályig a magyar-óvári gymnasiumban végezte s aztán Győrött folytatta. Már 1828-ban szülővárosában megyei irnokká neveztetett ki és 1831-ben a magyar terstörtséghez került, hol annak megszünéseig szolgált¹⁾. Visszajövén Óvárra, 1849-ben a megyei kormánybiztos mellett titkári minőségben s későbbben mint megyei másodbiztos szolgált.

¹⁾ Mosonvármegye levéltárának adatai szerint. T. Ékei Antal ur szivességéből.

Az 50-es évek vége felé annyira gyengült egészsége, hogy kilépett hivatalából és nem lévén családja, az óvári kegyes tanítórendi házba vonult, hol súlyos baja daczára tizenkét esztendeig élt nyugodtan, olvasással s festéssel töltve napjait. Baja — hátgerinezsorvadás — évről-évre súlyosbodott, és a leggonoszabb ápolás sem volt képes meghosszabbítani élete fonalát, mely 1870. évi április hó 13-án kettő szakadt. A társház tagjai őszintén megsiratták a 60 éves aggastyánt, ki hogy mennyire jól érezte magát közöttük, mutatja ama kiváló háladatosság, melylyel végrendeletében is nemcsak a rendházzól s kápolnájáról, a házi könyvtárról s a gymnasiumi physikai szertárról, hanem a gymn. tanuló ifjúságról s mindazokról megemlékezett, kik neki bármily csekély szolgálatot tettek.

Nyugodjék békében és szíve jóságát jutalmazza meg a jó Isten az örök élettel!

A 2000 frtnyi alapítvány 1890-ig a mosonmegyei takarékpénztárban jövedelmezett; ez évben az igazgató 5%-os magyar papírjáradék kötvények et vásárolt, s ezek 1893-ban konvertáltattak 4100 korona névértékű 4%-os koronajáradék kötvényekre.

Az évi kamatokat az 1870—71. isk. évtől kezdve évről-évre a IV. osztályt végzett legjobb, róm. kath. vallású s szegény tanuló kapja.

Az 1891—92. évig 100 frt volt ezen alap évi jövedelme, a konverzió óta a jövedelem 8—10 frttal csökkent.

A lefolyt iskolai év végeig 2272 frt volt az összes jövedelem, illetőleg a kifizetett teljes ösztöndíj összeg.

b) Másnemű idegen ösztöndíj.

Idegen ösztöndíjakat a magyar-óvári gymn. tanulók a következő alapokból élveztek:

1. Rendes ösztöndíjakat:

Budai Mária Terézia-félét az orsz. kormánytól: 200 frtosat 1809—11. és 1816-ban egy-egy tanuló, 1818—19-ben két tanuló, 1820-ban egy tanuló, Összesen 9 tanuló 1800 frt; 160 frtosat: 1804—8, 1816—18, 1821, 1827—1828, 1834, 1839 és 1879-ben egy-egy tanuló. (Összesen 14 tanuló 2240 forintot).

Váci Mária Terézia-félét az orsz. kormánytól: 160 frtosat. 1810—11. és 1832-ben egy-egy tanuló. (Összesen 3 tanuló 480 frtot).

A Ferdinánd királyi alapból az orsz. kormánytól: 160 frtot egy tanuló 1830-ban.

Szelepcsényi alapból az esztergomi káptalantól: 160 frtosat. 1810—11, 1822—23-ban egy-egy tanuló. (Összesen 4 tanuló 640 frtot).

Lippay-félét az orsz. kormánytól: 200 frtosat. 1818-ban egy tanuló és 1875-ben 120 frtosat egy tanuló. (Összesen 2 tanuló 320 frtot).

Pázmán-féle alapból részint a primástól, részint az esztergomi káptalantól: 160 frtosat, 1818. egy-, 1819. két-, 1823-ban két-, 1824—26. és 1848-ban egy-egy tanuló. (Összesen 9 tanuló 1440 frtot).

Széchen-féle alapból az orsz. kormánytól: 160 frtosat. 1814-ben egy tanuló.

Koháry-félét az orsz. kormánytól: 160 frtosat. 1826-ban egy tanuló.

Török-félét a pozsonyi káptalantól: 100 frtosat. 1831-ben egy tanuló.

Széchenyi-félét a győri püspöktől: 160 frtosat. 1864-ben egy- és 120 frtosat. 1876-ban szintén egy tanuló. (Össze-en 2 tanuló 280 frtot).

Vásárhelyi Mátyás-félét a nyitrai püspöktől: 68 frtosat. 1839-ben egy tanuló.

Jövedéki bírság alapból a m. kir. pénzügyminiszteriumtól: 60 frtosat. 1882 és 1887—89-ben: 100 frtosat. 1882-ben egy-egy tanuló. (Összesen 3 tanuló 180 frtot).

A győri kir. árvaalapból a győri káptalantól majd a vallás- és közokt. m. kir. miniszteriumtól: 40 forintost 1834—1838: 80 forintot 1856, 1875-ben, 100 frtosat. 1876. és 1893—1894-ben egy-egy tanuló (Összesen 10 tanuló 660 frtot).

Mattyasovszky-püspökfélét a m. kir. belügyminiszteriumtól: 90 frtosat. egy tanuló 1891-ben.

Harrach-félét Harrach József gróftól, majd a miniszterium s részben Mosonmegye utján: 160 frtosat. 1800—1803, 1807—1811, 1814, 1818—1820, 1824—1826, 1828—1831, 1847; 120 frtosat. 1876—1878 és 1887—1889-ig; 72 frtosat. 1873—1875 egy-egy tanuló. (Összesen 29 tanuló 4236 frt).

2. Rendkívüli ösztöndíjakat.

Benök-félét a szombathelyi káptalantól: 120 frtosat. 1889—1892-ig egy-egy tanuló. (Összesen 3 tanuló 360 frt).

Megyeri-féle alapból a szombathelyi káptalantól 270 frtosat. 1848-ban egy tanuló.

Mészáros-féle családi ösztöndíjat Pozsonyvármegyétől 25 frtosat. 1830—1832 és 1835—1836, egy-egy tanuló. (Összesen 5 tanuló 125 frt.)

Niezky Lázár-féle családi ösztöndíjat 104.50 frtosat. 1828-ban egy tanuló.

Nunkovics András-félét Mosonmegyétől: 42 frtosat. 1848—1864 és 100 frtosat. 1839-ben egy-egy tanuló. (Összesen 3 tanuló 184 frt.)

Schédy-félét Szakolecza városa részéről: 50 frtosat. 1835 két tanuló.

József Ágost-félét a pannonhalmi főapáttól 50 frtosat. 1893-ban egy tanuló.

Röck-Szilárd-féle nevelési segélyt a m. kir. igazságügyi miniszteriumtól 80 frtosat. 1891—1893. (Összesen 240 frt.)

Másnemű idegen ösztöndíjban tehát összesen 112 tanuló részesült és az élvezett ösztöndíjak összege kitesz 14.807.50 frtot.

II. A tanulói segélyalap.¹⁾

A középiskolai oktatás általános célja, hogy üdvös hatása — az erkölcsi és szellemi előhaladás mellett — kiváltképen a társadalmi osztályok azon rétegeire terjedjen ki, melyekből a művelt társadalmi élet munkásainak zöme kerül ki.

E cél szükségessé tette, hogy míg egyfelől az iskolák létének biztosításáról, a tanerőknek kellő kiképzetéséről és alkalmas taneszközökről gondoskodtak, másfelől arról se feledkezzenek meg, hogy az iskoláztatást a szükséghez és körülményekhez képest megkönnyítsék, általánosabban lehetővé tegyék.

Gondoskodtak, hogy a szegényebb társadalmi osztályok tehetséges és szorgalmas gyermekei is részesülhessenek a szaktanításra előkészítő kiképzetésében, — hogy a középtanodákba olyanok is juthassanak, kik anyagi segélyezés nélkül talán csak az elemi ismeretekkel ellátva léphettek volna az élet küzdőterére. Innen van, hogy az arra érdemes tanulók anyagi segélyezésével, mint a szellemi előhaladás lényeges tényezőjével, kisebb-nagyobb mértékben mindenütt és mindenkor találkozunk, bármennyire mennénk is vissza a középtanodák történetében.

A szellemi előhaladás e fontos tényezőjét elvben és gyakorlatban hazai középiskoláinkban is találjuk. Középiskoláink alapítói, fentartói és nagylelkű jótéveői a szegényebb tanulók anyagi segélyezését, nemcsak mint paedagogiai elvet gyakorolták, hanem abban nemzeti léiünk megeremtésére és megszilárdítására vezető eszközt is láttak mindenkoron. Tanuszkodnak erről az egyházi és világi Maecenások alapítványai, a felekezeti iskolák mellett majd mindenütt fennálló alumneumok, a szerzetes iskoláknál divó szegény-convietusok és sok jobb módú családnak azon utánzásra méltó gyakorlata, hogy tanuló fiaik mellé correpetitort fogadnak, kit ellátásban vagy némi díjazásban részesítenek.

A középtanodai szegénysorsú tanulók segélyezési ügye nálunk kivált újabban nyert örvendetes lendületet az által, hogy sok középiskola gyűjtés útján maga teremtette meg az alapot, melyet azután a segélyegyletté összemőrült tanuló-ifjúság évi tagsági díjaival gyarapított.

Az 1878/79. évi iskolai értesítők jelentései nyomán Okányi Pál már tizenegy középtanodát említ, melyeknek tőkét százezer forintra teszi. E kimutatásban azonban sok oly középiskola — köztük a magyar-óvári gymnasium — sincs megemlítve, melyek azon időben már rendelkeztek tanulói segélyalapokkal. A nyolczvanas évektől kezdve a középtanodai segélyegyletek és a táp-

¹⁾ Közzöttem az 1890—91. évi értesítőben. Az eltéréseket az 1892. és 1893. évi adatok felvétele okozza.

intézetek száma oly rohamosan emelkedett, hogy ma már alig van középtanodánk, melynek kisebb-nagyobb tanulói segélyalapja nem volna, s aligha tévedek, ha az országban lévő ilyenmő alapok tőkéit másfél millió forintnál többre becslöm.

A magyar-óvári kegyesrendi gymnasium tanulói segélyalapjának keletkezése még a nagy Maecenások korszakába esik. Azon időbe, melyben az életnek szerényebb igényei mellett nagyobb volt a mód, általánosabb az áldozatkészség, mely mellett az emberek szívesen megosztották szegénysorsú felebarátaikkal azt, amivel őket a jó Isten megáldotta.

Tanintézetünk ily önzetlen és nagylelkő jöltevéje volt ngs. Nunkovics András, kir. tanácsos és mosonvármegyei nagybirtokos.

Vagyonának felét, 60 ezer forintnál többet hagyott e nemes érzésű emberbarát jótékony czélokra: tanulói segélyezésekre s ösztöndijakra és a Mosonvármegyében keresztülutazó szegény betegek és elhagyottak ápolására, illetőleg fölsegélyezésére. „Monumentum aere perennius exegit sibi!” Valóban, szép és tartós emléket emelt Nunkovics Andrásnak nemes szíve! Sok száz ajak ejtette ki nevét hálával eddig is és még több fogja áldhatni porait ezentúl.

A Nunkovics-család szereplése már a XVII. század első felébe esik. A mosonvármegyei nemességnek 1725-ben hivatalból elrendelt összeírása s a nemesi levelek felülvizsgálása alkalmából a karok és rendek közgyűlési határozata kétségbevonhatatlannak mondja a Nunkovics-család nemességét, mint olyanét, melynek nemesi oklevele III. Ferdinánd uralkodása alatt 1656-ban kelt. Az első följegyzés a szóban lévő Nunkovics-családról a mosonvármegyei levéltár 1673. évi okirataiban található. Ezek Nunkovi s Ferencz, zurányi és hegyeshalmi földbirtokosról tesznek említést, kinek fiai — Ferencz, György és Melchior — 1695-ben anyjuk Czeglédy Rózának halála után az iránt folyamodtak a megyéhez, hogy bizonyos Plankenauerrel a zurányi kuriára vonatkozólag kötött szerződést bontsa fel. Az 1714. évi megyei okiratokban bizonyos Nunkovics Péterről, nyulasi földbirtokosról is van említés, ki — úgy látszik — a család egy másik ágának képviselője, mert Ferencznek utódai mint zurányi és hegyeshalmi földbirtokosok említetnek, s ezek, még pedig Ferencz (kit, mint megyei biztost, a kurucok elfogtak és négy évre bebörtönöztek) utódjának mondható Nunkovics András, tanintézetünk tanulói segélyalapjának adományozója.

Nunkovics András, Nunkovics Ferencznek és Gerdenics Juliának fia, született a mosonmegyei Zurányban 1715-ben november hó 22-én. Iskoláit Győrött végezte, és már 1740-ben mint szolgabíró szolgálta Mosonvármegyét a Lajtán túli járásban. 1744-ben nemesi felkelők kapitánya lett s az 1744. évi örökösödési háboruban majdnem porosz fogságba esett volna, ha nem sikerül menekülnie a lengyel ezenstochauai sz. Páliak kolostorába. Visszakerülvén Mosonmegyébe 1746-ban visszafoglalta szolgabírói állását, majd 1749-ben adószedőnek, 1752-ben helyettes és 1766-ban rendes alispánnak választatott.

Hogy Nunkovios András a királyi tanácsosi czimet, melylyel 1789-től mint a vármegyei közigazgatási bizottság tagja tiszteltetett, mikor kapta meg, azt a megyei okmányokból megállapítani nem lehet. Valószínű, hogy e kitérítésben azon időben részesült, mikor Mosonvármegye Györmegyével volt egyesítve, tehát az 1786. egész 1789-ki évek valamelyikében. Nunkovics András megyei szereplése egész ideje alatt Magyar-Óvárott lakott; ez egész bizonyosra vehető, mert magyar-óvári nemesi kuriáját végren deletében is említi s azt teljes felszerelésével együtt három nővére gyermekeinek hagyományozza. Hivatalos teendői mellett buzgónápolta a classikus és a hazai irodalmat s kiváló jöltevéje volt a szegényeknek s szülőhelye közhasznú vállalatának s intézeteinek. Meghalt Magyar-Óvárott 1798-ban november hó 1-én. Végrendelete 1792-ben, szeptember hó 10-én kelt Nezsideren, s ebből következtethető, hogy rövidebb-hosszabb ideig itt is tartózkodott.

Nunkovics András fentemlített végrendeletének nyolczadik pontja, melylyel a magyar-óvári gymnasium tanulói segélyalapját megveti, következőleg szól:

„Octavo. Ordino et dispono, quod quantumcunque ex mea substantia seu in parato, sive activis debitibus deductis ex praecedentibus Legatis et Oneribus remanebit, illud totum pro fundatione subsidiorum in Pauperes Studiosos convertendum cedat et applicetur; quapropter praenominatus Dominus Executor Testamenti (Bükkessy András, rokona) tam aeris parati remansam quantitatem, quam et Literas Obligatorias super ellocatis Summis Pecuniariis sonantes Scholarum Ovariensium, si denno appertae fuerint, sin minus, tunc Jaurinensium Scholarum pro tempore Directori realiter et effective per manus tradat; qui demum ex integrali ad fructificandum elocandam summam percipiendum proventum inter Pauperes Studiosos in Literis et Moribus semet distinguentes aequanimi Iudicio suo per modum subsidii annue distribuet, eisdemque Fundatoris piam memoriam recolendam una commendabit. In reliquo huius Fundationis inspectionem et protectionem altissimo Throno Regio itidem humillime substerno.“

A végrendeletnek ezen pontja értelmében tehát meghagyja és rendeli, hogy mindaz, mi az előzőleg elősorolt hagyatékok levonása után akár készpénzben, akár tartozásokban maradni fog, szegény tanulóknak segélyezésére fordítottassék. Kívánja és rendeli, hogy a hagyatéki végrehajtó az e célra szánt fennmaradt összeget úgy készpénzben, mint kötelezvényekben a magyar-óvári gymnasium igazgatójának, — ha pedig a magyar-óvári gymnasium nem állíthatnók vissza, akkor a győri főgymnasium igazgatójának — adja át oly célból, hogy ez a gyümölcsözőleg elhelyezendő tőke kamataiból saját legjobb belátása szerint évenként segélydíjakat osszon ki oly szegény tanulóknak között, kik magukat az erkölcsi viseletben és a tanulmányi előmenetelben kitérítették. Jótéteménye fejében pedig csak azt kívánja, hogy a segélyezett tanulóknak az alapító emlékét az igazgató buzditására kegyelettel megőrizzék.

Az alapítvány kezelésének felügyeletét és jóváhagyását pedig alázattal a felséges királyi trón elé terjeszti.

Nunkovics András végrendeletét kihirdették Magyar-Óvárott az 1798. évi december hó 4-én megtartott megyei közgyűlésen, s innen azt legfelsőbb jóváhagyásra a trón elé terjesztették. Az erre vonatkozó legfelsőbb helybenhagyás a magyar kir. Helytartótanácsnak 1799. évi május hó 14 én 11,364. sz. alatt kelt leiratával érkezett vissza Mosonvármegye közönségéhez, s itt — az ugyanazon évi július hó 14-én megtartott közgyűlésen — felolvasták a legfelsőbb helybenhagyáshoz kötött következő két észrevételt is:

1. A hagyatéki összeg adassék át a megejtett végleges elszámolás után az újonnan megnyitlt magyar óvári kegyes-tanítórendi gymnasium igazgatójának, ki azt az alapító szándéka értelmében gyümölcsözőleg elhelyezni, — az évenkénti kamatokat szegény, de erkölcsös és jeles előmenetelű tanulók között kiosztani fogja.

2. A gymnasiumi igazgató tartozik a segélyezésre érdemeseknek talált tanulóknak névsorát — az illetők magaviseletének és tanu'mányi előmenetelének kimutatásával együtt — megerősítés végett a magyar kir. Helytartótanácsnak előterjeszteni.

A hagyatéki rendezése és végleges elszámolása után kitünt, hogy Nunkovics András végrendeletéből a magyar-óvári gymnasium szegény és szorgalmas tanulóinak segélyezésére 23.135 frt. és 31²/₃ krnyi alapítványi tőke jutott. Ezen összeget Mosonvármegye, melynél a befolyt részletes összegek az átadás napjáig le voltak téve, 1801. évi április hó 1-jén adta át Jankovics Jánosnak, a magyar-óvári gymnasium akkori igazgatójának.

A magyar kir. Helytartótanács 1800. évi október hó 13-án 24,730. sz. alatt a rendfőnökséghez és a pécsi tankertület kir. főigazgatóságához intézett leirataiban elrendelte, hogy Nunkovics András alapítványának kamatai már a jövő 1801/2-ki iskolai év végén osztassanak ki.

A kezelésre és az alapítvány természetére nézve a magyar kir. Helytartótanács eleintén úgy intézkedett, hogy az alapítvány kezelését rábízta ugyan a gymnasium igazgatójára, de a segélyezésre méltó tanulók kijelölését s a segélyösszeg megállapítását magának tartotta fenn. Ez ellen tiltakozott a gymnasiumi igazgató. A végrendeletben ugyanis egészen világosan ki van mondva, hogy az igazgató saját legjobb belátása szerint osztsza ki az alapítvány jövedelmeit mint tanulói segélyt s hogy csak a felügyeleti jogot gyakorolja a felső tanhatóság. Erre a magyar kir. Helytartótanács azon kijelentéssel hagyta helyben a Nunkovics-alapnak a végrendelet értelmébenvaló kezelését, hogy az nem ösztöndíjnak, — mely tényleg más kezelés aláesik, — hanem segélyezési alapnak tekintessék, s hogy az évenként fölterjesztendő számadásokban a segélyezett tanulók sajátkezü aláírásaikkal is igazolják a segélyösszegek fölvetelét.

A gymnasiumi igazgató által kezelésbe átvett 23.135 frt és 31²/₃ krnyi

alapítványi összeg eleintén részben osztrák állami adóssági kötvényekben, részben magán-kötelezvényekben volt gyümölcsözőleg elhelyezve 5—6% mellett. Későbbben a magánosoknál lévő pénzekben földtehermentesítési kötvényeket vásároltak és takarékpénztárakban gyümölcsöztették a tőkék nagy részét.

Ma az egész tőke értékpapirokban gyümölcsözik és csak egy kis maradék-összeg van még a helybeli takarékpénztárban.

Nunkovics András alapítványa ma 20104 frt. 68 krt. tesz ki és következőleg van értékesítve:

1. Osztr. államadóssági kötvényekben 5% mellett . . .	12269 frt 75 kr.
2. Magyar földtehermentesítési kötvényekben, 4% mellett .	5500 frt — kr.
3. Magyar koronajáradék kötvényekben, 4% mellett . .	1700 frt — kr.
4. Magyar regále-kötvényekben, 4½% mellett	450 frt — kr.
5. Mosonmegyei takarékpénztárban, 4% mellett	184 frt 93 kr.
Összesen	20104 frt 68 kr

Az alapítványi tőke tehát több mint 3000 frttal kisebb ma, mint volt 1802-ben, mert a tőkék elhelyezésének különböző módja, a változó kamatláb, a devalvatio és conversio s az időnkint ki nem osztott kamatok majd emelték, majd csökkentették tanulói segélyalapunkat.

A legérzékenyebb veszteség érte a segélyalapot az 1812/13-ki iskolai évben, mikor devalvatio következtében egyszerre 3367 frt 34 krral csökkent a tőke.

Ezen összeg nagy részben csak az 1850/51—1854/55-ki iskolai években pótolgatott ki az által, hogy az ezen évekre beszüntetett gymnasiumban a kamatokat nem osztották ki, hanem a tőkéhez esatolták.

A kiosztás alá került kamat-összeg 100 és 1000 frt. között váltakozott és 5—100 frtnyi segélyösszegekben osztatott ki az arra érdemes szegény, jóviseletű és szorgalmas tanulóknak. Az 1892—93 iskolai év a 87-ik volt, mióta a magyar-óvári gymnasium szegény és jó tanulói a Nunkovics-féle segélyalapot kamatait élvezik úgy, hogy az 1892/93-ki iskolai év végeig már 3672 tanuló részesült összesen 70034 frtnyi segélyben.

Nem lesz egészen fölösleges és érdekte'len, ha a következő összeállításban ezen összegek megoszlását — legalább főbb vonásokban, és a segélyezett tanulók számát származási helyeik szerint — is kimutatom:

A segélyezett tanulók származási helye	Segélyben részesült	
	hány tanuló	mily összeg erejéig
1 Osztrák birodalmi	141	2255
2. Magyarországi:		
Arad vármegyei	5	
Árva "	84	
Bács "	3	
Bars "	10	
Bereg "	3	
Bihar "	1	
Csanád "	1	
Esztergom "	3	
Erdélyi	2	
Fehér vármegyei	3	
Győr "	224	
Heves "	1	
Hont "	4	
Komárom vármegyei	25	
Liptó "	4	
Máramaros "	1	
Moson "	2085	38.419
Nógrád "	3	
Nyitra "	220	
Pest-Pilis-Kis-Kún vármegyei	10	
Pozsony "	219	
Somogy "	4	
Sopron "	487	
Szatmár "	3	
Temes "	1	
Tolna "	5	
Torontál "	4	
Trencsén "	24	
Vas "	35	
Veszprém "	36	
Zala "	19	
Zólyom "	2	
Összesen a 32 vármegyeibeli	3672	70.034
3. Mosonvármegye egyes helységeire esik:		
a) A magyar-óvári járásban:		
Arak községbeli	13	
Darnó "	6	
Átvitel	19	

A segélyezett tanulók származási heije		Segélyben részesült	
		hány tanuló	mily összeg erejéig
	Áthozat:	19	
Feketeerdő községbeli		7	
Halászi		58	
Kálnok		32	
Kimle (Magyar-) községbeli		3	
Kimle (Horváth-)		6	
Lébeny		72	
Levél		21	
Lipót		1	
Lucsony		108	1635
Mecsér		6	
Moson		263	5300
Óvár (Magyar-)		988	16135
Pusztá-Somorja		13	
Püski		5	
Sz.-János		43	
Sz.-Miklós		68	
Sz.-Péter		6	
Szolnok		40	
Tarcsa		7	
Tétény		3	
A magyar-óvári járásban összesen		1769	32.170
<i>b) A nezsideri járásban:</i>			
Bruck (Magyar-) községbeli		3	
Barátfalu		8	
Bánfalu		3	
Boldogasszony		6	
Féltorony		13	
Illmitz		5	
Lajtafalu		3	
Nezsider		51	
Nyulas		4	
Pándorf		10	
Pátfalu		3	
Pomony		2	
Szt-András		3	
Sásony		4	
Ujfalv		9	
Valla		4	
Védény		19	
A nezsideri járásban összesen		150	3565

A segélyezett tanulók származási helye	Segélyben részesült	
	hány tanuló	mily összeg erejéig
<i>c) A rajkai járásban :</i>		
Bezenye községbeli	26	
Csúny „	4	
Gáta „	1	
Hegyeshalom községbeli	14	
Járialu (Német-) „	1	
Kiliti „	8	
Köpcsény „	8	
Körtvélyes „	9	
Miklósfalu „	20	
Oroszvár „	29	
Rajka „	39	
Zurány „	7	
A rajkai járásban összesen	166	2684
<i>Összegezés:</i>		
Osztrák birodalmi	141	2255
Mosonvármegyei	2085	38419
Magyarország más megyebeli	1446	29360
Összesen :	3672	70034

A most lefolyt iskolai év elejéig kiosztott 70034 frtból tehát jutott:

Ausztriára 3·11%,

Magyarországra 96·88 „

Ez utóbbiból esik:

Mosonvármegyére 55·04%,

Magyarország többi megyéire . 41·84 „

A tanintézet székhelyére, Magyar-Óvár, Lucson és Moson községekre esik a segélyezett tanulók 37·26 — s a kiosztott pénzösszegnek 33·38%-a.

Mosonvármegyének csak hat községből származott gymnasiumi tanulók nem kaptak segélyt a Nunkovics-alapból, ezek: Kis-Bodak, Remete, Zselyi, Gálos, Kőbánya és Nemesvölgy; — nagyon valószínű, hogy ezen községekből alig is voltak növendékei az intézetnek. —

«Láttad-e folytatában özönét a szőke Dunának?
Kis forrásból jó s végre hajókat emel.»

Vörösmarty Mihály eme szavai jutnak eszembe, ha a fent kimutatott tekintélyes segélyösszeggel egybevetem az alapítónak végrendeletében kifejezett ama óhaját, hogy az, mi a jobbára önszorgalma által gyűjtött vagyonából a 100000 frton felül maradni fog, szegény és jó tanulók segélyezésére for-

díttassék. A nemes szívű emberbarát aligha sejtette, hogy oly tekintélyes összeggel veti meg a magyar-óvári középiskola tanulói segélyalapját, mely évek folytán annyi ezer fiúnak tette lehetővé a középiskola látogatását és annyi száz meg száznak az életben elfoglalt állása elérhetését.

S ennyi jótéteménnyel szemben: vajjon mit követelt a jószívű alapító a segélyzettek részéről?

Csak annyit, hogy jó viseletűek és szorgalmasak legyenek, s hogy megemlékezzenek róla.

Az előbbi követelménynek teljesítését minden tanulónak, de különösen a szegénynek saját érdeke is parancsolja, az utóbbit nemcsak hálaérzete sugalmazza, — mert nem méltó a jótéteményre az, ki a jöltevő iránt hálátlanul mutatkozik, — hanem erre a tanintézet igazgatója is serkenti a tanulókat.

A gymnasiumi igazgató rendszeren az évről-évre alkalomával osztja ki a segélyeket s ez alkalommal soha sem mulasztja el a tanulóifjúságot arra is figyelmeztetni, hogy teljesítsék Nunkovics Andrásnak, nagylelkű jöltevőjüknek, utolsó s a szegénysorsú tanulókról oly atyailag gondoskodó óhaját. Lelkőkre köti, hogy a jótétemény részesei imájukba foglalják jöltevőjüket, s iparkodjanak lankadatlan szorgalommal előhaladásukra fordítani a nyert anyagi segélyt.

Az 1891—92. óta a nagylelkű alapító kitűnően sikerült, életnagyságú arcképe is díszíti tanintézetünket s figyelmezteti az ifjúságot, hogy jöltevőit hálás emlékezetében tartsa. —

c) Jutalomdíjak. Ezek egyik része állandó, másik része idővel és körülményekkel változik. Az állandó, alapítványszerű jutalomdíjak a következők:

1. A magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia Kazinczy-egyletének alapítványa, melyet az 1884. évi november hó 7-én tartott közgyűlés léptetett életbe. A közgyűlés határozata szóról-szóra így hangzik: „Az 1884. évben a Kazinczy-kör“ 25 éves fennállása alkalmával tartott emlékünnepevényen közgyűlési határozattá vált, hogy a helybeli takarékpénztárba 200 frt. azaz kétszáz frt. o. ó. alapítvány tétessék le azon czélból, hogy annak kamatait minden tanév végén a helybeli algymnasium oly IV. osztályt bevégzett tanulója élvezze, ki mint német születésű gyermek a magyar nyelvben a legjobb előmenetelt tette.

Ezen ösztöndíj f. évi június hó 1-én veszi kezdetét s minden évben a kör pénztárnoka által a helybeli algymnasium tekintetes igazgatóságának rendelkezésére bocsáttatik.

Az ösztöndíj mindig csak egy egyénnek adható ki s annak meghatározása, minő alakban történjék, az igazgatóság böles belátására bízatik.

Az igazgatóság kéretik az ösztöndíjt nyert gyermek nevét, korát és születése helyét minden év november hó elsején a kör elnökségének hivatalosan tudomására hozni.

Ezen ösztöndíj mindaddig fenmarad, míg a kör másképp nem rendel-

kezik. Kelt Magyar Óvárott, 1886. évi június hó 16-án. Hajdu Aladár, e. elnök. Meiszner József, e. jegyző.“

Ezen jutalomban a f. isk. év végéig részesült 9 tanuló s a kiadott jutalmak összege 90 frt.

2. Az óvári gymnasiumnak egy magát megnevezni nem akaró volt egykori háladatos növendéke 1883. évi június hó 3-án Győrött kelt következő kötelezvényt tett le a gymnasiumi igazgatóságnál:

„Alulírott áthatva azon tudattól, hogy egész existenciámat egyedül Ūrményi Pintér Antóniának, 1883. évi május hó 15-én elhunyt nagyaénémnek köszönhetem, valamint áthatva a hálának legszentebb érzetétől, melylyel nevezett nevelőanyám emléke iránt viseltetni tartozom, oly czélből, hogy a magyar-óvári gymnasium kebelében ama végtelen jó léleknek emléke állandóan megőriztessék, a következő pontok szigorú teljesítésére kötelezem magamat:

1. Kötelességemben álland, a míg élek, évenként Paduai Sz. Antal napján a magyar-óvári gymnasiumnak egy (legalább egy) forintot átszolgáltatni, mely csekély összeg a tanári kar által erre érdemesnek ítélt II. osztályú szorgalmas, szegény árva gyermeknek kezeihez lesz juttatandó.

2. Kötelessége leend örökösömnek hagyatékomból — a mennyiben végrendeletileg máskép nem intézkednék — legalább 20, azaz húsz darab aranyat a magyar-óvári gymnasium igazgatójának oly föltétellel rendelkezésére bocsátani, hogy azokat kamatoztatás végett biztos és jó hitelű intézetnél elhelyezze, és évi kamatát Paduai Sz. Antal napján szintén egy II. osztályú szegény árva fiúnak kiadja.

Mely pontok előre bocsátásával jónak látom még a következő megjegyzéseket megtenni. Kivánom, hogy az 1. pont alatt említett általam évenként küldendő kis összeg — ha annak nyilvánosság elé hozatala netán szükséges volna (történjék ez akár a zárünnepélyen, akár az értesítőben) egyedül és kizárólag mint Pintér Antóniától eredő legyen feltüntetve. Kivánom továbbá, hogy a 2. pont alatt említett elhatározás, ha ténynyé válásának ideje elérkezik, Pintér Antónia féle alapítvány czíme alatt nyerjen megvalósulást.

Mely kívánalmakból önként folyik, hogy az én nevem legfeljebb a t. tanári kar előtt legyen ismeretes. Az idézett kötelezvény értelmében 1883—84. isk. évtől kezdve 1—4 frt. jutalmakban már eddig 12 tanulónak összesen 26 frtot küldött az utánzásra méltó jóltevő.

Az idővel és körülményekkel változó jutalmak adományozói közül említendők: a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium, mely a Fekesházy-féle alapítványból az 1886—87. isk. évtől kezdve küldött évenként néhány jutalomkönyvet oly idegen ajkú tanulók számára, kik a magyar nyelv tanulásában jó előmenetelt tettek.

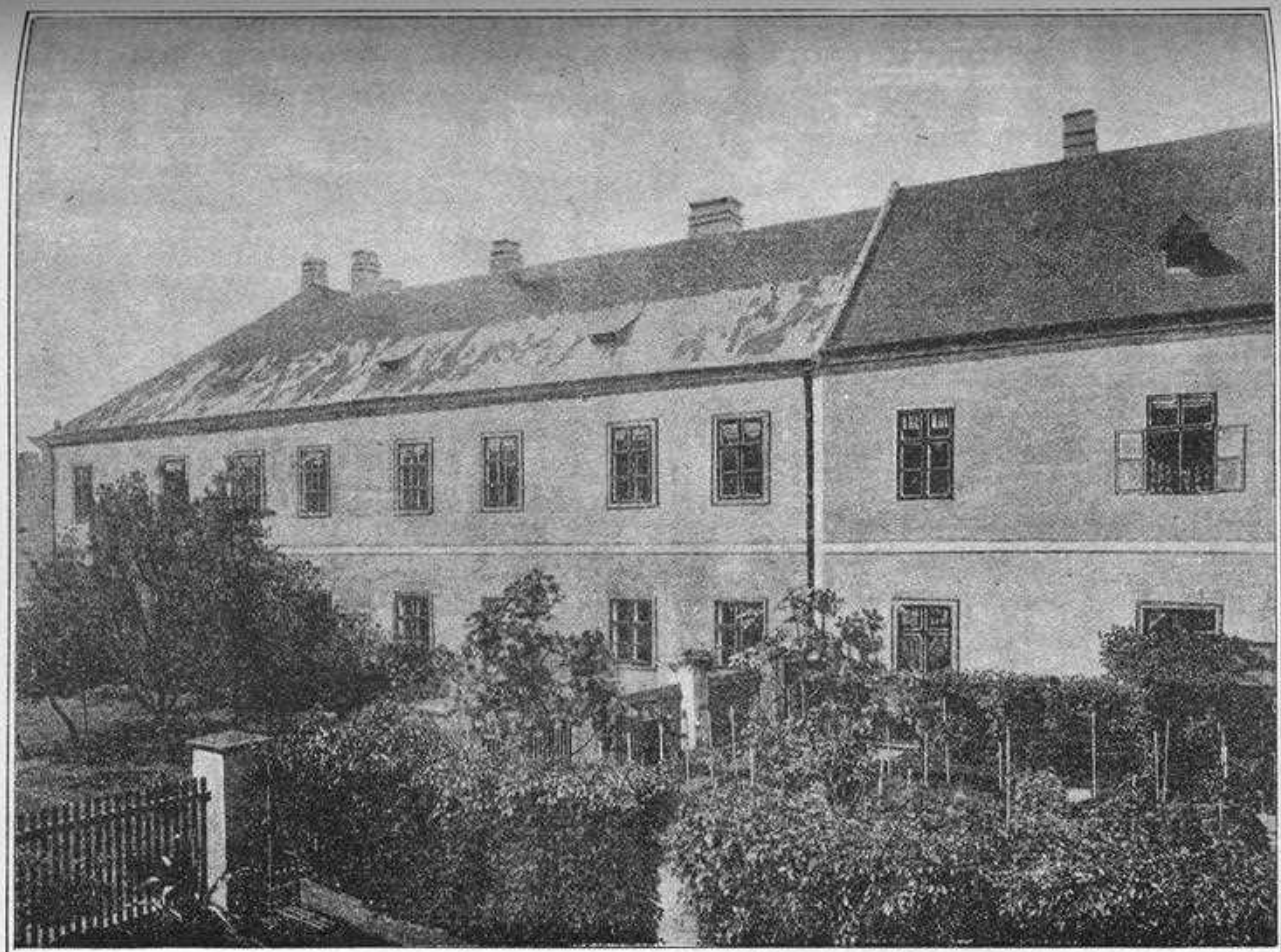
Boldogult Steiner Márton, a mult évben elhunyt győri apátkanonok, ki mint óvári plébános évek hosszú során át egy jó viseletű, szorgalmas- és a

magyar nyelv elsajáttításában jó előmenetelt tanúsított növendéket jutalmazott meg egy darab es. arannyal a tanév végén.

Jutalom könyveket osztottak ki némely években egyes intézeti igazgatók és tanárok, néha más jótézők is.

Összegezve most már a magyar-óvári gymnasium 154 évi fennállása óta a tanulók jutalmazására és segélyezésére fordított adományokat kitűnik, hogy a bejegyzett 17562 tanulóra közel 88.128 frtnyi jutalom esik és hogy évről-évre a tanulóknak körülbelül 5—6%-a részesült jutalmazásban vagy segélyezésben.

X.

ÉPÜLETE, TANÍTÁSI- ÉS MELLÉKHELYISÉGEI.

Ama szerény polgári ház, melyet a piaristák Zsidanics Istvántól, a kegyes alapítótól kaptak, sok változáson ment át, míg mai — a mellékelt képeken látható — alakját és nagyságát nyerte.

Az eredeti ház a mai collegiumnak ama részét képezte, mely fölött a kis torony emelkedik. Ettől balra eső négy ablak a piaristák által szerzett Klár-féle — és az emettől balra eső négy ablakos rész a még későbbben vásárolt Barbacs-féle polgári házhoz tartozott. A Zsidanics-háznak egyenes irányú és a homlokzattal derékszögöt képező folytatása a másik — a kert felől felvett — képen látható.

Mind a három ház kezdetben földszintes volt, és az emeltek csak későbbben — több évre terjedő időközökben — építettek.

A tornyos és a főútzára néző ház földszintjén — a kapu és bejáró között — van a társháznak és gymnasiumnak öt ablakos kápolnája, az emeleten pedig az igazgató és a tanárok lakásai foglalnak helyet.

A kert felőli épület földszintjén terülnek el az osztályok, míg az emelet egy pár tanári lakáson kívül a rajzterem és a szertárak helyéül szolgál.

Az egész telek — a két részre osztott házi kerttel együtt 1440 □-ól kiterjedéstű és a piaristák tulajdon.

Az oktatás céljaira szolgál négy tanterem, egy-egy rajz-, természetrajzi-, természettani- és vegytani terem.

Az egyes helyiségek méreteit a következő táblázat tünteti fel:

A helyiségek megnevezése	A helyiségek méretei méterekben			Az ablakok száma s méreteik	Hány tanuló fér el?
	Hosszúság	Szélesség	Magasság		
I. osztály terme	8.40	6.60	3.10	3, 1.63 h. 1.15 sz.	50
II. osztály terme	6.50	6.60	3.10	2, 1.63 h. 1.15 sz.	35
III. osztály terme	6.95	6.60	3.10	2, 1.63 h. 1.15 sz.	35
IV. osztály terme	6.86	6.60	3.10	2, 1.63 h. 1.15 sz.	30

A helyiségek megnevezése	A helyiségek méretei méterekben			Az ablakok száma s méreteik	Hány tanuló fér el?
	Hosszúság	Szélesség	Magasság		
Rajzterem	10 15	6 60	3 63	3, 2 00 h. 1 15 sz.	60
Physikai szertár	9 30	6 60	3 63	2, 2 00 h. 1 10 sz.	—
Természetrajzi szertár	10 15	3 30	3 10	1, 2 00 h. 1 10 sz.	—
Vegytani szertár	6 28	5 75	3 63	3, 2 00 h. 1 10 sz.	30

A társház könyvtárán kívül külön könyvtári helyiség nincsen; a tanári könyvtár jól zárható szekrényekben az igazgató irodája és lakása előtt lévő tágas előszobában, az ifjúsági könyvtár pedig az I. osztály termében van elhelyezve. A nyári tornahelyiség területe 1020 m², a község tulajdona, 6 percznyi távolságra esik az intézettől és ingyen használtatik a népiskolával közösen.

Téli tornahelyiség nincsen, építése azonban terveztetik s valószínű, hogy a gymnasiumnak meglehetősen czélszerű berendezése egy-két év alatt alkalmas tornaesernőkkel is kiegészül.

XI.

VISSZAPILLANTÁS A GYMNASIUMNAK EGYES EMLÉKEZETES NAPJAIRA.

Az intézet tanító-testülete mindenkor nagy súlyt fektetett arra, hogy oly mozzanatokot, melyek a tanuló ifjúság tisztelet- és hálaérzetét felkelthetik, hazaszeretetét erősíthetik és a fogékony szivekben a valóban szépek, jónak s nemesnek vágyát ébreszthetik, maradandóvá, emlékezetessé tegye.

Maradandóvá, mert ki nem emlékszik hűen és szívesen tanuló éveinek azon mozzanataira, melyek a gondtól ment gyermeki szívnek annyira kedvesek voltak, melyek örömmel, tisztelettel, hálával és lelkesedéssel töltötték be ifjú lelkét és melyek legtöbb esetben irányt adtak fejlődő jellemének, választható életpályájának.

Ily örvendetes és a nevelés sz. ügyére oly jótékonyan ható mozzanatokkal bőven találkozunk az óvári gymnasium történetében. Az iskolai év kezdete és befejezése, a keresztény katolikus anyaszentegyház rendes és alkalmi ünnepei a drága honnak, nemzetiségünk-, szabadságunk-, alkotmányunk, emlékezetes vívmányai, nagyjainak ünnepeltetése, jótévőinek és előjáróinak látogatása, sat. mindig oly alkalmak voltak, melyeket a tanuló ifjúság vezetőinek kezdeményezésére szívesen ragadott meg, hogy részt vegyen a tiszteletadásban s örömben a kegyelet és elismerés nyilvánításában, s hogy így idejekorán megszokja a jót becsülni, utánozni és gyakorolni.

Nem lesz kárba vesztett fáradság, ha e helyütt az iskolának néhány ily emlékezetes és lélekemelő ünnepélyéről is számot adunk.

Az iskolai évet mindenkor a sz. lélek segítségül hívásával kezdték s ünnepélyes Te-Deummal végezték.

Az intézeti igazgató ez alkalmakkor élénk színekkel festette a keresztény tanulónak kötelességeit, a munka szükségességét s áldását, illetőleg a szorgalomnak és kitartásnak eredményeit, jutalmát.

Az évrő ünnepségeken kiosztották a jutalmakat és segélyeket, és a város közönsége rendszeren együtt örvendett az ifjakkal, kik énekekkel s szavalatokkal gyönyörködtték az előhaladásnak örvendő szülőket s méltó hálával emlékeztek meg az iskola jótévőiről.

Ezen évről-évre ismétlődő záró ünnepek közül különösen kettőt kell kiemelni. Az egyik 1839-ben aug. 25-én, a másik 1892-ben június hó 28-án tartatott.

Az első a tanintézet alapításának 100 éves jubileumát és Zsidanics István, nagylelkű alapítónk emlékezetét ünnepelte. Sztankovics János, győri püspök maga végezte az isteni tiszteletet s nemcsak Magyar-Óvár és Mosonvármegye közönsége, hanem a győri káptalan és a kegyes-tanítórend kormánya is részt vettek az igaz hálaérzettel megtartott ünnepegen. Az alkalmi beszédek és költeményeket Kajdácsy Ferencz helyettes alispánnak indítványára a vármegye saját költségein kinyomatta, s ezek egy részét már csak azért is iktatjuk ide, mert a tanintézet történetének adataira fényt vetnek.

Carmen saeculare, quo introducti in oppidum Magyar-Óvár instituti Scholarum Piarum memoria recolitur. Die 25. Augusti. Anno 1839. Budae, typis regiae scientiarum universitatis hungaricae.

Quisquis aetatem bene collocatam
Utili nisu Patriae dicavit,
Dulce transactos sine labe vitae
Cogitat annos.

Effluum quidni celebrare saeculum,
Quo Tuas Óvár colimus Camoenas,
Dulce sit nobis? meminisse dulce
Temporis acti?

Inditae, Divum sapiente nutu,
Nobiles nostris animis favillae,
E quibus sensus vigor, atque virtus
Nascitur omnis,

Obrutae somno male pertinaci,
Puriores haud jaculantur ignes,
Sedula docti nisi provocentur
Arte Magistri;

Atque ut incultum sterilescit arvom,
Et perit, terra sitiante, semen;
Nec refert purum, nisi perpolita,
Gemma nitorem:

Sic latet mentis generosus ardor,
Aut in effrenem rapitur furem;
Ni sagax Mentor docilem juventam
Lege gubernet.

Norma virtutis, tenerum penetrans
Pectus, et rerum studium bonarum,
Crescit in carae Patriae salutem,
Atque perennat.

Faustitas fulero requiescit isto
Civium, Rerum quoque publicarum
Et salus, et pax pretiosa tali
Vertitur axo.

Haec sagax olim Zsidanits revolvens,
Publicum spirans decus et vigorem,
Sobrium quidquid peperit per usum
Aeris, opumque :

In Tuas Óvár retulit Camoenas;
Unde vi inis oritura campis
Lux salutari radio coruseans,
Cuncta serenat.

Quod probis isthic puer institutus
Moribus, purae Fidei lucernam
Spectet, indocto melior parente,
Palladis arte

Nomen et clarum sibi foeneretur ;
O! pii Manes Zsidanitsiani,
Gloria haec vestra est, stabilsque laudis
Hoc monumentum.

Quotquot ex ista redeunt Palaestra
Utiles Regi, Patriaeque cives,
Stirpis extinctae est, et erit superstes
Quilibet haeres.

Vivet et fatis Tua fama major
Magne Dux Alberte! propingva caelo
Et velut Cedrus Libani vigebit
Omne per aevum.

Vivet et perpes sine fine fama
Gentis Augustae, Carolique largae
In Scholas istas recinet profusa
Munera dextrae.

Vester et Musis favor indicatus
Stabit incisus Pario lapillo,
O boni Cives! Statuumque M o s o n
Nobilis O r d o!

Quippe collato potiore fundo
Rebus angustis, simul aeris arrha
Amplior per Vos juvenum calori
Gloria aperta est

Hujus illaesum decus aemulata
Nobili mentis studio, tenella
Currit ad metam sibi destinatam
Turba Minervae.

Ardet incenso pietatis oestro
In fibris veri studiosa virtus,
Et verecundus pudor, et modesti
Gratia vultus.

Acre Maecenas dedit incitatae
Nun Kovits calcar patriae juventae,
Pauperum multa in bona liberalis
Prodigus aeris.

Et vigil Patrum studium Piorum
Concitas nutrit probitate flammam,
Artium cultu fovet et bonarum,
Pignora Matrum.

Te manet Grosser decus aeviternum,
Ob gubernatos sapiente ductu
Hos sacros ludos, Domuique multa
Lucra parata.

Quae novis curis studet ampliare
Sedulus Bendik; manet ampliati
Quem decus templi, manet et decentis
Fama nitoris.

Et Tibi ponis peramate Neidhart!
Non caducarum monumenta laudum,
Quois Tuum Nomen rediment sepulero
Ora nepotum;

Sponte vicenos prope jam per annos,
Lege non ulla, aut pretio ligatum,
Quem tenet solers juvenum cohortis
Cura colendae.

Sed jam odoratis calet ara flammis,
Jam sacro Praesul teramatus igne
Sztankovits flagrans, superas ad arces
Fert pia vota.

Nos simul grati, quibus avolavit
Saeculum faustum, Superos precemur,
Ut secuturi videant beata

Saecla Nepotes.

Joannes Nep. Greschner,

Professor I^{us} Hum, Budaë AA. LL. et Phil. Doctor.

Ode Anno seculari MDCCCXXXIX introducti in oppidum Ovár, provin-
ciae Mosoniensis Scholarum Piarum Instituti, scripta ab Andrea Jallošits e
S. P. II. Humanit. Profes. Pestini. Magyar-Ovárini, typis Alexandri Czéh.

Hic, ubi leni properat susurro
Lajtha nutantes nemoris per umbras,
Et tuis, ÓVÁR, pedibus rigatis
Mergitur Istro.

Eja! bis deno revoluta cursu
Lustra festivo resonemus ore,
Carminum pictis sociata sertis
Thura litantes.

Nomen, et famam, viridesque lauros
Docte per sacras bene nundinari
Aonis curas, ZSIDANICS, calenti
Te prius oestro

Concinam: dudum memorem Nepotum,
Et quibus laudum veniant triumphi,
Ac salus regnis meditantem, et amplo
Munere largum.

Dormiunt altum rigido cruenti
Marte, sublimes cecidere vultus,
Quos Honor vexit, tumidumque circum
Fulserat Hermus:

At piis tu adstas redivivus Aris,
Gloria, et gratis nitidus corymbis,
Debito pulchris meritis tributo
Denique clarus.

Aspicias densam juvenum catervam
Victimas coelo manibus supinis
Tollere almas, et tibi dedicatum

Dicere carmen?

Si Polis nexa est, patriae fidelis,
Regibus constans pietate; si Fas,
Et Pudor totam tenet, ac Honesti

Lege coerces:

Id tuo debet memor instituto.
O brevi quantum jaculantur aevo!
Utiles quos sic populi fatentur:

Seda futura

Serviunt famae, meritis redonant
Arduis anni celeres vigorem;
Nec bonis desunt animis faces, nec

Praemia factis.

CAROLUMne isthinc memorem, an perennem
Laude FRANCISCUM, dubito: prioris
Nutus adduxit, revocavit hujus

Aequa voluntas

Exules Musas tibi rursus, ÓVÁR:
Jure Magnorum numero recenses
Principum ambos, et melioris aevi

Numina dicis.

Praesuli GROLL stet sua laus, honosque
Jauriae Sedis decori, Carinae
Arbitro nostrae prius; huic deinceps

Semper amico:

Hospites Musas pius hic Ovili
Addidit sacro, placidis favoris
Contegens umbris, animasque laeta

Fronte futuri.

Annuis coeptis HALAPI, Scholarum
Grande nostrarum Decus, ac Ocelle
Palladis doctae: tua frondet inde

Nunc quoque laurus.

Creverant exin tacite furentes
Inter assultus, liquidosque soles
Res Camaenarum, patuloque late

Ore volarant.

Sic jugo quercus bene fixa, saevi
Proeliis Cauri solidata, et Euri,
Pertinax haeret pedibus, sacraque est

Laetior umbra.

Cum Tuo, GROSSER, zephyri recentes
Advolant nutu: novus inde ludos
Ardor incendit, pretiique rari

Lustra recurrunt.

Mox nitor templo, moderante BENDIK,
Tecta mox cultu spatiosa surgunt.
Fusa vestrorum pia sunt messis

Vota laborum:

Audiat Sidus Calasanctianae
Stirpis ex alto haec, precibusque multis
Commodo vestros patriae juventae

Proroget annos.

Örömdal, melylyel a magyar-óvári kegyes iskolák százados ünnepét a helybéli királyi iskolák ülték Kis-Asszony hava 25-kén 1839.

Szende pályádnak haladékony utján
Téged is méltó koszorúval ékit
A' szelíd érdem' ragyogó sugára

Kellemes Óvár.

Benned a' diszlés kiapadhatatlan
Kutja, melly a' Hon' buzogobb vidékin
Olly nagy, és olly ép örömet szül a' föld'

Pusztá fölére.

Hol van erdőnek komolyabb homállya?
Hol van enyhítő liget, és mezőség?
Honnan üdvözlés nem ömölne hozzád

Nyájas ajakkal?

Ott vidor Nymphák szava hoz dicséret.
Itt meg áldással maga Pán közelget,
Mellyhez a' Múzsák' mosolyában ódes

Hála szivárog —

Század ingott már az üdök' tavába,
Móta tisztelvén az erény' malasztját,
Ápolást gyujtál az epedve bolygott

Muzsa seregnek.

A' vezér sugárt ZSIDANICS lövellé
Kétesen hozzád sietőknek: ime!
Illy kegyes tettén 's porain ma is leng

Százszoros áldás-

Tisztelet zendül Mosony érdemének,
'S a' dicső munkát kegyelő Nagyoknak ;
'S a' jövő század' örömére által

Hangzik ezentúl. —

Tört reád sokszor viharok csapása ;
Ám de mint vézszel daczó hegyormok,
Biztosan küzdél valamennyi gátnak
Sullyai ellen.

Hasztalan dul ott az irigykedő sors,
Hol kegyességtől soha nem szüendő
Gondokon nyugszik keese a' műveltség'
Bájos egének.

Szent ügyed mellett magasult irányú
Férflak vittak tudományos észszel,
Kik között GROSSER valamint az éjnek
Csendes ölében

A' dicső holdnak köre, ugy ragyoglik.
Mennyi buzgóság, 's mi borút derítő
Szorgalom forrong, 's mi gyümölcsezel ékes
Tiszti hatása !

Lépteit vigság, meg elégedő kedv,
Jóra vált kétség, sükeres tanácssal,
'S minden oldalról foganatra fejlett
Czélzat üditi.

Tőle kapsz Óvár vezetéki gyámat,
Bizva járulhatsz nemesült szívéhez,
Hol nagy érdemmel lobog a' köz üdvnek
Tiszta szerelme. —

Hát ki már tisztéd' magasult hatásán
Fen ragyogsz Titan kegyeletre ömlő
Drága sugárként, Hazajóra czélzó
Tetteid által.

Haljad Érettéd dobogó szívünknek
Menybe intézett lobogó fohászit :
Élj sok esztendő, 's kebeled' malasztját
Századok áldják !

És te báj tájú Helicon' tanyája —
Még sok év' század' lefolyása által
Nőj hir, és beesben, 's veled a' Camoenák
Kellemes Óvár!

Demeter Aloiz

Magyar-Óvári királyi Gymnasiumban ékes-szóllás tanítója.

A másik, a tanuló-ifjúság hálaérzetének ébresztésére alkalmas s két év előtt megtartott ünnepség Nunkovics András, a tanulói segélyalap megteremtője emlékének szólt.

Sok évi eredménytelen utánjárásra sikerült végre Nunkovics Andrásnak arczképét megszerezni s ezután életnagyságú festményét elkészíttetni. Endrödy Gyula, nyitrai főgymn. rajztanárnak ügyességét hirdető eme képről lehullott ez ünnepség alkalmával a lepel, hogy ezentúl nemesak az iskola falát díszítse, hanem jó viseletre és szorgalomra serkentse azon szegénysorsú tanulókat, kik Nunkovics András alapítványának kamataira évről-évre számot tarthatnak.

Ezen iskolai ünnepségnek műsorozata:

A magyar-óvári kegyes-rendi gymnasium által 1892. évi június hó 28-án, délután 5 órakor a kegyes-rendiek székházában tartandó övzáró ünnepélynek programja.

1. Az igazgató alkalmi beszéde, mely után néhai Nunkovics András, a tanulói segélyalap nagylelkű megteremtőjének életnagyságú arczképe lelepleztetik.

2. Üdvözlő dal. Énekli az ifjúsági énekkar.

3. „Rákóczy né.” Arany Jánostól. Szavalja Perepatits István, IV. oszt. tanuló.

4. Magyar népdalok. Énekli az ifjúsági énekkar.

5. „Két koldus.” Sujánszky Antaltól. Szavalja Gruber Károly, III. oszt. tanuló.

6. „A vadászok hazatérte.” „Tell Vilmos” dalművéből. Énekli az ifjúsági énekkar.

7. „Vándorélet.” Petőfitől. Szavalja Mild Gyula, II. oszt. tanuló.

8. Magyar népdalok. Énekli az ifjúsági énekkar.

9. „Az anya és gyermeke.” Jámbor Páltól. Szavalja Felix Gusztáv, I. oszt. tanuló.

10. „Napkelet.” Zsaskovszkytól. Énekli az ifjúsági énekkar.

11. Bezáró beszéd. Mondja Békeffy István, IV. oszt. tanuló.

12. Az igazgató kiosztja a díjakat és a jutalmakat.

13. „Gaudeamus igitur.” Énekli az ifjúsági énekkar.

A tanintézet e záró-ünnepélyére s az ez alkalommal kiállított rajzok meg-

tekintésére a t. ez. szülőket és a tanuló ifjúság barátait tisztelettel meghívja a gymnasiumi igazgatóság.

A római kath. anyaszentegyház rendes és alkalmi ünnepei közül kiváló fényvel s vallásos buzgalommal ünnepelte az óvári gymnasium ifjúsága s különösen szerzetes tanári személyzete Kalasanzi sz. Józsefnek, a rend alapítójának boldoggá¹⁾ és szentté²⁾ avatását. A piaristák eme örömnünnepeit három napi ájtatosság előzte meg, melyben az ifjúság épülésére a város és vidékének közönsége is buzgón vett részt.

Hasonló örömmel és lelkesedéssel ünnepelte meg ifjúságunk azon napok és alkalmak emlékét, melyek hazánk történetében, mint a nemzet örök emlékei, vívmányai vannak jelezve. Ilyenek többek közül az 1848. márcz. 19-ike és 1867. évi márcz. 4-ike mely napokon a tanuló ifjúság hálát adott Istennek hogy szeretett hazánk alkotmánya visszaállított, és ugyanazon évi június hó, 8-a, melyen dicsőségesen uralkodó s hön szeretett királyunk I. Ferenc József s Erzsébet királynéknak koronázása ment véghez.

A koronázás évfordulója az óvári gymnasium rendes ünnepei közé tartozott mindig; különös lelkesedéssel ünnepeltük azt 1892-ben, midőn a jubiláris alkalomból a tank. kir. főigazgató jelenlétében a következő program szerint folyt le az ünnepség.

1. Kölcsey-himnusz. Dallama Erkel Ferencztől. Énekelte az összes tanulóifjúság.

2. A gymn. igazgató ünnepi beszéde.

3. A magyar királyhimnusz. Mihalovics Ödöntől. Három hangon énekelte a gymn. énekkar.

4. A magyar királyok koronázásának kellékei és az 1867. évi koronázás. Irta Rappensberger Vilmos, felolvasta Csaplár Jenő, IV. oszt. tanuló.

5. „A szent korona“. Garay Jánostól. Szavalta Békeffy István, IV. oszt. tanuló.

6. „Csendes az éj“. Salieri „Palmira“ ezimű dalművéből. Négy hangon énekelte a gymnasiumi énekkar.

7. „A legszebb ének“. Czuczor Gergelytől. Szavalta Winkler János, IV. oszt. tanuló.

8. Szózat. Dallama Zsaskovszkytól. Énekelte az összes tanuló ifjúság.

Emlékezetes ünnep-, illetőleg gyásznapjai voltak az intézetnek még: IX. Pius, XIII. Leo pápa jubileumai, — ő felségeik névünnepei, — Mosonvármegye főispánjainak beiktatási ünnepségei, Dr. Zalka János, győri püspök 25 éves püspöki jubileuma, illetőleg I. Ferencz, apostoli királyunk halálának évfordulói, Deák Ferencz hazánk bölcsének, Széchényi István gróf, a legnagyobb magyarnak, Andrássy Gyula grófnak, Rudolf trónörökös ő felségének, Baross

1) 1748-ban XIV. Benedek római pápa által.

2) 1767-ben XIII. Kelemen római pápa által.

Gábornak, a vasminiszternek és Kossuth Lajosnak, a népszabadság atyjának elhalálózása alkalmával megtartott gyász isteni tiszteletek, illetőleg kegyeletes emlékezések.

Büszkén emlékezhetik meg az óvári gymnasium azon magas látogatósokról is, melyekkel azt az uralkodó ház tagjai szerencsételtették és melyek a gymnasium életében a kiváló ünnepnapok sorába illeszkednek.

Ily kiváló s ritka szerencsében részesítették e szerény kis gymnasiumot Mária Terézia királynőnk 1749-ben, József, Mária Teréziának fia 1766 és 1768-ban, I. Ferencz apostoli királyunk 1820-ban, Károly főherczeg 1820., 1824. és 1833-ban, V. Ferdinand és Mária Anna ő felségeik 1839-ben., Albert, szász tesheni herczeg, 1818 és 1820-ban és Albrecht főherczeg ő fensége, a gymnasiumnak jelenleg is kegyes pártfogója, 1858 és 1865-ben.

„E napok szép napok voltak,
Az évek legszebb napjai;
Szivünkbe vannak elzárva
E napok emléklapjai.“

A költő eme szavaival fejezem be visszapillantásomat s ezzel együtt a magyar óvári gymnasiumnak másfél századnál tovább terjedő történetét.

Adja a Mindenható, hogy e középtanoda hivatásához s azon szellemhez hűen, mely fennállását annyi viszontagsággal szemben megővta, tovább is szolgálhassa hazánk tan- s nevelés ügyét, Mosonvármegye és székhelyének leg-féltettebb érdekeit !*)

*) Források: A magyar-óvári kegyes-tanítórendi háznak és gymnasiumnak történeti feljegyzései, a gymnasiumi levéltárnak adatai.

Vashegyi József. A magyar-óvári gymnasium története (két közlemény a gymnasiumnak 1867—68 és 1869—70. isk. évi értesítőiben). — Dr. Klamarik János. A magyarországi Középkiskolák újabb szervezete történeti megvilágítással. Budapest, 1893. — Molnár Aladár. A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században. Budapest, 1881. Dr. Császár Imre. A kegyes-tanítórendiek Nyitrán. Nyitra, 1879. — Baligó János. A piaristák alsóbb iskoláinak vázlatos tanmenete és módszere a »Ratio Educationis« előtt. Máramaros Szigeti gymnasium 1879—80. évi értesítőben. — Csáka Károly. Középkiskoláink szervezése Mária Therézia királynő által 1776-ban és azok további fejlődése. A zsolnai kir. kath. gymnasium 1887—88—1891—92. évi értesítőiben. Major Pál. Mosonmegye Monographiája. Magyar-Óvár, 1878. — »Ratio Educationis.« — »Entwurf.«

Lényegesebb sajtóhibák

8. lap	10. sor	alulról	inrefrigerium	helyett	in refrigerium
12.	7.	felülről	Ovariantis	*	Ovariensis
12.	8.	*	orthodoxsal	*	orthodoxal
13.	10.	*	De	*	Deo
13.	15.	*	Nonagesimi.	*	Nonagesimi
13.	15.	alulról	Castri-ferre	*	Castri-ferrei
14.	10.	felülről	piarista	*	piaristák
18.	8.	alulról	cskk	*	csak
20.	18.	*	tanártásai	*	tanártársai
21.	22.	felülről	Nunkovics	*	Nunkovics
22.	10.	*	Vindo, boniensia	*	Vindoboniensia
32.	16.	*	visszaállítását	*	visszaállítását
33.	21.	*	Lehren	*	Lehrer
45.	12.	*	intézett	*	intézet
45.	11.	alulról	döben	*	időben
47.	16.	felülről	Maisres	*	Maiores
51.	11.	alulról	el-el maradtak	*	el-elmaradtak
53.	3.	felülről	Gebrau he	*	Gebrauche
59.	8.	*	alapművele nek	*	alapl műveletnek
76.	3.	alulról	constructio	*	constructiv
82.	15.	*	Fizika	*	Fizikai
97.	15.	*	e emei	*	emei
107.	5.	*	felvételi	*	felvételi
115.	9.	felülről	absoluto.	*	absoluto
115.	21.	*	resurrectionis	*	resurrectionis
115.	13.	alulról	seme	*	semet
116.	13.	felülről	pomeridiana	*	promeridiana
116.	10.	alulról	suapecta	*	suspecta
116.	9.	*	seve	*	sece
116.	4.	*	valetudenis	*	valetudinis
118.	6.	felülről	áhitatóval	*	áhitatával
122.	15.	*	sebst	*	selbst
122.	16.	alulról	Schüller	*	Schüler
124.	16.	felülről	éppen	*	épen
144.	6.	*	Wigang	*	Weigang
146.	11.	*	piaristának	*	piaristának.